B.J.Odeh

LÜBNAN'DA İÇ SAVAŞ



BELGE YAYINLARI 41
Ülkeler ve Bölgeler Dizisi 6

Çeşitli ülkelerdeki toplumsal çatışmaları ele alan dizimizin bu kitabında, tüm Orta Doğu için özel bir önem taşıyan bir ülkedeki gelişmelerin kökleri araştırılmakta. 1975-76 iç savaşı ve 1982'deki İsrail işgali ve sonrasının etkileri değerlendirilirken, ülkenin daha önceki ekonomik ve siyasal tarihi de gözden geçirilmekte. Yazar Dr. B. J. Odeh Lübnan'da yaşamış bir Filistinli'dir. Arap dünyasının çeşitli yörelerinde çalıştıktan sonra ABD'ye giden B. J. Odeh halen orada üniversitede Ekonomi Politik okutuyor.

BELGE YAYINLARI : 41
Birinci Baskı : Aralık 1986

LEBANON: DYNAMICS OF CONFLICT/Copyright: B.J. Odeh (1985)/ Dizgi-Baskı: Doğuş Matbaası/Kapak filmleri: PANO Grafik/Kapak Baskı: Orhan Ofset/Cilt: Örnek Mücellithanesi / BELGE YAYINLARI: Nuruosmaniye Cad. Atasaray İşhanı No: 408 Cağaloğlu-İSTANBUL

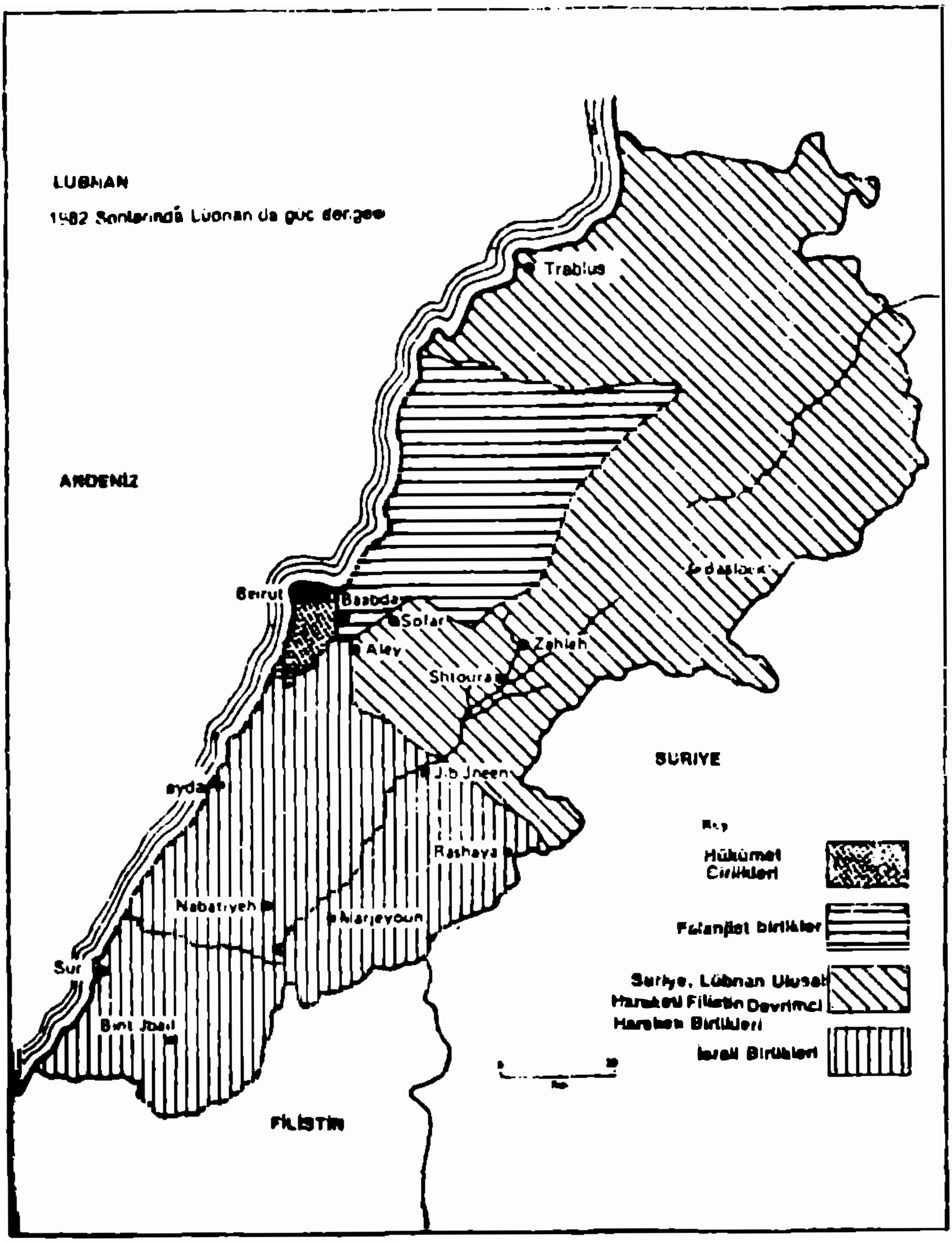
B. J. ODEH

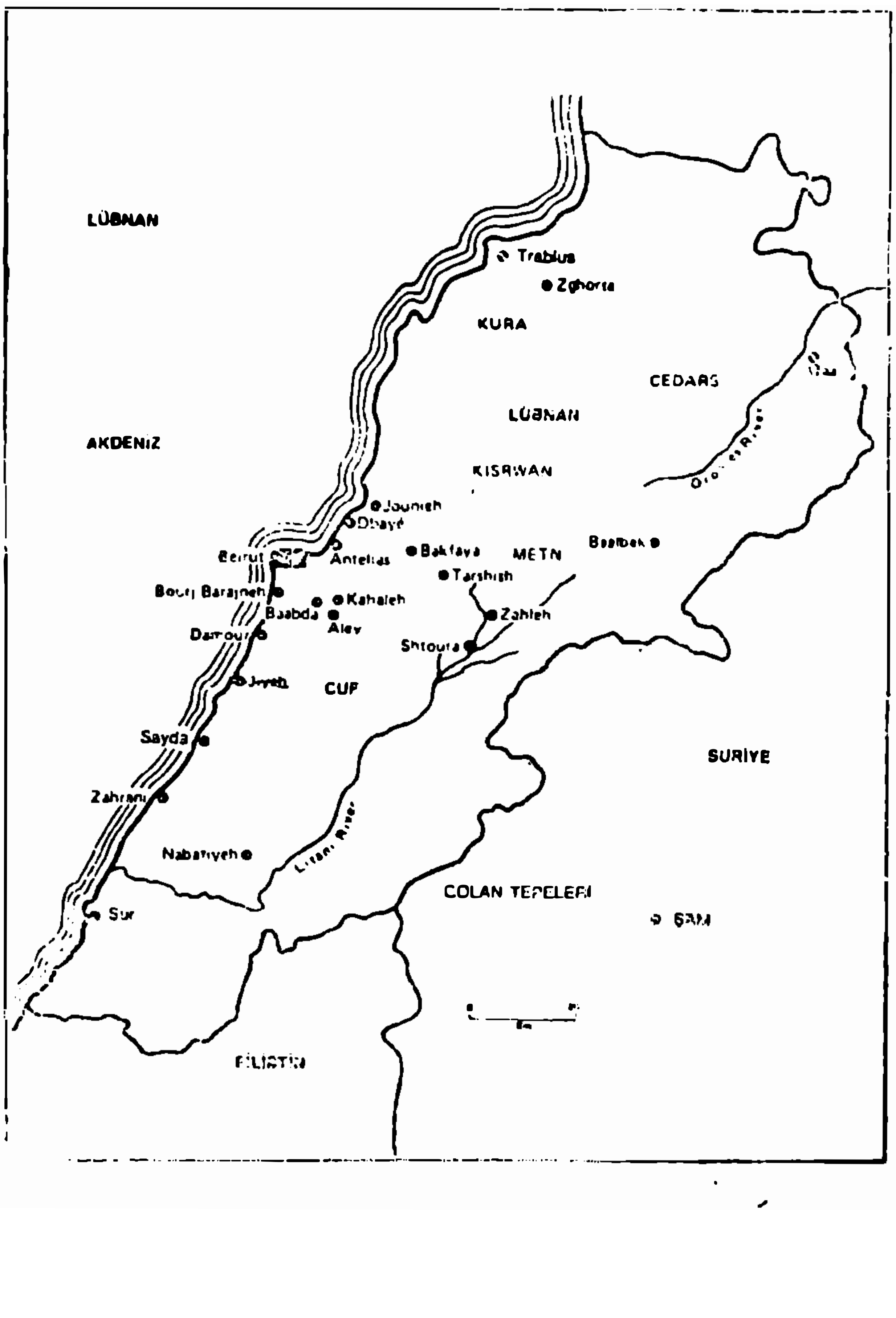
LÜBNAN'DA İÇ SAVAŞ

Çağdaş Bir Siyasal Tarih

Türkçesi :
Yavuz ALOGAN

Belge Yayınları


LUBNAN
1982 Sonlarında Lübnan'da güç dengesi
ARDENİZ
Trablus
Beirut
Basbda
Solar
Aley
Zahleh
Shtoura
J.b Jneen
eyda
Rasheya
Nabatiyeh
Marjeyoun
Sur
Bint Jbeil
FİLİSTİN
SURİYE
Hükümet Birlikleri
Müttefik birlikler
Suriye, Lübnan Ulusal
Hareketi Filistin Devrimci
Hareketi Birlikleri
İsrail Birlikleri


LÜBNAN
AKDENİZ
Tripoli
Zgharta
KURA
CEDARS
LÜBNAN
KISRIVAN
Jounieh
Dbayé
Beirut
Antelias
Bakfaya
METN
Tarshish
Bourj Barajneh
Kahaleh
Baabda
Aley
Zahleh
Darrouj
Shtoura
Jiyeh
CUF
Sayda
SURIYE
Zahrani
Nabatiyeh
Litani River
COLAN TEPELERİ
Sur
FİLİSTİN

Yoksul çocuğu
Toprağın kızı
Güzel Liand'ya

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın gerçekleşmesini sağlayan bütün kişileri tek tek belirtmek imkânsız. Ortadoğu politikasının gerçekleri bu kişilerin çoğunun isimsiz kalmasını gerektiriyor. Onlar, işçiler, devrimciler, çalışan insanlar, öğrenciler, profesörler, araştırmacılar ve ev kadınlarıdır. Konuştuğum insanlarla günlerce hattâ aylarca birlikte yaşadım. Bazılarıyla aynı politik görüşleri paylaşıyor bazılarıyla paylaşamıyorduk. Buna rağmen hepsi bu kitabın yazılması için bana yardımcı oldu.

Önemli röportajlar yapmamı sağlayan Nebil, Ahmed ve İbrahim'e, misafirseverliklerinden ötürü Muhammed ve Dunia'ya çok şey borçluyum. İbrahim I. ve Sami'ye gizli araştırma malzemesine ulaşmamı sağladıkları için; Seyyid'e beni gezdirdiği için; Nebil Q.'ya malzemenin fotokopisini sağladığı için; anne babama anlayış ve destekleri için minnettarım. Çalışmanın geliştirilmesine önemli katkıda bulunan, yazılanları gözden geçirip baskıya hazırlayan Liana'ya özellikle minnettarım. Çalışmayı son kez gözden geçiren editörüm Robert Molteno ve Roger Hardy'e çıkardıkları mükemmel işten ötürü çok teşekkürler. Kitabın basılmasını sağlayan Zed Books'a da teşekkürler. Kitaptaki bütün hataların sorumluluğu sadece bana aittir.

B.J. ODEH

KRONOLOJİ

1920-57

1 Eylül 1920	:	Fransa Büyük Lübnan'ı kurar.
21 Eylül 1943		Büyük Lübnan Fransa'dan bağımsızlığını kazanır. Huri Cumhurbaşkanlığı'na seçilir.
15 Mayıs 1948		Siyonist varlık —İsrail— yaratılır.
19 Eylül 1952		Başkan Huri kitlesel bir eylem karşısında istifa etmek zorunda bırakılır.
23 Temmuz 1952		Necip ve Nâsır önderliğindeki Mısırlı Hür subaylar Kral Faruk'u tahttan indirirler.
5 Ocak 1957	:	Birleşik Devletler Kongresi Eisenhower Doktrini'ni onaylar.
16 Mart 1957	:	Lübnan Devlet Başkanı Şemun, Eisenhower Doktrini'ni kabul eder

1958

1 Şubat		Mısır ve Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni kurarlar.
8 Mayıs	:	Birinci Lübnan iç savaşı başlar.
14 Temmuz	:	Irak monarşisi şiddetli bir darbe hareketiyle devrilir.
15 Temmuz		Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri Lübnan'a çıkar.
14 Ekim	:	Birinci Lübnan iç savaşı sona erer. BD Deniz Kuvvetleri bu ay içinde ülkeden ayrılır.

1964/67/69

Ekim 1964		Birinci Arap zirve toplantısında Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) kurulur.
31 Aralık		El-Fetih işgal altındaki Filistin topraklarında askerî eylemlere başlar.

5 Haziran 1967	:	Arap-İsrail Altı Gün Savaşı başlar.
21 Mart 1968	:	Filistinli gerillalar Karamch'teki üstün İsrail askerî güçlerini yenilgiye uğratırlar.
28 Aralık 1968		İsrail komandoları Beyrut Uluslararası Havalimanı'na saldırırlar.
1970		
25-29 Mart	:	LKP (Falanjistler) Filistin Direniş Hareketi'yle çatışır.
17 Ağustos	:	Fıranciye Lübnan Devlet Başkanlığı'na seçilir.
Eylül	:	Kara Eylül.
1973		
10 Nisan	:	İsrail komandoları Beyrut'ta Fetih'in üst düzeyde üç görevlisini öldürdüler.
Mayıs	.	Filistin Direnişi (FKÖ) ile Lübnan ordusu arasında çatışma.
Kasım	:	Bir Arap zirve toplantısında FKÖ Filistin halkının yegane meşru temsilcisi olarak kabul edilir.
1974		
29-30 Temmuz	:	FKÖ ile LKP arasında savaş.
21 Ağustos		Bir Lübnanlı polis Sayda'da bir Filistinli gerillayı öldürür.
22 Eylül	:	Tarshish'de LKP ile SİP arasında çatışma.
1975		
28 Şubat	:	Saydalı balıkçılar Protein şirketine karşı gösteri yaparlar. Lübnan ordu birlikleri ile göstericiler arasında çatışma çıkar ve Sayda milletvekili Maruf Sa'd ağır yaralanır.

6 Mart	:	Maruf Sa'd ölür.
13 Nisan	:	LKP'nin Ayn el-Rummaneh'te gerçekleştirdiği katliam üzerine ikinci Lübnan iç savaşı başlar.
23 Mayıs		Bir askerî kabine oluşturulur.
26 Mayıs	:	Askerî kabine LUH'nin kitle eylemi üzerine istifa eder.
24 Haziran	:	LKP ve Lübnan ordusu Beyrut'un dış semtlerinden Siya'da LUH'ye saldırır.
30 Haziran	:	Kemal Cumblat Lübnan'daki durumu Devlet Başkanı Sedat'la görüşmek üzere Mısır'a gider.
1 Temmuz	:	Kerâmi kabinesini kurar.
Temmuz		Filistin Direnişi Filistin mülteci kamplarını İsrail hava saldırılarına karşı savunmak için harekete geçer.
Temmuz-Ağustos	:	İsrail güney Lübnan'da kasaba ve köylere saldırır.
24 Eylül	:	Ulusal Diyalog Komitesi (UDK) kurulur.
25 Ekim	:	Lübnan İslam zirvesi Aramun'da toplanır. «Oteller Savaşı» başlar.
24 Kasım	:	Ulusal Diyalog Komitesi dönemi sona erer.
6 Aralık	:	Kara Cumartesi - LKP 70 masum sivili katleder, 300 kişiyi kaçırır.

1976

4 Ocak	:	LKP ve HMP'ye bağlı birlikler Tel Zaatar Filistinli mülteci kampına saldırırlar.
9 Ocak	:	İçişleri Bakanı Şemun Lübnan Ordusu'na LUH ile savaşma emri verir.
14 Ocak	:	Dubayye Filistin mülteci kampı LKP ve HMP birliklerinin eline geçer.

15 Ocak	:	LKP ve HMP birlikleri Karantina'daki LUH bölgesine saldırırlar. Bazı Lübnan ordu birlikleri, Teğmen Ahmed Kâtib komutasında kurulan Lübnan Arap Ordusu'na geçmeye başlarlar.
18 Ocak	:	Karantina düşer. LKP ve HMP birlikleri katliama girişirler.
19 Ocak	:	Filistin Direnişi Birleşik Güçler'e Beyrut'un güneyindeki bütün sağ kanat bölgeleri işgal etme emri verir.
20 Ocak	:	Beyrut'un güneyindeki bütün sağ kanat mevziler düşer (Damur dahil).
22 Ocak	:	Maruni sağ kanat Lübnan sorununa Suriye'nin getirdiği çözümü kabul eder.
24 Ocak	:	Cumblat savaşın sona erdiğini ilan eder.
31 Ocak	:	Suriye yanlısı güçler Suriye çözümüne karşı çıkanlara karşı başlattığı terör kampanyasının bir parçası olarak Beyrut'taki El-Muharrir gazetesine saldırırlar. Marunu sağ kanat Özgürlük ve İnsan Cephesi'ni kurar.
2 Şubat	.	İsrail güneye saldırır.
7 Şubat	:	Başkan Fırancıye Şam'ı ziyaret eder.
14 Şubat	:	Anayasal Döküman açıklanır. Döküman ikrarcılığı kutsamaktadır.
11 Mart	:	Tuğgeneral Ahdab «Televizyon Darbesi»ni gerçekleştirir.
14 Mart	:	Parlamentonun 66 üyesi Başkan Fırancıye'yi istifaya çağıran bir dilekçeyi imzalar.
23 Mart	:	LUH Beyrut'ta otel bölgesi ve Starco'da tam kontrol sağlar.
25 Mart	:	LUH ve Lübnan Arap Ordusu'nun ateş açması üzerine Fıranciye Başkanlık Sarayı'ndan kaçar.
26-27 Mart	:	LUH Dağ'da çeşitli bölgeleri kurtarır.

31 Mart : Birleşik Devletler temsilcisi Dean Brown Lübnan'a gelir.

15 Nisan : Fransa temsilcisi Couve de Murville Suriye'nin Lübnan'daki rolünü onayladığını bildirir.

16 Nisan : Filistin Direnişi Lübnan konusunda Suriye ile anlaşmaya varır.

19 Nisan : Maruni sağ kanat Suriye-Filistin anlaşmasına sözle saldırır.

9 Mayıs : Elias Sarkis Suriye'nin gözdağı ve tehditleri sayesinde Devlet Başkanlığı'na seçilir.

11 Mayıs : Dean Brown bir basın toplantısı düzenleyerek savaşan tarafları uzlaşmaya zorlar.

14 Mayıs : Cumblat, Ahmed Kâtib ve George Habaş Lübnan'da LKP'nin yanında yer alarak askerî bir rol oynadığı için Suriye'yi suçlarlar.

24 Mayıs : LKP Cubail'i işgal eder ve Ulusal Blok'un lideri Eddé'yi destekleyen 30 Maruni'yi öldürür.

25 Mayıs : LKP-HMP'nin Eddé'ye karşı başarısız suikast girişimi.

1 Haziran : Suriye Lübnan'ı işgal eder.

2 Haziran : Cumblat Başkan Sarkis'le görüşür, savaşın sona erdirilmesini ve sağ kanat ile görüşmeler yapılmasını kabul eder.

6 Haziran : Birleşik Güçler Suriye yanlısı Lübnanlı ve Filistinli partilerin bürolarını işgal eder, liderlerin çoğunu tutuklar.

9 Haziran : Arap Dışişleri Bakanları toplanırlar ve Lübnan'a Suriye güçlerinin yerini almak üzere sembolik bir Arap gücü göndermeyi kararlaştırırlar.

17 Haziran : Suriye Devlet Başkanı Esad Fransa'yı ziyaret eder.

19 Haziran — Fransa ve Suriye Lübnan ve Ortadoğu konularında anlaştıklarını göstermek için ortak bir bildiri yayınlarlar.

1 Temmuz — Suudi ve Sudanlı ordu birlikleri Lübnan'a gelerek Beyrut ve Sayda'da mevzilenirler.

13 Temmuz — Arap Dışişleri Bakanları ateşkes ve Filistin Direnişi ile Suriye arasında diyalog çağrısında bulunurlar.

26 Temmuz — Suriye ve Direniş arasında Şam anlaşması imzalanır.

12 Ağustos — Tel Zaatar sağ kanadın saldırılarına 52 gün direndikten sonra düşer.

28 Eylül — Suriye LUH'nin Dağ mevzilerine karşı dört günlük saldırıyı başlatır. Bu arada LKP ve Lübnan ordu birlikleri LUH ile savaşırlar.

17 Ekim : Riyad mini zirvesi toplanır.

25 Ekim : Kahire Arap zirve toplantısı Riyad mini zirvesinde varılan anlaşmayı onaylar.

8 Aralık — Başkan Sarkis Dr. Hoss'tan kabineyi kurmasını ister.

1977/1978/1979

18-19 Ocak — Mısır işçi sınıfı Sedat rejimine karşı harekete geçer.

Mart — İsrail Lübnan'ı işgal eder ve ülke topraklarının içinde altı millik tampon bölge kurar.

16 Mart : Kemal Cumblat öldürülür.

19 Kasım : Sedat Kudüs'ü ziyaret eder.

2 Kasım 1978 : Dokuzuncu Arap zirvesi Bağdat'ta toplanır.

26 Mart 1979 : İsrail-Mısır «barış» anlaşması imzalanır.

1982

6 Haziran	:	İsrail Lübnan'ı işgal eder.
Haziran	:	Lübnan Direniş Cephesi kurulur.
Ağustos	:	Beşir Cemayel Lübnan Devlet Başkanlığı'na seçilir. Filistin Direnişi (FKÖ) Lübnan'ı terk eder.
1 Eylül	:	Başkan Reagan Ortadoğu'da «barış» için kendi inisiyatifini açıklar.
14 Eylül	:	Devlet Başkanı Beşir Cemayel öldürülür.
17 Eylül	:	İsrail ve LKP Sabra ve Şatilla'da katliamlara girişir.

1983

15 Mayıs	:	El-Fetih içinde ayaklanma.
17 Mayıs	:	İsrail-Lübnan anlaşması.
24 Haziran	:	Arafat Suriye'den kovulur.
4 Eylül	:	İsrail güney Lübnan'daki dağlık bölgeden çekilir.
23 Ekim	:	Birleşik Devletler ve Fransız askerlerinin Beyrut'ta kaldıkları bina havaya uçurulur.
Kasım	:	Arafat Lübnan'ın kuzeyindeki Trablus'tan çekilir. Lübnanlı savaş ağaları Cenevre'de düzenlenen bir konferansta bir araya gelirler.

1984

4 Şubat	:	Lübnan Başbakanı Şefik Wazzan istifa eder.
7 Şubat	:	Birleşik Devletler Lübnan'dan çekilme kararını bildirir.
29 Şubat	:	Başkan Emin Cemayel makamını korumak için Suriye'yi ziyaret eder.

21 Mart : Lübnanlı savaş ağaları Lozan'da düzenlenen bir konferansta bir araya gelirler. Birleşik Devletler güçleri Lübnan'dan çekilirler.

25 Nisan : Başkan Emin Cemayel, Raşid Kerâmi'nin kabineyi kurmasını ister.

11 Haziran : Hıristiyan ve Müslüman milisler arasındaki çatışmada 100 ölü.

12 Haziran : Parlâmento Raşid Kerâmi'nin «Ulusal Birlik» kabinesini onayladı ve 9 ay süreli olağanüstü yetki verdi.

23 Haziran : Kerâmi, ordunun 6 üyeli askeri konsey (dini gurup temsilcilerinden oluşacak) altında yeniden örgütleneceğini açıkladı.

5 Temmuz : Yeniden oluşturulan ordu birlikleri Beyrut'a girdi. «Yeşil Hat» kaldırıldı.

20 Eylül : Amerikan elçiliğine bomba yüklü araba ile saldırı.

1985

Şubat : İsrail Lübnan'dan çekilmeye başladı.

Mart : İsrail kamuoyuna bombalı araba saldırısı ve İsrail'in misillemeleri.

Nisan : İsrail'in çekilişi tamamlandı / Şii milisler Sünnî milisleri sürüp Batı Beyrut'un denetimini ele geçirdi / Ulusal Birlik hükümeti çekildi / Kerâmi hükümeti, askeri birlikler Batı Beyrut'un denetimini üstlenince tekrar görevde kaldı.

Mayıs : Emin Cemayel'in sarayı bombalandı / Şii milisler Filistin kamplarını kuşattı ve onbeş gün süren şiddetli çatışmalar sonucunda 800 ölü ve 4.000 yaralı.

Haziran : 17 gün süren yeni bir rehineler krizi. 100'den fazla Amerikalı uçak yolcusu, İsrail'in Lübnan'dan çekilirken rehin

aldığı 735 kişi bırakılınca serbest kalır.

Eylül : Şii milisler ile Filistinliler arasındaki çatışmalarda 40 ölü. Kerâmi Beyrut'taki kaotik duruma ancak Suriye birliklerinin geri gelişinin son verebileceğini açıkladı.

Ekim : Trablusşam'da Şii Örgütleri ile Filistinliler ve komünist milis arasında çatışma. / 4 Rus diplomatının kaçırılışı. / *Achille Lauro* gemisinin kaçırılışı. / Amerikan savaş uçaklarının kaçırılan Mısır yolcu uçağını Sicilya'ya indirişi.

Aralık : Şü-Dürzi ve Maruni milis güçleri arasında Şam'da anlaşmaya varılması. Hıristiyanlar arasında çatışma.

KISALTMALAR(*)

Faşist Sağ Kanat

LKP	Lübnan Ketâib Partisi (LKP, Falanjist Parti)
PFN	Hür Milliyetçiler Partisi (HMP)

Diğer Sağ Kanat Partiler

CB	Anayasal Blok (AB)
NB	Ulusal Blok (UB)

Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) Örgütleri

ABSP	Arap Sosyalist Baas Partisi (ASBP) —Irak yanlısı—
ASAP	Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP)
LCP	Lübnan Komünist Partisi (LKP)
OCA	Komünist Eylem Örgütü (KEÖ)
SPP	Sosyalist İlerici Parti (SİP) —PSP, İlerici Sosyalist Parti (İSP) olarak da geçer—

(*) Örgüt isimleri ilk geçtikleri yerde tam olarak, daha sonra, yukardaki listede parantez içinde gösterilen Türkçe kısaltmalarla belirtilmiştir (Ç.N.).

1975-76 Savaşı Sırasında Lübnan'daki Suriye Yanlısı Örgütler

AMAL	Lübnan Direniş Müfrezeleri (EMEL)
BPO	Baas Parti Örgütü (BPÖ)
SNP	Suriye Milliyetçi Partisi (SMP)

Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Grupları(*)

ALF	Arap Kurtuluş Cephesi (AKC)
Al-fateh	Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi (El-Fetih)
PDFLP	Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC) —DFLP, Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC) olarak da geçer—
PFLP	Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)
PFLP-GC	Filistin Halk Kurtuluş Cephesi - Genel Komutanlığı (FHKC-GK)
PLF	Filistin Kurtuluş Cephesi (FKC)
NSF	Ulusal Mücadele Cephesi (UMC)

İsrail'in 1982'de Lübnan'ı İşgalinden Sonra Oluşturulan Başlıca Cepheler

LRF	Lübnan Direniş Cephesi (LDC) - Esas olarak OCA (KEÖ), LCP (LKP), ASAP (ASEP) ve Filistin yanlısı PELP (FHKC)'yi kapsar -
NSF	Ulusal Selamet Cephesi (USC) —Nisan 1984'ten beri fesh edilmiş durumda—

(*) FKÖ, Suriye yanlısı Saika güçlerini de kapsar.

ÖNSÖZ

Bu kitap, esas olarak Lübnan'ı, 1975-76 Lübnan İç Savaşı'na yol açan iç çelişkilerin nasıl geliştiğini, Filistinliler aracılığıyla bölgesel politikalarla nasıl etkileştiğini ele alıyor ve 1976'dan bu yana gerek Lübnan'ın gerekse bölgesel politikaların anlaşılması için temel bir geriplan çözümlemesini oluşturuyor. İsrail'in 6 Haziran 1982'de Lübnan'ı işgali ve bunu izleyen olaylar, bölgede ortaya çıkan tarihsel çelişkiler ele alınmaksızın tam olarak kavranamaz. Bu tarihsel çelişkilere yol açan, sadece içine kapalı Siyonist bir oluşumun tecavüzü değil, aynı zamanda, bölgedeki gelişme, azgelişme ve emperyalist çıkarlarla bir arada bulunan ekonomik ve politik çelişkilerdir.

Sınıf oluşumları ve dönüşümleri, ikrarcılık (confessionalism)ın maddi temelleri, sömürgeciliğin etkisi ve bunun yanı sıra Lübnan'la egemen kapitalist ülkeler arasındaki bağımlılık ilişkileri analizin merkezini oluşturuyor. Etnik özellikler ve din de, eski bağlılıkların, sınıf oluşumlarının ve Lübnan toplumunun farklı kesimleri arasındaki çeşitli ittifakların daha iyi anlaşılması için materyalist bir bağlam içinde yer alıyorlar.

1975-76 Lübnan İç Savaşı bize devrimci gelişmeyi incelemek için bir fırsat sağlar. Bunun için, çatışan güçleri, onların ekonomik ve politik temellerini araştırdım. LUH (Lübnan Ulusal Hareketi)nin 1975-76 savaşı sırasında ve öncesinde kaydettiği devrimci gelişmenin devamlılığı yanı sıra, bu hareketin savaşan status-quo *(sistem yanlısı) güçleri, etkin reformlar ve Suriye işgalinin devrimci gelişme üzerindeki etkisi karşısında aldığı tutumlar da gösteriliyor. LUH'ye önderlik eden devrimci bir ideolojinin eksikliği, hareketi niteleyen gevşek koalisyon,*

stratejik politik ve askeri çözümleme ve taktiklerdeki hatalar, odaklanıyor.

İsrail'in 6 Haziran 1982'de Lübnan'ı işgal etmesiyle ilgili bölümde, 1976'da Riyad mini-zirvesi ve Kahire zirvesinden beri bölgede meydana gelen ve 1975-76 Lübnan İç Savaşı'nı sarmalayan politik gelişmeler ön plana çıkarılıyor. Bölgede kapitalizmin istikrarını sağlamak için gerçekleştirilen çeşitli emperyalist ve Arap gerici planları (Camp David, Fahd Planı, Fez II), Reagan İnisiyatifi, Arafat-Hüseyin görüşmeleri, 17 Mayıs 1983 İsrail-Lübnan anlaşması; devrimci hareketin gelişmesi, bu arada El-Fetih içinde 15 Mayıs 1983'te meydana gelen isyan ve Arafat'ın Trablus'tan atılması, tartışılıyor.

Lübnan'ın politik ekonomisi ile ilgili başlıca kaynaklar Arap dünyasında bulunabilen araştırmalardan sağlandı; ayrıca, 1975-76 Lübnan İç Savaşı'na doğrudan ya da dolaylı olarak katılmış kişilerle, 1977 ve 1978 yıllarında, pek çok toplantı ve röportaj yapıldı. LUH (Lübnan Ulusal Hareketi) Merkez Politik Konseyi'nin üst düzeyde bir görevlisiyle kapsamlı bir röportaj ve yine Lübnan'da, Arap Sosyalist Baas Partisi'nin bir lideriyle de bir röportaj yapma fırsatı buldum. Diğer bir kapsamlı röportaj, aynı zamanda bir El-Fetih üyesi olan, FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü)nün üst düzeyde bir görevlisiyle ve ayrıca, El-Fetih'in bir yan kolu olan Fetih-Devrimci Konseyi'nin iki üst düzeyde görevlisiyle yapıldı. Orta düzeyde bir FHKC (Filistin Halk Kurtuluş Cephesi) lideriyle de görüşüldü. Çok sayıda diğer röportajlar ve toplantılar 1975-76 yıllarında Lübnan'daki savaş sırasında meydana gelen belli başlı olaylara tanık olmuş kişilerle, Sosyalist İlerici Parti (SİP), Baas, FHKC (Filistin Halk Kurtuluş Cephesi), El-Fetih, Lübnan Ketâib Partisi (LKP) ve diğer örgütlerin üyeleri ve sempatizanlarıyla yapıldı. Aynı zamanda, bu çeşitli grupların dokümanlarını, kişilerin konuşmalarını, parti organlarını, bildirilerini v.b. inceledim ve Arap dünyasına, 1980, 1982, 1983 ve 1984 yıllarında yaptığım ziyaretler sırasında bu kitapta ortaya konulan çözümleme için gerekli diğer bilgileri sağladım.

B.J. Odeh
New York 1984

1. LÜBNAN VE ONUN ARAP ORTAMI

Yüzölçümü 10.040 kilometre kare, nüfusu yaklaşık üç milyon olan Lübnan Cumhuriyeti Akdeniz'in doğu kıyıları üzerinde yer alır. Ülke, kıyı düzlüklerini turunçgillerin yetiştirilmesi için ideal hale getiren ılıman bir Akdeniz iklimine sahiptir. İki dağ zinciri, kıyıdaki düzlüklere bitişik Mount Lübnan ve Anti-Lübnan arasında tahıllarıyla ünlü Bekaa Vadisi yer alır. Lübnan, iki büyük ırmağı, güneyde Litani ve kuzeyde Orantes'i kapsayan su kaynakları bakımından da zengindir.

Lübnan, tarihsel, kültürel ve ekonomik bakımlardan Arap dünyasının bütünleyici bir parçasıdır. Nüfus çoğunlukla Müslüman Arap, kısmen de Hıristiyandır. Sünniler, Şiiler ve Dürzîler Müslüman mezheplerini; Marunîler, Katolikler ve Doğulu Ortodokslar belli başlı Hıristiyan mezheplerini oluştururlar. Marunîler Hıristiyan mezhepler arasında çoğunluk durumundadırlar.

13 Nisan 1975'te, Lübnan'da, ülkenin ekonomisini yıkıma uğratan, nüfusunu bölen ve politik kurumlarını parçalayan bir iç savaş patlak verdi. Bu savaş pek çok kişi için bir sürpriz, bazıları için ise bir planın parçasıydı. Ulusun tarihsel ve politik oluşum sürecine ve Lübnan'ın 1943'de Fransa'dan koparak bağımsız olmasını sağlayan toplumsal güçlere bir bakış, bu felaketin politik ve ekonomik sebeplerini kavramamızı sağlayacak. Çalışmamızın amaçları bakımından Arap Doğu'nun ele alınması zorunludur; çünkü Lübnan, coğrafi, kültürel ve politik bakımlardan dünyanın bu parçasına bağlıdır. Bu nedenle, konuya girerken, Lübnan politikalarını belirleyen yönü değerlendirmek için, özellikle 1940'ların sonundan itibaren izlenen Arap politikalarından söz etmek önem kazanmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı geleneksel Avrupalı sömürge güçlerini önemli ölçüde zayıflatmıştı. Avrupa ülkeleri için, sömürgelere hızla yayılan ulusal kurtuluş devrimlerini kontrol altına almak çok güçleşmişti. Bu sömürgelerin çoğu 1940'ların sonuna doğru bağımsızlıklarını kazandılar. Lübnan ve Suriye'nin bağımsızlıklarını kazanmaları, Asya ve Afrika'da 1950'lerde ve 60'larda devam eden bu sürecin parçasıydı.

Filistin'de Siyonist Bir Varlığın Yaratılması

Filistin'de, Birleşik Devletler ve Büyük Britanya (Birinci Dünya Savaşından beri Filistin'deki sömürgeci güç) nn yardımıyla sömürgeci-göçmen İsrail devletinin yaratılması, bu antisömürgeci süreci dengeleyen bir ağırlık oluşturdu. Siyonist varlığın yaratılması, sömürgeciliğin bölgedeki gücünü muhafaza etme çabasındaki kararlılığını ve yeni-sömürgeciliğin Arap dünyasına boyun eğdirme seçeneklerini ne yolla geliştirmeye çalıştığını ortaya koydu.

Batı Avrupa ve Birleşik Devletler'in Arap Doğu'daki çıkarlarını garanti altına alma görevi yeni kurulan Birleşmiş Milletler'e verildi. Kasım 1947'de Birleşmiş Milletler, bölgede yaşayan insanların çoğunluğunun arzularına ters düşerek Filistin'in Yahudi ve Arap devletlerine bölünmesini oyladı. Birleşmiş Milletler bu kararı aldığı sırada Filistin'de 600.000 Yahudi ve 1.300.000 Arap yaşıyordu. Yine bu sırada Siyonistlerin elinde bulunan topraklar Filistin bölgesinin % 8'inden daha az bir alanı kapsıyordu; buna rağmen, Birleşmiş Milletler kararıyla Filistin'in % 55'i Siyonist devlete tahsis edildi. Mayıs 1948'de İsrail bir devlet haline gelmiş ve 400 Arap köyünü yakıp yıkmıştı. Bu köyler tamamen yok edildiler. «Evler, bahçe duvarları, hattâ mezarlıklar ve mezar taşları; kelimenin tam anlamıyla taş taş üstünde kalmaz ve gelip geçen yolculara oradan, 'Tamamen çöl,' diye sözederler» (Profesör Israel Shahak). Şimdi İsrail devletinin üzerinde yer aldığı bölgenin yüzde sekseni, bir zamanlar 700.000 Filistinli Arap'a aitti. Bu Filistinlilere

atalarının yüzyıllardır üzerinde yaşadıkları toprakları terketmeleri için terör uygulandı.(1)

Siyonist varlığın yaratılmasının bir sonucu olarak Arap dünyasında yeni bir politik unsur —Filistinli mülteci— ortaya çıktı. Filistinli mülteci, bugüne kadar, bu bölgede izlenen politikalarda merkez unsuru oluşturdu. 1948'de sayıları bir milyonun altında olan mülteciler, önce, Lübnan, Suriye, Ürdün, Irak ve Mısır'a, daha sonra tüm Arap ülkelerine ve dünyanın diğer kesimlerine yayıldılar. Filistin'den ayrılmayanlar Siyonist varlığın sınırları içinde veya, sırasıyla önce Ürdün sonra Mısır tarafından ele geçirilen iki Filistin bölgesi, Batı Şeridi ve Gazze'de kaldılar.

Filistin'de Arapların uğradığı âni yenilgi, «An-Nakbah» (felâket), Arap dünyasında kitleleri harekete geçirdi. Bu olay Arap dünyası içindeki anti-sömürgecilik ve yapısal değişme sürecini önemli ölçüde hızlandırdı. 23 Temmuz 1952'de, Mısır'da monarşi devrildi ve ülke Cemal Abdül Nâşır'ın yönetimi altında Arap dünyasının içinde ve ötesinde anti-sömürgeci mücadeleye başladı. Bu sırada bölgede anti-sömürgeciliğin ölçütü her bir Arap devletinin ya da politik örgütünün Filistin sorunu ve Arap birliğine karşı aldığı tavırdı. Mısır bu ölçüte göre mükemmel bir derece kaydetti. 1956'da Süveyş Kanalı'nın ulusallaştırılması ve bunu izleyen Süveyş savaşı, Mısır devrimini, bir gece içinde bölgenin politik liderliği konumuna yükseltti.

Britanya, Fransa ve İsrail'in Süveyş'te yenilgiye uğraması bir dönemin sonunu ve yeni bir dönemin başlangıcını vurguladı-emperyalizm yeni bir aşamaya girmişti. Britanya ve Fransa, eğer Birleşik Devletler'in çıkarlarıyla çatışıyorsa, Süveyş savaşı gibi bir işin üstesinden artık gelemeyeceklerdi. Birleşik Devletler bölgedeki hegemonyasını pekiştirmişti. Bu noktada Birleşik Devletler-öncü emperyalizminden söz etmek anlamlı hale gelmişti. BD Mısır'ın işgal edilmesine karşı çıktı, çünkü bu Mısır'ın kendi sömürge alanının dışında kalmasına yol açacaktı. BD'in kendi hasımlarına ait olan sömürgeler dünyasının temizlenmesinde çıkarı vardı. BD sermayesi ayrı-sömür-

---

1. **People's Tribune**, Chicago, 20 Haziran 1983.

gelerde Avrupalı güçlerle bu şekilde rekabet edebiliyordu.(2) BD sadece birkaç durumda, sömürge kien yarı-sömürge statüsü kazanmış ve bağımsızlığını yakın zamanda elde etmiş ülkelerde önemli yatırımlar yapmayı başaramamıştı. Mısır buna bir örnekti. Bu ülke bir küçük-burjuva milliyetçi sınıfın önderliğinde devlet-kapitalisti gelişmeyi seçmişti.

Bundan sonraki gelişmeler daha az önemli değildi. Arap kitleler kendilerini askeri paktlarla ve emperalizmi güçlendirme amacı taşıyan diğer anlaşmalarla savaşır durumda buldular. 1950'li yıllarda meydana gelen belli başlı savaşlar, Bağdat Paktı, Eisenhower Doktrini ve Madde Dört Programı çevresinde gerçekleşti.(3)

Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Oluşturulması

Nâsır ve Arap kitlelerin karşısına, Suudi Arabistan, Irak, Ürdün ve Lübnan rejimleri çıkarıldı. Bu saflaşma karşısında Mısır, milliyetçi Suriye rejimiyle ittifak kurdu. Sonunda bu iki ülke, 1958 Şubat'ında, Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC)'ni oluşturarak birleştiler. Artık Mısır düşmanlarının karşısında daha iyi bir konumdaydı. Önemle belirtmek gerekir ki, halkın büyük çoğunluğunun Nâsır yanlısı olmasına rağmen, Suriye'deki Baas Partisi'nin ve Suriye ulusal burjuvazisinin desteği ve faaliyeti olmaksızın Suriye ile birleşme gerçekleştirilemezdi. Bu küçük-burjuva milliyetçi ve ulusal burjuvazinin çıkarları emperyalizmle ittifak kurmaya çalışan Arap devletlerinin çıkarla-

---

2. **Rally, Comrades!** Kuzey Amerika Birleşik Devletleri Komünist İşçi Partisi Merkez Komitesi'nin Sesi, c. 3, s. 3, Nisan 1983.
3. 1955'te kurulan Bağdat Faktı, Irak, Türkiye, İran, Britanya ve Birleşik Devletleri kapsar. 1957 Eisenhower Doktrini Birleşik Devletler'e 1958 Temmuz'unda Lübnan'a askeri müdahalede bulunma «hakkı»nı sağladı. Madde Dört Programı Başkan Truman'ın 1949'da göreve başlarken yaptığı konuşmada yer alan 4. maddeyi kapsar. Program Birleşik Devletler'in «azgelişmiş» ülkeler için hazırladığı bir teknik yardım programıydı.

rıyla çatışma halindeydi; çünkü bu devletlerin emperyalizmle kurdukları ittifaklar bir ulusal burjuvazi olarak kendi gelişme yollarını tıkıyordu.

Suriye ve Mısır'ın BAC biçiminde oluşturdukları birlik kısa sürede saldırıya uğradı. Ürdün ve Irak'taki iki Hâşimî monarşi arasında aceleyle bir birlik oluşturuldu. Lübnan BAC'ne karşı açıktan hasmane bir tutum almaya başladı ve BAC'nin can düşmanlarıyla (Suudi Arabistan, Irak ve Ürdün) birleşti.

BAC'ni kuşatmak için gerçekleştirilen bu girişim geri tepti. Lübnan toplumunun iç dinamikleri bu ülkeyi kısa süre içinde, Mayıs 1958'de iç savaşa sürükledi. Lübnanlıların çoğunluğu bölgede, ülkelerindeki rejimin de içinde yer aldığı bu emperyalist gelişmeleri olumlu karşılamıyordu. Ayrıca, geleneksel yapının önemli bir kesimi, bu kitlesel hoşnutsuzluğun yol açtığı dalgalanmayı, Lübnan politik sistemindeki güçler dengesini kendi lehine sarsmak için kullanmaya çalıştı. Bu hareket, Lübnanlı kitlelerin saygı duydukları BAC'nin Lübnan'daki kitle hareketinin desteğini de kazandığı herkesçe anlaşıldığı bir sırada, mevcut yapının bu kesimini özellikle cezbediyordu.

Diğer bir gelişme, 14 Temmuz 1958'de Irak'ta meydana gelen hükümet darbesi, Bağdat Paktı'nı ve BAC'nin çevresindeki kuşatmayı tamamen parçaladı. Aynı zamanda gerek Lübnan'daki gerekse tüm bölgedeki güçler dengesini radikal milliyetçilerin lehine sarstı. Irak'ta gerçekleştirilen hükümet darbesi monarşiyi devirdi ve bu ülke, Arap birliği'nin yanında olduğunu ilan etti. Irak aynı zamanda tüm emperyalist pakt'lara karşı olduğunu açıkladı.

1958 Lübnan iç savaşı boyunca Irak, bölgeyi, Birleşik Devletler emperyalizmi için istikrarsız bir hale getirdi ve Arap Doğu'daki diğer emperyalist güçler için bir tehdit oluşturdu. Ürdün'de gerçekleştirilmek istenen hükümet darbesinin başarısızlığa uğramasına rağmen, bölgedeki durum emperyalizm için öylesine tehlikeliydi ki, Britanya ve Birleşik Devletler müdahale etmek zorunda kaldılar. Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri 1957 Eisenhower Doktrini (BD'e, ülke başkanının isteği halinde askeri müdahale «hakkı» veriyordu) gereğince 15 Temmuz

1958'de Lübnan'a çıktılar. Bu arada Britanya birlikleri de Irak'ta gerçekleştirilen hükümet darbesine bir karşılık olarak Ürdün'e asker çıkardılar.

Birleşik Devletler'in müdahalesi, emperyalizmin, bölgede ortaya çıkan yeni durumu tamamen kavradığını gösterdi. Bağdat Paktı ölmüştü. Arap milliyetçiliği galip geliyordu. Birleşik Devletler, Arap milliyetçiliğiyle savaşmak yerine, Lübnan iç savaşına son verilmesi için Nâsır'la anlaştı ve Lübnan devlet başkanlığına Birleşik Devletler yanlısı Kâmil Şemun'un yerine General Fuad Şahab'ın geçirilmesini destekledi. Şemun, Birleşik Devletler'in gözünde feda edilebilecek bir unsurdu. Lübnan'daki emperyalist çıkarların anahtarı, bu ülkenin arkaik politik sistemi (ikrarcılık)'nin kurtarılmasındaydı. Öte yandan, Nâsır, Şahab'ı desteklemek suretiyle ülkesinin sınırlarında kardeş bir rejime kavuşmuş oluyordu.

Bu anlaşma, genelde, bölgede 1950'lerin sonundan 1970'lerin ortasına kadar izlenen politikaları simgeledi. Bu politikalar Birleşik Devletler ve Arap ulusal burjuvazisi arasındaki çıkar ortaklığını yansıtıyordu. İstenen şey hem eski tip sömürgeciliğin tasfiye edilmesi hem de anti-komünist olunmasıydı. Birleşik Devletler, bu çizgiyi izlerken, Arap ulusal burjuvazisinin önceliğini ve bu burjuvazinin Arap Doğu'nun en azından bir kesimindeki kitle hareketi üzerindeki etkisini kabul etti. Kendi çıkarlarını korumak ve geliştirmek için artık sadece gerici Suudi ve Ürdün rejimlerine bağlanamazdı. Birleşik Devletler, Arap ulusal burjuvazisinin feodalizme karşı verdiği savaşın kapitalist gelişmeye yol açabileceğini anlamıştı. Birleşik Arap Cumhuriyeti sosyalist değildi ve zamanla uluslararası kapitalist sistemin gelişimine kazanılabilirdi. BAC ve diğer Arap ülkeleri Birleşik Devletler'in egemen olduğu kapitalist sisteme tam olarak bütünleştirileceklerdi.

Arabizm ve Bazı İç Sorunları

Lübnan'daki Şahab rejimi hem Birleşik Devletler yanlısıydı, hem de, dış politikada Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne kar-

şı kardeşçe davranıyordu. Rejim, iç politikada istikrarı sağlamak için bazı politik ve ekonomik reformlar yapmaya girişti. Lübnan'ın Birleşik Arap Cumhuriyeti'ne yönelik kardeşçe tutumu, Suriye'nin 1961'de Mısır'dan ayrılmasından sonra da devam etti. 1961'de Suriye'de meydana gelen hükümet darbesi, 1948'de İsrail'in yaratılışından beri Arabizm'in bölgede karşılaştığı ilk büyük aksilikti. Bununla birlikte Arabizm, 1963 Şubat'ında Irak Baas Partisi'nin, Abdül Kerim Kâsım'ın devrilmesinden sonra iktidarı ele geçirmesiyle birlikte, yüz yüze geldiği aksiliklerden geçici olarak kurtuldu. Yine, 1963 Mart'ında Suriye Baasçıları bir hükümet darbesiyle «ayrılıkçılar»ı alaşağı ederek iktidara gelmeyi başardılar. Bu noktada Arap birliği için uygun koşulların oluştuğu görülüyordu. Her iki Baasçı rejim de tam bir Arap birliğinin kurulması için ilk adım olarak Mısır, Suriye ve Irak'ı birleştirmeye niyetliydiler. Böyle bir ilk adımı İsrail ve Arap gericiliğine karşı savaş halinde bulunan Arap kitleleri için muazzam bir önem taşıyacaktı. Ne var ki, bu tür umutlar kısa sürede boşa çıktı; Baasçılar kurulacak birliğin niteliği hakkında Nâsır'la anlaşamıyorlardı. Ayrılık noktası, temel olarak, Nâsır'ın politik partiler hakkında sahip olduğu anlayış ile ilgiliydi. Nâsır politik partilerin kurulacak birlikte herhangi bir rol oynamaları gerektiğine inanmıyordu. Aslında istediği her iki ülkedeki Baasçıların, Suriye'nin 1958'de Mısır'la birleşirken (BAC) yaptığı gibi kendilerini fesh etmeleriydi. Oysa bu Baasçıların hiç istekli olmadıkları bir şeydi.

Birleşme girişimini kızıştıran diğer bir sorun iki Baasçı rejimin Suriye ve Irak'taki iktidarlarını istikrara kavuşturmak ve sağlamlaştırmak konusunda yeterli olmayışlarıydı. Özellikle Irak'ın böyle bir sorunla yüz yüze bulunduğu çok açıktı. Buradaki Baasçılar eski bir hesabı görmek için binlerce komünisti öfkeyle katletmeye devam ettiler. 1958'de komünistler Kâsım rejimi altında kendi konumlarını Baasçıların aleyhine güçlendirmeye çalışmışlardı. Baasçıların zayıflatılmasından sonra Kâsım yön değiştirdi ve komünistlere ağır bir darbe indirerek, binlercesini katletti ve hapse attı. Irak'taki kötü şöhretli Baasçı rejim, nihayet, terörün dokuz ay boyunca saltanat sürdüğü bir sürenin sonunda alaşağı edildi. Arif rejimi Baasçıların yerini

aldı. Abdül Selâm Arif Irak ordusunda subaydı ve 1958'de Irak monarşisinin devrilmesi hareketine Kâsım'la birlikte katılmıştı. Darbeden sonra Kâsım, Arif'i kovmayı başarana kadar iktidarı birlikte paylaştılar. 1963'te Arif Baasçıların Kâsım'a karşı düzenledikleri hükümet darbesine katıldı, fakat ön saflarda yer almadı. Baasçıların itibarı azaldığında iktidarı ele geçirebilecek konumdaydı.

Suriye'deki Baasçı rejim, iktidarını sağlamlaştırma girişimi içinde Baasçı olmayan tüm görevlileri devlet kurumlarından temizlemişti. Ne var ki, sonuç darbe girişimleri ve Baasçıların kendi içlerinde temizlik biçiminde devam eden bir istikrarsızlık oldu.

«Şahabizm», 1958-1970

Lübnan, bütün bu karışıklıkların orta yerinde Suriye ve Mısır'la kardeşçe ilişkilerini muhafaza edebildi. İçte, Şahab yönetimi altında yapılan işlerin çoğu bir modernleşme girişimine vardı. Fakat modernleşme Lübnan devletinin varlığına ters düşüyordu. Sömürücü sınıf içindeki ilişkileri düzenleyen Ulusal Pakt (1943) Lübnan devletinin üzerine kurulduğu politik temeli oluşturuyordu. Bu pakt Lübnan politikasının mezhepçi (ikrarcı) temelini onayladı. Kim olursa olsun bir modernleşme yanlısı, ikrarcılıkla (çeşitli dini mezheplerin kendi nüfuslarına göre oransal olarak temsil edildikleri bir hükümet sistemi), bunun uzantılarıyla ve *zuamâ*(*) (politik patronlar) ile karşı karşıya gelmek zorundaydı. Kararlı bir modernleşme yanlısının özellikle ikrarcılıkla çatışması kaçınılmazdı. Şahab, bir modernleşme yanlısı olmasına rağmen, ne bunu yapabilecek güçteydi ne de istekliydi. Onun açmazı, devleti ikrarcılığı dışlayan bir temel üzerinde yeniden inşa etmenin mümkün olup olmadığını düşünmemesinden kaynaklanıyordu. Sonuç olarak, giriştiği modernleştirme hareketi tutarsız, gelişigüzel ve genellikle etkisiz

---

(*) **Zuamâ**: Met. Arapça, zeâmet'ten, büyük tımar sahipleri, kefiller (Ç.N.).

oldu. Daha başından itibaren *zuamâ*'nın büyük kısmı onun çabalarını engelledi. Şahab ikrarcılığı dışlayarak modernleşmeyi destekleyecek bir kitle temeli oluşturmayı da başaramadı. Böyle bir adım kapitalist gelişmeden vazgeçip sosyalizmi seçmek anlamına gelecekti. Oysa Şahab böyle bir gelişme için hazırlıklı değildi.

Şahabizm (modernleştirme eğilimi ve bunun Lübnan politikaları içindeki uzantıları) 1964'te altı yıllık bir süre için Şahab'ın yerine devlet başkanlığına getirilen Şarl Hulû yönetimi altında da başat eğilim olmaya devam etti. Şahab'ın gidişiyle Şahabizm biraz zayıflamış olsa da, Araplara yönelik politikalar kararlı bir tutumla sürdürüldü. Lübnan'ın iç durumu bu politikaların izlenmesini gerektiriyordu. Rejim istikrarını muhafaza etmek için Lübnan'da ve bölgede Pan-Arabizm'i yatıştırmak zorunda kaldı.

Şahabizm'in bu ikinci döneminde Lübnan aynı anda bir dizi olay tarafından etkilendi. Önce, 1965 resesyon'u, ekonomi alanında pek çok soruna yol açtı. Ortaya çıkan kargaşalık, işçi hareketinin ve Hulû'ya toplumsal ve politik reformlar için baskı yapma çabasındaki sol-kanat partilerin harekete geçmelerini sağlayan temeli oluşturdu.(4)

Filistin Hareketi'nin Yükselişi

Filistin devrimci hareketinin yükselişi bu olaylarla aynı zamana rasladı. Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) 1964'te toplanan bir Arap zirvesinde kuruldu. Arap rejimleri FKÖ'yü Filistinli ve Arap kitleleri yatıştırmak ve onları kontrol altında tutmak için tasarladılar. Örgütün tüm Arap başkentlerinde büro açmasına izin verildi. Ve FKÖ görünüşte Filistin'in kurtuluşu için Arap dünyasındaki Filistinlilerle doğrudan ilişki kurmaya ve örgütlenmeye başladı. FKÖ'nün başına geçirilen Filistinli Ahmet Şukeyrî Suudi yanlısı bir gericiydi. Örgüt'ün

---

4. Elias El-Bwary, **History of the Labor and Trade Union Movement in Lebanon: 1947-1970**, c. 2 (Beyrut, Dar-El-Farabi, 1980).

Arap gericilerinin kontrolu altında ve onlar tarafından oluşturulmuş olması gerçeğine rağmen, ilerici Filistinliler mülteci kamplarındaki Filistinlilere ulaşmak için örgütü oluşturan yapılar içinde çalışabilmekteydiler. Filistin devrimci hareketinin esas olarak güvendiği kuruluş, Fetih (Arap dilinde Filistin Ulusal Kurtuluş Hareketi sözcüklerinin baş harflerinden oluşur)'e bağlı para-militer Assifa'nın oluşturulmasıyla ortaya çıktı. Fetih örgütü 1 Ocak 1965'te Siyonist varlığa karşı, işgal edilmiş Filistin topraklarında ilk askeri harekâtları gerçekleştirdi. Bu olaylar Arap dünyasında Filistinli ve Arap kitleler için yeni bir çağın başlangıcına işaret ediyordu.

Fetih bu başlangıç noktasından itibaren Arap kitlelerini harekete geçirdi. Fakat bu başlangıç Arap dünyasındaki egemen sınıfları da endişelendirmişti. Fetih, Lübnan'da, İsrail'e zaman zaman darbeler vuran birkaç birliğe sahipti. Gerilla örgütü aynı zamanda Filistin gençliğini askeri eğitim için silah altına almıştı. Fetih Filistinlilere umut vermişti. Filistinliler herhangi bir Arap devletine bağımlı olmayarak, ya da görünüşte bağımsız olarak, kendi adlarına harekete geçmeye başlamışlardı.

Fetih'in karargâhı Suriye'deydi. Yaser Arafat ve diğerleri Filistin birliklerinin Ürdün, Lübnan ve Gazze'den İsrail'e yönelttikleri saldırıları buradan yönetiyorlardı. Ürdün ve Lübnan Filistinliler üzerinde sürdürdükleri baskıyı derhal artırdılar. Ve Lübnan'da, Assifa'nın sesini kesmek için gerçekleştirilen bir girişim sırasında Şahabist Deuxième Büro (askeri istihbarat) tutuklu bulunan bir Assifa gerillasını, Celâl Kavas'ı katletti. Olayın sorumluluğu Lübnan hükümetinin üzerinde kaldı. Saldırıya uğrayan Arap kitleleri Lübnan devletine karşı az daha silaha sarılıyorlardı. Amaçlananın tersine, Fetih, Kavas'ın katlinden sonra sağladığı kitle desteği sayesinde bu olaydan daha da güçlenerek çıktı. Lübnan devleti ülkedeki Filistinlilere daha büyük bir baskı uygulayarak karşılık verdi ve gizli Assifa güçlerini açığa çıkarma girişiminde bulundu.

Ne var ki, bu Lübnan için aysbergin sadece görünen kısmıydı. Arap milliyetçi rejimlerinin 1967'de gerçekleşen Altı Gün Savaşı'nda uğradıkları utanç verici yenilgi Arap kıtlelere ve özellikle Filistinlilere şunu öğretti: 1) Bölgedeki Arap rejim-

leri (Nâsır'ınki de dahil) Filistin'i kurtaracak ya da kendi sorunlarını çözebilecek durumda değildiler; ve 2) devrimi gerçekleştirebilecek tek güç FKÖ idi. Sonuç olarak Filistin hareketi ön plana çıkarıldı. FKÖ, gerilla hareketinin egemenliği altına girdi ve Arafat Şukeyrî'nin yerine başkanlığa geldi. Fetih ve Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) Ürdün ve Lübnan'da açıktan açığa ve gittikçe gelişmeye başladı. FKÖ'nün açıktan ve silahlı biçimde ortaya çıkışı daha çok gerilla örgütünün oluşturulmasına yol açtı. Şu sıralarda FKÖ içinde sekiz gerilla örgütü bulunmaktadır (Fetih, FHKC, Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi, FHKC-Genel Komutanlığı, Saika, Halk Mücadele Cephesi, Arap Kurtuluş Cephesi ve Filistin Kurtuluş Cephesi). Bu örgütler FKÖ'nün kendine ait askeri kolu olan Filistin Kurtuluş Ordusu (FKÖ) yanı sıra faaliyette bulunmaktadırlar.

21 Mart 1968'de, Arap kitlelerin Siyonizm ve emperyalizme karşı verdikleri savaşın öncü gücü haline gelen Filistin hareketinin statüsünde diğer bir dramatik değişme meydana geldi. Ürdün nehrinin doğu yakasındaki Karameh köyünde, birkaç yüz Filistinli savaşçı, gerilla güçlerini temizlemek için nehrin karşı tarafına geçen binlerce kişilik bir İsrail birliğine ağır kayıplar verdirmeyi başardı.(5) Bu yeni statü, Filistin savaşçılarının Karameh zaferinin kazanıldığı yıl FKÖ'nün yönetimini ele geçirmelerini sağladı.

Lübnan için Filistin meselesi ülkenin iç politikasının önemli bir parçasıydı. İsrail'in 1968 Aralık'mda Beyrut uluslararası havalimanına saldırarak 13 sivil uçağı tahrip etmesiyle birlikte. bu durum, daha resmi biçimde kabul edildi. Lübnan'daki, daha sonra iç savaşta sağ-kanat'a karşı verilen mücadelede önderlik eden Lübnan Ulusal Hareketi'ni oluşturan ilerici güçler, Lübnan devleti'nin İsrail'e karşı açıktan tavır almasını talep ettiler. Öte yandan sağ-kanat güçler, öncelikle Falanjistler (Lübnan Ketâib Partisi-LKP), Hür Milliyetçiler Partisi (HMP) ve Ulusal Blok (UB) Filistinlilerin Lübnan'da varolmalarına karşı çıktı-

---

5. **Arap Palestinian Resistance** (Filistin Kurtuluş Ordusu'nun Sesi), Mart 1981, 12-14.

lar. Bölgesel ve ulusal politikaların baskısı altında Lübnan'ın iç istikrarının tehlikede olduğu bu gelişmelerle ve kısa sürede açığa çıktı.

«Kara Eylül» 1970

Bu arada FKÖ Ürdün'de ağır bir darbe yedi. Ürdün nüfusunun çoğunluğunu Filistinliler oluşturuyordu ve FKÖ'nün varlığı caddelerde jeep'leri ve ağır silahlarıyla açıkça görülüyordu. Dışardan bakıldığında bu durum Ürdün Kralı Hüseyin'in kendi krallığında iktidarı elinde tutamadığı anlamına geliyordu. Hüseyin, o sırada askeri gücünün zirvesinde bulunan devrimci Filistin'in etkinliğine karşı saldırıya geçmek için Arap rejimleriyle gizlice anlaştı. Hüseyin İsrail'le suç ortaklığını öngören Arap politikaları içinde kendisine de belirli bir rol düştüğünü görüyordu. Batı Yakası'nı ele geçirmek ve burada belirli bir varlık (daha büyük bir Ürdün ya da her neyse) oluşturmak için İsrail'e ufak bir yardımda bulunmuş olacaktı — İsrail'i bir başkasıyla değil de kendisiyle görüşmeye ikna edebilirse. Hüseyin diğer Arap devletlerine karşı ustaca bir politika izlemeye başladı ve FKÖ'yü şehirlerden ve kamplardan çekilerek Serah ve Aslun ormanlarına kapanmaya zorladı. Filistinli savaşçılar, Suriye sınırı yakınındaki bu bölgede, Amman çevresindeki şehir ve kamplarda yaşayan kitle temelinden tecrit edildikten sonra, Ürdün ordusu saldırıya geçti. 1970 «Kara Eylül»ünde, çoğu savaşçı olmayan 20.000'den fazla Filistinli öldü. FKÖ güçlerinden geriye kalanların çoğu Suriye ve Lübnan'a gittiler.

Bu yenilginin çok çeşitli sebepleri vardı. Yine de, amaçlarımız açısından, yenilginin FKÖ liderliğinin hatalı stratejik ve taktik planlamasının sonucu olduğunu söylemek yeterlidir. Liderlik, varlığını, Ürdün'de tehlikeli bir konumda tuttu ve kendi aleyhine olan Arap isteklerini kabul etti.

1970'de meydana gelen Kara Eylül olayı ve Nâsır'ın ölümü Arap politikaları açısından bir dönemin sonunu işaret ediyordu. Aynı yıl Suriye'de bir hükümet darbesi meydana geldi ve Hafız el-Esad iktidarı ele geçirdi. Salah Cedid ve Nureddin

el-Atâsi'nin Baas rejimleri, Suriye'nin 1967 Altı Gün Savaşı'nda uğradığı yenilginin sorumlusu olarak görüldüler. Esad Suriye'yi yönetmek için kendi Baasçı rejimini oluşturdu.

Fıranciye'nin Seçilmesi

1970 Lübnan'da başkanlık seçimleri yılıydı. Bu ülkede parlamento devlet başkanını altı yıllık bir süre için seçer. Sağ kanat, Lübnan'daki Filistinli varlığını seçimler sırasında önemli bir konu haline getirmeyi başardı. Ne var ki, seçimlere hakim olan konu «Şahabizm»di. Başlıca geleneksel liderler Şahabizm'in üçüncü dönemdc de devam etmesi konusunda bölündüler. Sonunda, Süleyman Fıranciye, Deuxième Büro (askeri istihbarat)'nun adayı Elias Sarkis'e rağmen seçildi.

Lübnan'daki ilerici güçler bu seçimde önemli bir rol oynadılar. Parlamento'daki güçler dengesini Fıranciye'nin lehine değiştiren, Sosyalist İlerici Parti (SİP)'nin ve ilerici hareketin lideri Kemal Cumblat'tı. İlerici güçler Deuxième Büro'yu ve iç politikadaki Falanjist etkisini zayıflatmaya çalıştılar. Ordu ve ona bağlı istihbarat servisi sağ kanat tarafından teşvik ediliyordu ve gerek işçi hareketiyle gerekse Filistinlilerle gittikçe daha fazla çatışıyordu. İlerici güçler Fıranciye'nin (Onlara Elias Sarkis'ten daha sempatik geliyordu) ordunun grevleri kırmasına izin vermeyeceğini ya da kendi politik faaliyetlerine müdahale etmeyeceğini ve üzerlerinde baskı yapmayacağını umuyorlardı.

Lübnan'daki sağ kanat (Falanjistler, Ulusal Blok ve Hür Milliyetçiler Partisi), Birleşik Devletler, İsrail ve Arap gericileri, 1968'den sonra Filistin hareketinin kendileriyle çarpışabilecek bir güç haline geldiğinin farkındaydılar. Bu güçler FKÖ'nün, Ürdün'de Kara Eylül sırasında yapıldığı gibi Lübnan'dan bir an önce atılmasına çalışıyorlardı. FKÖ'nün bertaraf edilmesiyle birlikte emperyalizm bölgedeki hegemonyasına karşı verilen etkin direnişin son kalıntılarını temizleyebilecekti. FKÖ'ye, Lübnan halkıyla ve bu ülkede çoğunluğu temsil eden Lübnan Ulusal Hareketi (LUH)'yle daha güçlü bağlar kurmadan önce vurmak önemliydi. Ayrıca LUH ile Filistinliler arasında kurulacak bir

ittifak Lübnan'daki Birleşik Devletler yanlısı rejime yönelik kesin bir tehdit oluşturacaktı.

Mısır'ın «Ne Savaş-Ne Barış» Durumu

Bu arada, Mısır için, Nâsır'ın ölümü ve yerine Enver Sedat'ın geçmesi ulusal kapitalist gelişmenin sonunu ve komprador burjuvazinin zaferini simgeliyordu. Mısır komprador sınıfı uluslararası kapitalist pazarda «eşit haklar»la yer tutma konusunda sabırsızlanıyordu ve çıkarları da bu yöndeydi. Bu komprador sınıf, bu yüzden, ekonomisini Birleşik Devletler'e açmak zorundaydı. Aynı zamanda, 1967'de Altı Gün Savaşı'ndan beri İsrail'e karşı uyguladığı «Ne Savaş-Ne Barış» durumuna da son vermesi gerekiyordu. Mısır'ın ekonomik kaynaklarının büyük kısmı askeri amaçlara yönlendirildiği için, bu durum, komprador sınıfın istikrarlı bir konuma ulaşmasına izin vermiyordu. Birleşik Devletler'in emperyalist müttefiği İsrail, Mısır'ın içinde yer aldığı bölgede tutunduğu sürece Mısır halkının kapitalist Batı'ya yaklaşılmasını haklı görememesi, aynı derecede önemli diğer bir olguydu.

1973 Ekim Savaşı sorunu komprador sınıf lehine çözdü. Mısır güçleri Süveyş Kanalı'nı geçtiler ve İsrail güçlerini ilk kez yenilgiye uğrattılar. Savaş İsrail'i görüşme masasına oturmaya zorlamak için alınmış politik bir karardı. Sedat daha da ileri gidebilirdi, fakat İsrail işgali altındaki Sina'ya on bir kilometre girmekle yetindi. 101. kilometre'de Mısır ve İsrail arasında gerçekleşen el sıkışma, izlenen politikalarda yeni bir gerçekliği simgeliyordu. Mısır ve İsrail bir barış anlaşması imzalama yolundaydılar. Ekim Savaşı sırasında Mısır'ın müttefiki Suriye, bu ülkenin İsrail'le tek başına görüşmelerde bulunma kararını ihanet olarak değerlendirdi. Mısır'ın bu hareketi, Ekim 1973'ten önce ortaya atılan ve Suriye tarafından Arap-İsrail çatışmasının ve bu çatışmanın çekirdeğini oluşturan Filistin sorununun çözüm yolu olarak değerlendirilen Cenevre Konferansı inisiyatifini rayından çıkardı. Bu arada, Kissinger'in mekik diplomasisi, Birleşik Devletler, Mısır ve İsrail'in, görüşmelere

Rusiarın katılmasından çıkarları olmadığını açıkça ortaya koydu. Bu ülkelerin çatışmanın genişletilmesinde de çıkarları yoktu.

Arap kitleler Mısır-İsrail yakınlaşmasının karşısında yer aldılar. Bu arada Suudi Arabistan da dahil bazı tutucu Arap devletleri Mısır'ın tutumunu desteklemediler ve açık bir tavır alarak bu sürecin dışında kaldılar. Diğer Arap devletleri (Suriye, Libya, Cezayir, Güney Yemen ve Irak) görüşmelere açıktan karşı çıktılar. Bu sıralarda Irak, Arap politikalarında hâlâ ilerici bir rol oynuyordu. Bu ülke, 1968'de gerçekleştirilen hükümet darbesinden beri, Baasçı yönetim altında İsrail ve Birleşik Devletler'e karşı bir aşırı husumet politikası izliyordu. Baasçı Suriye ile uzlaşmaz çelişkisine rağmen Irak Ekim Savaşı sırasında Suriye savunmasında önemli bir rol oynamıştı.

Birleşik Devletler bölgede çıkarlarını garanti altına alabileceği bir ortamın oluşmasını istiyordu. Ne var ki, yukarda belirtilen tüm engeller, Birleşik Devletler emperyalizminin Mısır'la İsrail'i birbirine bağlayacak bir anlaşma sağlama girişimini önledi. Diğer bir önemli engel FKÖ idi. Birleşik Devletler emperyalizminin bölgede istikrarı sağlaması ve kendi hegemonyasını koruması için FKÖ'nün etkisizleştirilmesi zorunluydu ve Filistin-İsrail sorununun «çözülmesi» için Filistin halkı adına uzlaşmaya imza atmaya istekli Filistinlilerin bulunması gerekiyordu. Emperyalist mantık şöyle işliyordu: Filistinliler İsrail'le bir uzlaşma anlaşmasını imzalarlarsa, kimse Mısır'ı İsrail'le bir «barış» anlaşması imzaladığı için suçlayamazdı. Bu gelişme diğer Arap ülkelerini de aynı şekilde davranmaya götürecekti ve böylece bölgede yeni bir kapitalist çağ açılacaktı.

FKÖ'ye vurulacak yer olarak Lübnan'ın belirlenmesi mantığa uygundu. Filistinlilerin en güçlü oldukları ve silahlı bir güç olarak açıktan ortaya çıktıkları yer Lübnan'dı. Batı Şeridi ve Gazze gibi diğer bölgeler İsrail'in işgali ve baskısı altındaydı ve Ürdün Kralı Hüseyin Kara Eylül katliamıyla FKÖ'yü etkin biçimde sindirmişti. Lübnan'da emperyalizmin FKÖ'ye darbe indirmesini kolaylaştıracak ve Arap dünyasındaki devrimci hareketi zayıflatmasını sağlayacak diğer uygun koşullar şunlardı: 1) Lübnan'daki sağ kanat vurulacak darbenin sonuca ulaştırılması için önemli bir araç olarak kullanılabilecekti. 2) İsrail

özellikle Lübnan'ın güneyinde Filistinlilere karşı giriştiği saldırıları şiddetlendirmek suretiyle harekâta yardımcı olabilecekti. 3) İsrail sağ-kanat güçleri eğitmek, yol göstermek ve silahlandırmak suretiyle yardımcı olabilecekti. 4) Filistinlilerin yanı sıra LUH'ne de vurulabilecekti.

LUH faktörü önemliydi; çünkü bu hareket Lübnan sistemine meydan okuyor, gittikçe güçlenerek tanınıyordu. Bu klasik bir tek taşla iki kuş vurma durumuydu.

Temel'de Lübnan iç çelişkileri sebebiyle çatışma için olgunlaşmıştı. LUH Lübnan'daki kapitalist çıkarlar için bir tehdit oluşturuyordu. Filistin hareketi ise emperyalizmin bölgesel çıkarlarına yöneltilmiş bir tehditti. Birleşik Devletler, İsrail ve Arap gericileri, Lübnan'da 1975-76 felaketine yol açacak şekilde bir araya geldiler.

1975-76 Lübnan iç savaşı bu geriplanla karşı karşıya ve bu bağlam içinde daha bütünsel olarak anlaşılabilir.

2. MÜSLÜMAN VE HIRİSTİYAN MİTLERİ KARŞI KARŞIYA

Lübnan'daki sağ kanat partiler ve emperyalist kitle iletişim araçları 1975-76 Lübnan İç Savaşı'nın ve Lübnan'daki tüm çatışmaların Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasındaki çatışmalardan kaynaklandığı fikrini yaydılar. Lübnan politikasının Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında bir rekabet ve/ya da çatışma meselesi olduğunu ortaya koyan, politik gelişmeyle ilgili bu yanlış kavrayışa akademik literatür saygınlık kazandırdı.

Bu bölümde Lübnan politikasıyla ilgili bu hatalı anlayışa karşı çıkılacak ve Müslüman-karşıtı-Hıristiyan modelini doğrudan kullanan literatür ele alınacak. Bu modelin çürütülmesi son derecede önemlidir, çünkü bu model akademinin duvarlarını ve fildişi kulelerini aşarak emperyalist kitle propagandasını güçlendirmekte ve desteklemektedir.

Göreneksel Lübnan Literatürü

1958 Lübnan iç savaşı birçok yazarı bu savaşın «sebepleri» üzerinde durmaya ve/ya da gelecekteki krizlere karşı koruyucu bir önlem olarak Lübnan'ın modernleştirilmesi için yöntemler önermeye itti. İkrarcı yönetim tarzının ya da 1958 krizinin ardında yer alan politik ve ekonomik düzenle ilgili daha temel sorunlar gözden kaçırıldı ya da dikkate alınmadı.(1)

---

1. Qubain, Issawi, Sâlibi, Meo ve Harik bu yazarlara örnektir.

Kemâl Sâlibî ve S. Halef gibi yazarlar Lübnan toplumundaki baş çelişkiyi ortaya koyarken bu ülkedeki dinsel parçalanma üzerinde durdular. Bu görüşteki yazarların çoğu yönetim şeklinin sınıfsal yapısının yüzeysel bir mesele olduğunu düşünüyorlardı. Mevcut politik sistem onlara göre «temelde kusursuz»du; ancak sistemin mantığını muhafaza edebilmek şartıyla birkaç düzenleme yapılabilirdi.(2)

1975'teki ikinci büyük savaş, savaş yılları (1958-75) sırasındaki literatürle ilgili bazı sorunlara yol açmakla kalmadı, Lübnan politikasının Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasındaki kavga tarafından belirlendiği biçimindeki tezlerin yetersizliğini de ortaya koydu.(3) Savaş yıllarında ortaya çıkan çeşitli politik ve ekonomik krizler Lübnan'ın istikrarsızlığının ardında yatan sebepleri araştıran ve sistemin yeniden istikrara kavuşturulması için yöntemler öneren birçok araştırmanın yapılmasına yol açtı.(4) Ne var ki, bildiğim kadarıyla bu araştırmaların hiçbiri, sistemin temel ilkelerini ya da bu sistemin üzerinde temellendiği gelişme modelini ortaya koymadı.

Göreneksel literatür içinde yer alan yazarların çoğuna göre geçmişten gelen bağlar modernleşmeye yardımcı değildiler. Ne var ki, bu yazarlar, geçmişten gelen bağlara rağmen Lübnan'ın gelişebileceğini ileri sürüyorlar. Çünkü onlara göre Lübnan modernleşme lehine işleyen diğer faktörlere (eğitim, demokrasi vb.) sahip bulunmaktadır.(5) Bu gelenek içinde yazan

---

2. Bk. L. Binder, «Political Change in Lebanon,» L. Binder, ed., **Politics in Lebanon** (New York, John Wiley and Sons, 1966)'da. E. Salem, **Modernization Without Revolution: Lebanon's Experience** (Bloomington, Indiana University Press, 1973)
3. Bk. Hudson'ın bu bölümde ele alınan eleştirisi.
4. Böyle bir eleştiriye en yakın konumda yer alan Hudson ana paradigma içinde *à la Deutsch* (tarzda) kalmayı seçer.
5. E. Shils, «The Prospect for Lebanase Civility», L. Binder, op. cit.

ve «çözülmekte olan güçler»e(6) dikkati çeken Hurani, Lübnan'ın politik gelişmesini umut verici bir tonda betimler ve Lübnan'ı «hassas bir evrensel yurttaşlık anlayışı»na sahip olarak niteler. Bazıları liberal olan, fakat hep birlikte bu ulusu meydana getirdikleri için önem kazanan diğer sürekli kurumlar ve özellikle başkanlık sistemi «insan topluluklarının, kabilelerin ve ailelerin üzerinde» yer alır ve «Lübnan'ın hem birliğinin hem de Hıristiyan karakterinin nihai garantisi (metinde aynen böyle)»ni oluşturur.(7)

Şahab'ın başkanlık dönemi (1958-64) bir yana bırakılırsa, tüm başkanlar ailelere, kabilelere vb. güvenmişlerdi. Şahab bile bir iktidar temeli olarak buna benzer şeylere —askeri istihbarat ve geçmişten gelen bağlara sahip politik patronlar— güvenmek zorunda kaldı. Ne var ki, Şahab geleneksel *zuamâ* (patronlar)'nın çoğunu atlatmaya çalıştığı için muazzam bir anti-Şahab ittifak oluştu ve bu ittifak, sonunda onu bir başkan olarak etkisiz hale getirmeyi başardı.(8)

Daha temel bir düzeyde, Şahab'ın görev süresi ve «modernleştirme» girişimleri, kurumsal gelişmenin de ortaya koyduğu gibi, bir sapmaydı. Göreneksel paradigma'nm sınırları içinde kalınsa bile, «Lübnan'ın Hıristiyan Karakteri»nin, modernleştirme üzerine literatürün(9) de gösterdiği gibi, lâik bir modernleştirme hareketinin başarılmasını zorlaştırdığını görmek güç değildir.

---

6. A. Hurani, «Lebanon: The Development of a Political Society», s. 29, L. Binder, op. cit.
7. Ibid.
8. A. Hottinger, «Zu'ama in Historical Perspective,» s. 100, op. cit. P. Rondot şöyle yazar: «Bu yüzden Şahabizm'in göze aldığı şey, istisnai bir epizod'tan ibarettir; bunun sonunda, Lübnan Yönetimi'nin sorunları, önceki, denildiği gibi, klasik biçimleriyle yeniden ortaya çıkacaktır,» L. Binder, op. cit. Rondot haklıydı.
9. Burada sadece Parsons'ın yapısal fonksiyonalizme sebebiyet veren model değişkenler ve liberal teorisini hatırlamak gerekir. Talcott Parsons, **The Social System** (Glenco. Free Press, 1951)

Lübnan devletinin ikrarcı yapısını meşrulaştıran Ulusal Pakt (1943), akla uygunluk iddialarına rağmen,(10) modernleştirici bir formül olarak görülemez. Bu geçmişten gelen bağları kutsal kabul eden ve daha temelde, geçmişten gelen dinsel duyguları besleyen ve bunların gelişmesini teşvik eden(11) bir formüldür. Bunun göreneksel paradigmayı doğrulayan bir gelişme olduğunu söylemek güçtür. Hurani, Şahab döneminin sonunda yazarken, bu gelişmelerin farkına varmış olmalıydı.

Hurani'nin ulus-oluşumu'nu niteleyiş tarzına ilk bakışta itiraz eder gibi görünen Halef, Lübnan'ın hemen hemen hiçbir sivil yönetim aygıtına sahip olmadığını kabul eder. Politik modernleştirmenin, muhakkak, geçmişten gelen ittifaka ters düşen lâik ve ideolojik bağlantılar anlamına gelmediği fikrindedir. Bize nihai bir kopuşmanın gerekmediğini söyler; «politik sistemin yaşama yeteneği, Lübnan'daki toplumsal ve politik değişmenin yapısı kavranırsa, bu kadar anlaşılmaz görünmeyecektir.» Bundan başka, Halef'in tartışılmasını istediği merkezi tema, «geçmişten gelen bağlar ve bağlılıklar, çoğu kez sanıldığı gibi, ulusal dayanışma ve politik birliğe engel değildir,» biçiminde ifade ettiği görüştür. Öncelikle şunu görüyoruz ki, Halef, ulus-oluşumu ile ve «geçmişten gelen bağların Lübnan'ın politik hayatında yarattığı güçlü etkinin açıklanması»(12) ihtiyacı ile ilgilenmektedir. Konuya yaklaşımı kültüreldir: «Geleneksel kültürü akılcı ve lâik bir toplum kültürü içinde, her ikisini de tahrip etmeksizin özümlemek nasıl mümkün olabilir?»(13) Halpern'in ardından şu görüşü tekrarlar: «Modernleştirme, gelenek-

---

10. Bk. H. Saab, «The Rationalist School in Lebanese Politics», L. Binder, op. cit.
11. Örneğin, bk., C. Maksoud ve G. Shukri, L. Binder, op. cit. ve yine **Urs Ed-Dam Fi Lubnan** (Beyrut, Dar-et-Taliya, 1976).
12. S. Halef, «Primordial Ties and Politics in Lebanon,» **Middle East Studies**, IV, 244-5.
13. Ibid.

sel değerlerin inkâr edilmesini değil bunların özümlenmesini ve değişime uğratılmasını gerektirir.»(14)

Halef'in teması, *zuamâ*'nın ve bu kişilerin, ileri sürdükleri taleplerin eklemlenmesinde oynadıkları rolün tartışılmasına yol açar. Bu noktada yazar, Ulusal Pakt'ın ve Lübnan politikasında dinin mantıklı bir bütünü oluşturdukları görüşünü muhafaza eder.(15) Sâlibi, Entelis ve diğerlerinin de paylaştıkları, dinin, yönetim şekline istikrar ve demokrasi kazandırdığı ve *zuamâ*'nın bu yönetim şeklinin politik sürekliliğinin muhafaza edilmesinde bir aygıt olarak iş gördüğü görüşünü savunur.

Halef, aynı zamanda, ikrarcılığın sisteme yarar sağladığını ve bu yararların genelleştirilmesini mümkün hale getirdiğini ileri sürer. «İkrarcılığa dayanan bağlılıkların Ulusal Pakt aracılığıyla takdis edilmesi gerçekçi ve etkin bir formüldür.»(16) Ne var ki, Lübnan'ın içinde bulunduğu krizi bir yana bırakamaz ve sistemin çektiği hastalıklara ikrarcılığın değil bürokrasinin sebep olduğunu iddia eder. Esas olarak, ikrarcılık ya da geçmişten gelen bağlar onun için sorun değildir; inşa ve modernleştirmenin bunlarla birlikte yürüyebileceği görüşünü muhafaza eder.(17)

Halef'in yaptığı çözümleme içinde, yönetim şeklinin sivil olmadan modern olabileceği görülür. Modernlik akla uygun (rational) olduğu için Ulusal Pakt akla uygundur ve yönetim şeklini de bir modernlik âlemine taşır. Bu akla uygun paktın geçmişten gelen tüm unsurların içinde yer aldığı bir kutu olduğu görülür. Ne var ki, bu bir Pandora kutusudur: Bir kez açıldığında, yönetim, bu literatürün temsil ettiği ana akım tarafından tasarlanan ulus-oluşumu'na giden patika içinde tutulamaz.

Sorunu modernliğin bir unsuruna, diyelim ki bürokrasiye

---

14. M. Halpern, «Toward Further Modernization of the Study of the New Nations» **World Politics, XVII**, 158-81.
15. S. Halef, op. cit., s. 260.
16. Ibid., s. 262.
17. Ibid., s. 265.
18. E. Shils, op. cit., s. 4, L. Binder, op. cit.

yüklemek, paradigmanın aradan seçilebilecek hiçbir çeşitlemesiyle bağdaşmaz. Bürokrasinin suçlanması gerektiği, çünkü hâlâ geçmişten gelen bir yapının etkisini taşıdığı ve *zuamâ* sisteminden kaynaklanan anlaşmazlığa sebep olduğu (Lübnan örneğinde bunların her ikisi de vardır)(18) söyleniyorsa, bu görüş, geçmişten gelen bağların ve etkilerin bürokrasi ve dolayısıyla modernlik için en azından engeller oluşturduğu anlamına gelir. Bu da ya modern olanın ya da *zuamâ*'nın akla uygun olmadığını gösterir.

Diğer bir düzeyde, pakt'ın etkilerini bürokrasininkilerden ayırmak akıl dışıdır, çünkü pakt, uygulamada, bürokrasinin içinde boyutlandırılmıştır.(19) Bir yönetim şekli ne tür idari düzene sahip olursa olsun, bu kaçınılmaz olarak yönetme ve idarenin işlevi tarafından belirlenir. Ne var ki, yönetim şeklinin yapıları içinde ortaya çıkan sorunları çözmek için, çözümde yararlanılacak bürokratik uygulamanın yanısıra sözkonusu sorunların politik, ekonomik ve toplumsal nüanslarını anlamak zorunlu olacaktır. Halef çok daha temel olan bu sorunları görmezlikten gelmeyi seçiyor.

Diğer bir önemli ana görüş yazarı J.P. Entelis'tir. Sorunsalı, devletin Lübnan Ketâib Partisi (LKP) ya da Falanjistler sayesinde yaşamını sürdürmesidir. O da diğer anagörüş yazarları gibi çatışmanın özünü, «Lübnanizm»in, plüralist bir toplumun ve elit politikaların oluşturduğunu kabul eder(20) Entelis akılcı bir ikrarcı düzenlemenin, Lübnan'ı Arap milliyetçi ideolojisi aracılığıyla özümlemeye çalışan doğmatik politikalara ya da alternatif bir sistem araştıran politikalara yer bırakmayacağını ileri sürer. Bize şu bilgileri verir:

> «Tecrübe (Lübnan'da yaşanan) dar çıkarlara yönelik düzen sağlayıcı bir tutumun ulusal bütünleşmeyi gerçek anlamda hızlandırabileceğini, politik sistemin meşruiyetini artırabileceğini ve toplumsal çatışmaların barışçı biçimde

---

19. Ibid.
20. J. P. Entelis, **Pluralism and Party Transformation in Lebanon: Al-Kata'ib, 1936-1970** (Leiden, Netherlands, E. J. Brill, 1974).

uzlaştırılması imkânını en üst noktaya çıkarabileceğini kanıtlamıştır. Ayrıca Lübnan'ın modernleştirilmesi sürecine uyum sağlayabilen unsurlar iç gerilimlere ve hızlı toplumsal değişmeden kaynaklanan kopmalara çözüm bulunmasına yardımcı olmuşlardır.»(21)

Burada Entelis, diğerleri yanı sıra Halef'in ve E. Harik'in çalışmalarına dayanır.(22) Bu çözümlemeden açıkça anlaşılan, «gerilimler ve kopmalar»m sorumlusunun yararlanılan gelişme modeli (ikrarcı bir yönetim şekline aşılanan laissez-faire) değil «hızlı toplumsal değişme» olduğudur. Ayrıca Entelis, ikrarcı sistemin bu bakımdan olumlu olduğunu, çünkü gelişmenin «üstesinden gelmek» için Lübnan'a yardımcı olduğunu ileri sürer.

Lübnan tarihinin gösterdiği gibi, Entelis'in uzun süredir oluşmasını beklediği toplum gerçekleştirilememiştir. Mevcut kurumlar, ülkenin «modernleştirilmesi»nin «üstesinden gelmek» için yardımcı olacakları yerde, nüfusun içinde ve bölgeler arasında politika ve ekonomi bakımından varolan eşitsiz ilişkileri meşrulaştırmıştır.

Entelis, sorunsalını «modernleştirme» vb. olarak belirler ve anti-sistem partilerden ve gruplardan ideoloji ya da demagoji biçiminde sisteme yöneltilen meydan okumaları bir yana bırakır. Bu şekilde sistemin nasıl muhafaza edileceğini ve geliştirileceğini («mücadele» ile) «objektif olarak» incelemeye girişir. Bize söylendiği şekliyle LKP «temelinde ikrarcı çıkarların meşru kabulünün yer aldığı evrimci bir toplumsal bütünleşme biçimi (arayan) gerçek anlamda demokratik eğilimli ve modern (bir) politik (örgüt)»tür.(23)

---

21. Ibid., s. 8.
22. Ibid., s. 5-8.
23. Ibid., s. 7. Frank Stoakes LKP konusunda Entelis'le aynı görüştedir; bk. «Lebanese Kata'eb Party as a Builder, Surrogate and Defender of the State» **Middle East Studies**, XII (Ekim, 1975) 215-16.

Entelis, buraya kadar gözden geçirilen diğer yazarlar gibi, geleneğin gücüne sahip ve çok iyi tanımlanmış kategoriler (Hıristiyan, Müslüman) seçer. Başka kategoriler seçmek için öncelikle bu kategorilerle hesaplaşmak gerekir. Ayrıca geleneksel dilde yer alan, «modern» sistem, ulus-oluşumu gibi kavramların sorgulanması, bu tür kategorilerin oluşturulmasına yol açan sebeplerin incelenmesine ve bu tür kategorilerin literatürdeki yaygınlığının sorumlusu olan maddi koşulların çözümlenmesine götürür.

3. ve 4. bölümlerde gösterileceği gibi, gelişme modernleştirmenin ötesinde bir anlam taşıyor ve yönetim şeklinin politik ekonomisi alanını da kapsıyorsa, bu durumda, politik gelişmenin mevcut sistemden daha fazlasını kapsadığı açıktır. Politik gelişme, kesinlikle istikrardan, sistem yanlısı partilerden (LKP gibi) ve *zuamâ*'dan ya da diğer geleneksel ve «uygun» (neye ve kime göre «uygun») kurumlardan daha fazlasını kapsar.

Entelis Lübnan'ı modernleştirme çabasında pek çok çatlak bulur. Ne var ki, onun bulduğu çatlaklar sistemin kusurları değildir; aksine, şöyle der: «İkrarcılık Lübnan'ın plural bir toplum içindeki bu demokratik soruna verdiği karşılıktır.» (24)

Arap politikasının en önemli uzmanlarından biri olan Michael Hudson Lübnan konusunda şu görüşü ileri sürer:

> «Demokratik kurumlar uygun olmayan bir politik ortamda istikrarı sağlamış ve muhafaza etmiştir. Lübnan örneği, resmî kurumların, her ne kadar politik davranış bilimini inkar ediyorlarsa da, politik modernleştirme sürecine sebep teşkil eden unsurlar olarak dikkate lâyık olduklarını ortaya koyar. Aynı zamanda, bu tür kurumların hızla değişen bir toplumun toplumsal seferberlik taleplerini karşılamaya yeterli sistematik bir esneklik sağlayıp sağlayamayacağı sorusuna yol açar.» (25)

---

24. Ibid., s. 6.
25. M. Hudson, «Democracy and Social Mobilization in Lebanese Politics» **Comparative Politics**, (Ocak, 1969), 245.

Lübnan'ın pluralist bir toplumsal yapı olarak ihtiyaç duyduğu şey hakkında Hudson şunları söyler:

> «...temelini güç dengesinin oluşturduğu bir politik sistem... Bundan başka, güç dengesi demokratik değerleri geliştiren kurumları gerektirmektedir... Lübnan'ın temsilî kurumları, tesadüf ürünü değil, ülkenin temel bir istikrar koşuludur.»(26)

Hudson'ın, Entelis, Salem ve diğerleriyle istikrar ve yeni devletlerin modernleştirilmesi (bu örnekte Lübnan) sorunsalını paylaşmasına rağmen soruna getirdiği açıklık, onun Sâlibi'nin «modernleştirme yanlısı Hıristiyanların karşısındaki geleneksel Müslümanlar» görüntüsüyle farklılaşan sonuçlara varmasını sağladı. Hudson'a göre «sistem sadece sınırlı bir anlamda demokratiktir.»(27) Ve modernleştirme zayıf bir hükümet aygıtının önüne fazladan yeni toplumsal talepler sorununu koyar. Bu talepleri karşılamak ve halkın isteklerini yerine getirmek, «özerk geleneksel gruplar arasındaki güç dengesinin bir ürünü olan mevcut demokratik değerleri tehdit edecektir.»(28) Modernleştirme ve gelişmenin bu politik sistem için yararlı olmayacağı söylenebilir. Sistem duragan bir güç dengesine dayanmaktadır ve politik ve ekonomik gelişmenin üstesinden gelemediği için akıl dışıdır.

Hudson keşfedilmesi gereken temel sorunun toplumsal hareketliliğin Lübnan'ın politik yapısı üzerindeki etkisi olduğunu kabul eder. İstikrarsızlığın temelini oluşturan sebepleri çözümlemez. Bunun yerine, «Lübnan politik sisteminin ortamı»nı(29) incelemeye koyulur.

Sorunun bu şekilde formüllendirilmesi Hudson'ı, diğer yazarlar gibi, elit politikasının incelenmesiyle sınırlar. Bu durum, aynı zamanda, çoğu yazarın pan-Arap duyguların ve Lübnanlı-

---

26. Ibid.
27. Ibid.
28. Ibid., s. 245-6.
29. Ibid.

lar arasındaki politik uygulmaların içinde yer aldığı «ideoloji» ya da demagoji alanında kalmalarına yol açar. Ayrıca yine bu yazarların, toplumsal bilimcilerin uğraştıkları modernleştirme ve ulus-oluşumu gibi politik bilim sorunlarını değersiz görerek elemelerine sebep olur. Hudson, «geleneksel pluralizm, güç dengesi demokratik değerler ve istikrar arasındaki bağıntı»yı(30) inceler. Sistemin zayıflığını «kontrol dışı unsurlar»a(31) bağlarken şöyle der:

> «...Lübnan politikası hakkında en ilginç ve şaşırtıcı soru şudur: Tüm faktörler ona karşı işlerken —bölünmüş bir yurttaşlık, ulusal duygunun azlığı, Arap politikalarının baskısı, modernleştirme akımları— bu politika nasıl oluyor da başarılı biçimde yürütülüyor?»(32)

Bu durum, «ilginç ve şaşırtıcı» görülmek yerine ikrarcı politikanın hızla gelişen ve derinleşen sorunlarının bir göstergesi olarak görülmelidir. «Kurumsallaştırılmış istikrarlılığın düzenliliği»ne rağmen sorunları yaratan, Lübnan'ın bölgesel ve «yapısal eşitsizlik»i ve «artan politikleşme»si şeklindeki toplumsal hareketliliğiydi. Hudson, «zayıflığı (sistemin zayıflığını) bir ölçüde azaltan iki önemli karakteristik» dediği şeyi, buna yol açan «her şeye rağmen durumu kurtaran belirli bir kapasite» dediği şeyden ayırır. Bu kapasite şunlardan oluşur: 1) Artan kurumsal güç; 2) bir derecede demokratik iş görme usulü.(33)

Hudson, Başkanlık bürosuyla Vekiller Meclisi'nde kotarılan modernleştirmeyi tartışmaya koyulur. Şahab'ın yönetimi altında gerçekleştirilen reformların bazılarına (bir sosyal-güvenlik programı, idarî reform ve toplumsal gelişme bürosunun kurulması) ve Lübnan'ın dış politikasında meydana gelen değişikliğe (Arap dayanışmasına yakınlaşma) işaret eder. Bu tartışmalardan hareketle şu sonuca varır:

---

30. Ibid.
31. Ibid., s. 248.
32. Ibid., s. 248-9.
33. Ibid., s. 252-9.

«Son on yılın olayları, kitle düzeyindeki sekterlerin ortadan kalktıklarına dair hiçbir belirtinin bulunmamasına rağmen, politik sistemin, ikrarcı ve birleştirilmiş bir toplumsal düzene bir ölçüde geçebileceğini ortaya koyuyor.»(34)

Ve Entelis'in LKP hakkındaki son tezlerine karşı çıkarak şöyle der:

«Bugün için Lübnan'ın yaşamını sürdürebilmesi, geniş kitlelerden gelen taleplere diğer devletlerin çoğuna kıyasla daha fazla politik karşılık verebilmesini gerektirir. Bu gerçek, Lübnanlı politikacılar tarafından da kabul edilmiştir. Lübnan'ın bu gerçekleri ortaya koyacak ve politika oluşturma sürecinde belirleyici olacak bir parti sistemine ihtiyacı yoktur. Gerçekte, sistemin incinebilirliği onun karşılık verme yeteneğni artırır.

«Ne var ki, bu Lübnan modernleştirmeye inatçı biçimde karşı duran güçlerin uzun dönemde üstesinden gelecek demek değildir. Kurumsal büyüme ve demokratik işgörme usulleri kesin çareler değil hafifleticiler (palliatives)dir... (fakat Lübnan'ın açmazı da buradadır): Çok az demokrasi toplumsal karışıklığa ve devrime yol açabilir; çok fazlası devleti geleneksel liderlerin gazabıyla karşı karşıya getirebilir.»(35)

Hudson, Entelis'in aksine, ikrarcılığı Lübnan'ın demokratik olma sorununa bir cevap olarak görmez. Ve, Salem'in aksine, evrimci modernleştirmenin olumlu beklentilere yol açabileceğine inanmaz.

Lübnan üzerine ana görüş yazarlarının vardıkları önemli sonuçlara ters düşmesine rağmen, Hudson'ın «onların» modeline olan bağlılığı, devrimci değişmeyi Lübnan'ın gelişmesi için bir çözüm olarak kabul etmesine engel olur. Kendi sorunsalı bağ-

---

34. Ibid., s. 261.
35. Ibid., s. 262.

lamında Hudson bu tür değişmeyi, dolaylı da olsa, demokrasi ve kurum-oluşturma bakımından bir tehlike olarak düşünme eğilimi gösterir.(36) Lübnan'ın uzun sürcli açmazına parmak basmasına rağmen, ortaya koyduğu model bu eşiği aşmasına izin vermez.

Bir iç savaş Hudson çapında bir araştırmacıyı Lübnan yönetiminin başlıca davranış biçimlerini eleştirmeye itti. Bunu görcneksel literatürün kendi içinde yer alan biri tarafından suçlanması olarak anlıyorum. Hudson'ın şu görüşü ileri sürcr-ken bir ölçüde dürüst bir özeleştiri yaptığını hissediyorum:

> «Lübnan'da çıkan iç savaş, Lübnan politikası üzerine göreneksel pluralist yorumların, özellikle de, Lübnanlı uzmanların «iyimser» okulunun ve birlik beraberlik tco-risyenlerinin ileri sürdükleri görüşlerin yeniden gözden geçirilmesini zorunlu hale getiriyor.»(37)

Daha ilerde şöyle diyor: «Lübnan politikası üzerine yapılan iyimser pluralist çözümlemelerin, bu arada birlik beraberlik modelinin de yetersiz oldukları konusunda daha başka kanıt göstermek gerekmez.»(38)

Hudson'ın «göreneksel pluralist yorumlar»a yönelttiği eleştirilere rağmen, Lübnan üzerine bu tür literatür ve özellikle de bunun Müslüman-karşıtı-Hıristiyan modelini kullanan daha kaba biçimi hâlâ hâkimdir. Sonuç olarak akademik çevreler Lübnan'da 1958 ve 1975'te yaşanan iç savaşların gerçekte Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında meydana gelen çatışmalar olduğu yanlış fikrine meşruiyet ve güven kazandırıyorlar. Bu tip literatür içinde, bu savaşlar mezhep (ikrarcı) politikasının başka araçlarla sürdürülmesi olarak değerlendiriliyor.

---

36. Ibid., s. 263.
37. M. Hudson, «The Precaricus Republic Revisited: Reflections on the Collapse of Pluralist Politics in Lebanon». Arap-Amerikan Üniversite Mezunları Birliği Yıllık Toplantısı (AUG)'na sunulmuştur. New York, 2 Ekim 1976, s. 5.
38. Ibid., s. 11.

Kemal Sâlibi ve Frank Stoakes gibi yazarlar, bu savaşları ele alırlarken, Müslüman/Hıristiyan kategorilerini kullanmaya devam ediyorlar. Örnek olarak Sâlibi şu görüşü ileri sürüyor:

> «1958'de ülkede yaşayan Müslümanlarla Hıristiyanlar arasında meydana gelen çarpışma, daha hızlı ve radikal ölçekte toplumsal değişmelere yol açarak, Lübnan'ı temellerinden sarsan genel bir politik çöküşle sonuçlanmıştı.» (39)

Gerçekte, Sâlibi'nin kitabı, *Crossroads to Civil War: Lebanon 1958-1976* (İç Savaşın Yolayrımı: Lübnan 1958-1976) bütünüyle, 1958 ve 1975 savaşlarının mezhep politikasının, ya da daha özel olarak Müslüman-karşıtı-Hıristiyan politikasının sonucu ve devamı olduklarını ileri süren ifadelerle doludur. Sâlibi'nin tüm diğer kategorileri bir yana bırakarak Müslüman/Hıristiyan kategorilerini kullanması Lübnanlıları insanlık dışı göstermektedir. Lübnanlılar ansızın soyutlanmakta ve basitleşmektedirler. Tek boyutlu bir hale getiriliyorlar: Ya Müslüman ya Hıristiyan.

Bu damgayı taşıyan yazarların önde gelen bir temsilcisi olarak Sâlibi, okuyucuyu, Lübnanlıların sınıfsız olduklarına ve üretim süreci içinde ya da bir bütün olarak ekonomi içinde yer almadıklarına inandırmaya çalışır. Lübnanlılar dinî olmayan bir politik partiye ne girerler ne de sadık kalırlar. Sâlibi'nin kitabı okuyucunun kafasında, dinî grupların kendi varlıklarını ve çıkarlarını korumak için katıldıkları bir savaş, Müslümanların Lübnan'daki Hıristiyanlarla rekabeti ya da savaşı gibi imajlar uyandırıyor. Sâlibi'ye göre Müslümanların (tüm Müslümanların) çıkarları pan-Arabizm'dedir. Hıristiyanların (tüm Hıristiyanların) çıkarları ise Lübnanizm'dedir. Sâlibi «Müslümanlar»ın pan-Arap ya da «Hıristiyanlar»ın Lübnanist olmalarının sebeplerini çözümlemez. Bundan başka, Müslüman burjuvazi ile Müslüman kitleler ve Hıristiyan burjuvazi ile Hıris-

---

39. Kemal S. Salibi, **Crossroads to Civil War: Lebanon 1958-1976** (Delmar, NY Caravan Books, 1976), s. 7.

tiyan kitleler arasındaki ilişkiyi, ya da Lübnanlıların çatışmasıyla daha yakından ilgili olan, burjuvazinin çoklu-ikrarcılığı ile nüfus kitlesi içindeki ikrarcılık ve diğer bölünmeler arasındaki ilişkiyi çözümlemez.

Müslüman/Hıristiyan kategorileştirmesi bakımından ortaya çıkan diğer bir yetersizlik bu ayırımın kendi içinde bir mutlaklık anlamı taşımasıdır. Her şey açık-seçiktir. Fakat Sâlibi bile bu kategorileştirmeyi kullanırken sorunlarla karşılaşıyor. Olayları çok kaba bir biçimde kitabına hâkim olan mutlak kategorilere zorla uydurmaya çalışırken ansızın karşımıza gökten inmiş gibi zuhur eden «komünistler» ve «radikaller»i çıkarıyor. Sâlibi 1968 olaylarını tartışırken bize şu bilgileri veriyor:

> «Filistinlilerin Lübnan'dan İsrail'e karşı serbestçe komando eylemlerinde bulunma haklarını destekleyen kitle gösterileri Lübnanlı yetkililerin komando hareketini kontrol altında tutma girişimlerini boşa çıkardı; ve Kamal Janbalat (Cumblat) ve onun İlerici Sosyalist Parti'si ile yakın ilişki içinde bulunan Komünistler ile Baas Sosyalistleri her defasında bu gösterilerin başında yer aldılar.»(40)

Daha ilerde, 1974 olaylarını tartışırken:

> «Bu arada Ketâib Partisi Lübnan'da radikal ulusal hareket'e karşı eskiden oluşturduğu politik cepheyi de harekete geçirmişti. Bu ulusal hareket 1969'da Kamal Janbalat liderliğinde kuruluşundan beri Lübnan politik sisteminde radikal bir reform lehine baskı yapmış ve kışkırtmada bulunmuştu.»(41)

1975 olaylarıyla ilgili olarak:

> «Lübnan'da Komünistler ve diğer radikal partiler tarafından kışkırtılan balıkçılar, Protein Şirketi'nin kuruluşunu Lübnan balıkçılık endüstrisini tekelleştirme girişimi

---

40. Ibid., s. 38.
41. Ibid., s. 82.

ve kendi geçim kaynaklarına yönelik bir tehdit olarak gördüler.»(42)

Tekil olayları «radikal» ve diğer kategorileri kullanarak rahatça tartışan Sâlibi, gerektiğinde bunları, Müslüman/Hıristiyan ikileşmesini kurtarmak için safra niyetine atıyor. Sâlibi'nin kitabında sürekli tekrarlanan bu uygulama Lübnan politikası üzerine yapılan her türlü tartışmada Müslüman/Hıristiyan kategorileştirmesinin tutarsızlığını kanıtlar.

«Radikal» partilerin her dini mezhepten üyelere sahip oldukları ve bunların pek çoğunun Lübnan'ın tüm bölgelerinde faaliyet gösterdikleri bilinen bir şeydir. O halde Sâlibi neden bir «Hıristiyan konumu» ile bir «Müslüman konumu»nu karşı karşıya getirmekte ısrar ediyor? Sâlibi «Hıristiyan konumu» ile «militan olarak tutucu Hıristiyanlar»ı kastediyor? Peki bunlar kim? Ve yine «Müslüman konumu» Sâlibi için «Müslüman burjuvazi»nin konumu anlamına gelebilir mi? Yazar bu konuda da bir şey söylemiyor. Burada bu zararsız görünen terimlerin kullanılmasıyla Lübnan'ın tüm politik ve ekonomik gelişim tarihinin gizlenmeye çalışıldığı kuşkusu doğuyor. Ve bu gelişimin sonuçları Müslüman/Hıristiyan ikileşmesiyle örtbas ediliyor.

Sâlibi aynı zamanda Lübnan'daki iki ayrı kültür ve toplumu tanımlar: Biri Hıristiyan ve moderndir, diğeri Müslüman ve gelenekseldir. Sâlibi'ye göre Hıristiyan toplumu «toplumsal ve kültürel olarak homojen»dir ve Müslüman toplumunun bir kısmı gibi çatışmaya eğilimli değildir. Ayrıca, Hıristiyan aydınları ayrı bir sınıf oluşturmadıkları için kendi toplumlarının farklı kesimlerinin her düzeyi ile ilişki halindedirler ve bu yüzden «tüm sınıflar arasında bir amaç birliği sağlarlar.»(43)

Sâlibi, Asya ve Afrika'daki «batılılaştırma»yı ve Arap Doğu'daki Müslüman Arap devletlerini şu şekilde karakterizc eder:

---

42. Ibid., s. 92.
43. K. Sâlibi, «The Personality of Lebanon in Relation to the Modern World» s. 266, L. Binder, op. cit.

«...şehirleri kırsal bölgelerden ayıran ve her şehirde zengin üst sınıfla çalışan halk arasındaki farklılaşmayı belirgin hale getiren bir kentleşme olgusu. Bu durumda, Batılılaştırılan toplumlarda, kültürel uyuşmazlık, doğal olarak, artan toplumsal gerilimle bağlanmaktadır. Geleneksel kültür, köylerin zayıflaması ve yoksullaşmasıyla ilgili görüldükçe, kendine özgü canlılığını hızla kaybediyor ve ulusal duyarlığın önde gelen bir sebebi haline geliyor.»(44)

Ne var ki, Sâlibi Lübnan'da «batılılaştırma» olarak betimlediği şeyi bir istisna olarak gösterir:

> «Lübnan Arap Ortadoğu'daki genel Batılılaştırma kalıbı ile çarpıcı bir karşıtlık oluşturur. Hıristiyan nüfusun etkisi nedeniyle bu ülke, benimsemediği Batılı eğilimleri teşhir ederek, kendini bu kuşatmanın dışında tutar.»(45)

«Batılılaştırma»nın Sâlibi'nin sözünü ettiği bu olumsuz yanları «boş gurur» ve «çapraşık akıl yürütme» kavramlarıyla açıklanır:

> «Genellikle hayranlık duydukları ve standartlarını benimsemeye çalıştıkları Batı onlara çoğu kez bir tehdit olarak görünür. Kendi kültürel atâletlerinin sebeplerini bulmaya çalışan bu insanlar, paradoksal biçimde, gerçekleri duraksamaksızın kabul etmelerini engellemeyen ve onları çapraşık akıl yürütmeye zorlayan boş bir gurura kapılırlar. Bu nedenle en ağır sorunlarından ötürü dış güçleri suçlama eğilimi gösterirler... Aynı zamanda, toplumsal ve kültürel geriliklerinin bir nedeni olarak, gerçekte geriliklerinin sebebi değil sonucu olan bir duruma, ulusal iktidarlarının göreli eksikliğine ağırlık verme eğilimi gösterirler. Belki de iktidar aracılığıyla birlik oluştur-

---

44. M. Hudson, op. cit., s. 262.
45. Ibid., s. 265.

ma konusundaki ısrarları yüzünden Asyalı ve Afrikalı uluslar ordularına büyük bir önem verme eğilimindedirler... askeri diktatörlükler pek çok Asya Afrika ülkesinde anayasal hükümetlerin yerini kolayca almaktadırlar.»(46)

Sâlibi'nin sözünü ettiği Afrika-Asya ülkelerinde sınıf çizgileri boyunca oluşan gerilimler kapitalist modelin esasını oluşturur ve kültürel atâlet ya da gerilikle pek ilgili değildir. Şehir ve kır arasındaki gerilimler, iktidar aracılığıyla birlik oluşturma ve orduyu modernleştirmede kullanma, «batılı» modernleştirme modeli (Güney Kore, Tayvan, Filipinler)'nin tek başına «neticesi» olmaktan çok uzaktır.

Sâlibi'nin Lübnan'ın durumunu Afrika ve Asya'da meydana gelen genel gelişmenin karşısına koyması da tartışma götürür. Sâlibi'nin de kabul ettiği gibi Lübnan, diğer Afrika-Asya ülkelerininkine benzer bir ölçekte, kökü geçmişe dayanan bir mezhep çatışmasını yaşadı. Bu ülkelerin pek çoğu, Kıbrıs'ta (1974) ve Nijerya'da (1960'lar) görüldüğü gibi büyük felaketler meydana gelene kadar çatışmaları çözmek için işlerliği olan formüller bulabilmekteydiler. Sâlibi bu yazıları yazmadan önce Lübnan 1961'de bir darbe, 1958'de bir iç savaş, 1952'de ağır bir kriz ve 1949'da bir darbe yaşadı. Yine de, Sâlibi'ye göre Lübnan «Hıristiyan» karakterinden ötürü istikrarlı ve benzersizdir. Fakat diğer Afrika-Asya ülkelerinde de Hıristiyanlar vardır. Stratejik bir konuma ve zengin bir tarihe sahip olan Etiyopya, çoğunlukla Hıristiyan, fakat aşırı ölçüde de azgelişmiştir.

Sâlibi'nin çözümlemesinde, gelişme ve azgelişme, sömürgeciliğin etkileriyle —insanî ve doğal kaynakların yağmalanması ve sömürülmesi, bağımlılık, azgelişmişlik vb. ve ayrıca bağımsızlığın ilanından sonra nüfusun sömürgeci güçlere çeşitli şekillerde bağlanan imtiyazlı bir sektörünün yaratılması— bağıntılı değildir. Pek çok sömürge ülke Batılı (yani kapitalist) gelişme modelini benimsediği için tam bir gelişme sağlamakta başarısızlığa uğradı.

---

46. Ibid., s. 264.

Lübnan'ın politik ve ekonomik gelişmesi 3. ve 4. bölümlerde ele alınacak; yine de, burada konuyu biraz açmak gerekiyor. Tek başına gözlemlenebilir olguların ele alındığı düzeyde, Müslüman/Hıristiyan kategorileştirmesinin geçerli olmadığı açıkça görülür. Komünist Partisi, Komünist Eylem Örgütü vb. gibi Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) gruplarının gelişme ve büyümelerinin tarihi Lübnan'ın toplumsal formasyonunun gelişmesiyle bütünleşmiştir. Ne var ki, Sâlibi bunu gelişigüzel bir olay gibi ele alarak bizi bu grupların Lübnan politikasının kıyısında yer alan marjinal gruplar olduklarına inandırır. Ayrıca bizi yine LUH'yi oluşturan belli başlı kesimlerin —Cumblat'ın Sosyalist İlerici Parti (SİP)'si gibi— mezhep politikaları izlediklerine inandırır.

SİP'nin tabanını esas olarak Dürzi topluluğunun oluşturduğu bir gerçektir; öte yandan bu parti 1960'lar ve 1970'ler boyunca ikrarcılığa karşı çıktı. Bizzat Sâlibi Cumblat'ın mezhep politikalarına muhalefetini belirtir:

> «1969'da kurulduğundan beri bu Ulusal Hareket, Kamal Janbalat'ın liderliğinde, Lübnan'ın politik sisteminde radikal bir reformun yapılması lehine baskı yapmış ve tahriklerde bulunmuştu. Parti, Lübnan Anayasası'nın düzeltilmesi ve Seçim Yasası'nın değiştirilmesi için çağrı yapmıştı; böylelikle, kamu yönetimi ve parlamentodaki mezhep temsili ilkesi, «toplumsal» ya da «kitlesel» temsil denilen şey lehine feshedilmiş olacaktı.»(47)

Sâlibi LUH'nin «Müslüman» hareketine yönelik tutumuna karşı çıkarken kendisiyle de çelişmektedir:

> «Anayasa'nın ve Ulusal Sözleşme'nin düzeltilmesi konusunda Ulusal Hareket kendini Müslümanların hükümet işlerine tam katılımını talep eden Sünni Müslüman cephesiyle yan yana savaşır buldu. Ne var ki, Ulusal Hareket, «Ulusal Sözleşme»nin temelini oluşturan mezhep ilkesine

47. K. Sâlibi, Crossroads... op. cit., s. 82.

ideolojik olarak karşı çıkarken, Saib Selam, Raşit Kerâmi ve Müftü Hasan Halit tarafından temsil edilen Sünni cephesi ve Emin el-Üreysi'nin başında bulunduğu Ulusal Cephe (el-Hay'a el-Vataniyye) 'Ulusal Sözleşme'nin Müslüman Lübnan'a devlet yönetimine daha fazla politik katılma hakkı verecek şekilde uygulanması için ısrar etti.»(48)

Bu çelişkiler Sâlibi'nin Müslüman/Hıristiyan kategorileştirmesini doğrulamaz. Lübnan'daki herhangi bir «radikal» partinin tarihi de bu şekilde açıklanamaz. Örnek olarak, Lübnan Komünist Partisi'nin tarihi ve 1920'lerden beri işçi hareketi içinde verdiği mücadeleler çok iyi biçimde belgelendirilmiştir. Politik gelişmenin ciddi biçimde incelenmesi halinde Komünist Partisi bir yana bırakılamaz. Dahası, bu parti güneyde, kuzeyde, Bekaa'da ve Beyrut'ta temsil edilmektedir ve üyeleri tüm dini gruplardan gelmektedir.

Müslüman/Hıristiyan kategorileştirmesi ile ilgili bu endişe verici durum, Sâlibi'nin önde gelen temsilcisi olduğu akademik çevrelerin çok ötesine ulaşır. Israil ve Batılı kitle iletişim araçları 1975 savaşını devamlı bir Müslüman/Hıristiyan çatışması olarak gösterdiler. Bu daha çok İsrail'in işine yaradı ve çatışmanın gerçek yapısını gizledi. Ne var ki, 'Hıristiyan' denilen güçlere karşı yan yana savaşan bu Müslümanlar ve Hıristiyanlar, İsrail'in, Sâlibi'nin ve diğerlerinin görüşlerine rağmen, çatışmanın, esasında, mezheplerle ilgili olmadığını açıkça ortaya koyabiliyorlar.

Hıristiyanların LUH liderliğinde yer almaları ve geleneksel (ikrarcı) Müslüman liderlerin sistemin muhafazasında oynadıkları rol mezhep tartışmasının gerisinde yatan yanlış düşüncenin oluşumuna yol açar. Ayrıca Hıristiyanlar da mezheplere bölünmüşlerdir. LKP (Falanjistler), HMP ve diğer gruplar «Hıristiyanlar»ı temsil etmezler. Önce, LKP üyelerinin % 95'i Maruni Hıristiyan mezhebine mensupturlar. LKP Kesrevan'da (Dağ'

---

48. Ibid., s. 83.

da) ve Beyrut'un mahallelerinde güçlüdür. Diğer Hıristiyan mezheplere mensup kişilerin çoğu ya tarafsızdırlar ya da LUH'ni aktif olarak desteklerler.

Ek olarak, LKP Marunileri bile temsil etmez. Fıranciye, Şemun ve Eddé'nin kendi örgütleri vardır. Bu Maruni liderler zaman zaman birbirleriyle koalisyona girerlerse de çoğu zaman araları açıktır. Örneğin Eddé 1975 savaşı boyunca ve şu ana kadar (1984) LKP'ye karşı tavır aldı. Fıranciye ile LKP arasında husumet vardır; çünkü bu örgüt Fıranciye'nin oğlu Tony'i, ailesiyle birlikte vahşi biçimde katletmiştir. LKP'nin cellatları Tony'nin karısının ırzına geçmişler ve cesetleri parçalamışlardır. 23 Temmuz 1983'te Velid Cumblat (Kemal'in oğlu), Fıranciye, Kerâmi ve Cumblat'ın birlikte yer aldıkları, Beyrut'taki LKP rejimine ve İsrail'e karşı mücadele eden bir Ulusal Selamet Cephesi'nin kurulduğunu ilan etti. Bu koşullar altında bir «Maruni konumu»nun, hatta bir «Hıristiyan konumu»nun varlığını hayal etmek çok güçtür.

Akademik çevrelerde açıkça görülen ideolojik bir eğilimin temsilcisi olarak Sâlibi, temelsiz argümanları akademik saygınlıkla örtmeye çalışıyor. Ayrıca esefle belirtmek gerekir ki, bu ana görüş literatürünün politik gelişme konusundaki acınacak durumu Sâlibi'nin görevini kolaylaştırmaktadır.

Lübnan'daki tüm «geri» unsurları «geleneksel Müslümanlar»a havale etmek suretiyle basitleştirmek ciddi bir politik ve ekonomik çözümlemenin yerini tutamaz. İkrarcılığın neden ve nasıl «politik» bir biçim, kapitalist bir devlet biçimi haline geldiğini araştırıp bulmak için çatışmanın kökenlerini ve gelişimini en başından itibaren ele alıp incelemek gerekir. Sınıf oluşumu ve sömürgeci gücün yeni sınıfların ve yeni bir ekonominin gelişmesi üzerinde yarattığı etki, ele alınması gereken başlıca konulardır. Lübnan'ın ve Lübnan toplumunun bir ekonomisi vardır. Politik sistem ekonomiye yeni bir güç verir; ülkedeki dinler ve nüfus arasında eşitsiz gelişme yaratır. Aynı sistem politika oluşumuna ve bu oluşumun hizmetindeki *zuamâ* sistemine güç verir. «Gerilik»i yerli kültürün içinde yer alan belalı bir duruma uydurarak açıklamak, yüzeysel, sub-

jektif ve Lübnan'ı gelişmeden mahrum bırakan esas sebepleri atlayan bir tutumdur. Lübnan örneğinde, yönetici elitin —tüm mezheplerden, fakat en çok Marunilerden gelir— status quo'yu sürdürdüğü ve devleti kontrol ettiği aşikârdır.

Diğer bir düzeyde, E. Shils ve diğerlerinin belirttikleri gibi, sınıflar dinî çizgilerin üzerinde yer alırlar.(49) Ayrıca, Lübnan'daki Hıristiyanlar, Sâlibi'nin bizi inandırmaya çalıştığı gibi, yekpâre (monolithic) bir topluluk değildirler. Maruniler, Katolikler, Grek Ortodokslar ve Protestanlar bu ülkedeki Hıristiyan mezheplerinin bazılarını oluştururlar. Pek çok Hıristiyan köyünde farklı politik düşüncelere raslanır: Arap milliyetçileri, Suriye milliyetçileri, Komünistler ve Ketâib (Falanjistler). Bu görüşler çeşitli ideolojik ve sınıfsal konumların yansımalarıdır. Bu gözlem Sâlibi'nin Hıristiyan aydınları kategorileştirmesini desteklemez.

Devletin ikrarcı yapısı, dürüst bir araştırmacının Hıristiyanları liberaller, Müslümanları ise gelenekçiler olarak sınıflandırmasına izin vermez. İkrarcılık, bazı liberal sembollere sahip olabilmesine rağmen, gerçekte liberal değildir; çünkü, liberal sembolleri dışlayan ve geçmişten gelen bağlarla doludur. Sâlibi'nin hatırlaması gerekir ki, 1949'da darbe girişiminde bulunanlar, liderleri bir Hıristiyan olan Suriye milliyetçileriydi; Hıristiyanları ve Müslümanları devlet başkanını istifa ettirmeye zorlayan 1952 krizi Hıristiyan bir devlet başkanı tarafından tahrik edildi; ve 1958 iç savaşı, Hıristiyan bir devlet başkanı tarafından ihlal edilen Ulusal Pakt'ın yeniden yürürlüğe konulması için başlatıldı.(50) Savaştan sonra, yeni devlet başkanı Şahab, ikrarcı sistemi muhafaza ederek ve kitlelerin radikalleşmesini önleyerek, toplumsal, ekonomik ve politik reformlar yaptı. Sâlibi'nin de çok iyi bildiği gibi, ülkenin çoğunlukla Hıristiyan olan kesimleri, yönetimdeki Hıristiyan elit politik sürece hâkim olarak, bu süreci kendi bölgelerinin lehine ve Lüb-

---

49. Bk. F. Khuri, «The Changing Class Structure in Lebanon, «Middle East Journal, XXIII, s. 29-43.
50. P. Rondot, op. cit., s. 138, L. Binder, op. cit.

nan'ın geri kalan kısmının aleyhine olan ekonomik sektörleri desteklemek için kullanmasaydı, kendi yararlarına olan toplumsal çıkarları kazanamazlardı.(51) Sâlibi'nin çözümlemesi eşitsiz gelişmenin yarattığı haksızlıkları yüceltir ve ikrarcı politik süreci meşrulaştırır. Lübnan'ın, Sâlibi'nin çözümlemesinden önceki ve sonraki tarihi, onun ikrarcı yönetim biçiminin yapısı üzerine öne sürdüğü görüşleri yalanlar.

---

51. Tamamen Lübnan Dağı ve Beyrut'a yarayan turizm, meyvacılık, bankacılık ve transit ticaret.

3. POLİTİK TARİH: OSMANLI DÖNEMİNDEN BAĞIMSIZLIĞA

7. yüzyıl'ın dördüncü on yılı içinde Müslüman Araplar Suriye'yi fethettiler (o zamanlar bu bölge, Lübnan, Filistin ve günümüz Suriye'sini kapsıyordu). Müslüman kabileler Bizans saldırılarını geri püskürtmek için bu fethedilmiş bölgelere yerleştiler. Yerlerinden atılan, çoğunluğu Maruni Hıristiyanlar Mount Lübnan (Dağ)'ın kuzey kesimine sığındılar.(1)

Haçlı seferleri sırasında Merdâiler, Amanos ve Toros (güney Türkiye'de) dağlarından kıyı şehirlerinin Müslüman Arap saldırısından korunması için getirildiler. Haçlı döneminin sonunda Müslüman Araplar bu Merdâileri yeniden dağlara yerleşmeye zorladılar. Merdâiler burada Marunilerle karıştılar.

Haçlıların etkisi altında Marunilerin Roma'yla ilişkisi 12. yy.'da biçimlenmeye başladı. Roma'nın etkisi Marunilerin dini doktrinlerine de dokundu. Ne var ki, bu kısmî birleşmenin Floransa Konseyi'nde kabulü 1439'a kadar gerçekleşmedi. Tam birleşme ancak 1736'da Al-Luwzayah Kilise Meclisi'nde gerçekleştirildi.(2)

Dağ'daki Katolik misyonerler ve İtalyan şehir-devletleri ile yapılan ticaret Maruni Dağı ile Batı arasındaki ilişkileri daha da güçlendirdi. 17. yy. boyunca Maruniler Cedars çevresine Lübnan Dağı demekteydiler. 18. yy.'la birlikte aynı isim, Dürzi dininden Arapların Haçlı döneminden beri yaşamakta olduk-

---

1. Fahim I. Qubain, **Crisis in Lebanon** (Washington, DC, Middle East Institute, 1961), s. 9.
2. Ibid., s. 10.

ları Cebel el-Şuf (Şuf Dağları)'u sınırlayan güneydeki bölgeleri de kapsadı.(3)

Dürzi dini İslam'ın bir dalıdır. İlk kez Mısır'da, 996'dan 1021'e kadar hüküm süren Fâtımi Calip Hâkim'in saltanatı sırasında ortaya çıktı. Dürzi dininin kurucusu Muhammed el-Darazi'nin, Hâkim'in katledilmesinden sonra Şuf Dağlarına sürülmesine kadar bu din Mısır'da büyük bir başarı sağlayamadı. Dürziler sürüldükleri yerde diğer Müslüman kabilelerini kendi inançlarına kazanmaya başladılar. Lübnan tarihinde önemli roller oynayan, Tannuklar, Arslanlar, Maanlar, Cumblatlar gibi aileler de kazanılanlar arasındaydı.(4)

Bu ortam içinde, Maruni ve Dürzi bölgelerinde feodal bir sistem oluşmaya başladı. Osmanlı İmparatoru I. Selim, Memlükleri (Suriye ve Mısır'ın hâkimleri) 1516 yılında Suriye'de yenilgiye uğrattığında, feodalizm Dağ'da sıkı bir biçimde kurumlaştırılmıştı. I. Selim, Maan ailesinden Fakhr-ed-Din'e «Dağ'ın Sultanı» adını verdi. Bunun torunu II. Fakhr-ed-Din modern Lübnan'ın babası olarak bilinir. II. Fakhr-ed-Din Dağ ile Şuf'u «Lübnan Dağı Emirliği» adı altında birleştirmeyi başardı. Onun saltanat dönemi sırasında Osmanlılar, bir «vergi mültezimi» olarak gördükleri için, emirliğin içişlerine pek karışmadılar.(5)

Maanların sonuncusu ardında varis bırakmadan ölünce I. Beşir Şahab 1697'de emirler konseyi (toprak ağaları) tarafından yöneticiliğe seçildi.(6) 1700'ler boyunca Şahabîler (İslâm'dan Hıristiyanlık'a dönmeler) emirliği yönetmeye devam ettiler. Ne var ki, Maanların zayıflaması Hamadeh ailesinin (Şiiler) emirliğin kuzey bölgelerini kendilerine ait Hirmil bölgesine (kuzey Bekaa) katmalarına yolaçtı.(7) 1759'da Maruni köylüler

---

3. Iliya F. Harik, **Politics and Change in a Traditional Society: Lebanon, 1711-1845** (New Jersey, Princeton University Press, 1968), s. 13.
4. Qubain, op. cit., s. 10-11.
5. K. S. Salibi, **The Modern History of Lebanon** (New York, Praeger, 1965), XXI, 3, s. 5-7.
6. Qubain, op. cit., s. 11.
7. Salibi, op. cit., s. 4.

Hamadehlere karşı isyan ettiler ve Şahabîlerin yönetimi altına girmek istediler. Atalarının politikasını izleyen Şahabîler Maruni köylüleri güneye, Kesrevan ve Şuf'a göç etmeye teşvik ettiler. Bu bölgede tarımsal üretim için onlara ihtiyaçları vardı. Ne var ki, bu göç Şiilerin sürekli biçimde emirliğin dışına itilmeleriyle sonuçlandı. Bundan başka, sadece Dürzilerin yer aldıkları bölgelerde de Maruni köylülerin sürekli ve kararlı bir göç hareketine tanık olunuyordu; çünkü iratlarını artırmaya çalışan toprak ağalarının toprağın işlenmesi için bu köylülere ihtiyaçları vardı.(8)

Emirlik içinde toplumsal tabakalaşma belli başlı iki sosyo-ekonomik gruptan, toprak ağası ve köylüden ibaretti. Köylüler de toprak sahipleri ve kiracılar olarak iki alt gruba bölünüyorlardı. Bu feodal sistem içindeki toplumsal ilişkiler bir ölçüde lâikti. Bununla birlikte, iktâ (feodal) sistemi içinde parti gruplaşmaları dinî çizgileri aşıyordu.(9) Dürzi toprak ağalarının Maruniler arasındaki karşılıklarına kıyasla daha etkin olmalarına rağmen, «yine de, açıktır ki dinî ilişki on sekizinci yy.'ın bitiminden önce Imarah (emirlik)'ın politikasını biçimleyen bir faktör değildi.»(10)

Dürzi toprak ağaları Maruniler arasındaki karşılıklarına kıyasla daha güçlüydüler; çünkü güçlü bir toplumsal örgütlenmeleri vardı ve emirliğe görece yakın bir zamanda katılmış Marunilerin karşısında topluluğun tarihsel olarak temel direklerini oluşturuyorlardı. Kuzeyin Maruni toprak ağaları kendi köylülerinden daha iyi durumda değilken, etkin Dürzi toprak ağaları kendi köylerinin dışındaki bölgelerde politik ve ekonomik iktidarı yürütüyorlardı.(11)

Emirlik için verdiği iktidar mücadelesi sırasında II. Beşir Şahab (Maruni idi) diğer Şahabi mücadelecilere karşı savaşta Dürzi toprak ağalarma bağlıydı. 1788'den 1840'a kadar emirliği yöneten II. Beşir de emekçi ve yazıcı olarak ihtiyaç duyu-

---

8. Ibid., s. 10-12.
9. Harik, op. cit., s. 46-7.
10. Ibid.
11. Salibi, op. cit., s. 10.

lan Maruniler in emirliğe bütünüyle katılmalarını teşvik etti. Bu nedenlerden ötürü Maruniler, Dürziler ve Müslümanlarla eşit bir temel üzerinde muamele gördüler. Toprak edinmelerine ve emirliğin politikasına katılmalarına izin verildi.

Müdebbir (emirin danışmanı ve yardımcısı)'in politik görevi son derecede duyarlı bir konumdaydı. İlk Şahabî hükümdarlar Dürzi toprak ağalarının iktidarına mukavemet etmek için Maruni müdebbirlere sahiptiler.(12) II. Beşir hükümdar olunca kendisine destek olan Dürzileri, içlerinden birini müdebbir olarak atamak suretiyle ödüllendirdi. Bu, Dürzi toprak ağaları için Maruni toprak ağalarının iktidarını kontrol altına almak ve daha önce kaybettikleri iktidarı yeniden kazanmak bakımından bir fırsat anıydı. Müdebbirin yerine getirdiği görevin «...Maruni ve iktidarın sistem içinde başlıca koruyucuları olan Dürzi Menasib (toprak ağaları) arasında politik çatışmayı kaçınılmaz hale getirmesi»ne rağmen,(13) feodal sistem hâlâ lâik olmaya devam ediyordu ve toprak ağaları arasındaki politik çatışma dinî çizgileri aşıyordu.

18. yy.'ın ortalarına gelinceye kadar toprak ağaları ve köylüler feodal sistem içindeki belli başlı toplumsal güçlerdi. Ne var ki, emirliğin gelişmesi üst düzeyde örgütlenmiş diğer bir toplumsal gücün ortaya çıkmasına yol açtı. Bu gücün oynadığı rol 18. ve 19. yy. Lübnan'ında belirleyici olmaktaydı.

Maruni Kilisesinin Sosyo-Ekonomik Bir Kurum Olarak Yükselişi

Maruni kilisesinin geleneksel örgütü ve yoksulluğu onun politik sahnede bağımsız ve güçlü bir toplumsal varlık haline gelmesine yardımcı olmuyordu. Yine de, kilisede reform ve Maruni bölgelerinin emirliğe katılması bu kilisenin prestij ve gücünün artması için uygun koşullardı. Kilisenin yeniden örgütlendirilmesi resmî bir hiyerarşi oluşturdu ve dinî görevlere ge-

---

12. Harik, op. cit., s. 169-172.
13. Ibid., s. 173.

linmesinde geçerli olan rüşvetçiliği sınırlandırdı. Aynı zamanda kilisenin işlevlerini düzenledi ve daha etkin hale getirdi. Ruhbanların Papa XIII. Gregory'nn 1584 yılında Roma'da açtığı Maruni okulunda eğitilmeleri bu adımların atılmasına yardımcı oldu. Maruni bölgelerinin emirliğe katılması Marunileri lâik sistem içinde yer alan nüfusun geri kalan kısmıyla eşit bir düzeye getirmişti.

Başlangıçta, yeniden örgütlendirilen kilise yoksul kalmaya ve «genel destek, dini görevlerin yerine getirilebileceği mevkiler ve yeni manastırların kurulması ve muhafaza edilmesi bakımlarından» üst sınıflara bağımlı olmaya devam etti. «Bu yararlara (üst sınıfların sağladığı -Ç.N.-) karşılık olarak önde gelen kabileler kilise üzerinde etkiye sahip oldular ve kendi ailelerinden kişilerin üst görevlere getirilmesini güvence altına aldılar.»(14) Burada kilise ile soylular arasında sembiyotik bir ilişki bulunduğunu ve kilisenin, pek çok durumda, soyluların köylüler üzerinde sayesinde etkili oldukları bir kurum haline geldiğini görüyoruz.

Kâzinler (Kesrevan'ın Maruni toprak ağaları) Maruni köylüleri kendi fief'liklerine göç etmeye teşvik ettikleri zaman, bunu kilise aracılığıyla yaptılar. Aynı zamanda kiliseyi korumaları altına aldılar ve ellerindeki toprakların büyük kısmını meşruta sahipliği (devredilemez kilise mülkü)'ne devrederek kilise politikasını etkilediler. Hıristiyan olmayan toprak ağaları kilise işlerine karışmadılar fakat emirliğin güneyindeki toprakları manastır inşa edilmesi için çeşitli vesilelerle bağışladılar. Bu çok ihtiyaç duyulan köylüleri Dağ'ın güneyine çekmek için bir araçtı. Bu «fedakârlık»ın karşılığı kilisenin ödemek zorunda olduğu vergilerden sağlanan iratlardı. Bundan başka, bağışta bulunan Hıristiyan aileler meşruta sahipliğini yatırım olarak görüyorlar ve kendi ailelerinden gelen kişileri piskoposluklara seçtirmek suretiyle bu topraklar üzerindeki mülkiyet haklarını kullanıyorlardı. Bu kabilelerden bir üye bir zamanlar Papa'ya şunları yazmıştı: «Manastırlar bize babalarımız ve büyükbaba-

---

14. Ibid., s. 84.

larımız tarafından bırakılmışlardır ve onları istediğimize teslim ederiz... Tüm dinî meselelerde Kutsal Ruh'a başeğmeye devam ediyoruz.»(15)

18. ve 19. yy.'larda önemli bir gelişme ruhbanlara daha fazla ekonomik ve politik güç kazandırdı. 1700'lerde Maruni Keşişler Tarikatı kilise içinde özerk bir örgüt olarak kuruldu. Tarikat resmen piskoposluğa bağlıydı, fakat gerçekte her manastır kendi başrahibi tarafından yönetiliyordu. Keşişler köylüler arasından seçiliyor, komünal ve münzevi bir hayat sürdürüyorlardı. Hayatlarını devam ettirebilmeleri için fazla şey gerekmiyordu; toprak işleriyle uğraşıyorlar ve daha fazla toprağa sahip olmak için para biriktiriyorlardı. Keşişlerin çok becerikli olduklarını gören toprak ağaları ellerindeki üretken olmayan toprakları onlara büyük miktarlarda bağışlamaya başladılar. Böylece daha fazla toprağın tarıma açılmasıyla birlikte keşişler Maruni köylüleri kendi çevrelerinde toplanmaya ve kendi hesaplarına çalışmaya teşvik ettiler. «Bu sebeplerden ötürü *mukatii*'lerin çoğu (feodal toprak ağaları) lâik köy papazından ziyade keşişlerin kendilerine hizmet etmelerini tercih ettiler; çünkü lâik papaz, kendi hesabına çalışan bir birey olarak, keşişler örgütü kadar üretken bir güç değildi.»(16) Böylece, Maruni Keşişler Tarikatı «Lübnan toplumunun en geniş mülk sahibi sektörlerinden biri» haline geldi.(17) Bir arada bulunan bu yapılar hizmet ettikleri sistemle topluca bütünleştiler.

18. yy.'ın sonuna doğru Maruni Keşişler Tarikatı daha da zenginleşirken bu tarikatla Maruni ve Dürzi toprak ağaları arasında zorlu bir mücadele gelişti. Daha önceleri keşişler vergilerini toprak ağalarına ödemekteydiler. Toprak ağaları ödenen vergiden kendi paylarını alıyor, geri kalanını emirliğin hükümdarına aktarıyorlardı. 19. yy.'da keşişler vergilerini, toprak

---

15. Ibid., s. 85.
16. Ibid., s. 114.
17. Ibid., s. 112.

ağalarının gücünü azaltmayı amaçlayan hükümdara doğrudan ödemeye başladılar.(18)

Bu arada kilise ezilen köylüleri toprak ağalarının feodal imtiyazlarına karşı ayaklanmaları için teşvik etmeye başladı. Kilise günlük hayat içinde halkla ilişki kurmak suretiyle yerine getirdiği toplumsal ve ekonomik işlevleri nedeniyle halk arasında toprak ağalarınınkinden daha büyük bir etkinlik sağlayabiliyordu. Ruhbanların ve köylülerin çıkarları feodal sisteme karşı getirebildikleri komünal alternatif sayesinde muhalefete önderlik edebiliyorlardı.

Avâm(*) Ayaklanması

II. Şahab (Beşir) hükümdarlığı sırasında Batılılaştırma'ya bağlılığı ve savaş çabaları nedeniyle gittikçe artan bir bütçeye ihtiyaç duyuyor ve bunu köylülerden alınan vergiyi artırmak suretiyle karşılamaya çalışıyordu. Köylülük 1820'de avâm ayaklanmasıyla Beşir'e açıktan karşı çıktı.(19) Dini uygulamalarından ötürü Beşir'le geçmişten gelen anlaşmazlıkları olan piskopos Istfan diğer ruhbanlarla birlikte ayaklanmaya katıldı. Sınıf ittifakları ayaklanma sırasında değişti. Beşir avâmla savaşta Cumblat ailesine güvenirken, diğer Dürzi ve bazı Şii toprak ağaları avâmın yanında yer aldılar. Ayaklanma Beşir'in devrilmesini isteyen iki Şahabi emiri de kendine çekti. Maruni toprak ağaları, bazı Dürzi toprak ağaları gibi, ya ayaklanmaya karşı savaştılar ya da tarafsız kaldılar.

Avâm ayaklanması ve çevresinde oluşan ittifaklar, emirliği terkederek Suriye'deki Huran'a kaçan Beşir'i yerinden edecek kadar güçlüydü. Ayaklanma pek çok bakımlardan önemliydi. 1) Köy komünleri içinde örgütlenmiş, her köy bir genel

---

* Metinde ammiyah, tam karşılığı âmiyy: Avâma mahsus, avamca. Avâm: Herkes, halkın aşağı tabakası, ayak takımı. (Ç.N.)

18. Salibi, op. cit., s. 27.
19. Philip K. Hitti, **Lebanon in History** (New York, St. Martin's Press, 1962), s. 416.

konsey için temsilci seçmişti. Bu feodal sistem içinde o güne kadar işitilmemiş bir şeydi. 2) Halktan gelen kişiler ve ruhbanlar liderlik görevini birlikte yerine getiriyorlardı. 3) Kilise ideolojisi köylülerin komünal fikirlerini aştı ve feodal sisteme karşı verilen mücadelede etkili hale geldi.

Köylülerin destekledikleri yeni bir ilişki içinde, patron/yanaşma ilişkisinin aşılmasına çalışıldı. Bu çaba sayesinde El-Mat'an, Batrun, Cibbat Bişâri, Kesveran ve Cubâil bölgelerinde yaşayan Maruniler hep birlikte ayaklanmaya katıldılar. Harik şu görüşü ileri sürer: «Sınıf bilincini (köylülerin) ortaya koyan bir olgu da, köylülerin, kendi mukatiî (toprak ağaları)'nin, özellikle de Dürzi *menasib*'iyle birlikte hareket eden ve onlarla anlaşma yapan Kâzinlerin ve Abilâmaların isteklerine karşı ayaklanmalarıdır.»(20)

II. Beşir'e karşı ayaklanmaya katılan iki Şahabi emir Osmanlılara olan mâli yükümlülüklerini yerine getirmek için köylüleri ağır vergilere bağlamaya çalıştıkları zaman avâmın desteğini kaybetti. Bu arada II. Beşir, Dürzi toprak ağalarının aralarını bulmaya başladığı Dağ'a dönmek için Osmanlı hükümdarıyla anlaşmıştı. Bir süre sonra oğlunu vergi toplamaya göndermişti. Köylüler buna karşı çıktılar ve Lihfid denilen bir yerde toplandılar. II. Beşir avâmla görüşmelerde bulundu ve onların vergi meselelerinde Dürzi toprak ağalarıyla eşit muamele görme taleplerini kabul etti. Ne var ki, Osmanlılara sadık Dürzi toprak ağalarından hâlâ büyük bir destek gören II. Beşir için bazı politik talepler kabul edilemezdi. Kendilerini yöneten emirin Osmanlı hükümdarı tarafından atanmaması kendi içlerinden birinin (Beşir'in dinî bakımdan taşıdığı belirsizlik şöyle dile getirilir: «Vaftiz yoluyla Hıristiyan, evlilik yoluyla Müslüman, iknadan ziyade uyumlulaştırma aracılığıyla Dürzi»)(21) emirliğe getirilmesi talebi, Lihfid, Kesrevan, Cibbat Bişâri ve diğer yerlerde savaşın şiddetlenmesine yolaçtı. Savaşın sonucu avâm ve onu destekleyen soylular için felâketti.

Dürzi toprak ağalarının çoğu, 1821'de avâma karşı verdiği

---

20. Harik, op. cit., s. 221.
21. Hitti, op. cit., s. 417.

savaşta II. Beşir'e yardımcı olan Cumblat ailesinin destekleyicileri haline geldiler. Beşir Osmanlı hükümdarıyla aralarında çıkan bir anlaşmazlık sebebiyle Mısır'a kaçtığı zaman Cumblatlar aşırı ölçüde güçlenmişlerdi. II. Beşir sürgünden döndüğünde emirliğin içinde yükselen bu yeni güç karşısında büyük bir rahatsızlık duydu.

Beşir 1822'den 1825'e kadar konumunu güçlendirmeye çalıştı. Bunun için yeni ittifaklar aradı. Dürzi rekabetini kontrol altına almak için en çok kiliseden ve kitlelerden yararlandı. Muktarah meydan savaşında en güçlü Dürzi ve Maruni ailelere boyun eğdirildi. Bu savaşın etkileri uzun vadeli oldu. Geçerli bir kurum olarak muhafaza edilmesine rağmen feodal sistem temel yapısal değişimlere uğratıldı. Kilise politika sahnesine toprak ağalarına meydan okuyan bir güç olarak çıktı ve onların önceki güçlerini önemli ölçüde zayıflattı. Emirliğin başında bulunan emir ile Maruni atası arasında sembiyotik bir ilişki oluştu ve bu ikincisi, Maruni toprak ağaları arasında farklılıklar yaratmaya teşvik edildi. Zamanla ata Dürzi toprak ağaları adına emirliğe müdahale edebilmeyi başardı. Bu Emir Beşir'in cesaretini kıran bir faaliyetti. «Böylece ata daha fazla politik etkiye sahip ama politik bir makamı olmayan bir kişi haline geldi.»(22)

Kilise avâm ayaklanmasıyla kazanamadığı şeye, Beşir'le ittifak kurmak suretiyle biraz daha yaklaştı. Güçlü bir kurum olarak kilise Lübnan Dağı'nın politikasında, kendi içine kapalı bir kurum olmasına rağmen, hâkim güç olmaya talipti. Bunun için çeşitli yollar deneyerek (kitaplarla, avâm içindeki etkinliğiyle, köylülükle olan günlük ilişkisiyle vb.) Maruniler ve Dürziler arasındaki toplumsal ilişkilerin bozulmasını teşvik etti ve buna bir mezhep çeşnisi kattı. Kitle desteğinden yararlanan bir kilisenin hâkimiyeti altında bir Hıristiyan emriliğinin oluşturulması hedefi, Dürzi toprak ağalarına karşı kiliseyle kurulan bir ittifak içinde Maruni toprak ağalarının z lamasını da beraberinde getirdi.(23)

---

22. Harik, op. cit., s. 232.
23. Ibid., s. 241.

Bu arada Mısır Suriye'yi fethetmeye hazırlanıyordu. Kilise, Mısırlı fatih İbrahim Paşa ve onun müttefiği II. Beşir'le ittifak kurdu. Beşir emirliği üzerindeki Osmanlı etkisinden kurtulmak istiyor ve İbrahim Paşa'nın bu konuda kendisine yardım edeceğini düşünüyordu. Kilise, Osmanlılardan ve onların müttefiki Dürzi toprak ağalarından kurtulmak için Mısır'la ittifak etmeyi umut verici buluyordu. Kilise bu şekilde hareket ederek bir Maruni emirliği kurma hedefine biraz daha yaklaşabileceğini düşündü. Mısır 1831'de Suriye'yi işgal ettiği zaman, kilise, Maruni köylüleri II. Beşir'in ordusu içinde savaşmak üzere seferber etme konusunda çok etkili oldu. Beşir ve oğlu, Maruni köylüleri Dürzi toprak ağalarına karşı savaşmaya kışkırtırken mezhep duygularından da yararlandılar.(24)

Mısır'ın vergi politikasının köylülük arasında hoşnutsuzluk yaratması gerçeğine ve Marunilerin Mısır'la ittifakının ardında yatan sebeplerin köylülere açıklanmasında ortaya çıkan sorunlara rağmen ruhbanlar bu ittifaktan vazgeçmek istemiyorlardı. Ruhbanlar, içine kapalı, kilisenin hâkim olduğu bir Maruni Lübnan Dağı yolunda vergi meselesinin bir engel haline gelmesini istemediler. Mısır'la olan bağlarının hedeflerine ulaşmada yardımcı olacağını düşünüyorlardı. Ne var ki, bu gerçekleşmeyen bir rüya olarak kaldı. Mısır'ın Suriye'deki hâkimiyeti sağlamlaştırıldıktan sonra, İbrahim Paşa Beşir ve kiliseye karşı soğuk bir tavır aldı ve Dağ için radikal değişiklikler düşünmeye başladı. Ruhbanlar imtiyazlarına yönelik gizli bir tecavüz olarak değerlendirdikleri bu durumu kabul etmediler ve derhal Beyrut'taki Fransız Konsolosu'na müracaat ederek müdahale edilmesini ve böyle bir gelişmenin önlenmesini istediler.(25)

Esasında ruhbanlar bütün güçleri bir Hıristiyan emirliğinin kurulmasına yol açacak şekilde dengede tutmaya çalıştılar.

---

24. Ibid., s. 235-8.
25. Ibid., s. 242-4.

Ne var ki, halk vergi yükünü kaldıramıyor, corvée (angarya)'den kurtulmaya çalışıyor ve Mısır ordusuna zorla alınmaktan korkuyordu. Durumdan hiç hoşnut olmamalarma rağmen ruhbanlar ve Maruni toprak ağaları II. Beşir ve İbrahim Paşa'ya karşı halkın lehine harekete geçemediler. Dürzi köylüler de lidersiz oldukları için Lübnan'da tek başlarına İbrahim Paşa'ya karşı eylemde bulunamıyorlardı. Dürzi toprak ağaları Mısır'ın Suriye'yi fethine karşı direnirken yenilmişlerdi ve hâlâ emirliğin dışında bulunuyorlardı.

Mısırlılara Karşı 1840 Mayıs Ayaklanması

Ruhbanlar ve köylüler arasındaki ayrılık 1840 Mayıs'ında Mısırlılara karşı ayaklanmaya önderlik eden Dürzi ve Maruni köylülerin ittifakını körükledi. Bu, örgütlenme ve hedefler bakımından 1820 avâm ayaklanmasına benziyordu. Hükümete, yeni düzenlemeler, daha az vergi, El-Mat'an'daki demir madenlerinde corvée'ye son verilmesi, Dürzi toprak ağalarının imtiyazlarının kaldırılması için çağrıda bulunuldu. «Lübnan bizimdir, Dürzi mülkü değildir...»(26) deniyordu. Liderlik alt tabakadan kişileri bir araya getirdi; bu arada ayaklanmaya katılan toprak ağaları hareketin peşinden sürüklenenler arasında yer aldılar.(27)

Bu ayaklanmanın hareketi pasifize etmek için boş yere uğraşan ruhbanların tüm planlarını altüst ettiğini söylemek gereksiz. Köylüler Maruni atasına şikâyetlerini bildirdilerse de sonuç alamadılar. Bu arada kilise Temmuz ayında tutumunu değiştirdi ve ayaklanmayı destekledi. Bu hareket Temmuz ortasında gerçekleştirilen Londra Anlaşması ile aynı zamana rastladı. Avrupalı güçler bu anlaşmayla İbrahim Paşa'nın Suriye'den kovulmasına karar verdiler.(28)

---

26. Ibid., s. 249.
27. Hitti, op. cit., s. 245.
28. Harik, op. cit., s. 246.

1840 Temmuz'unda II. Beşir ve İbrahim Paşa'nın halkın aşağı tabakasını yenilgiye uğratmalarıyla birlikte ayaklanmanın ilk aşaması başarısız oldu. Ne var ki, aynı yılın Eylül ayında, İngiliz, Osmanlı ve Avusturya birlikleri Junieh'e çıktılar ve Maruniler, Mısırlılara karşı ayaklanmaya teşvik ettiler. Köylüler bu dış destek sayesinde Mısır boyunduruğunu kırmayı başardılar. Osmanlılar köylüleri üç yıllık bir dönem için vergiden muaf tutmak suretiyle yatıştırdılar. Emirliği yeniden düzenlemeyi de kabul ettiler; çünkü onlar da, tıpkı köylüler gibi, emirin etkinliğinin azaltılmasından yanaydılar. Osmanlılar emirliğin politik mekanizmasını merkezileştirmek, böylelikle kontrol edebilmek istiyorlardı. Bu amaca ulaşmak için, Avrupalı güçlerin II. Beşir'i kovarak emirliğin hükümdarı olarak Beşir Kâsım Şahab (III. Beşir)'ı getirmelerini onayladılar. Avrupalılar, emirlikteki çıkarlarını geliştirmek için Maruni atasını halkının temsilcisi olarak kabul ettiler ve onunla düzenli ilişkiler kurdular.

Maruni kilisesi bir Maruni emirliği kurma hedefini gözetmeye devam ediyordu. Bu, kiliseyi, nüfus içinde kendini destekleyecek bir temel oluşturmaya çalışan III. Beşir'le ittifakını sağlamlaştırmaya götürdü. Ne var ki, geri dönen Dürzi toprak ağaları bu ittifakı kendi fieflik haklarına bir tecavüz olarak gördüler. Osmanlı'nın emirliği yeniden düzenleme niyeti de Dürzi toprak ağalarını endişelendiriyordu.[29] Böyle bir düzenleme Dürzi ve Maruni toprak ağalarının güçlerinin sınırlandırılmasını gerektiriyordu.

Düşmanlıkların vaktinden önce patlak vermesini önlemek için kilise zaman zaman Dürzi toprak ağaları ile III. Beşir arasında aracılık yapmayı uygun gördü. Beşir'in bu toprak ağalarına uygun biçimde davranmaması onları tamamen yabancılaştırmış ve nihayet Ekim 1841 savaşına yolaçmıştı.[30] Sonuç ruhbanlar için düş kırıcıydı. İçtenlikle III. Beşir'in yanında yer almışlar ve ona Maruni halk tabakasından ve toprak ağalarından oluşan birlikler göndermişlerdi; fakat bu ordu iç çekişmeler ve birleşik bir liderliğin eksikliğinden ötürü hareket ede-

---

29. Ibid., s. 253.
30. Ibid., s. 261.

miyordu. Ruhbanlar ve halkın alt tabakası feodal sistemi yıkmak için hareket ederlerken, Maruni toprak ağaları bu tutuma karşı çıkıyorlardı. Bir yandan, ortak düşmana (Dürzi toprak ağalarına) karşı birlikte savaştıkları halkın alt tabakasından kopamıyorlardı. Öte yandan, feodal sistemin terk edilmesi kesinlikle kendi çıkarlarına uygun değildi. Sonunda, Maruni köylülere karşı kendileriyle aynı durumda olan Dürzilerle birleştiler. Kilisenin Maruni toprak ağaları ile köylüleri birleştirme girişimi sınıf çıkarları ve sınıf mücadelesi nedeniyle başarısızlığa uğradı.

Osmanlılar 1845'te III. Beşir'in yerine bir Osmanlı hükümdarı getirdiler. Bu alternatiften hoşlanmayan Avrupalı güçler müdahale ettiler ve Lübnan'daki etkinliklerini artıracak yeni bir anlaşmanın yapılması için çağrıda bulundular. 1843'te iki yönetimli bir sistem başlattılar. Bu, çoğunluğunu Marunilerin oluşturduğu kuzeyde bir yönetim ve Dürzi toprak ağalarınca yürütülen fakat çoğunluğunu Hıristiyan köylülerin oluşturduğu güneyde ayrı bir yönetim meydana getiriyordu.

1845'te Dürzi ve Maruniler arasında meydana gelen anlaşmazlıklar, güneydeki yönetim içinde, Dürzi toprak ağalarının Maruni tebaaları üzerindeki iktidarlarının büyük bir kısmını elden kaçırdıkları bir durumun ortaya çıkmasına yolaçtı. Maruni tebaa ile Dürzi toprak ağaları arasına aracıların girmesi Dağ'daki feodal sistemi ileri ölçüde aşındırdı ve mezhep duyarlıklarının artmasına katkıda bulundu. Bu sırada kiliseye göre, «Hıristiyanlar için ölmek Dürzi hâkimiyeti altında yaşamaktan daha kolaydı.»(31) Kilise ve Avrupalı güçler tarafından kışkırtılan bu mezhepçilik 1820 ve 1840 ayaklanmalarında yoktu. Hitti şu görüşü ileri sürer: Avâm «tüm Arapça konuşanların bir ulus oluşturması ve bunun için mücadele edilmesi teziyle geniş bir temelden hareket ederken, gelişme durumundaki pan-Arap hareketi, kısa süre içinde, bölünmesinden kaynaklanan özgül yerel sorunlarla karşı karşıya getirildi.»(32)

---

31. Ibid., s. 271.
32. Hitti, op. cit., s. 478.

Avâm ruhu, kilisenin bir Maruni emirliği hedefine ulaşmak için yararlandığı mezhep çatışmasına kurban edildi. Ne var ki, bu hedefe ulaşılamadı ve birkaç yıl içinde dinî savaş görünüşünde (Avrupalılara ve kiliseye göre) diğer bir açıktan sınıf savaşına yolaçıldı. Fakat bu olayları ele almadan önce 19. yy. başlarındaki Lübnan toplumuna kısaca göz atmak yararlı olabilir.

Mısır Yönetimi Altında Sosyo-Ekonomik Gelişme

Mısır'ın yönetimi altında geçen on yıl içinde (1831-1840) büyük bir ekonomik ve toplumsal değişim meydana geldi. Batı'ya yönelik bu yeni açılım 19. yy. Lübnan'ının toplumsal oluşumu üzerinde uzun vadeli bir etki yarattı. Daha öncleri Lübnan öncelikle feodal sistemin daha üretken hale getirilmesi ihtiyacı nedeniyle değişime uğramıştı. Bu yeni Mısır etkisiyle birlikte değişime doğru yönelen gerilim daha da arttı.

17. ve 18. yy.'larda Beyrut'un nüfusu 5.000'den fazla değildi ve kent Akdeniz'in doğu kıyısındaki ticaret bakımından oldukça önemliydi. Evlerdeki dokuma tezgâhlarının çiftçilik faaliyetini tamamladığı Dağ'da kapalı ekonomi ihtiyaçların karşılanmasında yeterli oluyordu. Bu dönemdeki toplumsal ilişkilerle ilgilenen Hitti bize şu bilgiyi verir: «Hıristiyanlar, Dürziler ve Şiiler uyum ve barış içinde bir arada yaşamaya devam ediyorlardı.»(33) Ayrıca, «'Aile bağları', o olmazsa komşuluk ilişkileri, toplumsal ilişkileri olduğu kadar iş muamelelerini de tayin ediyordu.»(34) 1780'lerde Lübnan'a gelen bir Fransız seyyah, Volney, toplumsal ilişki ve geleneklerden şöyle söz eder:

> «...(toplumsal ilişki ve gelenekler) Dürziler ve Maruniler arasında, hayat tarzı, yönetim sistemi, dil, adet ve usuller arasındaki benzerlik bakımından çarpıcıydı. Her iki topluluğun üyeleri yan yana ve dostça yaşarlar. Dür-

33. Ibid., s. 407.
34. Ibid., s. 471.

ziler zaman zaman Marunilerle birlikte kiliseye giderler ve eğer misyonerler ısrar ederlerse vaftiz edilmeye razı olurlar.»(35)

Bundan birkaç yıl önce, 1760'da, manastır başrahibi Mariti, Dürzilerin, «Hıristiyanlara karşı büyük dostluk gösterdikleri ve onların dinine saygı duydukları,» gözleminde bulunmuştu. Mariti, «Onlar (Dürziler) fark gözetmeksizin Grek kiliselerinde ve Türk camilerinde dua ediyorlar» der.(36)

Ulaşım araçlarının geliştirilmesi ve Batı'yla kültürel ilişkinin artması, yerel pazara, diğer Avrupa mallarının yanı sıra, Paris'ten mefruşat ve Manchester tezgâhlarından tekstil ürünleri getirilmesini sağlamıştı. Yerel ev endüstrisi ve köylerde gerçekleştirilen el ürünleri Avrupa mallarıyla rekabet edemiyordu. Sonuç olarak, kumaş boyamacılığı, dokumacılık ve diğer el zanaatları ortadan kaybolmaya başladı. Avrupa malları 1841'de yerel malların neredeyse tamamının yerini almıştı. Bu gelişme, «Halep ve Şam'ın tekstil endüstrisine ağır darbeler» vurdu.(37)

İpek endüstrisi, Lübnan dağ köylerinin dünya kapitalist piyasa ekonomisine bütünlenmesine yardım eden yabancıların hâkimiyetine girmeye başladı. Bu yabancılar köy topraklarına yatırım yapmaya başladılar ve köylüler toprak işlerinde çalışan, ipekböcekçiliği için yetiştirilen dut ağaçlarının bakımını yapan part-time emekçiler olarak ücret karşılığı tutuldular. «Kırsal bölgelerde meydana gelen bu değişimler tarım işçilerinin sayısını ve oranını ters yönde etkiledi.»(38) Köyde iş bulamayan topraksız köylüler daha iyi bir iş aramak için şehir merkezlerine göç ettiler. Beyrut ve diğer kentlerdeki eğitim ve gelişen ticaret şehir nüfusunun hızla artmasına ve yayılmasına da katkıda bulundu. İpekböcekçiliği, Avrupa'yla kurulan ilişki sa-

---

35. Ibid., s. 407-8.
36. Ibid., s. 408.
37. William R. Polk, **The Opening of South Lebanon, 1788-1840** (Mass., Harvard University Press, 1963), s. 215.
38. Hitti, op. cit., s. 471.

yesinde geliştirilen birkaç yerel ekonomik faaliyet arasında yer alıyordu. Birinci Dünya Savaşı'na kadar ters yönde bir etki olmadı.

Emeğin bölünmesinde meydana gelen gelişme ve Batı'nın Lübnan üzerindey arattığı etki yeni sınıfların oluşumuna yol açtı. Dürzi toprak ağaları 1820 ve 1830'larda Dağ'a çekildikleri için oluşum halindeki bu yeni toplumsal ve ekonomik ilişkilere katılamadılar. Sonuç olarak, Maruni köylüler kısmen Dürzi toprak ağalarının zararına olarak zenginliklerini artırmayı başardılar.

> «1820'lerde Dürzi toprak ağalarına bağımlı olan köylüler 1830'ların sonunda aynı toprak ağalarına borç veriyorlardı... Dürzi orta ve alt sınıfları neredeyse bütünüyle kırsaldılar ve esas olarak, Beyrut ekonomisinin mayalanmasından Müslüman ve Hıristiyan benzerlerine kıyasla daha az kazanç elde ediyorlar ve dış pazara daha fazla bağımlı olma yönünde etkileniyorlardı.» (39)

1840'larda ekonominin kontrolu (en azından modern endüstriyi işleten modern yağhaneler (oil presses) ve buhar gücüyle çalışan fabrikalar gibi üretim faktörleri yabancı sermaye yatırımcılarının ellerindeydi.(40) 19. yy.'ın sonuna doğru Beyrut'un nüfusu 120.000'di. Ortaya çıkan işadamı tipi aracı olarak hareket eden ve böylelikle uluslararası kapitalist pazara hizmet eden bir tipti. Bu adamlar aşama aşama ekonomik ve toplumsal bir güç kazandılar; avukatlar, doktorlar ve eğitimcilerle birlikte, toprak sahipleri ve ruhbanların üst sınıfıyla iktidarı paylaşmaya başlayan yeni bir sınıf oluşturdular. Lübnan'ın toplumsal oluşumu içinde yer alan diğer bir sınıf üretici sınıftı: Toprakta çalışanlar ve kol emekçileri.

---

39. Polk, op. cit., s. 174.
40. Ibid., s. 216.

Mezhep Çatışmasının Gelişmesi

19. yy.'ın ilk yarısında meydana gelen başlıca toplumsal ve ekonomik değişimleri gördükten sonra, şimdi, Dağ'daki hükümetin biçiminde bir değişikliğe yolaçan olayları ele alabiliriz.

Beşir Ahmed Abilâma 1854'te kuzey kesiminin yönetimine vali olarak getirildiğinde Katoliklerin şampiyonu olarak tavır aldı. Fransa ve Avusturya'nın kutsamasıyla, Katolikler ve Ortodoks Hıristiyanlar arasındaki mezhep çatışmasını kışkırtmaya başladı. Beşir Ahmed'in, rakipleri tarafından desteklendiğini gören İngiltere, onun muhalifi ve aynı zamanda Maruni aristokrasisinin desteğine sahip Beşir Asaf'a destek verdi. Üç yıl sonra (1857) Kesrevan'da feodal toprak ağalarına karşı bir isyan patlak verdi. İsyancılar ile toprak ağaları arasındaki anlaşmazlıklar Beşir Ahmed'i her iki tarafa karşı eyleme geçmeye itti. Bu durum zamanla her iki tarafın yönetime karşı ayrı ayrı örgütlenmesine yolaçtı. Toprak ağaları Beşir Ahmed'i devirmek isterlerken, köylüler hem validen hem de toprak ağasından kurtulmak istiyorlardı.(41)

Köylüler, taleplerinin yerine getirilmesi girişimi içinde, toprak ağalarını şikâyetlerini ortaya koymak üzere bir toplantıya çağırdılar. Kesrevan'ın Maruni toprak ağaları Kâzinler şikâyet dinlemeyi kabul etmediler. Bunun yerine köylüleri tehdit ettiler ve böylelikle aradaki uzlaşmazlığın daha da şiddetlenmesine yolaçtılar. Durumun çatışma yönünde geliştiğini gören, seçimle getirilmiş köylü şefi Salih Sufeyir istifa etti ve köylüler onun yerine Tanius Şahin'i seçtiler. Ayaklanma 1859 Şubat'ında patlak verdi ve Fransa, Maruni Kilisesi ve Osmanlılardan yardım gördü.(42) Kâzinlere karşı yerel ayaklanmalar oldu ve bu aile yenilgiye uğrayarak bölgeyi terk etmek zorunda bırakıldı. Böylece köylüler kuzeyde kendi devletlerini kurduklarını ilan ettiler.

Kâzinler ayaklanmaya karşı örgütlenirken Dürzi toprak

---

41. Sâlibi, op. cit., s. 82.
42. Ibid., s. 84.

ağalarının güney yönetimine desteklerini kazanmayı başaramamışlardı. Dürzi toprak ağaları mezhep propagandasına başvuran Dürzi ukkal (din adamları)'a dayanarak kendi bölgelerindeki anti-feodal eylemi önlemeye çalıştılar. Böylelikle aşağı tabakadan Dürzileri kendi kanatları altında tutmaya ve bu tabakayla Dürzi toprak ağaları arasında güneydeki Maruni köylülere geçmişte kalan mezhep çatışmasını hatırlattı ve genelde ayaklanmanın sınıfsal yapısını gizlemeye çalıştı. Ne var ki bu pek çok Dürzi topluluğunun toprak ağalarına karşı ayaklanmasını önlemeye yetmedi. Fakat dağınık ve kendiliğinden isyanlar yenilgiye mahkûmdu ve Maruni köylüler geçimlerini sağlamak için güneyde kaldılar. 1859 yazından 1860 Nisan'ına kadar Maruni köylüler savaş beklentisi içinde örgütlenmeye çalıştılar.(43)

Güneyde Hıristiyan köylülerin katledilmesi 1860 Nisan'ında başladı. Bu, Dürzi toprak ağalarının güneydeki feodal sistemlerini savunmak için kullandıkları bir silahtı. Bu toprak ağaları Osmanlı valileri ve bu felakete yardımcı olan garnizon komutanlarıyla da ilişki içindeydiler. El Mat'an ve Şuf bölgelerindeki Maruni köylerinin kayıtları yakıldı ve birkaç gün içinde güneydeki yönetim bölgesinin tamamı çatışmanın içinde cereyan ettiği bir sahne haline geldi.(44) Bütün bu olaylar içinde en önemli şey kuzeydeki köylü devletinin güneydeki Maruni köylülerin yardımına koşmamalarıydı. Bunun çeşitli nedenleri vardı. Maruni feodallerinin sürekli tehditiyle yüz yüze yaşayan kuzeydeki devlet oldukça istikrarsız bir konumdaydı. Buna ek olarak kuzeydeki köylü liderler Osmanlıların ve Avrupalı güçlerin sürekli tehdit ve vaatlerine maruz bulunuyorlardı.

Nisan ayında meydana gelen olaylarda İngiliz parmağı olduğu anlaşılıyordu. Örnekse, Zahle kasabasına yapılan saldırı, «Albay Churchill tarafından planlandı...»(45) Çeşitli dış güçler çatışan fraksiyonlara destek vermek suretiyle mezhep çatışmasını körüklüyorlardı. İngilizler Dürzileri, Fransızlar Marunileri ve Ruslar Grek Ortodoksları destekklediler. Çatışma mezhep

---

43. Ibid., s. 87.
44. Hitti, op. cit., s. 437.

uyuşmazlıklarından çıkmış gibi görünüyorsa da, temeldeki sebep, birbiriyle çatışan güçlerin (yerli ve/ya da yabancı) Dağ'ın ve genelde bölgenin ekonomik ve politik kaderini kontrol altında tutma istekleriydi.(46)

Çatışma birkaç gün içinde 11.000 hayata mal olmuştu. Bu noktada Britanya, Fransa ve diğer güçler Şam'ı da kapsamına alan çatışmaya son vermek için 12.000 kişilik bir birlik göndermeye razı oldular. Ne var ki, 7.000 kişilik bir Fransız birliği Lübnan'a çıktığında, Osmanlı Fuat Paşa durumu tamamen kendi kontrolu altına almış bulunuyordu. Böylece katliamın doğrudan sorumlusu olanları durdurmuş oluyordu.(47)

Mutasarrıflık: Mezhep Kisvesi Altında Sınıf Hâkimiyeti

Gelişmeler sonucu uluslararası bir komisyon 1869 sonbaharında Lübnan'ın politik bakımdan yeniden örgütlenmesini görüşmek için toplandı. Komisyonda, Britanya, Fransa, Rusya, Avusturya ve Prusya temsil ediliyordu. Komisyon başkanı Osmanlı çıkarlarını temsil eden Fuat Paşa'ydı. İlk toplantı tarihi olan 5 Ekim 1860'tan sekiz ay sonra, 9 Haziran 1861'de, komisyon «Reglement Organique»(*) başlığı altında 17 maddeden oluşan bir anlaşma metnini kabul etti. Anlaşma, Lübnan'ı (her iki yönetimi de) bir Osmanlı hükümdarının yönetimi altında birleştiren bir Mutasarrıflık (valilik) sistemi getiriyor ve Dağ'daki feodalizmi tasfiye ediyordu.(48)

1915'e kadar süren yeni Osmanlı yönetimi altında Lübnan nüfus içinde yer alan dinlerin dağılımına göre altı (daha sonra

---

(*) Met., Fr., yapısal düzenleme (Ç.N.).

45. Ibid., s. 438.
46. Sâlibi, op. cit., s. 87: «Çatışma, 1860'da güçlü biçimde bir mezhep çatışması olsa da, daha sonra sınıfsal boyutlar kazanarak devam etti.» Harik, op. cit., s. 276.
47. Hitti, op. cit., s. 439.
48. Ibid., s. 441. Yine bk. Sâlibi, op. cit., s. 109.

yedi) bölgeye ayrıldı. Mutasarrıf (vali) Avrupalı güçlerin onayıyla Osmanlı Sultanı tarafından atanıyordu. Osmanlı hükümdarı (Mutasarrıf) anlaşma gereğince Osmanlı tebaasından ve Lübnanlı olmayan bir Hıristiyandı ve on iki kişiden oluşan bir merkezi yönetim konseyinden yardım görüyordu. Bu konsey dört Maruni, üç Dürzi ile Grek Ortodoks, bir Şii, bir Sünni (ikisi de Müslüman mezhebi) ve bir Grek Katolik'ten oluşuyordu.(49)

Her bölge yerel nüfustan gelme bir vali yardımcısı tarafından yönetiliyordu. Bu kişi çeşitli mezheplerden üç ya da altı temsilcinin oluşturduğu bir konseyle birlikte çalışıyordu. Bir Hıristiyan şehri olan Dûr el-Kamer hükümet merkeziydi. Zayıflayan soyluları yatıştırmak için valiler onları merkezi konseye atadılar. Bu yeni düzen içinde Dürzi ve Maruni köylüler ekilebilir topraklara sahip olmak ve eşit temsil için mücadele ettiler. Ne var ki, Maruni köylüler, toprağın çok kıt ve satın alınamayacak kadar pahalı olması nedeniyle zamanla Dağ'ı terkettiler.

İstikrarlı bir Lübnan Dağı'nın Fransa'nın politik ve ekonomik çıkarlarına uygun olması, bu ülkenin Dağ'da diğer güçlerin karşısında daha iyi bir konum elde etme girişimini önlemedi.(50) Fransa böyle bir amaçla Maruni Yusuf Kerem'i ilk Osmanlı valisi Davut Paşa'ya karşı ayaklanmaya kışkırttı. Maruniler Fuat Paşa'nın valiliğe atanmasını hoş karşılamamışlardı. Fuat Paşa'nın 1860 olaylarını kontrol altına almasından önce, Kerem büyük güçlerin yönetimi bizzat ele almalarını önerdi. Kerem'in ve kuzeyde yaşayan diğerlerinin 1860'da güneydeki köylülerin yardımına koşmak için harekete geçmemelerinin bir sebebi de bu olabilir. Fransa Kerem'i politik bakımdan daha bağımsız bir Lübnan isteyen ulusal bir kahraman olarak tanıtmaya başladı. Ne var ki, Fransa'nın bu hareketi başarısızlığa uğradı ve sonuç olarak Kerem Mutasarrıflık'tan sürüldü.(51) Dini ilişkiler 53 yıl boyunca istikrar içinde kaldı. Bu

---

49. Sälibi, op. cit., s. 110.
50. M. Emerit, «The Syrian Crisis and Frenc Economic Expansion of 1860», **Arab Studies** (March 1972), 11-13, 19, (Arabic Source).

arada mutasarrıflık sistemi politik temsili açıktan ve doğrudan sınıf çizgileri temelinde oluşturacak yerde, mezheplere dayanan temsil şeklini ve gerek Lübnan'a gerekse genelde bölgeye yabancı müdahalesini meşrulaştırdı.

Fransa, Kerem'in yenilgiye uğratılmasından sonra bile, bölgedeki konumunu güçlendirme çabasına son vermedi. Paul Nucâim ve Cizvit Papazı Henri Lammans gibi görevlileri aracılığıyla Lübnan milliyetçiliğini geliştirmeye çalıştı. Paris'ten yazan Lübnanlı Nucâim Lübnan'ın bölgeye yayılmasını, Fransa'nın bu dönemde izlediği yayılmacı politikayla uygun biçimde savunuyordu. Nucâim şöyle yazıyordu:

> «1861 ve 1864 statüleri Lübnan'ı bozdu ve onu en bereketli bazı bölgelerden mahrum bıraktı. En önemlisi büyük Beyrut limanı Lübnan'ın elinden alındı... Babıâli kıyıda bir limanın kurulmasına izin vermediği için Lübnan'ın çok canlı ve gelişim halindeki ticareti denize açılamıyor... Garanti veren Güçler'in özerkliği savunmak üzere müdahale etmesi ve zorunlu reformları tamamlaması gerekmektedir. Fakat en önemli ve en acil sorun Lübnan sınırlarının genişletilmesidir... Lübnan ulusunun yaşayan güçleri dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmak yerine Suriye topraklarını kullanmalıdırlar...»(52)

Sömürgecilik Karşısında Pan-Arabizm

Hıristiyanların egemenliği altında ve Fransız çıkarlarıyla uyum içinde bir Lübnan ulusu özellikle Dürziler için cazip değildi. Bu sırada başat eğilim «Pan-Arabizm» denilen «liberal» eğilim ve Suriye birliği idi. Bu görüşün başlıca taraftarları, çoğunluğu Maruni edebiyatının temsilcileri olan Hıristiyanlar ve politika ile edebiyatta «Arap Rönesansı» hareketinin liderleriydi. El-Bustâni, El-Yazıcı, Sarruf ve Fâris Nimr bu

---

51. Sâlibi, op. cit., s. 112-3.
52. Ibid., s. 118-19.

«Pan-Arap» edebiyatının önde gelen kişileri arasında yer alıyorlardı.(53)

Birinci Dünya Savaşı Lübnan'ı çeşitli ekonomik ve toplumsal bozulmalara uğratmıştı. Kıyı bölgelerde yeni oluşan t carî sınıflar kurtarılmayı bekliyorlardı. Maruni ticarî sınıfı Fransız müdahalesini beklerken, toplumun diğer kesimleri Arapların bağımsızlığa kavuşacağını bekliyorlardı.

Fransa ve Britanya arasında 1916'da imzalanan Sykes-Picot anlaşması Arap Doğu'yu bu iki güç arasında böldü. Britanya, Irak, Ürdün ve Filistin'i; Fransa ise Suriye ve Lübnan'ı almaktaydı.(54) Ne var ki, anlaşmanın şartları Mekke Şerifi Hüseyin'in umutlarına ters düşüyordu ve kısmen de İngilizlerin Osmanlılara karşı savaşta Şerif'ten gördükleri yardıma karşılık olarak vaadettikleri şeyle çelişiyordu.

Fransa, yerel politik hareketler üzerinde daha fazla etkide bulunmak için Paris'te, 1917'de, bir Suriye Merkez Komitesi oluşturulmasına yardımcı oldu. Komite «Fransız mandası altında Doğal Suriye» (olarak kabul edilen bölge üzerinde -çev.-) bir Suriye devletinin kurulması için çağrıda bulundu.(55) 1 Ekim 1918'de Osmanlı İsmail Bey iktidarı Beyrut'ta Umar Bey'e teslim etti. Umar bir Arap Hükümeti'nin kurulduğunu ilan etti. Bu hükümet, Osmanlıların savaşta yenilmesinden sonra kendini Suriye Kralı olarak tanıtan Faysal (Şerif Hüseyin'in oğlu) tarafından desteklendi. Faysal'ın temsilcisi Şükrü Para El-Eyyûbi Beyrut'taki Arap hükümetini meşrulaştırmak için küçük bir kuvvetin başında Şam'dan hareket ederek yardıma geldi. Şükrü Lübnan'daki Mutasarrıflık Merkez Konseyi'ni Suriye'deki Arap hükümetinin bir kolu olarak yeniden harekete geçirdi ve konsey merkezi olan Baabda (Beyrut yakınlarında)'ya bayrağı dikti.(56)

---

53. Ibid., s. 154.
54. Ibid., s. 159-60.
55. Ibid.
56. Stephen H. Longrigg, **Syria and Lebanon Under French Mandate** (New York, Oxford Universitys Press, 1958), s. 66.

Fransa, bu tür uygun olmayan gelişmeleri önlemek için, Arap milliyetçilerinin Suriye ve Lübnan'ın birleştirilmesi çağrılarına karşı ayrılıkçı eğilimleri birbirine bağlamaya çalışan Maruni ruhbanları desteklemek zorunda kaldı. Maruni ruhbanlar Fransız Mandası altında «Daha Büyük Bir Lübnan» (Dağ ve Suriye'nin diğer bölümlerini kapsayan)'ın yaratılmasını talep ediyorlardı. Sonuç olarak ruhbanların başkanlığında iki Maruni delegasyonu 1919 ve 1920 yıllarında «Daha Büyük Bir Lübnan» önerilerini açıklamak için birbiri ardısıra Paris'e gitti. Ne var ki, bu yeni gelişmeler Fransa'yı Suriye Merkez Komitesi aracılığıyla gerçekleştirilecek bir Suriye devleti rüyasından vazgeçmeye zorladı.(57)

Fransa'nın bölgeyle ilgili tasarıları Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan Milletler Cemiyeti'nin ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı ilkesiyle çelişiyordu. Milletler Cemiyeti'nin görevlendirdiği King-Crane Araştırma Komisyonu Dağ için özerk bir Suriye-Filistin birliğinin oluşturulmasını tavsiye etmişti. Suriye-Filistin birliği Kral Faysal'ın yönetimi altında olacak ve bölge, ya Birleşik Devletler'in ya da Britanya'nın mandasına verilecekti. Komisyon, Fransa kendi mandasını Dağ'la sınırlı tutmadıkça Fransız-Arap düşmanlığının önlenemeyeceği inancındaydı.(58)

1919 yılının ilk aylarında Avrupa'ya yaptığı seyahatten sonra Kral Faysal Fransa'nın diplomatik baskısı nedeniyle Lübnan'la ilgili niyetlerinden vazgeçti. Daha sonra Fransa'nın yönetimi altında ayrı bir Dağ bölgesinin oluşturulmasını kabul etti.(59) Faysal'ın bu yeni tutumunu haber alan Arap milliyetçileri bir Ulusal Kongre toplamak suretiyle tepki gösterdiler ve tüm Suriye'nin (Dağ dahil) bağımsızlığını ilan ettiler. Fransa kongreye katılan Lübnanlıları tutuklamak suretiyle karşılık

---

57. Ibid., s. 88.
58. Ibid., s. 89-92.
59. Ibid., s. 87.

verdi. Fransa'nın teşviki ve onayıyla Hıristiyan mezheplerin «temsilcileri» Baabda'da toplandılar ve Lübnan'ın Suriye'den bağımsızlığını ilan ettiler.

King-Crane komisyonunun bulgularını gözardı eden Yüce İttifak Konseyi Suriye ve Lübnan için Fransız Mandası'nı 25 Nisan 1920'de onayladı. 10 Temmuz'da Merkez Konseyi (eski Mutasarrıflık'ın) Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlığının ilan edilmesi için çoğunluk oyuyla feshedildi ve Suriye ile işbirliği için çağrıda bulunuldu. Fransa, milliyetçi eğilimlere son vermek için Suriye'yi işgal etme kararı aldı. Maisaloun Meydan Savaşında (24 Temmuz 1920) Arapların yenilgiye uğratılması Suriye'nin kaderini belirledi.(60) 1 Eylül 1920'de Fransa, Suriye'den bağımsız «Daha Büyük Bir Lübnan» (modern Lübnan)ın kurulduğunu ilan etti.(61) Dağ'a katılan bölgelerdeki nüfusun çoğunluğu Maruni olmayanlardı; çoğu Müslüman'dı. Daha Büyük Bir Lübnan bunların isteklerine rağmen kuruldu.(62) Bu yayılmayla birlikte Maruniler nüfusun % 30'una indirgendiler.

Büyük Lübnan'ın kurulmasından sonra meydana gelen yegâne önemli gelişme 1925 yazında Suriye'de patlak veren ve Lübnan'a dahil edilen bölgelere de yayılan Dürzi ayaklanmasıydı.(63) Fransızların güçlerini zayıflatma girişimlerine karşı çıkmalarına rağmen Dürzilerin ayaklanması ulusal bir niteliğe sahipti. Ayaklananlar tüm Suriye'nin birleştirilmesi, bir iç yönetimin oluşturulması ve Fransız birliklerinin geri çekilmesi için çağrıda bulundular. Ayaklanma 1927'de yenilgiye uğratıldı. Ayaklanma sırasında Fransa bu hareketleri önlemek için bir girişim olarak bir Lübnan anayasası hazırlamıştı. Lübnan Cumhuriyeti 24 Mayıs 1926'da ilan edildi ve devlet başkanlığına Charles Dabbas getirildi.(64)

Temmuz 1928'de Suriye Anayasa Meclisi toplandı ve Suriye'nin birlik ve bağımsızlığını tekrar kabul eden bir anayasa

---

60. Ibid., s. 103.
61. Ibid., s. 99.
62. Ibid., s. 89-92.
62. Salibi, op. cit., s. 169.
64. Ibid., s. 170.

oluşturdu. Ne var ki, Fransa Mayıs 1930'da meclisi feshetti ve tekrar yeni bir Suriye anayasası oluşturdu.(65)

Suriye'nin parçalanmasını sağlamış olmasına rağmen Fransa Lübnan'daki Arap milliyetçilerine yönelik taktiklerini değiştirdi. Lübnan'da tüm mezheplere ve bölgelere göre nisbi temsil esasının garanti altına alınması için 1927 ve 1929 Anayasasında değişiklik yapıldı. Fransızlar ayrıca kamu işlerinde mezhepler temelinde eşit temsili de garanti etti. Bu Fransız taktikleri Lübnan Cumhuriyeti'nin çeşitli mezheplerin elit'i tarafından kabul edilmesi sonucunu doğurdu.

Ne var ki, Maruni elit Fransa'dan bağımsızlık konusunda bölündü. Tecrit politikası taraftarı ve Ulusal Blok'un lideri Emile Eddė Hıristiyan bir Lübnan için Fransız koruması istedi. Öte yanda, Anayasal Blok'un lideri Hûri, Müslümanlar yatıştırılmadığı sürece bağımsız bir Lübnan'ın devlet başkanı olamayacağını düşünüyordu.(66) Genellikle Pan-Arabizm yanlısı Müslüman elit de meselenin, ayrı bir Lübnan ya da Suriye ile birleşmiş bir Lübnan olarak kalması halinde, Fransa'nın her iki ülkeyi de elde tutmaya devam edeceği düşüncesindeydi. Bunlara ek olarak büyük kentlerdeki elit, politik iktidar kendi ellerinde olursa kısıtlanmamış bir ticaretten yararlanabileceklerini düşünüyordu.

Fransa, bu yeni gelişmelerle birlikte ortaya çıkan her türlü anti-Fransız duyguyu bastırmak için 1937'de Eddė'nin devlet başkanlığına getirilmesine yardımcı oldu. Eddė izlediği politikanın desteklenmesi için bazı nüfuzlu Müslümanları ikna etmeye çalıştı. Ne var ki, bağımsızlık hareketi güçlüydü ve yönlendirilemiyordu. İkinci Dünya Savaşı sırasında de Gaulle Lübnan ve Suriye'nin bağımsız olmalarını önerdi. Fakat Vichy güçleri Arap Doğu'da yenilgiye uğratılınca de Gaulle önerisinden caydı. Bağımsızlık yerine Fransaya bazı ekonomik imtiyazlar sağlayan 1936 Fransa-Lübnan Anlaşmasını yeniden işler hale getirmeye çalıştı.(67)

---

65. Longrigg, op. cit., s. 182, 187.
66. Sâlibi, op. cit., s. 172-3.
67 Ibid., s. 184-8.

Başkanlık seçimleri sırasında nüfuzlu Maruniler ve Müslümanlar, Eddé ve tecrit politikası taraftarlarını dışlamak için bir manevra olarak Vekiller Meclisi'nde güçbirliği yaptılar. Bunun sonucunda Hûri 21 Eylül 1943'te Cumhuriyetin devlet başkanlığına seçildi. Bu yeni politik birlik Müslüman ve Hıristiyan elitler arasında «Ulusal Pakt» olarak bilinen ve resmi olmayan bir ortak tavır alışa dönüştü. Ulusal Pakt ikrarcılığı takdis etti ve Lübnan'a kendi özel politik düzenini getirdi. Şöyle denilmekteydi:

«Önce Hıristiyanlar tecrit edilmiş bir Lübnan fikrinden vazgeçtiler ve Arap dünyası içinde bağımsız ve egemen bir Lübnan'ı kabul ettiler. Daha sonra Müslümanlar Lübnan'a dahil edilmiş bulunan toprakların Suriye'ye iade edilmesi fikrinden ve yine Lübnan'ı Arap dünyasıyla birleştirme hedefinden vazgeçtiler...

«İkinci olarak Hıristiyanlar yabancı koruması fikrinden, bu koruma ister işgal, ister karakollar kurma ya da Batılı güçlerle anlaşmalar yapma şeklinde olsun, vazgeçtiler... Daha sonra Müslümanlar Lübnan'ı Suriye ya da Arap etkisine boyun eğdirme çabalarına son vermeyi kabul ettiler.

«Üçüncü olarak, Parlamento'daki sandalye sayısı Hıristiyanlara çoğunluk sağlayacak şekilde dağıtıldı. Yine, Cumhuriyet'in Devlet Başkanı daima Hıristiyan olacak; bu arada Hükümet içindeki Başbakan daima Müslüman olacaktı...»(68)

Burada önemle belirtmek gerekir ki, elit arasında resmi olmayan bir ortak tavır alış-olarak Ulusal Pakt, Anayasal bir hüküm haline getirilmedi. Elit'in Fransa'ya karşı bir birlik oluşturması mümkündü, çünkü Ulusal Pakt Lübnan'daki tüm

---

68. George Dib, «Selections from Riadh Solh's speech in the Lebanese Assembly, October 7, 1943,» (kendi yaptığı çevirinin giriş bölümünden), **Middle East Forum** (Beyrut, Ocak 1959), s. 6.

dini mezheplerin nisbî temsili esasını (1932 sayımlarına göre) garanti altına alıyordu. Ne var ki, parlamentodaki Müslüman-Hıristiyan oranının 5/6 olması İngilizler tarafından önerilmişti.

Bu dönemde Lübnan'da olan şey Müslüman ve Hıristiyan elit ile Fransa arasında bir iktidar mücadelesiydi. Fransa Hûri'yi tutukladı ve devletin başına Eddé'yi geçirdi. Bu olay Lübnan'ın çeşitli kesimlerinde Hûri'yi destekleme gösterilerinin yapılmasına yolaçtı. Sonunda Hûri, 22 Kasım 1943'te, Fransa üzerindeki Anglo-Amerikan baskısının artması sonucu yeniden göreve getirildi. Bunu Nisan 1946'da Suriye'den ve Aralık 1946'da Lübnan'dan yabancı birliklerin çekilmesi izledi.(69)

Modern Sınıfların Oluşması

Suriye ve Lübnan'da iki dünya savaşı arasında büyük ekonomik ve toplumsal değişimler oldu. Bu değişimler 19. yy.'ın ikinci yarısında Mısırlı İbrahim Paşa'nın Suriye'yi işgali ile meydana gelen ve zamanla daha geniş, daha doğrudan bir biçim alan Batı'ya açılma hareketinin bir devamıydı.

Fransa'nın Lübnan ve Suriye'ye karşı giriştiği işgal hareketinin başlangıcında, feodal ilişkilerin başat olduğu tarım başlıca ekonomik sektördü. Ne var ki, kıyı bölgelerinde, özellikle de Beyrut'ta, 1800'lerin başından beri bir tüccar sınıfı gelişiyordu.

Fransa modern Lübnan'ı Eylül 1920'de Suriye'den koparıp aldığı zaman bu bölgenin ekonomisine egemen olmak ve onu kendisine bağlamak niyetindeydi. Özellikle tekstil endüstrisi temelinde 1800'lerin başından beri gelişmekte olan burjuvaziyi de zayıflatmak istiyordu.

Suriye burjuvazisi ve feodal toprak ağaları Fransa'nın Suriye ve Lübnanla ilgili tasarılarına karşı savaşmak için bir araya geldiler. Daha önce de görüldüğü gibi bu girişimler Suriye'nin parçalanmasına yolaçan bir yenilgi sebebiyle başarısızlığa uğradı. Suriye'nin bölünmesi serbest mal akışı için engeller

---

69. Longrigg, op. cit., s. 353-5.

oluşturdu ve Suriye limanları arasındaki rekabeti teşvik etti.(70) Bu hareket yerel endüstrinin gelişmesini önledi ve ihracata ağır kısıtlamalar getirilmesine yolaçtı. Dış ticaretin sürekli açık vermesi; zenginlik kaynaklarının tarımla, hayvancılıkla, ticarî hizmetler ve küçük çaplı endüstriyle sınırlı kalması bu durumda tesadüf değildi.(71)

Politik bölünmenin etkisini azaltmak ve bölünmeyi uygun oranlarda tutmak için Fransızlar tek bir para birimi, tek bir ticaret yasası ve birörnek bir gümrük sistemi kullanılmasını tercih ettiler. 1930'larda Suriye ve Lübnan'la yapılan ticaretin 1/3'ü transit ticaretti. İpek, meyva, halı ve benzeri mallar gemiyle gönderiliyor; makina ve araçlar, pamuk ürünleri getiriliyordu. Bu arada ev endüstrisi giderek modern tekniklere kavuşturuluyordu. 1928 ve 1940 arasında endüstri üretiminde gerçekleştirilen yenilikler bağımsızlıktan sonra (1943) Lübnan endüstrisinin çoğunlukla yabancı sermaye sayesinde kaydettiği gelişmeler boyunca izlenebilir. Bu dönemde eski işyerleri modernleştirildi ve bölge için yeni bazı malların üretilmesi ya da mevcut mal kalemlerinin piyasa için daha büyük miktarlarda üretilmesi amacıyla yeni fabrikalar inşa edildi.(72)

Fransız yönetimi sırasında kapitalizm gerek Suriye gerekse Lübnan'daki tarım sektörlerine derinlemesine nüfuz etti. Toprak bir emtia haline geldi. Satış için üretilen tarımsal ürün miktarı artırıldı ve ücretli tarım işçileri sayısı arttı.

Fransız Mandası bölgede mali kuruluşların dağılımını ve gelişmesini teşvik etti. 1936'da Suriye Bankası yanı sıra üç Fransız, bir İtalyan ve bir Mısır-Suriye bankası vardı. Bankacılık dahil hizmet sektörünün bu şekilde teşvik edilmesi bu hizmetler temelinde bir kent küçük-burjuvazisinin gelişmesine yardımcı oldu. Bu arada ticarî sınıf da iyice semirmiş bir komprador sınıfa dönüşmeye başladı. Bu gelişmeler temelinde komp-

---

70. A. H. Hurani, **Syria and Lebanon: A Political Essay** (New York, Oxford University Press, 1954), s. 89.
71. Longrigg, op. cit., s. 271.
72. Ibid., s. 271, 274.

rador sınıf 1940'ların başında kapitalist sınıf içinde başat sektör haline geldi.

Gümrük birliğine rağmen Suriye ve Lübnan'ın artan farklılaşması, karşılıklı bağımlılığa rağmen, bu iki bölgenin ekonomileri içinde iki ayrı sınıf grubunun oluşmasına yolaçtı. 1930'ların sonunda, Suriye ve Lübnan'ın sınıf yapıları, esas olarak, toprak sahibi bir aristokrasi (kapitalist üretim ilişkileri bu sektöre derinlemesine nüfuz etmişti), köylülük, yerli bir kapitalist endüstri sınıfı ve proletarya (Suriye'de Lübnan'dakinden daha gelişmiş olan ve daha çok tekstil alanında çalışan bir sınıf), bir ticarî sınıf ve bir kent küçük burjuvazisi (hizmet ve hükümet sektörlerinde çalışan)'nden oluşuyordu.

İkinci Dünya Savaşı yerli endüstri ve tarımın daha fazla gelişmesi için fırsatlar sağladı. Tarımda üretimi artırmak için yeni yöntemler kullanılabilmekteydi. Petrol ürünlerinin yetersizliği yetkilileri Trablus'ta (Kuzey Lübnan) bir rafineri kurmaya zorladı. Ayrıca bankalar da, sulama, enerji, yol vb. gibi projelerin finansmanına yardımcı oldular.([73]) Bankalar yerel olarak ve kesintili biçimde hâlâ görülen açlık ve işsizlik gibi durumlarda ödünç veriyorlardı. Bu arada askeri harcamalar ihracat kayıplarının telafi edilmesine yardımcı oluyordu. Savaş sırasında meydana gelen tüm bu gelişmeler, savaşın sonuna doğru savaş kısıtlamalarının engellediği yatırımlar için fırsat kollayan yerli sermayenin birikimine katkıda bulundu.([74])

1943'te Lübnan ekonomisi ve oluşturduğu sınıf yapısı muazzam bir gelişme kaydetmişti. Ayrıca, savaş sırasında meydana gelen ve esas olarak Beyrut'ta temellenen yerli sermaye birikimi Suriye ve Lübnan ekonomileri arasındaki bölünmenin artmasına yolaçmıştı.

Lübnan'ın sınıf yapısı içinde yer alan köylülük sektörü ücretli tarım işçileri sektörüne dönüştürüldü. Feodal toprak ağaları tarım kapitalistleri haline geldiler. Esad, Üzeyran, Halil, Hamadeh (Şii) ve Shaf (Katolik) gibi feodal aileler kapitalist piyasayla ilişkiye geçmek durumunda kaldılar.

---

73. Ibid., s. 271.
74. Ibid., s. 339.

Ticaret, bankacılık ve endüstrinin gelişmesinden yararlanan yerel kapitalistler güçlerini artırdılar. Şiha, Harun, Takla (Katolik), Ebu Şahla (Ortodoks), Hûri, Edde (her ikisi de Maruni), Kuveynî, Solh, Yafi, Selam, Kerâmî (hepsi Sünni) aileleri önde giden komprador aileleri oluşturuyorlardı.

Fransızları kovmak ve Lübnan'ın bağımsızlığını ilan etmek için güçlerini birleştirenler bu kapitalistler (kompradorlar, sanayiciler ve toprak sahibi aristokrasi) idi. Yükselen komprador sınıfı bağımsızlık güvence altına alınmadan önce güçlü toprak sahibi aristokrasiye meydan okuyamadı; buna rağmen bu sınıf, aristokrasinin zayıflamasına yardımcı olan yapılaşmaların farkındaydı. Özgül olarak, toprak artık bir zenginlik kaynağı değildi ve «toprak sahipleri vergi toplama işlevlerini kaybettiler.»(75) Ayrıca, uluslararası durum da tarımla uğraşan toprak sahiplerinin değil, ticarî ve mali burjuvazinin lehineydi.

Savaştan hemen sonra, savaş sırasında arzı kısıtlanmış olan ithal mallarına talebi karşılamak için serbest girişime dönmek gerekliydi.(76) Hızla düşük riskli yatırımlara yönelmeye çalışan birikmiş sermayenin bu hedeflere ticari faaliyet aracılığıyla sevk edilebileceği anlaşıldı. Bir endüstrileşme fırsatı mümkün değildi, çünkü müdahaleci birkaç savaş yılı ticarî faaliyetin geleneğini değiştiremedi. Bu arada yeni komprador sınıfın gerçeği, uluslararası düzeyde, Birleşik Devletler'in ticaret ve rekabet özgürlüğü politikasıyla çakıştı.(77)

Devleti kontrol ederken kitle desteğinden emin olmak isteyen rekabetçi elit, burjuva sınıfı içindeki rakip fraksiyonların temsilcisi olarak değil, çeşitli dini mezheplerin temsilcileri olarak ortaya çıktı. Bu konuda onlara yardımcı olan şey, sınıf mücadelesinin din temelinde mücadele eğilimi göstermesiydi. Bu, özellikle, yabancı müdahalesi ve ruhbanların Dağ'ın politik gelişmesinde oynadıkları rolden ötürüydü.

Komprador sınıfın kapitalist devletteki iktidar blok'u içinde sahip olduğu hegemonya daha çok bu sınıfın ekonomi için-

---

75. Hurani, op. cit., s. 92.
76. Longrigg, loc. cit.
77. Ibid.

de oynadığı role bağlıydı. Diğer sınıfsal fraksiyonlar aşırı zayıf sanayiciler ve hâlâ güçlü olan toprak sahibi aristokrasiydi.

Kapitalizmin tarım kesiminde oluşmasına rağmen, eski feodal aileler (kapitalistler haline gelen) bağımsızlıktan sonra fiefliklerini muhafaza ettiler. Örneğin Esad ailesi çok sayıda güney köyünün sahibiydiler ve bu, onların bölgedeki politik güçlerinin temelini oluşturuyordu. Tarımsal üretimin dolaşıma daha büyük miktarlarda girmesiyle birlikte bu ailenin, Tire, Sayda ve Beyrut şehirleriyle olan bağları daha da gelişti. Bu bağlar Lübnan'ın toplumsal oluşumuna ailenin politik gücünü kattı.

Bu durum diğer toprak sahibi aileler için de geçerliydi. Halil ailesi güneyde tarımsal toprak sahipliği temelinde politik gücünü geliştirdi. Bu aile taşınmaz mal alım satımıyla da uğraştı ve tarımsal ürün ticaretini geliştirdi.

Bekaa Vadisi'nde, feodal Hamadeh ailesi, Şiilerin ve Katolik Shaf ailesinin lideri durumundaydı ve tarımsal toprak sahipliği temelinde politik güce sahipti.

Dağlık Şuf bölgesinde egemen durumda bulunan iki Dürzi aile, birbiriyle rekabet eden, feodal Cumblatlar ve daha az güçlü Arslanlar'dı.

Tarım kapitalistlerine dönüşen ve hâkim burjuvazinin bir kesimini oluşturan belli başlı büyük aileler bunlardı. Bu kapitalist sınıf fraksiyonu Hıristiyan, Müslüman ve Dürzi aileleri kapsıyordu. Bu yeni gelişen sınıf fraksiyonu geleneksel *zâim*(*) (patron) iktidarını «modern» Lübnan'da tesis etti. Bu *zâim* kurumu, temelde, *zâim*/yanaşma ilişkisinin kapitalist bir üretim tarzına adaptasyonuydu.

Burjuvazinin komprador sınıf fraksiyonu aynı zamanda çok yönlü bir ikrarcı yapıya sahipti. Dürzileri, Müslümanları (Sünni ve Şii) ve Hıristiyanları (Maruni, Katolik, Ortodoks ve Protestan) kapsıyordu. Önemle belirtmek gerekir ki, bu sınıfın üyelerinin çoğu eski feodal ailelerinki kadar büyük toprak parçalarına sahip değildi. Kompradorlar esas olarak Beyrut, Trablus ve Sayda gibi kıyı şehirlerinde yer alıyorlardı. Çoğu, özel-

---

(*) **Zâim**: Met., Arap., zeâmet (Osmanlı toprak düzeninde Sipahilere verilen en büyük timar) sahibi (Ç.N.).

likle Hıristiyan olanlar, iç bölgelerle, özellikle Dağ'la bağlara sahipti.

Bu burjuva fraksiyonun çekirdeği, politik ve ekonomik güçlerini özellikle ticari ve/ya da finans kapital temelinde geliştiren belirli ailelerden oluşuyordu. En önde gelenleri Solh ailesi (Sünni) idi. Bu ailenin sahip olduğu gücün temeli güneydc Sünni burjuvazisi ve esas olarak ticaret ve hizmet sektörlerinden geçinen küçük burjuvazi arasında yer alıyordu.

Beyrut'ta, geleneksel Yafi, Kueyni ve Selam aileleri (hepsi Sünni) ticaret ve hizmet sektörlerinde ön plandaydılar. Selamların etkinliği Filistin'deki geniş topraklarından kaynaklanıyordu. Bu durum ticareti temel alan Sursuklar gibi diğer aileler için de geçerliydi.

(İlginç bir nokta, Selam, Sursuk, Tucinis ve diğer bazı ailelerin Filistin'deki topraklarını Siyonistlere çok iyi fiyatlarla satmış olmalarıdır. Bu toprak satışları bu ailelerin Lübnan'daki zenginliklerini ve politik güçlerini artırmalarına yardımcı oldu.)

Lübnan'ın kuzeyinde ticarî sermaye birkaç ailede toplandı. Birbirine rakip Kerâmî, Mukaddem ve Cizr aileleri (hepsi Sünni) Trablus'ta güçlü liderlerdi.

Yerel gelir kaynakları, başlangıçta, Harun, Ebu Şahla, Şiha, Hûri, Takla ve Eddė gibi ailelerin elinde toplandı. Michel Şiha Fransa'dan bağımsızlık çağrılarında bulunan bir düşünür ve yazardı. «Bağımsızlığın babası» diye anılan bu adam aslında komprador çıkarlarının bir temsilcisiydi. Bu sınıf fraksiyonu kapitalist sınıfın ortak çıkarları uğruna bağımsızlık için savaşmak zorunda kalmıştı. Ne var ki, bu komprador sınıfın tüm üyelerinin bağımsızlık yanlısı oldukları anlamına gelmez. Gerçekte, Fransa, Hûrî ve Şiha ailelerinin karşısında, Emile Eddė'nin ise arkasındaydı. Öte yandan, Edde'nin bağımsızlığa muhalefeti, sadece, bağımsızlık yanlısı aileler karşısındaki göreli zayıflığının bir yansımasıydı. Eddė Fransız sömürgeciliğinin devamında kendi konumunu muhafaza edebilecek bir destek buluyordu.

Lübnan ekonomisinin bankacılık ve ticaret sektörlerinde bağımsızlıktan sonra meydana gelen büyüme diğer ticari kapitalist ve küçük burjuva bireylerin mali oligarşiye katılmalarını

sağlayacak bir temel oluşturdu. Solh, Selam, Yafi, Kueyni ve diğer aileler bu sürece katıldılar. Kâmil Şemun (Hûri'nin yerine başkanlığa geçti), Fevzi el-Hos ve Necib Salha gibi kişiler mülti-milyoner oldular.

Toprak sahibi aristokrasinin bazı üyeleri mali servetlerini geliştirmelerine rağmen, temelde, hakim burjuvazinin tarım kapitalisti fraksiyonunun içinde kaldılar. Genelde, burjuva fraksiyonlar arasında meydana gelen katmanlaşma bu fraksiyonların ekonomik temellerindeki farklılıkları bulanıklaştıracak derecede değildir.

Burjuvazi, kendi devletini kurma mücadelesi içinde, köylülükten, işçilerden (tarım işçileri dahil) ve şehirlerdeki ve köylerdeki küçük burjuvaziden destek gördü. Bağımsızlık mücadelesi sırasında destek veren bir sınıf olarak davranmak küçük burjuvazinin çıkarlarına uygundu. Çeşitli hizmetlerin ve hükümet sektörlerinin geliştirilmesi bu sınıfın gelişmesi ve yükselmesi için fırsatlar sağlıyordu.

Bu, Lübnan Ketâib Partisi (LKP) ve Necât(*) (Partisi)'ın bağımsızlığı neden desteklediklerini açıklar. LKP (1936'da Pierre Cemayel tarafından kuruldu) Bikfaya çevresindeki Maruni Dağı bölgesinde ve Beyrut'ta üslendi. Partinin sınıf tabanı küçük burjuva, ideolojisi ise kapitalistti. Necât örgütü Beyrut'ta, bazı küçük-burjuva ve yarı-proleter Sünni Müslümanlar arasında üslendi.

Oluşum halindeki işçi sınıfı, bağımsızlığın ekonomik ve toplumsal konumunu iyileştireceği umuduyla Fransız sömürgecilerine karşı savaştı. İşçi sınıfı çeşitli burjuva politik gruplarının bayrağı altında savaştı. Bu sırada proletarya ideolojisini benimseyen yegâne parti Suriye ve Lübnan Komünist Partisi idi. İşçi sınıfının gelişme düzeyini yansıtan bu parti genç ve zayıftı.

LKP, Necât ve diğer partilerin bağımsızlık savaşına katılmalarına rağmen, politik partiler, Lübnan'da görece hâlâ genç-

---

(*) «İslâm Yardım Örgütü» de denilen, Adnan Hâkim liderliğinde küçük bir parti. Kitabın sonundaki çizelgeye bk. (Ç.N.).

tiler; örgütlenemiyor ve bu mücadeleye önderlik edemiyorlardı. Sonuç olarak hegemonik sınıf, diğer sınıflardan gelen desteği örgütlemek için esas olarak geleneksel kurumlara dayandı.

Tarımda geleneksel zâim-yanaşma ilişkileri ve aile bağ'arı köylülüğü destek veren bir sınıf olarak ortaya çıkardı. Örneğin Esad köylülerden politik konumuna bakılmaksızın destek görüyordu. Solh ailesi örneğinde, bu ailenin prestiji (ekonomik gücünden ötürü) güneydeki kentlerde yaşayanların sadakatini garanti ediyordu. Ne var ki, daha sonra görüleceği gibi, kentlerde yaşayanların belirli bir aileye gösterdikleri sadakat, bağımsızlıktan sonra, köylülerinki kadar katı olmadı. Bu, kısmen, kentlerde ve kasabalarda, kırsal kesimde olanların aksine, gelişmenin (ve azgelişmenin) farklı düzey ve çeşitlerde meydana gelmesinden ötürüydü.

Mali burjuvazi kendi politik grubuna da sahipti: Hûri'nin Anayasal Blok'u (AB). Eddé'nin Ulusal Blok (UB)'u gibi bu da sözcüğün tam anlamıyla parti değildi. Ne bir kitle temeline ne de kitleler arasında günlük bir faaliyetin yürütülmesini sağlayacak bir programa sahipti. Bu sırada (bağımsızlık savaşı sırasında) AB (UB gibi) gerçek bir üyelik sistemine sahip değildi. Bununla birlikte hareket Hûri ailesini destekleyen insanları çekebilmekteydi. Bu sadakatın temelini geleneksel bağlar ve aile bağları oluşturuyordu.

Lübnan tarihindeki bu gelişmeler ve karakteristikler 1930'ların sonundaki sınıf kompozisyonunu renklendirdi. Köylülük, gelişen proletarya, durumu kontrol altında tutan burjuvazinin bir fraksiyonu haline gelen toprak sahibi aristokrasi ve küçük burjuvazi Lübnan'ın toplumsal formasyonunun sınıfsal oluşumunu meydana getirdi. Bu sınıflar Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlığı için verilen mücadele içinde birleştiler. Ne var ki bağımsızlık esas olarak burjuvazinin çıkarınaydı. Burjuva sınıfının yarattığı devlet, komprador sınıfı fraksiyonunun iktidar bloğu içindeki hegemonik konumu aracılığıyla başat olduğu kapitalist bir devletti.

Belirli ailelerin Lübnan devletinin coğrafi ve ekonomik sektörlerine bağlı burjuva sınıf çıkarları Lübnan'ın bağımsızlığından itibaren iki iç savaşı (1958 ve 1975) kapsayarak günü-

müze kadar gelişti ve bu gelişme politik bakımdan da ifadesini buldu. Eddé, Kerâmi, Sclam, Hûri, Esad vb. isimler politik ve ekonomik sonuçların biçimlenmesinde ve yönlendirilmesinde bir öncü rolü oynadılar. Bundan sonraki bölümlerde, diğer şeylerin yanı sıra, bir bütün olarak kapitalist sınıf içinde yeralan bu burjuva sınıf fraksiyonları ve/ya da ailelerin kapitalist devlete farklı rejimler getirmek için kendi aralarında nasıl rekabet ettikleri görülebilir.

Sonuç

Lübnan Dağı'nın tarihi Suriye'nin tarihsel gelişmesinin bütünleyici bir parçası oldu. Marunilerin Dağ'ın kuzeyine yerleştikleri 9. yy.'dan itibaren Dağ toplumu Maruniler ve güneyde yaşayan Dürziler arasında meydana gelen anlaşılması güç bir etkileşimle oluştu. Bu iki ayrı topluluk, etkilemek suretiyle, Lübnan Dağı emirliği içinde olgunlaşan ve gelişen laik bir feodal düzen oluşturabilmekteydi.

Feodal üretim tarzı ve buna bağlı olan politik ve toplumsal kurumlar, giderek iki topluluğun birleşmesini sağladı. Sistemin daha fazla ekilebilir toprak ve toprak ağalarının iratlarını artırmak için daha fazla üretim gibi ihtiyaçları bu birleşmeyi teşvik etti. Bu (süreç) aynı zamanda politika sahnesinde birbiriyle rekabet eden, bağımsız ve yeni toplumsal güçlerin oluşmasına yardımcı oldu. Bu, toprak ağalarının Maruni Keşişler Tarikatı'na üretimde verdikleri rolü ve sonuç olarak tarikatın köylülük arasında bireysel köy papazlarına kıyasla sahip oldukları önemli etkinliği büyük çapta açıklar. Keşiş örgüt'eri ayrıca dikkati çekecek ölçüde az tüketim yapan etkin üretim birimleriydi.

Köylülerin feodal sisteme yönelik hoşnutsuzluğunu paylaşan, ruhbanlar gibi örgütlü bir toplumsal güç, hükümdar konumunda bulunan emirin feodal toprak ağalarına karşı kendi konumunu pekiştirmek için kullandığı muazzam bir güç oluşturdu. Emirlik içinde başat ya da kendi içinc kapalı bir güç oluşturma çabası gösteren kilise emirlikle birlemek ve Dürzi köy-

lüler ile Maruni köylüleri birbirinden ayırmak için dine dayanmak zorundaydı. Köylüler üzerindeki etkinliğine rağmen kilise sınıf çatışmasını dinî çatışmaya dönüştürmekte başarısızlığa uğradı. Hurani şu görüşü ileri sürer:

> «Lübnan'ın kuşaklar boyunca iç boğuşmalarla parçalandığı bir gerçektir; fakat bu hiziplerin ve ailelerin boğuşmasıydı. Bu boğuşma sadece on dokuzuncu yy.'da kısa bir süre için dinî bir savaş biçimini aldı; bundan sonra (çatışmaya yol açan) temel sebepler dinî olmaktan çok toplumsal ve politikti.»(78)

Kendi emirliğini kurma çabası içinde kilise köylü çıkarlarının çoğuna, 1840 ayaklanması sırasında olduğu gibi, ihanet etmek durumunda kaldı.(79) Kilisenin elde etmek istediği şey Dağ'ın tarihsel gelişmesine ters düşüyordu. Bu tutum, daha sonra Mutasarrıflık sisteminin yürürlüğe konulmasına yolaçan 1860 katliamlarının meydana gelmesine yardımcı oldu.

Suriye ve Lübnan toplumları üzerinde 1831 Mısır işgaliyle birlikte başlayan Batı etkisi çok büyük ve uzun vadeli oldu.

---

78. Hurani, op. cit., s. 92.
79. Köylü ayaklanmaları feodalizmin zayıflamasına sebep oldu. Köylülerin çoğu Maruni oldukları için sınıf ve mezhep bağları daha çok çakışıyordu. Ne var ki, köylülerin Maruni kimliği kazanmaları kilisenin işine yaradı. Kilise din faktörünü kendi hedeflerine ulaşmak için köylülerin anti-feodal duygularıyla birleştirerek kullandı. Kilisenin hedefi Dağ üzerinde hegemonya kurmaktı. Din bağının başlangıçtaki ilerici niteliği kısa sürede ortadan kalktı ve mezhepçilik gerici bir olgu halini aldı. Bu durum özellikle, bağımsızlıktan sonra da Lübnan üzerine damgasını basmak suretiyle ülkenin politik gelişimini ağır biçimde etkileyen sömürgecilik döneminde geçerliydi. Önemle belirtmek gerekir ki, mezhepçilik toplumsal güçler tarafından koşullandırılmıştı. Bu güçler mezhepçiliği kendi sınıfsal çıkarları nedeniyle geliştirdiler ve ondan yararlandılar.
Afrika'daki etnik yapıyı tartışırken Wallerstein da benzer

Bu etkin yeni sınıf oluşumlarının meydana gelmesinde belirleyiciydi. Toplumsal, ekonomik ve politik altüst oluşlar meydana geldi ve bunlar, feodalizmin politik bir kurum olarak sonunu belirledi. Yeni oluşan sınıflar, iktidarı, bağımsızlığa kadar en güçlü olma konumlarını muhafaza eden toprak ağa'ları sınıfıyla giderek daha fazla paylaşmaya başladılar.

Ticari sınıf (komprador burjuvazi) ekonomik güç kazanırken, feodal üretim tarzı gittikçe daha az başat hale geldi; çünkü bir servet kaynağı olarak toprak ayırt edici konumunu kaybetmişti.

Fransız sömürgeciliği Lübnan'ın dünya kapitalist sistemine bütünlenmesini çabuklaştırdı. Bölgeyi ekonomik bakımdan zayıflatmak, dış ticaret ve ticarî hizmetlere bağımlı kılmak amacıyla Suriye'nin bölünmesi komprador sınıfın gelişmesini güçlendirdi ve teşvik etti.

Hâkim sınıf içindeki çatışma bağımsızlık için verilen mücadele çevresinde ortaya çıktı. Bu sınıfın bazı fraksiyonları Fransızlarla birlikte tavır alırken, diğerleri bağımsızlık için mücadele etmeyi seçtiler. Bağımsızlık yanlısı güçlerin zaferi sınıfsal çizgilerin özgül biçimde kesişmelerinin bir sonucuydu; El-Hûri'nin başında yeraldığı ilk rejim, böylece, 1943'te kuruldu.

Köylülük, işçiler ve küçük burjuvazi bağımsızlık savaşı sırasında burjuvaziyi destekleyen sınıflar olarak harcket ettiler.

---

görüşler ileri sürer. Etnik yapıyı uluslararası kapitalist sistem bağlamında anlamaya çalışır. Bu çaba onu etnik ve ulusal kurtuluş mücadelelerinin sınıf mücadelesi biçimleri olduğu sonucuna götürür. Örneğin, bk., I. Wallerstein, «Social Conflict in Post-Independent Black Africa: The Concept of Race and Status Group Reconsidered», **The Capitalist World Economy** (New York, Cambridge University Press, 1979)'da. Yine bk., I. Wallerstein, «Class and Class Conflict in Contemporary Africa» ve «Class Formation in the Capitalist World Economy», ibid. Etnik yapıdan söz edip de sınıf mücadelesinden (bu mücadelenin herhangi bir biçiminden) sözetmeyenlerin belki de en fazla zararlı olan tutumları, uluslararası kapitalist pazarı gözden kaçırmaları ve ilgi alanı olarak basit biçimde devlet ya da din sınırları içinde kalmalarıdır.

Bunun sebebi bu sınıfların kendi ayrı zuâmalarına sadakatle, ikrarcı çizgiler boyunca bölünmüş olmalarıydı. Bağımsızlığın safağında (1943) toprak sahibi sınıf ve burjuvazinin komprador fraksiyonu Lübnan'ın toplumsal formasyonu içinde başat durumdaydı. Kurdukları devlet bir iktidar blok'u görünümündeydi. Bu blok içinde hegemonik olan yüksek finans çevreleriydi. Bu arada, toprak sahibi sınıf son derecede güçlüydü ve bu sınıf olmaksızın böyle bir iktidar bloku kurmak mümkün olamazdı. Tarihsel gelişimi içinde Lübnan devleti bir diğer önemli karakteristik özellik arzetti. İkrarcılık şeklinde ifade edilen bu özellik devlet biçimiydi; iktidar blok'u içindeki çatışmayı ve toplumsal formasyon içinde hâkim sınıfların sınıfsal fraksiyonları arasındaki çatışmayı çözebilmekteydi. İkrarcılık, bu durumda, hâkim sınıfların «ortak çıkarlar»ını gözeten ve birleşik bir yönetim şekli sağlayan devlet biçimiydi.

4. LÜBNAN'IN POLİTİK EKONOMİSİ: 1943-1974

Bağımsızlık mücadelesi ile bu sırada kurulan politik ittifakların sınıf yapısı Suriye ve Lübnan'ın tarihsel gelişiminden geniş çapta etkilendi ve bu gelişimin ürünü oldu. Önemli olan yeni ekonomik sektörlerin ve sınıf formasyonlarının oluşması ve gelişmesiydi.

İlk devlet başkanı Hûri yerel bankacılığın güçlü çıkarlarına bağlıydı. Şiha (Bağımsız Lübnan'ın «baba»larından biri olarak kabul ediliyordu) güçlü bir bankacıydı ve Hûri'nin enişteşiydi. Önemli bir sermayedar olan Harun bağımsızlığın «baba»larıyla aynı safta yeralmıştı.(1) Bağımsızlığı seçen Marunilerin çıkarlarını temsil eden Ketâib Partisi (falanjist) ikrarcı Lübnan bağımsız devletini oluşturmak için El-Hûri, El-Solh (Sünni Müslüman) ve elit'in diğer üyeleriyle güçbirliği yaptı.

İkrarcılık —çeşitli mezheplerin kendi nüfuslarına göre temsil edildikleri bir yönetim şekli— yönetici elit ve sınıflar arasındaki ilişkileri örgütledi; bu sistem sınıf çatışmasını örtbas etme girişimi içinde mezhep temsilinin ön plana çıkarılması anlamına geliyordu. Bu yeni anlaşma sayesinde yönetici elit, temelini mezhep ve/ya da zâim (patron/yanaşma) ilişkilerinin oluşturduğu bir kitle desteğini kendisi için garanti edebilmekteydi.

İkrarcılık ve Ulusal Pakt'ın oluşturduğu dengenin sonuna kadar sürdürülmesi zaten beklenmiycrdu. Albert Hurani 1940'larda yazarken şu görüşü ileri sürdü: «Lübnan Cumhuriyeti gibi fikirlerde ve yapıda böyle derinlemesine bölünmüş bir

---

1. K. S. Salibi, **The Modern History of Lebanon** (New York, Praeger, 1965), 167, 171, 178.

devlet, birleştirici bir ulusal ruh olmaksızın, en azından şimdiki biçimiyle, ülkeyi yakından kontrol eden ve içişlerine sürekli müdahale eden bir dış güç olmadığı sürece, varlığını sürdürmeye devam edemez.»(2) Hûrani esas olarak ulusal ruha, politik yapılara ve fikirlere değiniyordu. Ne var ki, diğer bir düzeyde, sınıf formasyonlarına önemli ölçüde katkıda bulunan, politik sınıf mücadelesini yöntemler ve nihai hedefler bakımından büyük çapta etkileyen ekonomik yapılardan ve faaliyetlerden meşru olarak sözedilebilirdi.

Bağımsızlık sırasında Lübnan'da oluşan ekonomik yapının dinamiği (önceki bölümde de gösterildiği gibi) arkaik toprak sahibi aristokrasinin değil, bu ülkede ortaya çıkan görece yeni sınıfların destekleyicisiydi. Ekonominin dinamiği bazı sektörlerin lehine diğerlerinin aleyhine işlerken, ekonomik değişimler (dislocations)'in politik arenaya yayılması ve bir zamanların statik güçler dengesini tehdit etmesi beklenmekteydi. Şüphesiz, bağımsızlığın ilk 15 yılında, ikisi güçler dengesini ciddi biçimde altüst eden politik krizler meydana geldi.(3)

Bu krizler hakkında daha bütünlüklü bir anlayış kazanabilmek için bu noktada ekonominin gelişmesiyle ilgili bir tartışma açmak uygun olacaktır. 1943'te bağımsızlığını kazanmış olmasına rağmen Lübnan devletinin tüm fonksiyonlarının Fransa'dan ayrılan hükümetin eline dereceli olarak geçmesi 1946'nın sonuna kadar gerçekleşmedi. Bu nedenle burada ekonominin 1945 yılındaki durumu ve bu tarihten itibaren gösterdiği gelişme tartışma konusu yapılmaya çalışılacak. Yine de, ilk önce, ekonominin İkinci Dünya Savaşı sırasında gösterdiği gelişmeleri özetleyerek başlayalım.

Bağımsızlık sırasında ekonominin başlıca sektörü tarımdı. Savaş yılları Lübnan'a göreli bir sanayi büyümesi ve enflasyon artısı (Beyrut'ta toptan fiyat indeksi, 1939 yılı temel alındığında, 1945 Ocak'ında 1,203'lük bir tepe noktasına ulaştı) getirdi. Müttefiklerin 800 milyon Lübnan Lirası'nı bulan harcama-

---

2. A. H. Hurani, **Minorities in the Arab World** (London, Oxford University Press, 1947).
3. 1949'da, 1952'de ve 1958 içsavaşı sırasında.

ları para miktarında, 1939'da 38.4 milyon LL'den, Eylül 1945'de 410 milyon LL'ye ulaşan bir artışa yolaçtı.(4)

Fransa'nın oluşturduğu ekonomik yapılar (gümrük birliği, tek para birimi, bankalar, vb.) yükselen komprador burjuvazinin lehineydi. Bir örnek olarak, gümrük birliğinin Suriye'nin bölünmesinin yarattığı ekonomik dezavantajların bazılarını hafiflctmesine rağmen, bu yapı, sömürge çıkarları ve sömürge sermayesinin yerli ajanları için yararlıydı. Suriye burjuvazisi Suriye pazarını (bu pazar Lübnan için en önemli şeydi) korumak için 1950'de kurulan birliği böldü.(5)

Uluslararası sermaye, bu sömürge ekonomisi yapıları sayesinde, yerli ekonomiye ileri derecede nüfuz edebiliyor ve bu ekonomiyi zayıflatıyor ve parçalıyordu. Beyrut limanının büyük gemilerin yanaşmasına izin veren kapasitesi ve soğutma sistemi de olan depolama yerlerinin geliştirilmesi transit ticareti kolaylaştırdı. Kara ulaşımının iyileştirilmesi ve 1950'de Beyrut Uluslararası Havalimanının açılması transit ticareti ve turizmi daha önemli hale getirdi. 1948'de döviz kontrol önlemlerinin azaltılması ve böylclikle döviz alım satımının Lübnan ve genelde bölge için kolaylaştırılması Lübnan'ın uluslararası bir finans ve altın ticaret merkczi olarak gelişmesine büyük katkıda bulundu.(6)

Tablo 1, bağımsızlıktan sonraki ilk birkaç yıl içinde çeşitli ekonomik sektörler, alt sektörler, bunların konumu ve dinamikleri hakkında bir fikir veriyor.

«Hizmetler», «Taşıma ve ulaşım» ve «taşınmaz mal» paylarının ulusal geliri içinde artış gösterdiği aşağıdaki tablodan anlaşılmaktadır. Ayrıca, endüstrinin çoğunun ihracata yönlendirildiği, inşaatların çoğunun resmî bina, otel, kulüb vb. yapmak için gerçekleştirildiği gözönünde tutulursa, Lübnan'ın ba-

---

4. H. Bassat, «The Lebanese Economy: Problems and Solutions», **Arab Studies** (Mart 1972), s. 39.
5. Bk. Bölüm 2.
6. International Monetary Fund, **First Annual Report on Exchange Restrictions** (Washington, DC, 1959), s. 129.

Tablo 1

Lübnan: Endüstri (a)'den sağlanan Net Ulusal Gelir - 1948-1950
(Milyon Lübnan Lirası)

Sektör	*1948*	*1949*	*1950*
Tarım	168.5	158.8	176.0
İnşaat	34.8	31.9	41.7
Endüstri (b)	133.4	135.5	137.3
Hizmetler (c)	91.4	93.1	100.5
Taşıma ve ulaşım	33.5	35.3	37.7
Taşınmaz mal (d)	90.0	93.4	96.0
Hükümet (e)	63.1	64.6	71.8
Diğer (f)	—	—	339.0
Toplam	—	—	1.000.0 (g)

a) Tüm sayılar, tarımsal gelir dışında, piyasa fiyatlarına göre faktör maliyetleri temelinde bulunmuştur.

b) Hisse senetleri değeri, madencilik ve taşocakçılığı dahil.

c) Belirtilmiş hizmetler, profesyonel çalışanlar ve acentalar dahil. Hükümet ve ev içi hizmetleri hariç.

d) Sadece ikamete ayrılmış binaların net kirası.

e) Dış ülkelerden sağlanan ticari ve mali gelirler.

f) Tahmini rakam.

Kaynak: Albert Y. Badre, «Lübnan'ın Ulusal Geliri», Monografiler, 1-7 (Beyrut: 1951-1954, teksir).

ğımsızlığının bu ilk aşamasında bile, bir oransızlık olduğu daha aşikâr hale gelir.

Lübnan'daki işgücünün yarıya yakını tarımda yer alıyordu.(7) Köyden kente ve diğer ülkelere göç bu derece geniş çaplı olmasaydı bu sayı daha büyük olabilirdi. Tarımda kişi başına gelir, bu ilk aşamada bile, diğer sektörlere kıyasla daha

---

7. H. Bassat, op. cit., s. 43.

düşüktü. Tarım yapılan toprakların, geliri artırmanın bir yolu olarak genişletilmesi pek fizibil değildi. Böyle bir çaba mevcudun üstünde bir sermaye ve yapılması yıllar sürecek geniş çaplı sulama projeleri gerektiriyordu.

Ellili yılların başında meyva ve sebze üretimini artırmak için çaba gösterildi. Bu kalemlerin net değeri 1948 ve 1949 yıllarında sırasıyla % 50 ve % 10'du. Bunlar ve diğer bazı endüstri ürünleri (zeytin, tütün, ipek, soğan, patates) ihracat fazlaları sağladı. Meyva ve sebze üretiminin artırılması büyük sermaye giderleri gerektiriyordu. Bu miktarların büyük bir kısmı ticarî kârlar ve hizmetler alanında sağlanan gelirlerden elde edildi. Gerekli sulama projeleri kamuca finanse edildi.(8)

Lübnan toprakları topoğrafya ve yağmurların dağılımı bakımından, tropikal, alt-tropikal ve ılıman iklim ürünlerinin yetiştirilmesine uygun iklim koşullarına sahiptir; buna rağmen, ülke tarımının çoğunun, iç pazarın ihtiyaçları pahasına ihraç ürünleri üretimine yönlendirildiğini görüyoruz. Bu yüzden Lübnan çiftlik hayvanları, tohum ve tahıl ithalatçısı haline geldi.(9) İhracata yönelme olgusunun diğer sebepleri, küçük mülkiyetin yaygınlığı, dağlık toprakların geniş çaplı makinalaşmaya (düzlük alanlar dışında) imkân vermemesi ve az toprak (ihracat ürünleri yetiştirmek için açılan!) gerektiren ürünleri teşvik etmesi idi.(10)

Lübnan'daki toprak dağılımı 1953'te şöyleydi: Toprağın %10'u 100 ya da daha fazla hektarlık alanları kapsıyordu; % 15-20'si 10-100 hektarlık alanları kapsıyordu. Büyük ve orta toprak sahiplerinin toplam sayısı 6.000 idi. Toprağın geri kalan kısmı 133.000 mülk sahibinin elindeydi; bunların çoğu iki hektar'dan daha az toprağa sahipti. Bir miktar topraksız emekçi vardı. Bu emekçilerin çoğu büyük toprak sahiplerinin

---

8. Bk. Dördüncü Bölüm.
9. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO) Dördüncü Bölge Konferansı Lübnan Heyeti, Beyrut, 13-16 Eylül 1954. «Le devcloppement de l'alimentation et de agriculture au Liban» (teksir).
10. «Proceeding of the Agricultural Credit Conference» (Beyrut, 12-14 Ekim 1953).

kiracıları durumundaydılar.(11) Ekime açılmış toprak tarımsal nüfus içinde kişi başına % 0.4 hektar'dı; bunun da % 20'den azı sulanıyordu.(12) Bu toprak sahipliği profili yüzünden, gerekli tarımsal ürünlerin çoğunu ekmek kârlı değildi. Örneğin, 1948 ve 1949 yıllarında, tahıl, toplam tarımsal üretim değerinin % 12-20'si olarak hesaplandı. 1953'te Lübnan tarımsal ürünlerde açık veren bir ülke durumundaydı. Fazla sağlayan yegâne kalemler, meyva, sebze ve «endüstriel ürünler»di.(13)

Tablo 1, endüstrinin, hizmetler, «taşıma ve ulaşım» ve «taşınmaz mal» sektörlerinin karşısında tarımdan daha iyi bir durumda olmadığını gösteriyor. Savaştan hemen sonra gelen dönem içinde Lübnan endüstrisinin gösterdiği üstünlük, esas olarak, ithal mallarının azlığından ötürü idi. Bu nedenle, üretkenlik kapasitesi 1946 ve 1952 yılları arasında katlandı. Kore savaşının sona ermesi iç pazara daha fazla dış rekabet getirmişti. Ayrıca, Suriye ile gümrük birliğine son verilmesi ve hammadde kıtlığı Lübnan endüstrisinin başlangıçta sağladığı kazanımların büyük çapta denkleştirilmesine yol açtı. Endüstri lehine olan iki şey kaldı; birisi, koruyucu gümrük tarifeleri, diğeri, ülkedeki yüksek oranlı işsizlik sebebiyle endüstri kesimindeki ücretler düzeyinin düşük olmasıydı.

Aşağıdaki sayılar Lübnan endüstrisinin başlangıçta gösterdiği gelişme hakkında daha iyi bir fikir verebilir. Petrol rafinerilerinde çıktı miktarı 1940'da 100.000 ton'dan, 1953'te 545.000 ton'a çıkmıştı. Enerji çıktısı 1945'de 57 milyon kilovat-saat'ten 1953'de 164 milyon k-s'e çıkmıştı. İnşaat GSMH içinde % 7-10'luk bir düzeyi muhafaza etti. Bu sektörün toplam yatırım hacmi içindeki payı % 50'nin üzerindeydi ve küçük tasarrufların önemli bir bölümünü tüketiyordu. Bu yıllarda inşaat malzemeleri üretimi de arttı. Besin maddesi üretimi daha yüksek bir çıktı değerine sahipti ve bu alana, diğer endüstri dallarına kıyasla daha fazla sermaye yatırılıyordu. Bu endüstri dalı oldukça düşük bir kapasitede işletildi ve şeker dışında, kü-

---

11. Ibid.
12. Tarım Bakanlığı, 1950.
13. FAO Dördüncü Bölge Konferansı Lübnan Heyeti, op. cit.

çük bir ihracat fazlası sağladı. Yünlü kumaş üretiminin tüketim düzeyinin ve üretim kapasitesinin altında kalmasına rağmen,(14) tekstil endüstrisi iç tüketimin altıda birini karşılıyordu. Tablo 2 1950 yılında çeşitli endüstrilerin durumunu gösteriyor.

Tablo 2, en önemli endüstri dallarının, besin maddesi üretimi, tekstil ve metalik olmayan mineraller olduğunu gösteriyor. Lübnan endüstrisinin lehine olan koşullara rağmen, bu üretim alanlarının büyük kısmı düşük kapasitede işliyordu ve iç pazarın istek ve taleplerini karşılamıyordu.(*) Daha sonra durumu kötüleştiren şey, bu dönemi izleyen birkaç yıl içinde uygun koşulların ortadan kalkmış olması gerçeğiydi. Örneğin, gümrük birliğine son verilmesi Suriye pazarında büyük oranlarla satılan bazı endüstri ürünlerini —özellikle, pamuk ipliği, tabaklanmış deri, kimyasal ürünler ve bira— olumsuz yönde etkiledi. Bu durumda, zaten dar olan iç pazar, 1953'ten sonra artış gösteren dış ürünlerin ağır rekabetine maruz kalmaya başladı. Lübnan'da üretilen malların denizaşırı pazarları, en iyi durumda, istikrarsız hale geldi.

Ülkedeki hammadde kıtlığı bazı endüstri dallarının diğerleri üzerinde üstünlük sağlamasında belli başlı bir faktördü. 1950 yılında, yukarda belirtilen en önemli üç endüstri dalı tüm endüstri içindeki işgücünün % 60'ını, sermaye yatırımının % 62'sini ve toplam net çıktı değerinin % 58'ini kapsıyordu.(15)

(*) Örneğin tekstil endüstrisi, 1940'ların sonunda ve 1950'lerin başında düşük kapasiteyle çalışıyordu. Yünlü kumaş çıktısı 150 tonu aşamamıştı. Bu sayı hem üretim hem de tüketim kapasitesinin altındaydı. Örneğin, bk., Ulusal Ekonomi Bakanlığı'ndan alınan 1954 yılına ilişkin sayılar. Yine, bk. **Le Commerce du Levant**, 3 Temmuz 1954: Endüstri özel sayısı; burada düşük kapasiteyle çalışan, besin maddesi, meşrubat ve alkollü içki üretimiyle ilgili rakamlar verilmektedir.

14. Ulusal Ekonomi Bakanlığı, **Bulletin Statistique Trimestriel**, Beyrut, petrol ve tekstil için, **Le Commerce du Levant** (3 Temmuz 1954); inşaat sektörü için, A. Badre ve A. Altounian, «National Income of Lebanon», Monografi 2, «Income Arising in the Construction Sector», (Beyrut, Kasım 1951).
15. A. Badre, op. cit. Yine bk. Tablo 3.

Tablo 2

Lübnan: Endüstricl Kuruluşlar, Çalışan Sayısı, Sermaye, Materyal ve Çıktı Maliyeti, 1950 (a)

Ürün/Endüstri	Kuruluş Sayısı	Çalışan Sayısı
Besin Maddesi	455	5.404
İçkiler	123	1.292
Tekstil	60	5.040
Giyim Eşyası	15	1.036
Kereste ve Mantar	48	241
Mobilya	95	1.211
Kâğıt	9	91
Matbaacılık	100	855
Deri	64	737
Lastik	6	447
Kimyasal Ürünler	64	1.104
Metalik Olmayan Mineraller	156	2.768
Metal Ürünler	30	639
Makine	27	590
Elektrikli Aletler	4	217
Mümessillikler ve Kamu Hizmet Kurumları	—	—
Diğer	29	367
Toplam	1.285 (c)	22.039 (c)

a) El ürünleri hariç; 1950'de net el ürünleri çıktısı 17.6 milyon LL. idi.

b) Milyon Lübnan Lirası.

c) Mümessillikler ve Kamu Hizmet Kurumları Hariç.

Çalışan Sermaye (b)	Kişi Başına Yatırım (b)	Brüt Çıktı (b)	Net Çıktı (b)
24.9	4.607	61.7	30.1
10.7	8.282	12.2	5.6
32.6	6.468	39.5	17.7
3.3	3.185	2.3	1.2
1.4	5.809	3.8	1.6
4.6	3.799	10.3	6.2
0.5	5.495	0.9	0.5
8.6	10.058	5.8	2.7
4.6	6.242	14.2	6.2
1.0	2.237	2.1	1.4
5.9	5.344	16.4	7.9
35.5	12.825	21.5	13.5
2.6	4.069	11.1	6.5
3.2	5.424	3.6	1.9
1.6	7.373	1.9	0.8
—	—	38.8	13.9
6.5	17.711	2.7	1.8
147.4 (c)	6.688	248.8	119.7

Kaynak: Albert Y. Badre ve Asad Y. Nasr, «Lübnan'da Ulusal Gelir», Monograph Sayı. 3, «Endüstri Sektöründe Gelir Artışı» (Beyrut, Mayıs 1953, teksir).

Tablo 3, endüstrinin içinde bulunduğu zayıflığın önemli bir göstergesini, Lübnan'daki küçük çaplı endüstri firmalarını gösteriyor.

Tablo 3

Lübnan: Yatırılan Sermaye Büyüklüğü Bakımından Endüstri Firmalarının Sayısı, 1950.

Firma Sayısı	Sermaye Yatırımı (LL.)
25	1 milyon ya da fazlası
29	1/2 - 1 milyon
45	1/4 - 1/2 milyon
381	10.000-25.000
249	5.000-10.000

Kaynak: Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Bulletin Statistique Trimestriel, *Ekim 1951.*

Unutmamak gerekir ki, bu ekonomik yapısal sorunlar Arap Doğu'nun sömürge dönemlerinde politik bakımdan uğradığı parçalanmanın doğrudan sonucuydu. Bu politik ve ekonomik yapılara açık biçimde ekonomik gelişme modellerinin bazı tiplerine (kendi parçalanmışlıkları içinde) uygundurlar ve politik sahnede belirli bir toplumsal sınıfın egemenliğini güçlendirirler. Bu egemenlik de bu toplumsal sınıfın ekonomik bakımdan egemen konumunu güçlendirir.

Hâkim sınıfın komprador fraksiyonunun politik hedefi liberal ticaret politikalarında ve yerel endüstrinin korunması bakımından duyulan gönülsüzlükte yansıtılmaktaydı.([16]) Yerel endüstri için önceden garanti edilen her türlü korumacılık önlemi ile, sahipleri, koruma yasa ya da kararnameleri çıkarabilecek

---

16. R. Himadeh, **The Fiscal System of Lebanon** (Yayınlanmamış MA tezi, AUB, Beyrut, 1953).

politik güce sahip büyük endüstri dalları hedeflenmiş ve gerçekleştirilebildiği kadarıyla bu korumacı önlemler dış rekabetin şiddetli saldırısının bazı etkilerini dengelemişti. Bundan başka, iki ya da çok taraflı Arap ticaret anlaşmaları pazarın uğradığı bölünmeyi bir ölçüde telafi etmişti.

Dahası, hükümet, sermayesi bir milyon (LL)'u aşan endüstri kuruluşlarına vergi kolaylıkları uygulamıştı. Tarım ve Endüstri Bankası kredi temin etmek suretiyle endüstricilerin politik hedeflerine ulaşmalarını sağladı. 1953'te Birleşik Devletler'in yardımıyla bir endüstri enstitüsü kuruldu ve gelecekteki girişimler için üretim ve pazarlama araştırmaları yapıldı. Enstitü, aynı zamanda, üretim faktörlerinin (toprak, emek, sermaye) etkin kullanımı ve modernleşme konularında, mevcut girişimlere yardımcı oldu.

Hükümetin endüstri alanına uyguladığı diğer bir yardım elektrik masraflarının azaltılmasıydı. Elektrik şirketi hazırlanan planı uygulamayı reddettiği zaman hükümet müdahale ederek şirketin yönetimini ele geçirdi ve elektrik maliyetini % 22 oranında azalttı. 1954'te hükümet şirketin bütün hisselerini satın aldı ve çıktıyı kamu finansmanıyla gerçekleştirilen yeni projeler aracılığıyla artırdı.

Tarım ve endüstri alanlarına yapılan hükümet yardımlarına rağmen, bağımsızlık sırasında önde gelen sektör durumunda olan tarım, konumunu, dört yılı aşmayan bir dönem içinde hızla, hizmet sektörüne ve diğer ilgili sektörlere kaptırdı.(17) Tablo 4, 1950'den 1954'e kadar ticaretin durumunu gösteriyor.

Tablo 4, bu yıllarda Lübnan'ın sürekli ithalatçı olduğunu ve transit ticarete ağır biçimde bağımlı bulunduğunu gösteriyor. Durumun daha iyi anlaşılması için Tablo 1'de 1950 yılı «diğer» kategorisinin NUG (Net Ulusal Gelir)'nin 1/3'ünden fazlasını oluşturduğuna dikkat edilmelidir.

Lübnan'ın başlıca ihracat pazarları önem sırasına göre şunlardı: Suriye, Suudi Arabistan, Fransa, Mısır ve ABD. İthalat

---

17. Bk. Tablo 1.

Tablo 4

Dış Ticaret ve Transit Ticaret, 1950-1954 (Milyon LL)

Kalemler	1950(a)	1951	1952	1953	1954(b)
Dış Ticaret:					
Özel İthalat	183.6	298.4	308.5	314.3	262.3
Özel İhracat	51.9	89.7	77.4	87.5	57.5
Re-Export	1.9	1.6	3.9	3.0	1.8
İthalat Fazlası	129.3	207.1	227.2	223.8	203.0
Transit Ticaret					
Re-Export	1.5.	6.6	15.6	9.2	8.0
Ticari Eşya	222.2	323.1	327.6	304.8	259.9
Petrol	111.1	459.1	471.2	472.8	349.3
Toplamı	334.8	778.8	814.6	786.8	617.2
Altın Ticareti					
Özel Ticaret					
İthalat	61.2	22.4	38.6	47.7	52.4
İhracat	15.2	8.0	—	0.2	9.1
Transit Ticaret	177.3	354.6	239.9	285.3	147.3

a) 14 Mart - 31 Aralık.
b) Dokuz ay.

Kaynak: Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Bulletin Statistique Trimestriel.

---

ise, esas olarak, Suriye, ABD, İngiltere, Fransa ve Hollanda'dan yapılıyordu.

Burada belli başlı ekonomik sektörler hakkında yapılacak kısa bir tartışma Lübnan'ın uluslararası kapitalist pazar ve bölgedeki politik olaylara sıkı fakat güvenilmez biçimde bağımlı olduğunu ortaya koyar.

Beyrut Uluslararası Havalimanı'nın açılışı, transit ticaret, turizm ve genelde hizmet sektörüne önemli bir destek sağladı.

Transit ticaret, transit mallardan alman verginin 1954'te kaldırılması ile ve Suriye, Irak ve Ürdün'le yapılan transit anlaşmaları sayesinde kolaylaştırıldı.([18]) 1951 ve 1952 yıllarında transit ticaretten sağlanan gelir, sırasıyla, 36.9 ve 46.8 milyon LL. olarak tahmin edildi. Bu sayılara transit altın ticaretinin sağladığı kârlar da eklenirse 1951 için 113.1, 1952 için 95.4 sayıları bulunur. Hükümet altın ticaretini teşvik etmek için (1949'da) transit geçiş sırasında altının iki ay kadar ülkede tutulmasına ve daha sonra önceden bildirilmiş ülkeye veya bir başka yere deniz yoluyla sevk edilmesine izin verdi. Transit geçen altın miktarı şöyledir (ton olarak): 1950-44; 1951-89; 1952-67; 1953-73; ve 1954 (ilk altı ay için) - 30.([19])

Altın ticaretinde izlenen bu liberal politikayla birlikte Hükümet döviz piyasası üzerindeki kontrolunu gevşetti; daha sonra, 17 Mayıs 1952'de tüm kontrol önlemleri kaldırıldı.([20]) Ticari kuruluşların hükümetin bizzat gerçekleştirdiği ticari muameleler için belirlediği resmî döviz kurundan etkilenmemelerine rağmen, Döviz İstikrar Fonu (kuruluşu 1949) Lübnan Lirası'nın dolar karşısında değer kazanmasını önlemeye çalıştı. Ne var ki, bu girişimler sistematik değildi ve hacım itibariyle, Beyrut piyasasında meydana gelen döviz operasyonlarına kıyasla oldukça küçüktü. Sonuç olarak bu hareket Lübnan'ın rekabetçi konumunu çok iyi koruyamıyordu.([21])

Yukarda da belirtildiği gibi, bağımsızlıktan sonra destek gören diğer bir hizmet alanı turizm idi. Otellere yapılan sermaye yatırımı (restaurant, cafe vb. hariç) 1952'de 145 milyon LL. kadardı. Aynı yıl içinde hizmete açılmış durumda 14.350

---

18. Baron Maxime de Dumast, «La Transit, Vocation du Liban», «Les Conferences du Cenacle (Beyrut, 1953).
19. **Le Commerce du Levant** (9 Şubat 1952).
20. International Monetary Fund, **Fourth Annual Report on Exchange Restrictions** (Washington, DC, 1953), 221.
21. International Monetary Fund, **International Financial Statistics** (Washington, DC, 1953).

yataklı 585 otel (Beyrut'ta 4.960 yataklı 253 adet) vardı.(22) Tablo 5, turist sayısında meydana gelen artışı gösteriyor.

Tablo 5
Lübnan: Turist Gelişleri: 1949-1953

Yıllar	Turist Sayısı
1949	60.000
1950	67.000
1951	127.000
1952	216.000
1953	285.000

Kaynak: *Michel Touma, «Al-hurria al-Khamisa»*, Muhadarat al-Nudwa *(Beyrut, 1953).*

Tablo 5, turist sayısının beş yıldan daha az bir süre içinde % 400'den fazla arttığını gösteriyor. Bunların çoğu Arap ülkelerinden gelen yaz turistleriydi.

Tablo 6 iki yıl içinde gerçekleşen turist harcamalarını göstermektedir.

Tablo 6
Lübnan: Kategorilere Göre Turist Harcamaları 1951-1952
(Milyon LL.)

Kategoriler	1951	1952
Yaz Turistleri	12.2	10.8
Diğer Turistler	17.8	30.2
Transit Geçenler	1.6	2.1
Yabancı Öğrenciler ve Hastalar	5.3	6.0

Kaynak: *Edward Fei ve Paul J. Klat*, The Balance of Payments of Lebanon, 1951 and 1952 *(Beyrut, 1954).*

---

22. M. Toum, «Al-Hurria Al-Khamisa», **Muhadarat Alnudwa** (Beyrut, 1953).

Hükümetin gelir kaynaklarından biri Irak Petrolleri (IPC) ve Trans-Arap Boru Hattı (Tapline) şirketleri tarafından yapılan ödemelerdi. Bu ödemeler 5.5 milyon LL. kadardı. Tapline'ın bölgede yaptığı harcamalar 17.6 milyon LL. iken, IPC'nin harcamaları toplam olarak yılda 10 milyon LL. civarındaydı.

Lübnan, Tablo 7'de olumlu bir bilanço gösteren sermaye hareketlerine bağımlıydı. Bu kalem üzerine pek bilgi olmamasına rağmen, komşu Arap ülkelerindeki politik koşullardan ötürü, sermayenin, Suriye, Filistin ve Mısır'dan geldiği konusunda ortak bir kanı vardır. Bundan başka, Kuveyt ve Suudi Arabistan'dan gelen sermaye ya taşınmaz mala yatırılmakta ya da Lübnan bankalarında depozite edilmekteydi. Bu gelişmenin bir sonucu ya da tamamlayıcısı olarak bankacılık sistemi önemli bir gelişme kaydetti. Böylece banka sayısı yedi iken, 1954'de 21'e çıktı. Sayıca artmalarına rağmen «ulusal» bankaların oynadıkları rol ülkenin mali yapısı içinde ufak kaldı.(23) 1939'da banka mevduatları 27.5 milyon LL. idi; 1945'de bu sayı 227.1 milyona çıktı; 1949'da 180.6 milyona indi ve 1954'de, bu kez, 392.2 milyon LL'ye çıktı. Mevduat miktarındaki artış yabancı sermayenin daha büyük güvence arayışı ve/ya da kısa vadeli ticari ve mali işlemlere, özellikle altın ve transit ticarete yatırılmasından dolayı idi. Ayrıca çok sayıda yabancı firma Ortadoğu karargâhlarını Beyrut'a kurmuştu.(24)

Hükümet bütçesine kısa bir bakış hizmetlerin bütçeye katkısının önemini gösterir. Tablo 7, en büyük gelir payının gümrük vergilerinden ve tüketime konulan vergilerden geldiğini gösterir. Yıllarca sürekli yükseltilmelerine rağmen dolaysız vergiler gelirlerin hâlâ küçük bir bölümünü oluşturmaktaydı.

Eğitim harcamaları toplam harcamaların 1946'da % 1.8'inden, 1954'de % 12.6'sına çıkmıştı. Savunma harcamaları 1954'de iki katına çıkmıştı (1946'ya göre), fakat toplam harcamalar içindeki payı % 21.7'den, %17'ye düşmüştü. Kamu

---

23. **Le Commerce du Levant** (7 Temmuz 1954).
24. F. Qubain, **Crisis in Lebanon** (Washington, DC, Middle East Institute, 1961), s. 5.

Tablo 7

Lübnan: Hükümet Bütçesinde Yeralan Başlıca Kalemler: 1939 ve 1948-1954 (Milyon L.L.)

Kalem	1930	1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954
Gelir:							(a)	(a)
Dolaysız Gelir/Servet Vergisi	1.20	9.73	12.93	12.89	14.46	17.27	15.20	—
Toprak ve Hayvan Vergisi	—	1.28	1.09	1.09	1.01	0.63	0.65	—
Kayıt/Tescil Resimleri	—	6.41	7.00	7.66	8.77	10.48	10.48	—
Gümrük Resimleri	4.35	23.38	26.09	20.51	33.53	36.77	34.30	38.75
Diğer Dolaylı Vergiler	—	29.09	32.77	33.97	37.60	42.57	37.58	—
Diğer Alındılar	1.65	6.77	7.24	7.09	9.73	17.04	14.47	—
Toplam	7.20	78.66	87.12	83.21	105.10	124.76	112.68	123.40
Harcamalar:								
Eğitim	0.05	5.69	6.77	7.86	9.56	9.96	13.55	15.51
Sağlık	0.28	3.73	4.82	4.82	4.56	4.66	5.81	6.27
Savunma	—	13.31	17.32	14.56	17.08	17.42	19.06	20.92
Kamu Kuruluşları	1.14	17.70	17.56	20.33	17.95	14.77	15.82	19.06
Diğer Harcamalar	4.45	29.64	36.93	36.93	40.90	41.70	58 60	61.64
Toplam	6.73	70.07	83.40	84 52	90.05	88.51	112 84	123.40
Bilanço	0.83	8.50	8.59	—1.31	15.05	36.25	—0.16	—

a) Tahmini.

Kaynak: Birleşmiş Milletler Ekonomik İşler Bürosu, Maliye Bölümü.

kuruluşları için yapılan harcamalar da bu dönemde arttı, fakat payları, 1946'da % 19.8'den 1954'de % 15.4'e düştü. Başlıca geliştirme projeleri sulama şebekeleri, enerji ve haberleşmeydi. Altyapı tesislerine ayrılan bütçe fonları toplam 173 milyon LL. idi. Bunun 113 milyonu, yollar, limanlar, inşaat ve diğer alanlara harcandı. 1944 ve 1953 yılları arasında bu 113 milyonun sadece 43 milyonu yol yapımında harcandı

Devlet müdahalesi diğer düzeylerde de görüldü. 1955'de, Endüstri Tarım ve Emlak Bankası, 2 milyon LL. devlet fonu ve üç milyon LL. özel fonlardan sağlanmak suretiyle kuruldu. Yine 1951 Madde Dört Genel Anlaşması kapsamında hazırlanan bir program anlaşması 1952'de imzalandı. Bu anlaşma gereğince ABD, tarım, ormancılık, sulama, endüstri ve diğer projelere yardımda bulundu. Hükümet yeni ticari kuruluşlara yardım etmek amacıyla Haziran 1954'de, yeni kuruluşları altı yıllık bir süre için gelir vergisinden muaf tutan bir yasa çıkardı.

Bağımsızlığın ilk on yılında Lübnan ekonomisi hakkında yapılan önceki tartışma, çeşitli ekonomik sektörlerin ve alt-sektörlerin eşitsiz geliştiğini açık biçimde gösterir. Yine, Lübnan'daki «refah»ın Ortadoğu iş dünyasına, yani, petrol, gümrük resimleri, sermaye hareketleri vb.'ye büyük çapta bağımlı olduğu ortadadır. Bu refah, aynı zamanda, uluslararası ekonomik trendlerin değişimlerine de önemli ölçüde bağımlıydı.

Eşitsiz gelişme ülkenin coğrafi bölgeleri arasında da görülür. Her bölgenin, hizmetler, endüstri ve tarım sektörleri içindeki payları açık biçimde eşitsiz olmuştu. Örneğin, hizmetler sektörü Beyrut'ta ve Lübnan Dağı'nda yoğunlaşmaktaydı. Aynı olgu Tablo 8'de görüldüğü gibi endüstri sektörü için de geçerliydi.

Bölge endüstrisinin çoğunun yeraldığı Lübnan Dağı bölgesi aslında Beyrut'tan daha geniş bir alanı kapsar. Endüstriel faaliyetin yüzde yetmiş'i (değer katkısına göre) 1954'de Beyrut'ta toplandı. Bu sayı on yıl sonra % 77.7'ye fırladı.(25)

---

25. A. Atallah ve S. Halat, **The Lebanese Industrial Sector: Its Growth and Problems,** Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Endüstriyel Gelişim Bürosu (Beyrut, Ağustos 1969), 20.

Tablo 8
Lübnan: Endüstriel Faaliyetin Coğrafi Dağılımı.

Bölgeler	Değer Katkısı	Satışlar	İşçiler	Ücretler
1954:				
Beyrut	38	38	43	45
Lübnan Dağı	32	30	36	32
Kuzey Lübnan	22	23	14	17
Bekaa	2	2	3	2
Güney Lübnan	5	7	3	4
1964:				
Beyrut	25.4	25.5	29.8	27.4
Lübnan Dağı	52.3	35.7	50.4	50.8
Kuzey Lübnan	14.6	18.0	14.0	16.4
Bekaa	3.2	3.2	3.5	2.3
Güney Lübnan	4.5	6.6	2.0	3.1

Kaynak: *A. Atallah ve S. Halat,* The Lebanese Industrial Sector: Its Growth and Development. *Ulusal Ekonomi Bakanlığı, Endüstriel Gelişme Bürosu için bir araştırma (Beyrut, 1969).*

Tablo 9
Lübnan: Farklı Dönemlerde Endüstri Kuruluşlarının Çeşitli Endüstri Dalları İçindeki Payı (%).

Dönem	Besin maddesi, ayakkabı, giyim eşyası	Metal olmayan mineraller	Madencilik ve Mühendislik	Kimyasal	Diğer
1918	75	5	2	1	13
1919-28	68	13	7	1	11
1929-39	50	17	16	2	15
1940-45	47	25	11	3	15
1946-50	45	28	9	4	14
1951-55	46	28	9	2	15
1954	54	21	8	2	15
1964	44	29	7	3	27

Kaynak: A. Atallah ve S. Halat (Beyrut, 1969).

Lübnan endüstrisi içinde meydana gelen yapısal değişiklikler Tablo 9'da gösterilmiştir. 1918 ve 1964 yılları arasında kurulan yeni endüstri kuruluşlarının ortalama sayısı 40 idi. 1945-1955 döneminde ortalama kuruluş sayısının üstüne çıkıldığına tanık olundu; oysa, 1954-1964 döneminde tam tersi bir durum geçerliydi.

Ne yazık ki, değer katkısı, işçi sayısı, satış değerleri v.b. istatistik veriler, bu döneme ilişkin olarak eksik bulunmaktadır.(26) Yine de, her bir endüstriel alt-sektör içindeki endüstriel kuruluş oranı yapısal değişimin çok iyi bir belirtisi olarak kalmaya devam etmektedir. Lübnan'ın ağır sanayiden yoksun olduğu, ülke endüstrisinin en büyük kısmının besin maddesi, ayakkabı, giyim eşyası ve metal olmayan minerallerde toplandığı, yukardaki tabloda açıkça görülmektedir. Bazı değişiklikler olsa da, bunlar, değerlendirme için temel oluşturmaya yetmemektedir. Endüstri kuruluşlarının coğrafi dağılımı için bk. Tablo 10.

Tablo 10

Lübnan: Çeşitli Bölgelerde Endüstri Kuruluşları Payı: 1954 ve 1964 (%).

Yıllar	Beyrut ve Lübnan Dağı	Kuzey	Bekaa	Güney
1954	78	12	5	5
1964	83.3	10.1	3.5	3.1

Kaynak: A. Atallah ve S. Halat (Beyrut, 1969).

Ülkenin sağladığı pek çok ekonomik yararın bu yoğunlaşma nedeniyle arttığı ileri sürülebiliyordu. Bu tür çabalar planlı hale getirilerek diğer ekonomik sektörler ve coğrafi bölgeleri tamamlayıcı ve güçlendirici bir şekilde ekonominin diğer kesimleriyle ilişkilendirilseydi bu görüş doğru olabilirdi. Kuşku

26. Ibid., s. 10.

yok ki, bu tür ince, teoriler Lübnan örneğinde geçerli olamaz. Yoğunlaşmanın teorik avantajları ne olursa olsun, bunlar, ücret artışlarının, yüksek toprak ve arazi bedel ve kiralarının, yani büyük çapta bizzat bu yoğunlaşmanın, meydana getirdiği yüksek üretim maliyetleri nedeniyle uçup gitmiş olmalı. Yoğunlaşmanın yolaçtığı belki de en kötü sorunlar, farklı coğrafi bölgelerde yaşayan birey ve grupların gelir düzeylerindeki farklılaşmayla ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, endüstri bölgelerine göç daha yüksek ulaşım ve yerleşme maliyetlerine yolaçmaktadır.(27)

Endüstri sektörüyle ilgili kayıtlar cesaret verici değildi ve çeşitli tabloların gösterdiği gibi yapısal olarak hizmetler sektörünün gerisinde kalındığını gösteriyordu. Bu durum yıllık üretim artışına (% 3.75) da yansımaktaydı.(28) Tekil endüstri dalları, örneğin, besin maddesi ve tekstil, negatif büyüme kaydetmişlerdi. Diğer bazı endüstriler, örneğin, kâğıt, kereste, matbaacılık ve yayıncılık, yüksek büyüme göstermişlerdi. Genelde, hizmetler sektörüyle daha fazla ilişkisi olan endüstri dalları daha hızlı büyüdüler.

Ekonominin yapısı halkın endüstriel işgücüne katılmasını teşvik etmiyordu. Ortalama istihdam artışı 1954 ve 1964 yılları arasında % 1.84 idi.(29) Besin maddesi ve tekstil dallarında, gerçekte, pek çok işçiye yol verilmişti ve istihdam artışı yine 1954 ve 1964 yılları için, sırasıyla % 1.33 ve 1.84 idi. İşçilerin üretkenliği % 1.7 idi; fakat bu, en çok, çoğu endüstri dalında üretim oranına kıyasla istihdam oranında meydana gelen sapmadan ötürüydü.(30)

Endüstriel gelişme ve/ya da endüstrinin GSMH içindeki payı hakkında kullanılan gösterge ne olursa olsun, Lübnan ekonomisi içinde endüstrinin ikincil bir yapıya sahip olduğu açıktır. Bu tartışmaya temel oluşturan araştırma yıllık ortalama sermaye artışını (1954-1964) % 4.55 olarak koymaktadır.

---

27. Ibid., s. 22.
28. Ibid., s. 32.
29. Ibid., s. 36.
30. Ibid., s. 34.

Araştırmada şu sonuca varılmaktadır: «Bu oran önemsiz ve endüstri sektörünün GSMH içindeki payının artacağı konusunda umut vermeyen bir oran olarak değerlendirilmektedir.»(31) Farklı endüstri dalları için sermaye-hasıla oranları üzerine verilen, özellikle üretim hacmi sınırlanmış ise, daha yüksek bir oran ve daha düşük bir endüstriel büyüme oranı gösterir.(32) Bu durum, endüstri ürünleri pazarı küçük ve bölgesel Ortadoğu pazarı ile diğer çıkışlara ihtiyaç duyan Lübnan gibi bir ülkede, özellikle endüstri hiç büyüme göstermiyorsa, geçerlidir. Endüstrinin büyümesi için dış mallarla iç pazarda, bölgelerde ve uluslararası düzeyde rekabet etmek zorunlu olacaktır. Büyük rekabetle tehdit edilen küçük endüstrilere böyle bir şey önermenin güç olacağını belirtmek gereksiz. Rekabet, sermaye-hasıla oranlarının diğer endüstrileşmiş ülkelere kıyasla düşük oluşunun belki de başlıca sebebi olmuştur(33)

Kendi ürünlerine iç pazarı garanti etmek için Lübnan endüstrisi korumacılığa başvurmak zorunda kalacaktı. Ekonominin hizmetler sektörüne eğilimi nedeniyle, bu etkin biçimde yapılamıyordu. Güçlü bir bölgesel pazarı elde tutmak için, Lübnan, komşu ülkeleri kendi ayrı yerel endüstrilerini geliştirecek yasaları çıkarmaktan menedebilmek amacıyla bölgedeki politik süreci kontrol etmek zorunda kalacaktı. Bölgesel pazarı korumanın bu absürd şartı Lübnan endüstrisinin içinde işletilmekte olduğu sınırlamaları kanıtlar ancak. Lübnan endüstrisinin bu durumda yapabileceği en iyi şey ayrı Arap ülkeleriyle ikili anlaşmalara gitmekti. Ne var ki, bu anlaşmalar uluslararası kapitalist pazarın ve bir bütün olarak bölgedeki politik istikrar (sızlık)ın kaprislerine bağımlı olmuştu.

Bütün bu sorunlar —pazar büyüklüğü, politik istikrarsızlık, güçlü hizmetler endüstrisi ve ticari çıkarların politik sürece egemen olması gerçeği— Lübnan endüstrisinin zayıf durumda kalacağını gösterdi. Gerçekten de, endüstrinin GSMH içindeki

---

31. Ibid., s. 2 (benim çevirim).
32. Ibid., s. 48.
33. Ibid.

payı 1974'e kadar hemen hemen aynı kaldı.(34) Endüstri alanındaki ücret ve maaşların payı sermayenin payı zararına arttı. Yani bu, büyüme göstermeyen bir sıfırları toplama oyunuydu. 1954'de sermayenin payı % 69 iken, ücret ve maaşların payı % 31 idi. 1964'de, ücret ve maaşların payı % 7 artarak % 38'e çıktı; bu arada sermayenin payı aynı miktarda (% 7) azalarak % 62'ye düştü.(35)

Aynı zamanda, işçinin ortalama gerçek geliri 1954'de, 1.409 LL'ndan, 1964'de (1954 fiyatları temel alındığında) 1.842 LL'na çıktı. Bu, yılda % 1.7 olan işçi üretkenliğine karşı, % 2.66'lık bir gerçek gelir artışı anlamına geliyordu.(36) Şüphesiz, ücret oranındaki bu ılımlı artış bile, Lübnan'ın daha bağımsızlıktan önce içine kilitlendiği ekonomik yapıdan ötürü enflasyoncu bir artıştı.(37)

Lübnan endüstrisi hakkında yapılan tartışma değer katkısı konusunda yeni veriler getirilmediği taktirde yanlış anlamalara yolçabilir. 1954 ve 1964 yılları arasında değer katkısının azaldığı kabul ediliyorsa, bu durumda, Lübnan ekonomisi hakkında bazı sorular sorulmaya başlanır.(38) Bu sorular ülke ekonomisinin merkantilist yapısıyla ilgilidir. Endüstrinin dış endüstri için bir «aracı» rolü oynadığı, bu durumda, açık hale gelir. Yarı mamul mallar satın alınmakta, imalatları tamamlanmakta ve daha sonra bu mallar bölgesel pazara yeniden ihraç edilmektedir. Bu Lübnan'ın, hammadde, teknoloji, uzmanlık v.b. konularda inisiyatife sahip olmadığı anlamına gelir. Bu uygulama «maharetli» bir «sıçrama yapma» yolu iken, Lübnanı ulus-

---

34. International Monetary Fund, **Lebanon-Recent Economic Developments**, SM/75/18 (21 Ocak 1975), Rapor GSYH içindeki endüstri payının 1969-1973 yılları arasında % 13'ten yaklaşık % 15'e çıktığını gösterir; bu % 14'lük bir büyüme oranıdır (s. 2, 7). Ne var ki bu ekonomide yapısal bir değişiklik olduğu anlamına gelmez.
35. A. Atallah, op. cit., s. 51.
36. Ibid., s. 54.
37. Ibid., s. 56.
38. Ibid., s. 63; yine bk. Tablo 11.

lararası politika ve ekonomik krizlerin istenmeyen rüzgârlarına maruz bıraktı.

1957 ve 1965 yılları arasında Lübnan'a yapılan ithalatın yaklaşık 1/3'ü endüstri alanındaki ihtiyaçları karşılamak için yapıldı. Bu ithalatın yılda % 12 arttığı kaydedildi. Endüstriel ithalatın dağılımı şöyleydi: Sermaye malları % 15, ara mallar % 61, hammadde % 24. Tablo 11'deki veriler bu durumu doğrular.

Tüm endüstri için değer katkısı 1954'de % 38'den 1964'de % 36'ya düşmüştü. Bazı endüstrilerde değer katkısı bakımından artış görülmüş olsa da, makine hariç çoğu endüstride durum orta düzeydeydi. Görüldüğü kadarıyla temel sorun şudur: Endüstri zayıftır, ihracata yöneliktir, esas olarak bir tüketici malları endüstrisidir ve bir «aracı» endüstridir.

Tablo 12 ithal edilen endüstri malları verilerini gösteriyor.

İhraç edilen endüstri ürünleri Lübnan'ın 1957'deki ihracatının % 15.5'ini oluşturuyordu. Bu sayı 1965'te % 23.3'e çıktı. 1961'de bu ihracatın değeri 18.5 milyon LL idi; 1968'de artış 129 milyona çıktı.(39) Arap pazarı genelde Lübnan ihracatı için doğal pazardı.

1967 ve 1970 yılları arasında ticaret bilançosunda meydana gelen fazla sadece Arap ülkeleriyle yapılan ticaret sayesinde varoldu. Lübnan'ın en büyük ticaret bilançosu açığı kapitalist ülkelerle yapılan ticarette ortaya çıktı. Bu açık artmaktaydı.(40) Tablo en büyük açığın öncelikle AET, daha sonra ABD ile yapılan ticarette ortaya çıktığını göstermiyor. Yetmişli yılların başında Lübnan Doğu bloku ülkeleriyle yaptığı ticarette bir fazlaya sahipti; öte yandan Batılı kapitalist ülkelerle ticaretteki açık devam ediyordu.(41)

---

39. Ibid., s. 73.
40. H. Bassat, «The Lebanese Economy: Problems and Solutions», **Arab Studies** (Beyrut, Mart 1972), 45.
41. I. Dik, **A Survey of the Economic Potential for Industrialization of Lebanon** (Yayınlanmamış MA tezi, University of Utah, 1975), 110.

Tablo 11

Lübnan: Çeşitli Endüstriler İçin Değer Katkı Oranı (%)

Yıllar	Besin Maddeleri	Alkollü İçkiler	Tütün	Tekstil	Ayakkabı ve Giyim Eşyası	Kereste ve Mantar
1954	30	61	79	39	43	50
1964	21	51	56	40	44	32

Yıllar	Mobilya	Kâğıt	Matbaacılık ve Yayıncılık	Deri	Lastik	Kimyasal Mad.
1954	42	36	55	23	43	35
1964	46	33	60	25	40	36

Yıllar	Petrol	Metal Ürünler	Makine	Nakliye Ekipman	Aletler ve Ekipman	Diğer
1954	18	28	28	35	50	35
1964	18	21	51	30	50	41

Kaynak: A. Atallah ve S. Halat (Beyrut, 1969).

Tablo 12

Lübnan: Oranlarıyla Birlikte, İthal Edilen Endüstri Malları Değeri —1957-1965— (Milyon Lübnan Lirası)

	Endüstriel Sermaye Malları		Ara-Endüstri Malları		Ham Maddeler		Toplam		Toplam İthalat
Yıllar	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer
1957	25	5	102	19	45	8	172	32	342
1958	28	6	80	17	30	6	138	32	461
1959	24	4	98	18	41	8	138	30	555
1960	26	4	125	19	41	6	192	29	669
1961	33	5	124	17	43	6	221	28	725
1962	24	3	135	17	64	8	205	29	779
1963	30	4	150	18	59	7	329	29	837
1964	54	4	228	19	81	7	363	29	927
1965	66	5	256	19	86	6	308	30	1481

Kaynak: A. Atallah ve S. Halat (Beyrut, 1969).

Lübnan'ın endüstri malları ihracatının % 84'ü, 1967 yılında, Arap ülkeleriyle yapıldı.(42) Aşağıdaki sayılar endüstri ürünleri ihracatının yapısını göstermektedir (1967): Metalik ürünler % 13.5; besin maddeleri % 16; kimyasal ürünler % 10; metalik olmayan mineraller % 10. Bu kalemler başlıca endüstri ihraç ürünlerini oluşturur.(43)

Endüstri üzerine yapılan tartışma eşitsiz gelişmenin bölgeler arasında olduğu kadar ekonomik sektörler arasında da olduğunu gösterir. Bu tartışma endüstrinin bölgelerdeki payının eşitsiz olduğunu ve endüstri sektörünün hizmetler sektörü karşısındaki konumunun istikrarsız olduğunu göstermektedir. Tablo 13 her bir ekonomik sektör ve alt-sektörün GSMH içindeki

Tablo 13
Lübnan: Ekonomik Sektörlerin GSMH İçindeki Payları

Sektör	1957 %	1964 %	1965 %
Tarım	15.8	11.46	15
Endüstri	12.6	14.70	12
İnşaat	2.7	5.43	5
Ticaret	31.2	32.30	26
Finans	6.1	3.00	8
Ulaştırma	5.3	6.80	7
İskân	9.3	7.74	10
Hizmetler	9.8	8.40	8
Yönetim	7.2	7.50	9
Diğer	—	2.50	—
Toplam	100.0	100.0	100

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu: *Report on the Lebanese Economy and its Developmental Projects* (Haziran 1967).

---

42. A. Atallah, op. cilt., s. 73.
43. Ibid.

payının 1950'li yılların başından beri değişme göstermediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 13, hizmetler ve diğer ilgili sektörlere, özellikle de ticarete yönelik kronik bir eğilimin varolduğunu açıkça gösteriyor. Tablo 14'de tartışmaya devam etmek için gerekli olan işgücü sayıları gösterilmektedir.

Gelir dağılım profili ise, 1959 gibi erken bir tarihte, Tablo 15'te gösterildiği gibiydi.

Tablo 14

Lübnan: 1967'de Çeşitli Ekonomik Sektörlerde İşgücü Dağılımı (1000).

Sektör	Sayı	%
Tarım	300	49
Endüstri	60	9.75
İnşaat	20	3.25
Ticaret ve Finans	153	24.5
Taşıma ve Ulaşım	30	4.9
Yönetim	17	2.7
Silahlı Kuvvetler	10	1.6
İşsizlik	20	3.25

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu, (Haziran 1967).

Tablo 15

Lübnan: Gelir Dağılımı

Kategori	Nüfusa Oranı (%)	Aile Gelir Düzeyi (LL)
Çok yoksul	9	1.200 ya da daha azı (0-400 dolar)
Yoksul	40	1.200-2.500 (400-830 dolar)
Orta halli	30	2.500-5.000 (830-1.660 dolar)
İyi durumda	14	5.000-15.000 (1.660-5.000 dol.)
Zengin	4	15.000 ya da fazlası (5.000+-dol.-)

Kaynak: Gelir Dağılım Tablosu, 1959 IRFED (Beyrut, 1960-1961).

Kıtlelerin içinde bulunduğu sefil ekonomik durumun bu acı portresi her bölgenin çeşitli sektörlerdeki payının da eşitsiz olduğu düşünülürse daha iyi anlaşılır. Bunun anlamı, bazı bölgelerin servet ve gelir dağılımı bakımından daha kötü bir durumda oldukları ve kamu hizmetlerinden en az düzeyde yararlandıklarıdır. Bunlar Lübnan'ın ekonomik gelişmesini konu alan araştırmalarda ihmal edilmemesi gereken gerçeklerdir.(44) Hazır bir örnek bu açıdan yararlı olabilir. Tarım ihracata yöneltildiği için ve meyva en önemli ürün olduğu için Lübnan Dağı'nın diğer bölgelere nazaran daha zengin olduğu görülür. Tarım işçilerinin coğrafi dağılımını gösteren istatistik verileri bulunmasa da, Lübnan'da bu işçilerin çoğunun geri kalmış bölgelerde bulundukları çok iyi bilinir. Bu durum tarımdan elde edilen gelirin en büyük kısmının Dağ'daki birkaç kişiye kaldığını gösterir. Bu gözlemi doğrulayan şey Dağ'daki küçük tarım işletmeleri modelidir. Büyük tarım işletmelerinin çoğu ovalardaki, çoğunlukla geri kalmış bölgelerdeki *zuamá*'nın sahipliğindedir.

Normal olarak ulusal gelir hesaplarınca ortaya konulması gereken istatistik bilgilerin ve diğer gerekli bilgilerin eksikliği, ekonomi araştırmalarını, 1960'ların sonunda bile, engelliyordu. Örneğin 1967'de ulusal gelirin hesaplanması için sadece tek bir elementer girişimde bulunuldu. Bunun sağladığı sonuçlar da deneme kabilindendi ve iç tutarlılıktan yoksundu.(45) Bu duruma rağmen eldeki istatistikler tarım ve endüstrinin sadece hizmetlerin gerisinde kalmadıklarını, büyük çapta ihracata bağımlı olduklarını da göstermektedir. Ve Lübnan, tarımda, meyva hariç bütün ürünlerde açık veren bir ülke durumundaydı. Tablo 16 bu durumu göstermektedir.

---

44. Bk. Arap Ekonomik Gelişmesi için Kuveyt Fonu, **Report on the Lebanese Economy and its Development Projects** (Haziran 1969); yine bk. A. Atallah, op. cit.
45. Kuveyt Fonu, op. cit., s. 5, 11.

Tablo 16

Lübnan: 1964'de Tarımsal Ürünler Üretimi, İthalatı ve İhracatı (Milyon LL).

Ürünler	Üretim	İthalat	İhracat	Açık/Fazla
Takıl	21.1	77.7	1.4	— 76.3
Meyva	177.0	14.3	46.9	32.6
Endüstriel	34.0	51.3	13.9	— 37.2
Sebze/Çiçek	64.4	21.9	16.1	— 5.8
Orman Ürünleri	0.5	6.3	0.2	— 6.1
Toplam	297.1	171.5	78.5	— 93.0

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967).

Tablo 17 tahıl üretiminin 1956 ve 1966 yılları arasında azaldığını ya da büyük çapta statik kaldığını göstermektedir. Aynı şey ekime açılan alanlar için de geçerliydi. Hektar başına en yüksek ürün 1962'de sağlandı. En düşük düzeyde ürün ise 1965'te gerçekleşti. Ortalama, söz konusu dönem içinde, hektar başına bir tondan azdı. Burada, önemli bir tarımsal ürünün, iç pazarı doyurmak için tahıla ihtiyaç duyulduğu bir sırada, durgunlaşmasına izin verildiğini görüyoruz. Tablo 17 bunu ortaya koyuyor. Bu durum açıkça ticaretin yararınaydı.

Ekilebilir toprağın yüzölçümü gerçekte 1950'lerden 1960'lara kadar değişmemişti. Örneğin, 1967'de ekilebilir toprağın yüzölçümü 256.000 ve 310.000 hektar arasında hesaplandı. Toprağı kullanım hakkı (tenure) hemen hemen aynı kaldı. Zayıf durumdaki küçük işletmeler yaygındı; bunların % 44'ü mülk sahipleri % 55'i ise çiftçiler tarafından işletiliyorlardı. Tarım işçileri az sayıda büyük toprak sahibi hesabına çalışıyorlardı.([46]) IRFED aşağıdakiler arasında ayırım yapar([47]):

---

46. Ibid., s. 19.
47. IRFED, c. II, bölüm 4.

Tablo 17

Lübnan: Tahıl Üretimi, 1956-1966

Yıllar	Üretim (1.000 ton)	Ekili Alan (1.000 hektar)	Ürün/Hektar (Ton)
1956	102.8	102.5	1.00
1957	115.5	106.0	1.08
1958	84.0	98.5	.85
1959	107.4	104.2	1.03
1960	66.3	91.5	.72
1961	94.6	89.1	1.06
1962	104.6	90.3	1.15
1963	82.9	71.8	1.03
1964	100.0	91.7	1.09
1965	78.9	96.2	.82
1966	92.9	88.4	1.05

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967).

1. Meyva bahçeleri ve üzüm bağları: Bazıları tüccarlara ve kapitalistlere ait olan büyük yatırımlar.
2. Kırsal kesimde yaşayan nüfusun büyük kısmı sulanmayan bölgelerdeki topraklara sahipti. Tekniğin ve hayat standartlarının düşük olduğu küçük birimler yaygındır.
3. Sulanan bölgelerde çok küçük yatırımlar.

Tarım, daima gelişmesine engel olan farklı sorunlarla karşılaşmıştı. Önceleri, meyva ve sebze (ihraç ürünleri) çoğu kez güvenilir olmayan ihracat pazarı koşullarına ağır bir şekilde bağımlıydı. İhracattan sağlanan gelir tarım ürünleri, özellikle de tahıl ithalatını karşılamaya yetmiyordu. Lübnan hükümeti, sulama projelerine, 1961'den 1965'e kadar 25 milyon LL, 1965'den 1969'a kadar ise 123 milyon LL harcamıştı. Yine de bu sayılar, «şüphesiz, Lübnan kırsal kesiminin ihtiyaç duyduğu ya-

tırım miktarına kıyasla orta düzeydedir.»(48) Ne var ki, bir bölge bir kez sulandığında, toprağın değeri dört beş misli artıyordu. Sermaye spekülasyon amacıyla toprak satınalımına yöneliyordu. Spekülasyon çiftlik işlerinde uzmanlaşmayı gerektirmediği için, spekülatörler alım ve satım arasında geçen süre içinde toprağı etkin biçimde kullanamıyorlardı. Bu uygulama dışardan gelen ürünler karşısında halihazırda rekabetçi olmayan tarımsal ürünler üzerinde ağır bir yük oluşturuyordu.

Yine, 1960'ların sonunda, mali yardım, küçük toprak sahiplerinin kısa ya da uzun dönemlerde borçlarını hafifletmeleri ve anaparalarını (faiz oranları aylık % 6-10 idi!) ödemeleri bakımından hâlâ etkisizdi. Küçük toprak sahipleri mali yükümlülüklerini karşılamak için maliyetleri düşürmek zorunda kaldılar. Bu da iş yöntemlerini etkiledi ve düşük üretkenliğe, toprağın bozulmasına yolaçtı. Yükümlülüklerini karşılayamadıkça daha fazla borçlanmaya ya da topraklarını satmaya zorlandılar. Bu tür uygulamalar üretkenliğin artışına hiçbir şekilde yardımcı olmadı. Bütün bunlar göç olgusunu bir sorun haline getirdi. 1967'de geçimini sadece topraktan sağlayanların % 80'i elli yaşın üzerindeki kişilerden oluşuyordu. Dahası, yaşam standardı düştü ve kooperatifler zayıfladı. 1959'da 150 kooperatif vardı; bu sayı 1967'de 27'ye düştü. Bu arada, mülk sahipliğiyle ilgili yasalar kooperatif kurmak ve toprağın etkin kullanımı için teşvik edici nitelikte değildi. Mali yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyenler teknik yardımdan yararlanamıyorlardı. Böylece, teknik yardım ve ödünç alma yapısal olarak zengin köylüler ve tarım işletmeleri için yasal olarak kullanılabilecek bir uygulama haline geldi.(49)

Tarımda ve endüstride meydana gelen «gelişme» ne olursa olsun, ekonominin eşitsiz gelişme görünümü değişmedi; 1940'larda ve 1950'lerde oluşan yapı da değişime uğramadı.

Bu on yıllardaki ekonomi ile 1960'lardaki ekonomi arasında ciddi bir karşılaştırmalı analiz yapmak hemen hemen imkânsız iken (farklı dönemlere ait istatistik verilerin karşılaş-

---

48. Kuveyt Fonu, op. cit., s. 24.
49. Ibid., s. 24-26.

turmaya müsait olmayışı ve aynı döneme ilişkin verilerin tutarsızlığı nedeniyle)(50), ekonominin bu iki dönem içindeki durumunun, Lübnan'ın, ekonomik sektörlerinin ve coğrafi bölgelerinin eşitsiz gelişmesini gidermek için pek az şey yaptığını ortaya koyduğu gösterilebilir.

Ekonominin 1950'lerdeki durumuyla ilgili olarak daha önce sergilenen görünümü doğrulamak ve 1960'larda endüstri ve tarım konusunda yapılan tartışmayı tamamlamak için, şimdi, 1961-1965 yılları ödemeler dengesinde yeralan başlıca kalemlerin tartışılmasına geliyoruz (mümkün olan her türlü karşılaştırma 1951-1952 dönemi sayılarıyla yapılacaktır; bu sayılar genelde 1950'lerdeki ödemeler dengesi ile ilgili bir fikir verirler).

Emtia ticareti üç ayırt edici özellik gösteriyordu: 1) büyük bir açık; 2) meyva ve sebzelerin belli başlı kalemleri oluşturduğu görece büyük sayıda ürün (ithal ve ihraç ürünleri); ve, 3) ihracat esas olarak Arap ülkelerine yapılırken, ithalat esas olarak Avrupa'dan yapılıyordu. Bu kalem için 1950'lerin ödemeler dengesinden böyle bir görünüm ortaya çıkıyordu. Yine bu dönem içinde parasal olmayan altın 7 milyon LL'lık bir açığı karşıladı.(51) 1950'lerin başında bu kalem küçük bir fazla kaydetti: 1951'de 0.9 milyon, 1952'de ise 11.5 milyon.(52)

Turizmden sağlanan yıllık gelir artışı, sözkonusu dönem içinde, % 14 olarak hesaplanmıştı. Gelir 147 milyon LL'den 248 milyona çıkmış, turist sayısı ise 1962'de 331.600'den, 1965'de 601.500'e ulaşmıştı.(53) Turistlerin içinde en kalaba-

---

50. Lübnan ekonomisi üzerine yapılan her araştırmada 30 yıllık bir dönemle ilgili kıyaslanabilir ve güvenilebilir istatistik verilerin bulunmayışına işaret edilir. Bk. Kuveyt Fonu, op. cit., A. Atallah, op. cit., IMF raporları ve Sayigh, **The Economics of the Arab World: Development Since 1945** (New York, St. Martin's Press, 1978).
51. Kuveyt Fonu, op., cit., s. 55.
52. Edward Fei ve Paul J. Klat, **The Balance Payments in Lebanon, 1951 and 1952** (Beyrut, 1954)
53. Kuveyt Fonu, op. cit., s. 55.

lık grup Araplardı (% 40), onları Batı Avrupalılar (% 20), Avusturyalılar ve Kuzey Amerikalılar (% 15) izliyordu.

Ulaştırma ve sigortacılık sayıları tekrarlanan sigorta işlemlerini göstermiyordu (yerli şirketler yabancılara sigorta ediliyorlardı). Bu alt-kategori «diğer» katogerisi içinde yer alır. Lübnan ekonomisi hakkında yapılan çeşitli araştırmalarda ülkenin ticaret filosunun zayıflığına işaret edilir. Bu araştırmalarda böyle bir olgunun gerisinde yatan sebepleri bulma ihtiyacı belirtilir. Ne var ki, Lübnan'ın dünya filolarıyla rekabet edebilecek bir ticaret filosunun inşasına yeterli sermayeye sahip olmadığı açıktı.(54) Ödemeler dengesi açığını kapamak için hizmetler sektörüne bağımlı kalındığı sürece Lübnan asla kendi ticaret filosunu inşa edemeyecekti.

Yatırımlardan sağlanan gelir yaklaşık 70 milyon LL'lık bir miktara ulaşan fazlalar içindeydi; bunun 1/3'e yakını taşınmaz mal (inşaat) yatırımlarından sağlandı.(55)

Hükümet operasyonları, Birleşmiş Milletler, yabancı elçilikler ve konsoloslukların Lübnan'daki harcamalarını kapsıyordu.

Diğer hizmetler, transit geliri, döviz geliri, mali, ticari ve yatırım hizmetleri, yabancı şirket harcamaları v.b.'yi kapsıyordu. Bu «diğer» kategorisi çok önemliydi ve emtia ticaretiyle kıyaslanabilir (önem bakımından) durumdaydı.

Lübnan'ın dış ticaretinin önemli özelliği, tartışılan dönemde ortaya çıkan, mal ve hizmetler hesabındaki açıktı. 1961-1965 döneminde meydana gelen açık, sırasıyla, 190, 129, 219, 259 ve 349 milyon LL. idi. 1953'ten 1965'e kadar geçen üç yılın ortalaması sarmallaşan bir açığı ortaya koyar: 90, 110, 135, 168, 169, 235, 246, 281, 267, 230, 200, 199, 272. Ortalamanın 1960'da 281'den, 1961-1964'de 267'ye düşmesine rağmen bu sayının 1965'de yeniden yükseldiğini görüyoruz. Trend ortadadır: Açık artıyor, mal ve hizmetler hesabının önemli bir özelliği olmaya devam ediyordu.(56)

---

54. Ibid., s. 56.
55. Ibid.
56. Ibid., s. 58.

Açık, ödemeler dengesinde yer alan aşağıdaki kalemlerle kapatıldı: Mali transferler (remittances) ve hibeler (donations). Bu güvenilmez ve önceden saptanamayan bir kalemdi.

Uzun Vadeli Özel Sermaye: Başlıca alt-kalem dış yatırım ve taşınmaz maldı; 1962'de 90 milyon LL, 1963'te 86 milyon LL ve izleyen yıllarda taşınmaz mal (inşaat dışında) yatırımını yansıtan 54.2 ve 52.2 milyon LL olarak hesap edildi. Dış yatırımların tamamı bu kategori içinde yeralmıyor.(57) Bir örnek olarak; 1964 ve 1965 yıllarında sırasıyla 17 ve 18 milyon LL olan dış yatırımlar, % 35 ticarete, % 25 endüstriye ve % 13 finans'a yatırıldı. Kuveyt Fonu Araştırması'nda bu kalemin küçüleceğinin tahmin edildiği bildirilmektedir; çünkü, «Lübnan uzun vadeli yatırımlar için cesaret verici bir mali piyasa arzetmez.»(58)

Kısa Vadeli Özel Sermaye: Bu kalem sözkonusu edilen dönemdeki dış hesapların yapısında kritik bir madde oluşturmaktadır. Ödemeler dengesindeki açık bu kalemle kapatıldı. Fakat cari işlemlerde görülen bir açığın kısa vadeli sermaye ile kapatılması düşünülemez; çünkü bu, yapısı gereği güvenilmez bir kalemdir. Bu nokta akılda tutulmak şartıyla, Tablo 18 ödemeler dengesinin önemli bir özelliğini ortaya koyacaktır.

Tablo 18
Lübnan: Ödemeler Dengesi Açığı, 1961-1965 (Milyon LL)

Kategori	1961	1962	1963	1964	1965
Cari Açık	—119.8	—31.7	—110.4	—130.3	—228.4
Uzun Vadeli Sermaye	44.0	52.4	50.1	63.1	74.3
Uzun Vadeli K. Sermayesi	18.3	11.0	7.2	20.5	4.8
Toplam	—57.5	+31.7	—53.1	—46.7	—143.3

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967).

57. Ibid., s. 59.
58. Ibid.

Bu açıkm ülkenin mal ve hizmetler ihracatını artırmak suretiyle kapatılabileceğini düşünmek gerçekçi değildi. Lübnan ekonomisinde, kısa sürede gerçekleştirilemeyeceği açık olan yapısal bir değişim olmaksızın böyle bir hareketi gerçekleştirmek imkânsızdı. Çünkü politik sürecin ve devlet iktidarının kontrolu tüccarlardaydı. Bu dramatik değişim yerine Lübnan mali işlemlere güvenmekteydi; yerli ve yabancı bankaların sayısında meydana gelen artış da bunun bir göstergesiydi (Tablo 19).

Tablo 19

Lübnan: Seçilmiş Yıllarda Bankaların Gelişmesi

	1945	1954	1959	1963	1965	1966
Banka Sayısı	7	21	29	70	80	99

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967); F. Qubain, *Crisis in Lebanon* (Washington DC, Middle East Institute, 1961), 5.

Bu bankaların çoğu yabancı çıkarlarının sahipliği ve kontrolu altındaydı. Esas olarak Avrupa, kısmen de Birleşik Devletler kökenliydiler: Chase Manhattan (1950), First National City Bank (1955) ve Bank of America (1956).(59)

1966'da 82 banka Beyrut'ta merkez şube açtı. Bu bankaların toplam şube sayısı 232 idi. Yine de bunların çoğu küçük bankalardı. 1965 yılında 10'dan daha az sayıda «yerel» banka önemli sayılıyordu. Bu bankalar Tablo 20'de gösterilmiştir.

59. Qubain, op. cit.

Tablo 20

Lübnan: En Önemli «Yerel» Bankalar (Milyon LL)

Banka	Sermaye	İhtiyat	Diğer Gelirler
Intra	60	10.5	766
Beyrut-Riyad	25	1.3	68.5
Lüb. ve Orta D.	15	1.4	147.7
Alahli	10	4.2	152
Leb. Union	10	2.2	26.6
Gelişim	8	0.11	34.6
Ticaret	5	1.9	157.5
Belçika-Lübnan	5	2.7	62
Lüb. ve Denizaşırı	5	1.4	60.2

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967).

Tablo 21 ticari bankaların mali yapısını gösteriyor.

«Yerel» bankaların bolluğuna rağmen, mevduatların büyük kısmı dış bankaların Lübnan şubelerinde bulunuyordu. Bu bankaların 20 şubesi, 1965 yazında, yaklaşık olarak, yerel mevduatların % 75'ini dış mevduatların ise % 85'ini toplamış durumdaydı.(60) Dış mali kontrol sorununa ek olarak, belki de bunun bir sonucu olarak, mali piyasalar kısa vadeli mevduatları dengelemek için uzun vadeli mevduatları çekebilecek bir mevcudiyete fiilen sahip değildiler. Bu bakımdan Lübnan'ın bankacılık sisteminde kronik bir yapısal zayıflık —Lübnan'ın en güçlü ekonomik sektöründe görülen bir zayıflık!— olduğundan sözedilebilir.

1955'de ekonominin yapısal zayıflığının bazı etkilerini hafifletme girişimi olarak Endüstri, Tarım ve Emlak Bankası kuruldu. Ne var ki, 1950'lerin sonunda ve 1960'ların başında bu kuruluşun hedefine ulaşamayacağı açıklık kazandı. Buna

60. Kuveyt Fonu, op. cit., s. 62.

tanıklık eden bir olgu, sorunu kabul eden yetkililerin, 1962'de, Uluslararası Finans Kuruluşu'nun da katkısıyla endüstriyel gelişme için bir banka kurulmasını önermiş olmalarıydı.(61)

Tablo 21

Lübnan: Ticari Bankalar, 1964, 1965, 1966 (Milyon LL)

Kalem	1964	1965	1966
İhtiyatlar	100	108	188
Dış Sermaye	1.460	1,848	1.584
Özel Sektör Payları	1.945	2.310	2.336
Toplam	3.505	4.266	4.108
Vadesiz Mevduatlar	890	962	894
Vadeli Döviz Mevduatı	1.271	1.705	1.891
Dış Bağlantılar	1.023	1.156	820
Diğer Kalemler	3.506	443	503
Toplam		4.266	4.108

Kaynak: Arap Ekonomik Gelişmesi İçin Kuveyt Fonu (Haziran 1967).

Kuveyt Fonu Araştırmasına göre eşitsiz gelişmeye büyük katkıda bulunan bir politika devletin mali politikasıydı. 1943'ten 1962'ye kadar bütçede bir fazla vardı. Bu GSMH'nın büyüme oranına engel oluşturan tutucu bir politikaydı. Araştırmada ekonomik sektörlerdeki eşitsiz gelişmeyi azaltmak için devlet müdahalesinin gerekli olduğu ileri sürülür. 1962'den sonra her yıl önemsiz bir açığın ortaya çıkmasına rağmen hükümet politikası tutucu kaldı. Örneğin 1964'te hükümet harcaması ulusal gelirin sadece % 16'sını oluşturuyordu. Bu politika içinde yıllık harcamalar olağan gelirlerle, geliştirme projeleri ise yeni gelir ya da borçlarla finanse edildi.(62)

---

61. Ibid., s. 68.
62. Ibid., s. 73-74.

Lübnan'ın genel bir çelişkiye kapılmış olduğu görülüyordu: Bir yanda, izlenen ekonomik politika eşitsiz gelişmeye büyük çapta katkıda bulunuyor; öte yanda, Lübnan, içteki parasal konumu korumak, parasal değerin ve Lübnan lirasının satınalma gücünün her türlü tehditten sakınılmasına çalışmak için bu politikayı sürdürmek zorunda bulunuyordu. Ne var ki, bu mali ve parasal politikalar devletin bilinçli kararlarıydı. Gerçekte, Lübnan'ın döviz piyasası 1952 Mayıs'ından beri tüm kısıtlamalardan kurtulmuştu ve kısa vadeli sermaye ödemeler dengesi açığının kapatılmasında önemli bir rol oynamıştı. O dönemden bu yana devlet tutucu bir politika izlemek zorunda kalmıştı. Bunun alternatifi, devletin dış ticari işlemler üzerindeki kontrolunun zayıflatıldığı koşullarda izlenecek enflasyonist bir mali politika olabilirdi ki, bu da —er ya da geç— çok ihtiyaç duyulan kısa vadeli dış sermayenin Lübnan'dan çekilmesine yolaçacaktı.

Fakat bu durum yine de genel çelişkinin tamamını yansıtmıyordu. Bilinçli olarak izlenen bu tutucu mali politikaya rağmen Lübnan, kapitalist pazarı parasal bakımdan tam bir bütünlenmenin yolaçtığı ekonomik sorunlardan kurtulamadı. Lübnan, mali politikası aracılığıyla sakınmaya çalıştığı şeyi (resesyon ve enflasyon) 1965-66 yıllarında yaşamaya başladı. Sermayenin pençesine yakalanmış pek çok ülkenin ekonomisinde görüldüğü gibi, Lübnan'da da ekonominin karakteristik özelliği enflasyon ve resesyon olmuştu.

1975 çatışmasının hemen öncesinde, bu ekonomik hastalıklar, felakete büyük ölçüde katkıda bulundu.

Böylece, 1943-65([63]) döneminde Lübnan'ın eşitsiz gelişmenin daha derinlerine itildiğini, dış politik ve ekonomik güçlere daha ağır bir bağımlılığın ortaya çıktığını tartışmış bulunuyoruz. Aynı zamanda, politik oluşumun, diğer sektörler za-

---

63. Sayigh, op. cit., dönemi şu şekilde bölümlere ayırır: 1959 öncesi, 1950-1958, 1958-1964. 1958'de istatistiksel taban önceki dönemlere göre değişime uğramıştı. Ne var ki, bu, sözkonusu alt dönemler içinde eşitsiz gelişmenin büyümeye devam ettiği gerçeğini değiştirmez.

rarına hizmetler sektörüne güç kazandırdığını, ekonominin yapısal oluşumunun ise politik oluşuma güç kazandırdığını gösterdik.

1964-65'te başlayan dönem daha iyi değildi.(*) Almışların sonunda yavaş bir ekonomik büyüme yaşandı ve 1972'ye kadar geliştirme projeleri bakımından önemli bir şey olmadı.(64) İç ve dış karışıklıklardan ötürü ve Lübnan hizmetler sektörüne ağır biçimde bağımlı olduğu için uzun vadeli özel sermaye akışı hızla azaldı. 1966'da Intra Bank krizi, 1967 savaşı ve 1969'da Lübnan ordusunun Filistinli gerillalarla çatışması yavaş büyümeye katkıda bulunan olaylardı.(65)

Tarımda artan bir açık görüldü; bu sırada tarımın ihracat içindeki payı % 20 idi. Üretim iç tüketimin % 70'ini karşılıyordu. Tarımın GSYH (Gayri Safi Yurtiçi Hasıla) içindeki payı 1950'de % 20'den, 1968'de % 104'e, 1973'te % 9'a düştü. Hizmetler sektöründe aynı yıllarda % 63'ten % 70'e çıkan bir artış görüldü. GSYH içinde imalatın payı 1974'de

---

(*) 1964-65 aşağıdaki sebeplerden ötürü yeni bir dönemin başlangıcı olarak görülebilir: 1) Lübnan'da ilk kez bu dönemde resesyon ve enflasyon aynı zaman içinde ortaya çıktı. 2) Denildiği gibi, bu stagflasyon daha sonraki dönemde paralel olmayan ekonomik bozulmalar (dislocations) için uygun bir ortam oluşturdu. En dikkate değer gelişme Intra Bank'ın 1966'da iflasının Lübnan'ın mali sistemini bankacılık sistemini ve ekonomisini temellerinden sarsmasıydı. 3) Lübnan'ın uluslararası kapitalist pazara tam bütünlenmesinin sonucu olan aşikâr eşitsiz gelişmenin temelinde politika ve ekonomi alanında sisteme karşı verilen kitlesel mücadele (grevler, gösteriler v.b. ile) 1964-65'te dikkat çekici bir artık göstermeye başladı. Bu mücadele 1970'li yıllarda (iç savaştan) önce zirveye ulaştı. İlk kez bu mücadele Lübnan Ulusal Hareketi içinde geniş kitle temelli bir örgütlenmeye yolaçtı. Bu mücadele önceki dönemde görülmeyen bir biçimde kararlıydı ve kapitalist ekonomi için bir tehdit oluşturabiliyordu.

64. IBDR (20 Mayıs 1975).
65. IBDR (11 Eylül 1970), s. 1, 2.

% 14'ten % 17'ye çıktı. Bu büyümeye yolaçan ihracata yönelik imalat idi.(66) Bu sırada işgücü dağılımı Tablo 22'de gösterildiği gibiydi.

Tablo 22

Lübnan: İşgücünün Ekonomik Sektörler Arasında Dağılımı, 1974 (%)

İşgücü	Ekonomik Sektör	GSYH
% 50	Tarım	9
% 20	Endüstri	17
% 30	Hizmetler	74

Kaynak: Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD).

Tablo 22 gelir dağılımındaki, ekonominin yapısından kaynaklanan eşitsizlikleri açık biçimde gösteriyor. Ne var ki, tablonun göstermediği şey hizmetlerin her bir alt-sektöründe kimin neyi ne kadar aldığıdır. Örneğin, beyaz yakalı işçiler kategorisi eşit ücret ve maaş almayan iki kategoriyi, yöneticileri ve satıcıları kapsar. Gerçekte, eşitsizliklerin yarattığı etkiler tabloda gösterilemeyecek kadar mahvedicidir.

IBRD raporunda şöyle denilmektedir: «Sektörler ve gelir grupları arasında artan dengesizlikleri gözönünde tutan hükümet 1970'de, 1975'te... başlanabilecek beş ayrı sulama tasarısı hazırlatmaya karar verdi.»(67) 1975 iç savaşın başladığı yıl oldu.

Intra Bank'ın 1966'da iflas etmesi Lübnan'a (çoğunlukla da Beyrut'a) yatırılacak dış sermayenin cesaretini kırmıştı. Bu sermayenin önemli bir bölümü taşınmaz mala yatırıldı. İnşaat fonlarının sağlanması giderek güçleşti: «Yine de, bugünkü (1969) politik belirsizlikler bu sektörde hızlı bir büyüme sağlanmasına müsait değildir.»(68)

66. Ibid., özet ii, s. i.
67. IBDR (20 Mayıs 1975), s. iii, viii.
68. Ibid., s. 3.

Lübnan'ın hizmetler sektörüne duyduğu güven, 1966-70 döneminde meydana gelen politik ve ekonomik karışıklıklardan ötürü, ekonomi üzerinde zararlı etkiler yarattı. 1967'de ihracatın, esas olarak Süveyş Kanalı'nın kapanmasından ötürü (bu bir ekonomik politika oluşturmak bakımından sağlıksız ve geçici bir olguydu) hızla artmasına rağmen, ortaya çıkan durumun, ülkenin politik ve ekonomik gelişmesi için yararlı olmadığı açıktı. Nüfusun büyük bir kısmının, hatta tarım sektöründeki elit'in bir kısmının zararına birkaç yarar sağlanmıştı. Ekonominin 1968'de gösterdiği «iyileşme» sırasında ithalatta hızlı bir artışa tanık olundu. Bu, ihracatta % 14 oranında bir artış görülmesine rağmen ticaret açığını 150 milyon LL kadar genişletmişti. Ne var ki, bu açık, turizm ve diğer gelirlerde sağlanan büyüme ile dengelendi. Yine, hizmetlerin ödemeler dengesinde fazla verdiğini görüyoruz. Bu durum, hizmetler sektörünün istikrarsız bir durumda bulunan ekonomiyi ayakta tuttuğunu gösterir. Buna rağmen uygulama, nüfusun, özellikle tarımda çalışan (işgücünün % 50'si) ve hizmetler sektöründen sağlanan kârlardan pay alamayan kesiminin yoksullaşmasını önlemedi.

1970'ler durumun bir bütün olarak gösterdiği istikrarsızlığı bir kez daha doğruladı. Lübnan'ın ekonomik ve politik bakımdan içinde bulunduğu istikrarsız durumu değerlendirmek için, işe, zorunlu olarak, tarım sektöründen başlayacağız, daha sonra endüstri ve nihayet hizmetler sektörüne geleceğiz. Çeşitli sektörlerle ilgili istatistik verileri ortaya koymadan önce, Tablo 23'te, Lübnan nüfusunun 1970'lerin başındaki profilini veriyoruz.

Tablo 23'te dikkati çeken ilk şey nüfusun büyük kısmının büyük kentlerde ve kasabalarda yaşamakta olduğudur. Bu, çalışma alanlarının, çoğunlukla kırsal olmayan yörelerde bulunduğunu ortaya koyar. İnsangücü, işgücü ve istihdam sayıları da bunu doğrular. İstihdam sayıları ve özellikle işsizlik oranı görece düşüktür. Bunun nedeni sözkonusu sayıların eksik-istihdam ya da gizli işsizlik gibi olguları kapsamaması ve Lübnan'da bu tip istatistik veri toplamanın güç olmasıdır. Bunun da belli başlı iki sebebi vardır: 1) Bu dönemde pek çok kişi iş

Tablo 23

Lübnan: Nüfus, Eğitim, İşgücü ve İstihdam, 1970 (1000)

	Beyrut	Beyrut'un Dış Semtleri	Diğer Şehirler	Kırsal Bölgeler	Lübnan Toplamı
Nüfus	474.9	464.1	339.0	848.3	2.126.3
Eğitim	160.7	154.7	126.4	272.5	714.3
Nüfusun % si olarak	33.8	33.3	37.3	32.1	33.6
İnsangücü	275.7	242.1	173.4	420.8	1.112.0
Nüfusun % si olarak	58.1	52.2	51.2	49.6	52.3
İşgücü	142.0	123.7	77.9	212.4	556.1
Nüfusun % si olarak	51.5	51.1	44.9	50.5	50.0
İstihdam	136.6	118.9	75.5	207.4	538.4
İşsizlik oranı	3.8	3.9	3.1	2.4	3.2

Kaynak: Planlama Bakanlığı; Merkezi İstatistik Bürosu; İstihdam Alan Çalışması, Kasım 1970.

aramaktan vazgeçmiş durumdadır; ve, 2) çoğu kişi Lübnan'ın dışında çalışmaktadır. Aynı zamanda, Suriyeli işçiler (ekonominin belkemiği) ve Lübnan'da yaşayan, ekonomiye büyük katkıda bulunan Filistinliler dışlanmışlardır.

Bir adım daha ileri gitmek ve istihdam bakımından eşitsiz gelişmeyi göstermek için Tablo 24 işgücü hakkında ilginç istatistik veriler sergilemektedir. Bu sayılar temel olarak, ekonominin yapısının, 1975 çatışmasının hemen öncesinde, bağımsızlıktan beri değişime uğramadığını gösteriyor.

Tablo 25'te yeralan GSYH sayıları çatışmanın hemen öncesinde ekonomideki eşitsiz gelişmeyi gösteriyor. Burada tarım sektörünün en az önem taşıyan sektör olduğunu görüyoruz. Hizmetlerin bir alt-sektörü (yani, taşıma ve ulaşım) 1971'de tarım sektörüne büyüklük bakımından hemen hemen eşit-

Tablo 24

Lübnan: Sektörlere Göre İstihdam, 1970 (a) (1000)

Sektör	Beyrut	Beyrut'un Dış Semtleri	Diğer Şehirler	Kırsal Bölgeler	Lübnan Toplamı
Tarım (a)	0.6	1.6	5.5	94.1	101.8
Endüstri	23.4	33.4	16.1	22.6	95.5
Enerji ve Su	1.1	1.1	0.9	2.5	5.6
İnşaat (a)	6.0	8.5	5.3	15.3	35.5
Alışveriş ve Oteller	34.4	24.3	14.9	18.0	91.6
Taşıma ve Ulaşım	11.0	11.0	5.9	10.3	38.2
Girişimler için Finans ve Hizmetler	10.2	4.4	1.8	2.0	18.4
Diğer Hizmetler (a)	49.5	34.1	24.8	41.4	149.8
Belirlenemeyen	0.4	0.5	0.3	1.2	2.4
Toplam İstihdam	136.6	118.9	75.5	207.4	538.4
İşsizlik	5.4	4.8	2.4	5.0	17.7
Toplam İşgücü	142.0	123.7	77.9	212.4	556.1

(a) Geçici, mevsimlik işgücü ve kamplardaki Filistinliler hariç.
Kaynak: Planlama Bakanlığı Merkez İstatistik Bürosu: İstihdam Alan Araştırması, Kasım 1970.

ti; 1972'de ise tarım sektörünün 2/3'ü kadar bir büyüklüğe ulaşmıştı. 1971'de GSYH içinde tarımın payı yüzde olarak 8.6, taşımanın payı ise 8.1 idi.

Uluslararası Para Fonu (IMF)'nun 21 Ocak 1975 tarihli ve «Lübnan-Yeni Ekonomik Gelişmeler» başlığını taşıyan araştırması Lübnan ekonomisinin Tablo 25'te sunulan görünümünü doğrular niteliktedir. Tarım ürünleri ihracatı 1970'lerde kesin bir artış gösterirken, toplam ihracat içindeki payı 1960'ların sonunda 1/3'ten 1973'te % 18'e düşmüştü.(69) 1970'lerde Lüb-

69. IMF (21 Ocak 1975), s. 5.

Tablo 25

Lübnan: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla, 1966-1973 (Milyon LL)

Kaynak	1966	1967
Tarım, çiftlik hayvancılığı ve balıkçılık	442	426
Enerji ve su	88	93
Endüstri ve el sanatları	512	492
İnşaat	231	196
Taşıma ve ulaşım	310	329
İskân	284	300
Mali hizmetler ve sigortacılık	141	149
Diğer Hizmetler	357	337
Ticaret	1.183	1.160
Hükümet	319	337
Piyasa fiyatlarıyla GSYH	3.867	3.820
Eksi: Dolaylı vergiler ve tahsisatlar	300	267
Faktör maliyeti üzerinden GSYH	3.567	3.553
	(Toplamın %	
Tarım	11.4	11.2
Enerji, Endüstri	15.5	15.3
İnşaat	6.0	5.1
Taşıma ve ulaşım	8.0	8.6
Hizmetler ve ticaret	50.8	51.0
Hükümet	8.3	8.8
Piyasa fiyatlarıyla GSYH	100.0	100.0

a) Tahmini.
b) 1972'de tarımın istatistiksel tabanı, üretim sayılarına 150 milyon LL. eklenmek suretiyle değiştirildi.

Kaynak: Planlama Bakanlığı; Merkez İstatistik Bürosu, Beyrut.

1968	1969	1970	1971	1972	1973a
436	432	445	466	631b	675
99	104	113	118	129	140
552	610	661	750	884	1.038
194	216	218	239	290	300
380	383	401	438	478	513
335	385	430	495	558	610
164	146	165	197	235	285
397	461	482	522	676	791
1.359	1.435	1.527	1.723	2.007	2.241
357	393	424	451	477	507
4.273	4.565	4.866	5.399	6.365b	7.100
303	342	345	412	489b	562
3.970	4.223	4.521	4.987	5.876	6.538
si olarak)					
10.2	9.5	9.1	8.6	9.9b	9.5
15.3	15.7	15.9	16.1	15.9	16.6
4.5	4.7	4.5	4.4	4.6	4.2
8.9	8.4	8.2	8.1	7.5	7.2
52.8	53.1	53.6	54.4	54.6	55.3
8.3	8.6	8.7	8.4	7.5	7.2
100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

nan, meyva, sebze ve kümes hayvanları ürünleri ihracatçısı; tahıl, süt ürünleri, kümes ve çiftlik hayvanları yemi ithalatçısı olmaya devam etti. 1970-73 döneminde tarım ürünleri ihracatının ortalama yıllık büyüme oranı % 13 iken, ithalat oranı % 9'du. 1973'te ihracat büyüme oranı yavaşlayarak % 5'e düştü.(70)

Lübnan'ın tarım politikası tarımın çeşitlenmesini ve çiftçi gelirinin iyileşmesini teşvik etti. Ne var ki, yarı-kamusal Tarım, Endüstri ve Emlak Kredi Bankası (BCAIF) beş hektardan daha az toprağa sahip çiftçilere imkân tanımayan katı bir kredi politikası izledi. Ayrıca bankanın tarım kesimine verdiği ödünçler çok sınırlıydı. Banka kredileri daha çok büyük çiftçilere verildiği için, küçük çiftçiler yüksek faizlerle tefecilere bağlanmak zorunda kaldılar. Hükümet, sorunu hafifletmek için Birleşmiş Milletler Kooperatif Kredisi (UNCC)(71) teşkilatına başvurdu.

Tarımsal üretim gümrük tarifeleri ve ithalat lisanslarıyla desteklendi; destekleme fiyatları kapsamına, tütün, tahıl ve şeker gibi maddeler alındı. Tarım politikası bir bütün olarak büyük çiftçilerin yararına uygulandı ve küçük çiftçilere pek az faydası oldu.

1970'lerde endüstriyel faaliyet tekstil ve besin maddesi üretimi gibi hafif endüstri dallarına yöneldi.(72) Arap piyasası için yararlı olan ihracata yönelik endüstri dallarının geliştirilmesiydi. Endüstri ürünleri ihracatı 1967'de 87 milyon LL'mdan 1974'ün ilk dokuz ayı içinde 800 milyon LL'na çıktı(73)

1971'de 6.500 endüstriyel kuruluşun yaklaşık 140'ında 50 ya da daha fazla işçi istihdam edilmişti. Bu «büyük» firmaların değer katkısı % 30'un üzerinde olarak hesaplandı. Endüstrinin GSYH içindeki payı 1970'lerde yaklaşık % 16 idi. 1970 ve 1973 yılları arasında endüstri ürünleri ihracatının

---

70. Ibid.
71. Ibid.
72. Ibid., s. 6.
73. Ibid.

ortalama yıllık büyüme oranı % 29'a çıktı. İhraç edilen endüstri ürünlerinin % 80'den fazlası Arap piyasasına gidiyordu.

Endüstri, büyümesini, büyük çapta kârı alıkoymak suretiyle finanse etti. Ticari işlemlere kısa vadeli kredi vermeyi tercih eden ticari bankalar, 1973'te, toplam kredi miktarının sadece % 16'sını endüstriye verdiler. BCAIF endüstrinin finanse edilmesi bakımından sınırlı bir kapasiteye sahipti. 1973'te, hükümetin kontrolu altında, Endüstri ve Turizm Ulusal Gelişim Bankası kuruldu. Bu kuruluş endüstriye sağlanan orta ve uzun vadeli kredi miktarını artırdı.(74)

1970'lerde hükümet kendini ekonomik gelişmeye doğrudan müdahale etmek zorunda hissetti. Endüstriyi teşvik etmek için, yıllık ücret faturası 200.000 LL'ndan fazla ve kuruluş sermayesi bir milyon LL'smı aşan firmaların altı yıl vergiden muaf tutulmasına karar verildi. Bu muaflık süresi Beyrut dışındaki kuruluşlar için 10 yıla çıkarıldı.

1970'lerde hizmetler sektörü hâlâ en önemli sektördü. En önemli katkıları hizmetler sektörünün yaptığını ortaya koyan, genel bütçedeki hasılatlar kategorisi bu durumu açıkça göstermektedir. Belli başlı kalemlerini «gümrük resimleri»nin oluşturduğu dolaylı vergiler 1969'dan 1975'e kadar bütçedeki en büyük miktarı meydana getiriyorlardı.(75)

1973'te turizm GSYH'nın % 8'i olarak hesaplandı. Turist hasılatları mal ve hizmetlerden sağlanan hasılatların % 16'sı kadardı. Büyük bir hizmetler alt-sektörü olan bankacılık, Lübnan Bankası, 74 ticarî banka ve dört adet orta veya uzun vadeli kredi kurumundan ibaretti. IMF araştırmasında şöyle denmektedir:

> «Lübnan'da ticarî bankacılık çok sayıda bankanın heterojenliği ve yabancı mülk sahipliği ile karakterize edilir. Ticarî bankaların yarıdan çoğu yabancı kontrolu altındadır ve toplam mevduatın 3/4'ü bu bankalardadır. Mev-

---

74. Ibid., s. 9.
75. Ibid.

duat hacmi bakımından, Lübnanlıların kontrolundaki en büyük banka 1973 yılı sonunda sıralamada sekizinci durumdaydı... Yabancı bankaların sayısı son iki yıl içinde küçük Lübnan bankalarının yabancılar tarafından satın alınmasının bir sonucu olarak önemli ölçüde arttı. Bu iktisapları motive eden bir piyasa oluşturma ve böylece Beyrut yoluyla geleceği umulan petrodolarların bollaşmasından yararlanması arzusu idi.(76)

Tablo 25, geniş çapta serbest girişim örneği olarak kabul edilen bir sistem içinde Lübnan'ın gelişme öyküsünün özetini verir. Yatırımlar, tarımsal üretim ve endüstri konularında ek veriler ortaya konulabilir. Ne var ki, bunlar bu noktada gereksizdir ve sadece Tablo 25'te gösterilen sektörlerin modelini destekleyeceklerdir. Yine bu veriler, tarımda olduğu gibi endüstride de koşulların öncelikle ihracata yönlendirildiğini gösterecekterdir. Bu noktada Lübnan'daki ekonomik gelişmenin etkilerini özetlemek daha yararlı olacak.

1975'te IBRD şunu ileri sürmektedir:

> «Lübnan'ın gelişme konusunda başlıca sorunlarından biri kamu yatırım programlarının düşük oranda gerçekleştirilmesi olmaya devam etmektedir. Özel sektör ve kamu imkânları arasındaki artan dengesizlikler sadece ekonomik büyümeyi yavaşlatmakla kalmayabilir, aynı zamanda, sistemin üzerine kurulu olduğu ince politik dengeleri de zayıflatabilir.»(77)

Bu, daha temel bir düzeyde, kaçınılmaz surette anarşik ve kaotik bir ekonomik politikanın sonucu olan bir gelişme sorunudur ve dünya pazarında işleyen uluslararası ekonomik güçlerin ülke ekonomisini kontrol etmesine yolaçmaktadır.

IBRD tartışması diğer bakımdan da önemlidir, çünkü po-

---

76. Ibid.
77. IBRD (20 Mayıs 1975), s. li.

litika ve ekonomi arasındaki bağıntıya, yani kaotik ekonomik planlamanın «hassas politik dengeler»i nasıl zayıflatabileceğine işaret etmektedir. Ne var ki, IBRD, Lübnan'ın 1974'te yüz yüze geldiği sorunları, hükümet harcamalarını artırmak suretiyle ve özel sektörün büyümesi ile uygunluk içinde bir planlama sayesinde çözebileceğini ileri sürmektedir. Sonuç olarak uluslararası kuruluşlar aracılığıyla ödünç alınması önerilmektedir.(78)

IBRD, Lübnan'ın gelişmesiyle ilgili sorunlar olarak, eşitsiz gelişmeye, gelir ve servet dağılımındaki eşitsizliklere değinmedi. Bu konularda şöyle denilmekteydi:

> «Ne var ki, Lübnan'ın Arap dünyası içindeki eşsiz konumu açısından, Ortadoğu'daki artan gelir ve tüketim düzeyi ve Lübnan özel sektörünün dinamikleri dikkate alındığında, ekonominin durumu orta vadede iyidir.»(79)

IBRD, yargılarını abartılmış sayılar üzerinde temellendiriyordu ve sorunsalı Lübnan'm refahı değil, ülkenin uluslararası finansmana daha fazla açılmasıydı: «Lübnan, geleneksel koşullarla önemli miktarlarda ödünç verilebilecek kredi itibarına sahip bir ülke durumundadır.»(80) Ne var ki, IBRD raporu, kamu yatırımları için ödünç verme konusunda bu yorumuyla çelişir. Şu görüş ileri sürülmektedir:

> «Ne var ki, hükümet yatırımları 1969'dan itibaren gerçek anlamda azaldı ve GSYH içindeki payları 1973'te % 3.8'den % 2.8'e düştü; aynı dönemde özel yatırımlar yaklaşık % 19 idi. Kamu yatırımlarının düşük düzeyde olması ekonominin özellikle daha çok inşaat sektöründe aşırı ısınmaya uğramasından sakınmaya yardımcı olabilir.»(81)

---

78. Ibid.
79. Ibid., p. iii.
80. Ibid.
81. Ibid., s. 2.

Açıktır ki, IBRD'ye göre Lübnan bir kıskaca yakalanmıştı: Bir yandan, kamu yatırımlarının düşük oranda gerçekleştirilmesi büyümeyi sağlamıyordu; öte yandan, daha yüksek oranlar ekonominin aşırı ısınmasına yolaçacaktı (enflasyonun ciddi politik yankılar yaratacak şekilde artmasına sebep olarak).

Bundan başka, IBRD'nin «ihracat gelirleri ve dış rezervlerin büyüklüğü karşısında önemsiz»(82) (56 milyon dolar) gördüğü «görece düşük dış borç», eğer IBRD Lübnan'ın istikrarsız dış yatırımlara ve istikrarsız bir ekonomiye sahip olduğunu kabul ediyorsa asla görece düşük değildir.

Sermaye hareketleri ve dış rezervler hesaba katıldığında görünüm tamamlanır. Banka hesaplarının gizliliği ile ilgili yasalar nedeniyle sermaye akışları hakkında bilgi sınırlıdır. 1973'te net sermaye girişleri —1969'dan beri dört kat artmıştı— 725 milyon LL'na ulaştı. Lübnan bankacılık sistemi öyle bir sermaye ihraç etti ki, net dış mevduat 1970'in sonunda 1.179 milyon LL. iken, bu sayı 1974 Ağustos'unda 2.105 milyon LL'na çıktı. Bu sermaye akışının büyük kısmı inşaat sektörüne ve taşınmaz mal spekülasyonuna gitti. Lübnan'daki dış mevduatların 1.5 milyar LL. tutan büyük kısmı kısa vadeliydi.(83) Bu durum, daha önce olduğu gibi, 1970'lerde de, Lübnan'daki dış yatırımların yapısında kritik bir nokta, ekonomiyi ilk bakışta görüldüğünden daha zayıf hale getiren bir noktaydı.

1973 ve 1974 yıllarında hükümet eşitsiz gelişmeyi sistemi «rahatlatıcı» sınırlar içinde tutma girişimi içinde bazı reformlar yapmak suretiyle halkı yatıştırmaya çalışıyordu. Bu girişimlerin oyunun en son aşamasını meydana getirdiğini artık biliyoruz. Dış yatırım verilerinin de gösterdiği gibi, ekonominin karşı karşıya bulunduğu çok sayıda sorun bu tür girişimlerle azaltılmadı. Aksine, dış yatırımların yapısı, diğer ülke içi, bölgesel ve uluslararası faktörlerle birlikte, ekonominin 1975 felaketiyle sonuçlanan dağılmasında büyük bir faktördü.

---

82. Ibid., s. 8.
83. Ibid.

SONUÇ

Bağımsızlıktan itibaren Lübnan ekonomisi, tarımın zararına gelişen hizmetler sektörüne doğru bir eğilim gösterdi. Kapitalist ilişkiler ticarî kâr biçiminde tarıma nüfuz etti ve hizmetler sektöründe kazanılan gelir meyva ve sebze üretimine yatırıldı. Ekonomik fazla veren kalemler arasında yeralan bu iki tarımsal ürün ihracata yönlendirildi. Diğer tarımsal ürünler bağımsızlıktan itibaren açık verdiler. Tarımda meydana gelen bu gelişmeler komprador burjuvazinin lehineydi. Bu burjuvazinin Lübnan'ın tarımda açık veren bir ülke olarak kalmasında büyük çıkarları vardı.

Ekonomide hizmetler sektörünün önceliği sömürgecilerin Lübnan ile uluslararası kapitalist pazar arasında kurmuş oldukları güçlü bağların bir sonucuydu. «Bağımlılığın alt yapısı» büyük çapta bu sömürgeciler tarafından yaratıldı. Turizm, ticaret ve finans, Dağ bölgelerinin yaz kış gidilen bir yer haline gelmesine, Beyrut'un ise Arap Doğu'nun hareketli bir iş merkezi olmasına yardım etti. Coğrafi bölgelerin geri kalan kısmı, çoğunlukla, geri kaldı ya da az gelişti.

Bağımsızlıktan sonraki ilk birkaç yıl içinde endüstri net ulusal gelir içinde küçük bir paya sahipti. 1950'lerin başından itibaren, besin maddesi üretimi ve tekstil, kimyasal ürünler gibi diğer endüstri dallarına kıyasla dikkate değer bir gelişme gösterdi.

Eşitsiz gelişme ekonomik sektörlerin her birinde kendini açığa vurdu. Bu durum, örneğin tarımda, meyva ve sebzede üretim artışının, tahıllar ve diğer tarımsal ürünlerdeki artışa tercih edilmesi biçiminde görüldü. Endüstri esas olarak Beyrut ve çevresinde yoğunlaştığı için Lübnan'ın diğer bölgeleri de eşitsiz gelişti. Dış ve transit ticaret, bankacılık ve diğer hizmetler de Beyrut'ta yoğunlaştı. Bu gelişme tipi, öncelikle, Dağ ve Beyrut'ta yeralan Hıristiyan ve özellikle Maruni bölgelerin lehineydi. Ülkenin geri kalan kısmı büyük çapta ihmal edildi.

Lübnan devleti izlediği kamu politikasıyla hizmetler sektörünün gelişmesi lehine tutum aldı. Liberal ticaret politikası

ve Beyrut havalimanı gibi projeler için yapılan devlet harcamaları bu durumu ortaya koydu. Devlet, Banka Hesaplarının Gizliliği Yasası ile bankacılığı da teşvik etti. Bu yasa esas olarak dış sermayenin taşınmaz mala (öncelikle Dağ ve Beyrut'ta) ya da kısa-vadeli mevduatlara yatırılmasını kolaylaştırdı. Devletin endüstri ve tarıma yardımı, yapıldığı kadarıyla, politik hedef gözeten kişilere ve/ya da ihracata yönlendirilen endüstri ve tarımsal ürünlerin sahiplerine yaradı.

1975'ten önceki 30 yıllık döneme ilişkin güvenilir istatistik verilerin bulunmayışı bütün bir dönem için herhangi bir kıyaslamalı analiz yapmayı güçleştirir. Bununla birlikte, Tablo 13, 22 ve 25'ten alman verilerle hazırlanan Tablo 26 Lübnan'ın ekonomik gelişmesi hakkında bir fikir vermektedir.

Bu tablo tarımın GSYH içindeki payının yıllara göre sürekli azaldığını gösterir. Bu azalan pay işgücünün % 50'si arasında dağıtıldı.

Endüstrinin (enerji ve inşaat dahil) GSYH içindeki payı, özellikle 1970'lerde istikrarlıydı. Bu pay işgücünün % 20'si arasında dağıtıldı. İstatistikler bir ölçüde yanıltıcıdır; çünkü enerji bir devlet sektörüdür ve bu alanda çalışanlar hizmetler başlığı altında yeralabilecek devlet görevlileridir.

Hizmetler sektörünün GSYH içindeki payı işgücünün % 30'u arasında dağıtıldı. Bu pay 1970'lerde az çok istikrarlıydı.

Gelir dağılımındaki eşitsizlikler çeşitli bölgelerde yaşayan nüfus içinde de görüldü. Bu durum, örneğin, Lübnan'ın toprak işletmeleri modeline bakıldığı zaman açıkça görülür. Bu modeli esas olarak karakterize eden şey, Dağ'da küçük toprak işletmeleri, az gelişmiş bölgelerde ise (*zuâmâ* sahipliğindeki) büyük toprak işletmeleridir. Orta düzeyde ve zengin çiftçiler esas olarak Dağ'da toplanmışlardı ve meyva ihracatına bağlıydılar. Turizm Dağ'ın lehine olduğu için, burada yaşayan nüfusun Lübnan'ın diğer kesimlerindeki nüfusa kıyasla daha iyi durumda olduğu görülür. Lübnan'ın diğer bölgelerindeki nüfusun büyük kısmı ya tarım işçileri ya da topraktan geçinen yoksul köylüler idi. «Çok yoksul» ve «yoksul» kategorileri (Tablo 15) bu bölgelerde ve Beyrut'un gecekondu semtlerinde bulunur.

Tablo 26

Lübnan: İşgücünün Ekonomik Sektörler Arasında Dağılımı ve GSYHa İçindeki Sektör Payları (%)

İşgücü	Sektör	1957	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971	1972	1973b
50	Tarım	15.8	11.64	15	11.4	11.2	10.2	9.5	9.1	8.6	9.9	9.5
30	Endüstri c	15.3	20.13	17	21.5	20.4	19.8	20.4	20.4	20.5	20.6	20.8
30	Hizmet. d	68.9	68.1	68	67.1	68.4	70.0	70.1	70.5	70.9	69.5	69.7

a) 1957, 1964 ve 1965 yılları için GSMH yüzdesi kullanılmıştır.
b) Tahmini.
c) Endüstri enerji ve inşaatı da içerir.
d) Hizmetler, taşıma ve ulaşım, ticaret, finans ve hükümet harcamalarını da kapsar.

Tablo 24'te verilen istatistikler de bu sonucu doğrular. Buna göre tarımda istihdam edilenlerin büyük çoğunluğu (% 94.1) güney ve kuzeydeki kırsal bölgelerde, en çok Bekaa'da yaşamaktadır. Bu bölgelerde yaşayan nüfusun büyük çoğunluğu Sünni ve Şii Müslümanlardır.

Yine Tablo 24 endüstride istihdam edilenlerin çoğunlukla Beyrut ve dış semtlerinde yaşadıklarını gösterir. Aynı şey, istihdam bakımından, «Alışveriş ve Oteller» ile «Girişimler için Finans ve Hizmetler» kategorileri için de geçerlidir.

Nihayet, ekonomik sektörler ve bölgeler arasında ve nüfus içinde meydana gelen bu çeşit eşitsiz gelişme, esas olarak, Dağ ve Beyrut'ta kitle tabanına sahip Maruni sağ kanadı ortaya çıkardı. İlerici partilerin kitle tabanı ise esas olarak Bekaa'da, kuzey ve güneyde, Beyrut'un bazı semtlerinde ve Dağ'ın bazı kesimlerinde oluştu.

5. İKRARCI DEVLETTE POLİTİKA: 1943-1974

Lübnan tarihinde politik bağımsızlık ve 1975 çatışması arasında iki genel ekonomik gelişme dönemi teşhis edilebilir. Birinci dönem 1945-64, ikincisi ise 1965-75(1) dönemlerini kapsar. Her dönem az çok farklı rejimlerle çakışan alt bölümlere ayrılabilir. Buradaki çakışma tesadüfi değildi. Daha çok, Lübnan'da izlenen politika ve ekonomi arasındaki organik bağıntının, iktidar bloğu içinde yer alan çeşitli kapitalist sınıf fraksiyonları (toprak ağaları, yüksek finans çevresi v.b.) arasındaki ittifak değişimlerinin bir yansımasıydı.

Birinci dönemde üç rejim teşhis edilebilir: Hûri (1941-52), Şebun (1952-58) ve Şahab (1958-64). Birinci rejim kapitalist sınıf fraksiyonlarından gelen baskıyla oluşan kitle eylemi aracılığıyla yıkıldı. Diğer sınıfların (işçiler, köylüler ve küçük burjuvazi) desteğini alan kapitalist sınıf fraksiyonları iktidar bloğu içinde egemen güç durumunda değildi. İkinci rejim muhalefete karşı iç savaş açtı. Muhalefet politik ve ekonomik çıkarlarının Şemun tarafından zayıflatılmaya çalışıldığını farketmişti. Şahab rejimi eski Şemun muhalefetine gücünü bir ölçüde geliştirebileceği bir alan bıraktı. Lübnan tarihinde ilk kez Şahab yönetimi altında bazı politik ve ekonomik reformlar için girişimde bulunuldu. Bu girişimler kitle düzeyinde ortaya çıkan muhalefet içinde ilerici güçlerin(2) konumunu sağlamlaştırdı.

---

1. H. Bassat, «The Lebanese Economy-Problems and Solutions» **Arab Studies** (March 1972), 39-40. Bassat iki dönem üzerinde durur: 1945-1965 ve 1966-1972.
2. «İlerici» güçler genelde anti-ikrarcı idiler.

İkinci dönem iki rejimi içerir: Hulû (1964-70) ve Fıranciye (1970-75). Hulû rejimi sırasında 1975 çatışmasını haber veren ekonomik değişikliklere ve politik karışıklıklara tanık olundu. Bu rejim ve Fıranciye'ninki 1975 çatışmasının hemen öncesindeki konjonktürdeki güç ilişkilerinin belirlenmesi bakımından özellikle önemlidir.

Lübnan'daki politik ve ekonomik yapıların, komprador burjuvaziyi Lübnan toplumsal formasyonundaki diğer sınıfların zararına olan üstün bir duruma getirecek ölçüde geliştikleri erken bir tarihte belli oldu.(3) Lübnan'ın politik ekonomisi de, hizmet sektörünün egemen olduğunu, endüstri ve tarım sektörlerinin ise esas olarak ihracata yöneltildiğini gösterir.

Bağımsızlık için verilen savaşın hemen öncesinde oluşan sınıf ittifakları ve iktidar bloğunu destekleyen sınıflar, esas olarak ağalarınca desteklenen Hıristiyan (çoğunlukla Maruni olmayan) yüksek finans grubunun hegemonyasını yansıttı. Ayrıca, politik sahneye egemen olanlar sistem yanlısı sınıflardı. Bu sınıfların çeşitli fraksiyonları iktidar bloğunun üyeleri olmak için birbirleriyle rekabet halindeydiler.

Hûri'nin devrilmesi ve daha sonra Şemun'un seçilmesi, ekonomik çıkarlarını meşrulaştırma ve geliştirme girişimi içindeki diğer sınıfların ve sınıf fraksiyonlarının daha fazla politik güç uğruna giriştikleri rekabetin sonucuydu. İktidar bloğu içinde ve politik sahnede cereyan eden bu iktidar mücadelesi Lübnan ekonomisinin gelişimini yansıttı. Bu gelişim tarımın (bağımsızlık öncesinde ana sektör) diğer sektörler, özellikle hizmetler lehine hızla zemin kaybettiğini gösterir. Meyva ve sebze üretimini artırmak için yatırılan sermaye «ticarî kârlar ve hizmetler sektöründeki kazançlar»dan sağlandı. Bu gelişme komprador burjuvazinin tarıma nüfuz etmekte ve ihracat bakımından en kârlı ürünleri geliştirmekte olduğunu gösterdi. Mey-

---

3. Komprador burjuvazi, burjuvazinin yabancı finans ve endüstri ile doğrudan ya da dolaylı ilişkisi olan fraksiyonuydu. Bankacılar ve araba gibi yabancı malların temsilcileri kompradordular.

va ve sebze büyük çapta Dağ'da ve Beyrut'un güneyindeki kıyı bölgesinde yetiştiriliyordu.(4)

Politik sahnedeki çeşitli sınıf fraksiyonları ve gruplaşmalar arasındaki çatışmayı daha iyi kavramak için birinci rejimin Şemun'u nasıl ön plana çıkardığını tartışmak önem kazanmaktadır. Bunun için, konuya bir giriş olarak, iktidar bloğu içindeki çeşitli güçleri ve Hûri rejimindeki destekleyici sınıfları teşhis etmek gerekir.

Başlangıçta, bu rejim içinde önde giden kişiler ayrı ayrı kapitalist sınıf fraksiyonları içinde egemen durumda olan büyük ailelerden geliyorlardı. Bu aileler aile içi hiyerarşileri aracılığıyla rejimi ve onun iktidar temelini oluşturdular. Başlangıç aşamalarında rejimin önde giden kişileri şunlardı: Riad el-Solh, Henri Firaun, Sabri Hamadeh, Mecid Arslan, Ahmed el-Esad ve Abdül-Hamid Kerâmi.(5) Sünni Başbakan Solh Lübnan'ın güneyinde kent ve yarı-kent Sünni küçük burjuvazisi arasında iktidar temeline sahipti.(6) Beyrut'taki Sünni zuamâ (Selam, Yafi ve diğerleri) Solh'un kişiliğinde ikrarcı sistem içinde politik güçlerini zayıflatan güçlü bir lider görüyorlardı (Başbakanlık gibi uygun görmedikleri bir mevkide bulunmasından ötürü).

Ahmed el-Esad (Şii) güney Lübnan'ın en güçlü toprak ağasıydı. Güneyi kontrolu altında tutuyor ve rejim içinde yer alan diğerlerinden daha fazla politik güce sahip bulunuyordu. Zengin bir Greek Katolik olan Firaun, rejime, Beyrut ve Bekaa bölgelerinde iktidar temeli sağlıyordu. Habib Ebu-Şahla (Greek Ortodoks), Phillippe Takla ve Michel Şiha ile birlikte (son

---

4. Bkz. 3. Bölüm. Hizmetler sektörünün, dış ve transit ticaret, bankacılık ve dış sermayeyi çeken taşınmaz mal alanlarında komprador burjuvazi lehine gösterdiği gelişme. Bu gelişmeler, Cumblat (reformcu) Şemun ve Eddé (Maruni komprador)'nin, hâkim toprak ağası sınıf fraksiyonu ve genelde Hûri rejimine karşı bir koalisyon içinde yer almalarıyla sonuçlandı.
5. M.C. Hudson, **The Precarious Republie** (New York, Random House, 1968), 149.
6. Ibid.

ikisi Greek Katolik) Firaun, rejime, Beyrut'daki ticaret ve finans gruplarının desteğini kazandırıyordu.(7)

Bekaa bölgesinde Firaun hâkim durumda olan Şii toprak ağası Sabri Hamedeh'in desteğini garantiledi. Ayrıca, finans çevreleri, Firaun, Kerâmi (kuzeyde Trablusşam'm Sunni zaim'i) ve Arslan'ı (Lübnan Dağı'nın Şuf bölgesindeki güçlü Dürzi toprak ağası) kapsayan büyük bir koalisyonun koordinatörü olarak davrandığı ölçüde rejimi destekliyorlardı.(8)

Bu büyük koalisyonun oluşturduğu iktidar bloğu burjuvazinin hegemonik olan komprador fraksiyonunu meydana getirdi. Bu blok rejimin ilk yıllarında politik bir uyum ve göreli bir istikrar sağlayabiliyor; böylelikle de Lübnan toplumsal formasyonu içindeki egemen sınıfın çıkarlarına hizmet ediyordu.

Rejim 1947 ve 1951'de yapılan iki seçimle kendini yenilemeyi başarırken, bağımsızlıktan hemen sonra neredeyse birden bire bazı değişiklik belirtileri ortaya çıktı. Bu belirtiler esas olarak iki çevrede ortaya çıktı: İktidar bloğu ve farklı fraksiyonlar arasında ve yine hakim sınıf içinde 1947 ve 1952 seçimlerine de yansıyan gruplaşmalar arasında bir iktidar mücadelesi. İktidar bloğu içindeki mücadele esas olarak rejimin büyük koalisyonu daha fazla zuamâ ailesini kapsamak suretiyle genişletme ihtiyacı ile aynı sınıf fraksiyonuna mensup olan çeşitli aileler arasındaki iç çatışmaların meydana getirdiği gerilimlerden kaynaklandı. Örneğin, Kuzeydeki en güçlü kent zaim'i Kerâmi, Hûri tarafından rejimin dışına itildi. Çünkü Hûri, eskiden hasımları olan, Mukaddem, El-Ali, Abbud, Cizre (hepsi Sünni) ve Fıranciye (Maruni) aileleriyle ittifak kurmaya çalışıyordu. Bu politika Kerâmi'yi 1947'de iktidar bloğunu terketmeye zorladı.(9)

Güneyde El-Esad daha küçük zuamâ ailelerine, Üzeyranlar ve El-Halillere muhalefet etti. Bekaa'da, Hamadeh, Greek Katolik zaim'i Bekaalı Joseph Skaf'ın 1947 seçimlerine güneyden aday olarak katılmasına izin verilmediği taktirde rejime verdiği

---

7. Ibid., s. 150.
8. Ibid., s. 149.
9. Ibid., s. 151.

desteği geri çekeceği tehditinde bulundu.(10) Nc var ki, rejime yönelik en sert direniş Maruni Kilisesi Patriği'nden ve Ulusal Blok'un lideri Emile Edde'den geldi. Lübnan Dağı'ndaki bu direniş 1947 seçimlerinden sonra, Hûri'nin Anayasal Blok (AB)' unun iki adayı, Cumblat ve Şemun rejimi çürümekle suçladıkları zaman şiddetini artırdı. Cumblat 1946 gibi erken tarihte rejimi eleştirmekte, politik ve ekonomik reformlar yapılmasını istemekteydi. Cumblat'la işbirliği yapmak isteyen Hûri 1946'da ona iki bakanlık, ulusal ekonomi ve tarım bakanlıklarını verdi.(11) Ne var ki, seçimlerden sonra Cumblat istediği reformların gerçekleştirilmesi bakımından daha uygun bir rejimin kurulması meselesini ciddi biçimde düşünmeye başladı.

Beyrut'ta rejim Abdullah el-Yafi, Sami el-Solh ve Hüseyin el-Kuveyni (hepsi Sünni) ile ittifak kurarak muhalefetin üstesinden geldi. Ülke çapında yaygın muhalefete rağmen iktidar bloğu seçim sonuçlarına hâkim olmayı başardı. Bu, ülkeyi beş seçim bölgesine (güney, kuzey, Bekaa, Akkar, Lübnan Dağı) ayıran «büyük liste» sistemi sayesinde mümkün oldu. Böylelikle, her sınıf içinde en güçlü olan, seçimler sırasında tüm bölgeye hâkim olabilmekteydi.(12) Örneğin El-Esad zuamâ ile sıkı ittifaklar kurmak suretiyle gücünü tüm güneye yayabildi. El-Esad'm diğer zuamâ ile birlikte tek bir «büyük liste» içinde yer alması oyları karşılıklı olarak garanti ediyordu. Pek çok durumda bu uygulama bölgedeki muhalefetin parlamentoya girmesini önledi.

Çok sayıda kentsel ve «feodal» zuamâ'yı, bu arada Cumblat gibi kişileri dışlayan 1947 seçimleri sonuç olarak rejime muhalefetin artmasına yolaçtı. Buna rağmen rejim parlamentoda güçlüydü. Hûri'nin 1949'da yeniden başkan seçilmesini sağlayan bir anayasa değişikliği parlamentoda kabul edildi.(13)

---

10. Ibid.
11. Ibid., s. 150.
12. Abdo Baaklini, **Legislative and Political Development: Lebanon 1842-1972** (Durham, Duke University Press, 1976), s. 145-147. Yine bk. Hudson, op. cit., s. 163, dn. 18.
13. F. Qubain, **Crisis in Lebanon** (Middle East Institute, Washington DC, 1961), s. 22.

1951 seçimlerinde rejimin zaferini sağlamak için Hûri seçim bölgelerini yeniden düzenledi ve parlamentodaki sandalye sayısını 55'ten 77'ye çıkardı. Bu taktikler sayesinde muhalefetin oylarını böldü ve bazı muhaliflerinin seçimlerde sandalye kazanmalarına rağmen, parlamentoda güçlü bir çoğunluk sağladı.(14)

Muhalefetin seçimleri kaybeden üyeleri rejim yanlısı adayların son derecede güçlü rakipleri durumundaydılar. Seçimi kazananların 1952'de, 1947 seçimlerine nazaran daha az sayıda oy almaları bu gerçeği ortaya çıkardı.(15) Hûri'nin muhalefetine rağmen, Anayasal Blok'un adayı ve Emile'in oğlu Picrre Edde Lübnan Dağı'nın Maten bölgesinde seçimi kazandı. Çürümeyi kökünden söküp atmak için hükümeti değiştirmek amacında olduğunu ilan eden Sosyalist Ulusal Cephe, Lübnan Dağı'nın Şuf bölgesinde dokuz sandalyeden beşini kazanmayı başardı. Sosyalist Ulusal Cephe'nin başkanı Cumblat, Kamil Şemun, Emile Bustani, Ghassan Tueini ve Enver el-Kâtib ile birlikte seçildi.(16)

Lübnan Komünist Partisi

Sistem karşıtı olup da seçimlerde oy alan tek parti komünist partisiydi. Parti adayı Mustafa el-Ariss seçimlere girdi ve kaybetti.(17) Bu partinin kökleri İskender el-Riyasi, Yusuf İbrahim Yazbek ve tanınmış şair Elias Ebu Şabaka gibi ütopik Lübnan komünistlerine kadar uzatılabilir. Riyasi'nin gazetesi, *The Roaming Journalist* (Al-Sahafi al Taeh) bu ütopyacılar tarafından sendika örgütlenmesini desteklemek ve baskıya, adaletsizliğe karşı çıkan sınıflar arasında eşitlik va'zetmek için kullanıldı.

Yazbek, bir işçi olan Fuad el-Şamali, Elias Sroor ve birkaç

---

14. Hudson, op. cit., s. 151-153.
15. İbid., s. 152-153.
16. Ibid., s. 153.
17. Ibid.

kişi, daha sonra «Lübnan Halk Partisi»ni kurdular. Yazbek'in gazetesi *El-İnsaniye* (İnsanlık) partinin yayın organıydı. Parti'nin 1925'te Suriye'de Fransızlara karşı gerçekleştirilen ulusal ayaklanmayı destekleyici faaliyeti kitle desteğini artırdı. Aynı yıl, parti ve Lübnan'daki Ermeni komünistlerin oluşturduğu bir grup (Spartaküs Ligi) Suriye ve Lübnan Komünist Partisi'ni kurmaya karar verdi. KP'nin Merkez Komitesi, Artin Madolyan, Fuad el-Şemali (parti başkanı), İbrahim Yazbek ve Elias Ebu Nadher'den oluşuyordu. Parti birkaç yıl içinde çeşitli Suriye ve Lübnan bölgelerine yayılmayı başardı. Özellikle, Şam, Trablusşam ve Beyrut'daki işçiler arasında güçlüydü. 1932'de parti başkanı olarak 12 yaşındaki Haled Bekdaş (Şam parti örgütüne 1930'da katıldı), Artin Madoyan, Refik Daha, Fercella el-Hilu ve Nicola el-Shawi'nin oluşturduğu yeni bir Merkez Komitesi seçildi.

Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlığının ilan edilmesiyle birlikte parti Beyrut'ta bir kongre topladı. Burada biri Lübnan (El-Hilu'nun Genel Sekreter olduğu), biri Suriye (Bekdaş'ın Genel Sekreter olduğu) olmak üzere iki ayrı komünist partisinin kurulması kararlaştırıldı.(18)

1951 seçimlerinde Lübnan Komünist Partisi (LKP), işçiler, profesyonel ve küçük burjuva unsurlar, öğrencilerin ve aydınların oluşturduğu kesimler arasında sağlam bir tabana sahipti. LKP, Hıristiyanlar arasında, özellikle kuzeyde El-Koura'da ve Beyrut'un bazı mahallelerinde sağlam bir taban geliştirebilmekteydi. Ne var ki, bağımsızlığın bu ilk aşamasında ikrarcılığa ya da Hûri rejimine karşı başarılı bir mücadele veremedi.

Gelişen muhalefet karşısında rejimi zayıflatan başka sorunlar da vardı. Filistinli sürgünlerin Lübnan'a girdikleri 1948 yılında savaşın meydana getirdiği kızışma henüz sona ermemişti. Ayrıca, Suriye Milliyetçi Partisi (SMP)'nin 1949'da gerçekleştirdiği darbe girişimi rejimin istikrarını bozmuştu. Bu parti Lübnanlı Antoine Saadeh (doğumu 1904 Shwere) tarafından 1932'de gizli bir isyancı örgüt olarak kuruldu. Saadeh 1935'te

---

18. Sami Zubian, **The Lebanese National Movement** (Beyrut, Dar-Al-Masseerah, 1977), 159-185.

politik faaliyetlerinden ötürü Fransızlarca tutuklandı. Hapiste, *The Rise of Nations* (Ulusların Yükselişi) başlıklı bir sosyolojik çalışma yaparak partinin ideolojisini geliştirdi. Parti görüşleri şöyleydi:

«Suriye anavatanı Suriye ulusunun içinde doğduğu doğal ortamdır. Coğrafi sınırlar bu anavatanı diğerlerinden ayırır ve Sina Yarımadası ile Akabe Körfezi'ni kapsayarak kuzey doğuda Toros Dağları'ndan güneyde Süveyş Kanalı ve Kızıl Deniz'e, batıda Kıbrıs Adası dahil Suriye Denizi (Akdeniz)'nden doğuda Arabistan Çölü ve İran Körfezi'ne uzanır... Onu (anavatanı) ortak olarak ifade eden şey şudur: Bereketli Suriye Ayı ve onun yıldızı, Kıbrıs.»(19)

Parti, Suriye, Lübnan, Filistin ve Ürdün'e yayıldı; fakat Saadeh'e göre Bereketli Ay'ın bir parçasını oluşturan Irak ve Kuveyt'e yayılamadı. Parti'nin 1948-49 yıllarında Lübnan'da hızla güçlenmesi Lübnan hükümetini parti üyelerini tutuklamak ve sürekli rahatsız etmek gibi baskı tedbirlerine itti. Parti 1949'da tepki gösterdi fakat iktidarı ele geçirmeyi başaramadı. Sonunda Saadeh Suriye'ye kaçtı. Daha sonra Lübnan'a iade edildi, yargılandı ve 8 Temmuz 1949'da (yakalandıktan sonra ilk 24 saat içinde) idam edildi.(20) Parti anti-Arap-milliyetçi bir partiydi ve öncelikle küçük burjuvaziye (meslek sahipleri, dükkâncılar, köylüler v.b.) hitap ediyordu. Dağ'da ve kuzeydeki El-Kura'da Hıristiyanlar arasında güçlü bir temele sahipti. Lübnan'ın tüm bölgelerinde taraftarları vardı ve üyeleri tüm dini mezheplerden geliyordu.

Saadeh'in idam edilmesi üzerine parti Başbakan Riad el-Solh'u katletmek suretiyle rejimi arkadan vurdu. Bu eylem rejimi önemli ölçüde zayıflattı. Sünni zuamâ artık desteğini geri çekiyordu.(21) Ek olarak, korumacı Suriye burjuvazisinin 1950'de gümrük kurallarını ağırlaştırması zaten sallantıda olan Lübnan ekonomisine ağır bir darbe oldu.

---

19. Ibid., s. 299-300. Çevirisi benim.
20. Ibid., s. 301.
21. Solh, 1951'de Amman'da SMP üyeleri tarafından, bu partinin kurucusunun Lübnanlı yetkililerce idam edilmesine misilleme olarak, öldürüldü.

Ekonomik durumun kötüye gitmesi (işsizliğin artması, satış fiyatları indeks'inde ve hayat pahalılığı indeksinde artışlar) muhalefetin kitle desteği kazanmasına yolaçtı. Sosyalist Ulusal Cephe (SUC)'nin çağrısıyla başlayan gösteriler, yürüyüşler ve grevler rejimi bunaltmaya başladı.(22) Rejim muhalefetin gazetelerini kapatmak suretiyle karşılık verdi. Bunun üzerine Sami el-Solh'un (Riad'm kardeşi) Başbakanlık'tan istifasıyla ortaya çıkan durumdan yararlanan muhalefet grevlere hız verdi. Durumu rejim açısından ağırlaştıran şey ordunun tarafsız tutumuydu. Bütün bu gelişmeler rejimi istikrarsız bir konuma getirdi.

Muhalefeti oluşturan elit politik aktörler, daha önce belirtildiği gibi SUC içinde örgütlendiler. Parlamento içinde grubu bulunan SUC, Cumblat'ın başında bulunduğu Sosyalist İlerici Parti (SİP)'yi, Ulusal Blok (Edde)'u, Ulusal Çağrı Partisi'ni, bu arada, Hamid Franciye ve Şemun gibi milletvekillerini de kapsıyordu. İşçiler ve köylüler elit muhalefeti destekleyen sınıflar olarak Halk Cephesi içinde örgütlendiler. Bu cephe Ulusal Örgüt, Ulusal Kongre ve El-Hayat El-Vataniye gibi örgütleri kapsıyordu. Bu örgütleri oluşturanlar çoğunlukla Hûri rejimini ekonomik ve politik fırsatları önleyen bir rejim olarak değerlendiren Müslüman meslek sahipleri ve işadamlarıydı. Bu arada Halk Cephesi LKP (Falanjist) ve Necât Partisi'ni de (ikisi de 1936'da kuruldular) kapsıyordu.(23)

SUC içindeki ana parti 17 Mart 1947'de Kemal Cumblat tarafından kurulan SİP idi. Şehik Abdullah el-Alaili (Müslüman), George Hanna, Albert Adib, Fuad Rizk ve Ferid Cubran (hepsi Hıristiyan) gibi isimler parti içinde yer alıyorlardı. Bunların hepsi kendi topluluklarının önde giden kişileriydi. Partinin hedefi sosyal adalet, özgürlük ve barışı üstün tutacak «gerçek» bir demokrasi temelinde bir toplum inşa etmekti. Parti, aynı zamanda, Lübnan'ı Arap ulusunun bir parçası olarak görmesi bakımından pan-Arap'tı.

Kurulduğu andan itibaren parti, feodal ve sınıfsal ünvanların kaldırılması, basın özgürlüğü, sağlık hizmetlerinin ulusal-

---

22. Qubain, op. cit., s. 23.
23. Ibid., s. 22.

laştırılması, tarım kooperatifleri, işsizlik sigortası ve serbest eğitim için çağrıda bulunmuştu. Seçim programı tek bir sloganda özetleniyordu: «Herkese ekmek, herkese iş, eğitim, özgürlük.» Bu platform sayesinde hareket Lübnan'ın bütün bölgelerine ve ülkedeki bütün dini mezheplere yayıldı.(24) Ne var ki, partiye en güçlü desteği veren taban Şuf bölgesinde yaşayan Dürzilerdi. Bunun esas sebebi Cumblat'ın çoğu küçük burjuvaziden gelen dindaşları arasında sahip olduğu şöhretti. Cumblat sahip olduğu itibarı, geleneksel bağları Lübnan'ın büyük çoğunluğunun yararlanabileceği ilerici toplumsal ve politik hedeflerin hizmetine sokabilecek şekilde kullanabilmekteydi.

SUC ve Halk Cephesi'nin temsil ettiği geniş tabanlı ittifaklar, rejimi zorlayarak iktidarın 19 Eylül 1952'de General Şalıab'a verilmesini sağladılar. 23 Eylülde parlamento Şemun'u (SUC'den) Başkan olarak seçti.(25) Şemun seçilmeden iki gün önce SUC liderlerinin huzurunda, Anayasa'ya, Ulusal Pakt'a saygı göstereceğine ve yönetimde reform yapacağına dair ant içti.(26)

Hûri epizod'unun önemli bir yönü, parlamentodaki çoğunluğa (66'ya karşı 77 milletvekili) rağmen bu rejimin kitleler ve diğer sistem yanlısı (fakat rejim karşıtı) güçler tarafından gayri meşru olarak değerlendirilmesiydi. Bu sistem yanlısı güçler politik hedeflerine ulaşmak için sistem içinde fakat aşırı yöntemlere başvurmak zorunda kaldılar. Bu ise sistemin sistem yanlısı güçlerin taleplerini bile karşılayabilecek mekanizmalara sahip olmadığını gösterir. Sistemin yapısı (ikrarcı ve zuamâ'ya dayanan), ülkenin küçük yüzölçümü ve kaynaklarının son derecede sınırlı oluşu, iktidar bloğunun içinde ve dışında birbiriyle rekabet eden bütün bu sınıfların isteklerine karşılık verilmesine engel oluyordu.

Diğer bir düzeyde, muhalefetin oluşumuna aykırıdan bir bakış, hareketin içindeki kesimlerin çoğunlukla kent kökenli (iş adamları, avukatlar, tüccarlar) olduklarını ya da Lübnan

---

24. Zubian, op. cit., s. 137.
25. Ibid.
26. Ibid., s. 24.

Dağı'ndan geldiklerini ve esas olarak, UB, LKP ve SİP ile temsil edildiklerini ortaya koyacaktır. UB, LKP ve Şemun Lübnan'ın ekonomik gelişmesinden ve/ya da iktidar bloğu üzerindeki hegemonyadan daha büyük bir pay istiyorlardı.

Başından itibaren Şemun, rejiminin politika üzerindeki kontrolunu sağlamlaştırmaya başladı. İkrarcılık bağlamı içinde toprak ağalarının, genelde ise tüm muhaliflerinin gücünü azaltmaya çalıştı. 1953 parlamento seçimleri ne olduğunu ortaya koyar. Beyrut'ta ve Lübnan Dağı'nda Ulusal Blok Anayasal Blok'u yenilgiye uğrattı. Kuzeyde, rejimin muhalifleri küçük bir farkla yeniden seçildiler. Raşid Kerâmi de Trablusşam'da, Zagartalı Hamid Franciye gibi yeniden seçildi. Üzeyranlar ve Haliller ilk kez parlamentoda sandalye kazandılar. Güneyde El-Esad ve oğlu Kamel yeniden seçildiler, fakat ailenin gücü zayıflamıştı. Üzeyranlar ve Haliller de toprak ağalarıydı; buna rağmen El-Esad'a karşı rejimi desteklediler.

Şemun döneminde meydana gelen bir diğer gelişme, Cumblat'ın toprak reformu ve iş hayatının ulusallaştırılması önerilerini Başkan'ın reddetmesiyle birlikte SUC'nin yalpalamaya başlamasıydı. SUC'nin iki üyesi Cumblat'ın reform önerilerine ilgi duymuyordu, çünkü harekete çok erken bir tarihte sistemin içinde daha güçlü bir konum elde etmek için katılmışlardı. Şemun rejimi onlara bu fırsatı verdi. Şemun 1953 seçimlerinde Cumblat'ı yenilgiye uğratmak istiyordu. Bu amacına ulaşamadı ama, SİP adayı Enver El-Kâtib'in yerine Bustani'nin seçilmesi üzerine Cumblat'ın etkinliğini bir ölçüde azaltmayı başardı.(27)

1953 seçimleri hem hâkim sınıf içindeki mücadelenin bir yansımasıydı, hem de komprador burjuvazinin (özellikle Maruni kesimi) gücünü diğer sınıfların zararına pekiştirmek için gösterdiği çabaları yansıtıyordu. Ne var ki, ikrarcılığın sınırları içinde ittifakların Maruni kesim ve burjuvazinin hâkim durumda olmayan grupları (örneğin, Hûri rejiminden dışlanmış olan Halil ve Üzeyran aileleri) arasında gerçekleştirilmesi zorunluydu.

Hâkim sınıf içindeki gerilimlerin şiddetlenmesine yardımcı olan başka gelişmeler de vardı. İkrarcılık düzeni ve Ulusal

---

27. Hudson, op. cit., s. 155.

Pakt Lübnan politikasında oyunun kurallarını belirleyen parametreler oluşturdu. Pratikte bunun anlamı, çeşitli burjuva fraksiyonların iktidar bloğunda hegemonya kurmak için kendi aralarında rekabet etmek zorunda olmalarıydı. Çeşitli burjuva kesimler ve gruplar rejimin bir parçası haline gelebilmek ve Lübnan'ın toplumsal formasyonu içinde egemen olabilmek için birbirleriyle yarışmak durumunda kaldılar. Bu arada, ikrarcı düzen hâkim sınıfın ortak çıkarlarını muhafaza altına aldı. Lübnan'da ekonomik gelişmenin hizmetler sektörü lehine işleyen genel dinamiği bazı burjuva kesimlerin bu düzeni hiçe sayma eğilimlerine yol açtı. Rejimin içinde yer alan komprador burjuvazi, politik gücünü arttırma, toprak ağalarının, diğer burjuva fraksiyon ve gruplarının gücünü kırma girişimi içinde izlediği politikadan başka bir seçeneğe sahip değildi.

Uluslararası durumdan (yarı-sömürgelerde komprador sınıfların gelişimini destekleyen ve Birleşik Devletler'in egemen olduğu uluslararası kapitalist pazarın nitelediği durum) yararlanan rejim adına izlenen politikayı etkin hale getirmek için girişilen hareketler büyük risk taşımıyor değildi. Şemun rejime karşı yönelen kitlesel bir protesto dalgasının üzerinde yükselen bir muhalefetin direnişiyle yüz yüze geldi. 1957 parlamento seçimlerini muhaliflerini uzaklaştırmak, taraftarlarını ise parlamentoya sokmak için yönlendirdi.(28) Kuzeyde ve Bekaa'da belli başlı muhaliflerini parlamentodan uzaklaştıramadı. Raşid Kerâmi, Hamid Franciye ve Kahtan Hamadeh girdikleri yarışı kazandılar. Bu arada rejim taraftarı Charles Malik de kuzeydeki Kura bölgesinde kazandı. Beyrut'ta, Şemun'un muhalifleri Selam ve El-Yafi Sami El-Solh'un listesi karşısında kaybettiler. Cumblat da Şuf'ta kaybetti. Rejim yanlısı milletvekilleri şu şekilde dağılmışlardı: Beyrut, 11'de 10; Lübnan Dağı, 20'de 18; Bekaa, 10'da 6; güney, 11'de 6; kuzey, 14'te 8.(29)

Şemun açısından 1953 seçimlerine nazaran daha iyi bir durumu göstermesine rağmen bu sonuçlar rejime verilen desteği yansıtmıyordu. Bu sadece rejime Anayasayı değiştirme ve Şe-

---

28. Ibid., s. 156.
29. Ibid., s. 152-153.

mun'un işine yarayacak bazı yasal düzenlemeler yapma fırsatı veren bir oyundu. Muhalefet durumun farkındaydı ve bu yüzden Şemun'u suçluyordu.

Bölgede Nâsırizmin Yükselişi

Bu iç olaylar bölgedeki diğer olaylardan ayrı değildi. Mısırlı Hür Subaylar'ın 23 Temmuz 1952'de gerçekleştirdikleri darbe (Necip ve Nâsır'ın önderliğinde) soğuk savaşın ufukta göründüğü bir zamana rastladı. Darbe Kral Faruk'un çürümüş Mısır rejimine bir tepkiydi ve Arap milliyetçi ideolojisi için bir zafer anlamını taşıyordu.(30)

Mısır ve Suriye Arap milliyetçi rejimleri bölgede emperyalizmle çatışma halindeydiler. Örneğin Mısırlılar İngilizlerin Süveyş Kanalı bölgesinden çekilmesi için görüşmelerde bulunuyorlardı. Ek olarak, Birleşik Devletler politikası genelde milliyetçi rejimlerin ve Arap kitlelerin arzularıyla doğrudan çatışma halindeydi. Kitleler Nasır'ın Arap milliyetçiliği ve birliği için yaptığı çağrıya uydular. Çıkarları yeni sömürgeciliğe bağlı olan, Irak, İran ve Suudi Arabistan Arap milliyetçiliği ve birliği yönünde yükselen dalgaya karşı durdular. 1955'te kurulan Bağdat Paktı içinde yer alan belli başlı ülkeler, İran, Irak ve Türkiye idi. Bu ülkelerin çıkarları BD'in bölgede izlediği politikayla önemli ölçüde çakışıyordu.(31)

Dışardan Arabizm'e hizmet ediyormuş gibi görünen Şemun, Irak, Ürdün ve Suudi Arabistan'la olan bağlarını güçlendirmeye başladı. Bu arada Arap milliyetçileri tarafından Bağdat Paktı'na katılma girişimleri olarak yorumlanan bazı hareketler yaptı. Aynı yıl içinde Türk Başbakanı'nı Lübnan'a davet etti.

---

30. 1952 darbesinin Arap politikasında bir dönüm noktası olduğu tartışma götürmez. Nâsırizm Arap dünyasında öncü bir ideoloji olarak ortaya çıktı. Örneğin, bk. R. W. Baker, **Egypt's Uncertain Revolution Under Nasser and Sadat** (Cambridge, Mass, Harvard University Press, 1978).
31. Örneğin, bk. Qubain, op. cit., s. 39-47.

Bu hareket, Lübnan, Suriye ve Mısır'da tepkiyle karşılandı. Kamuoyundan yükselen sesler Şemun'u pakt'a katılmak niyetinde olmadığını açıklamaya zorladı.(32)

Şemun'un 1956 Suveyş Savaşı sırasında aldığı tutum durumu biraz daha ağırlaştırdı. Savaş sırasında Şemun Arap dünyasıyla dayanışma içinde olduğunu göstermek amacıyla saldırganlarla, yani Britanya ve Fransa ile ilişkisini kesmediği gibi, Londra'daki elçisini de bir protesto gösterisi olarak geri çekmek istemedi. Bu tür hareketlerde bulunmak komprador burjuvazinin çıkarlarını tehlikeye sokacak büyük ekonomik karışıklıkları davet etmek ve bu sınıf fraksiyonunu Lübnan'daki diğer hâkim sınıflar ve sınıf fraksiyonları karşısında zor duruma düşürmek anlamına gelecekti. Diğer bir deyişle, bu burjuva fraksiyonunun çıkarları Lübnan'ın içindeki ve dışındaki Arap kitlelerin çıkarlarıyla uyuşmuyordu.

Bu kitle mücadelesi ve anti-emperyalizm döneminde Birleşik Devletler'in bölgedeki emperyalist çıkarları ve politikaları sorunlarla karşılaştı. Bu gelişmeler karşısında BD başkanı Eisonhower bölgeyi komünizmin (henüz) şekilsiz «tehdit»inden korumak için kendi adıyla anılan doktrinini ilan etti. 5 Ocak 1957'de onaylanması için Kongre'ye şu maddeleri sundu:(33)

1. Ulusal bağımsızlığın muhafazası için ekonomik gücü geliştirmek amacıyla Ortadoğu bölgesi genelinde yer alan her ulus ya da uluslar grubuyla işbirliği yapmak ve bu uluslara yardımda bulunmak;
2. Aynı bölge içinde yardım isteyen her ulus ya da uluslar grubuyla askeri yardım ve işbirliği programlarının hazırlanması; ve
3. Uluslararası komünizmin kontrolu altında bulunan herhangi bir ulusun açık silahlı saldırısı karşısında yardım istenmesi halinde bölgede bulunan ulusların

---

32. Ibid., s. 37.
33. Leila Meo, **Lebanon: Improbable Nation** (Bloomington, Indiana University Press, 19-65), 102-103.

toprak bütünlüğü ve politik bağımsızlıklarının güvence altına alınması ve korunması için Birleşik Devletler Silahlı Kuvvetlerinin sevk edilmesi.

16 Mart 1957'de Şemun Eisonhower Doktrini'ni kabul etti. Bu hareket Arap milliyetçilerinden gelen sert uyarılara sebep oldu. Lübnan'daki hakim sınıfın diğer üyeleri Şemun'un güvence verdiği Ulusal Pakt'ın açık biçimde ihlal edildiğini gördüler. Durumu ellerindeki gücün azaltılması biçiminde yorumladılar. 1 Nisan 1957'de Birleşik Ulusal Cephe (BUC)'dan Lübnanlı 20 politik lider Şemun'a aşağıdaki taleplerin ileri sürüldüğü bir memorandum verdi:(34)

1. Bir sonraki Meclis, Başkan'ın istediği gibi 66 üye ile değil 88 üye ile oluşturulmalıdır;
2. Şimdiki kabinenin, yerini, gelecek parlamento seçimlerini (Haziran'da) denetleyecek «tarafsız» bir kabineye bırakarak istifa etmesi;
3. 1956 Kasım'ında, Süveyş krizi sırasında uygulanmasına başlanan olağanüstü durumun ve basına uygulanan sansürün acilen kaldırılması;
4. Şimdiki kabine yeni bir Meclis'in seçilmesine kadar herhangi bir dış güçle anlaşmaya girmemelidir.

Memorandum'da bir de uyarı yer alıyordu. Şemun'un talepleri dikkate almaması halinde 20 politik lider «ülke çıkarlarının gerektirdiği yönde pratik adımlar atmak zorunda kalacaklarını» bildiriyorlardı.

3 Mayıs 1957'de hükümet «serbest» seçimlere hazırlık olarak olağanüstü düzenlemeleri ve basına uygulanan sansürü kaldırdı. Birleşik Ulusal Cephe'nin seçim programında esas olarak toplumsal ve politik reformlar için çağrıda bulunuluyordu. Program aym zamanda anti-emperyalistti. Seçimler, halktan gelen baskı karşısında kabinenin istifa etmesinden sonra 9

---

34. Qubain, op. cit., s. 43.

Haziran 1957'de yapıldı. Ne var ki, seçim sonuçları geldikçe Şemun'un zafer kazandığı anlaşılmaya başlandı. Parlamentodaki sandalyelerin 2/3'ünü garantilemeyi başarmıştı. Muhalefet Şemun'u seçimlerde hile yapmakla suçladı.(35)

Bu yeni seçimlerin sonucu Lübnan rejimi ile Suriye ve Mısır'ın Arap milliyetçi rejimleri arasındaki kopuşmayı artırdı. Bu rejimler Şemun'un Arap milliyetçiliğine karşı olan emperyalist planlara çabucak ve açıkça katılmak için iktidarını güçlendirmekte olduğunu anlamışlardı.

Mısır ve Suriye arasında kurulan birlik 1 Şubat 1958'de ilan edildiği zaman (birlik tüm Arap dünyasının birleşmesi yönünde atılan ilk adım olarak kabul ediliyordu) Lübnan'daki BUC'nin delegeleri bu fırsatla birliği gerçekleştirenleri kutlamaya gittiler. Ayrıca, Lübnan'ın tüm kentlerinde halk gösteriler yaparak kutlamalara katıldı. Bu arada Arap milliyetçiliğine karşı çıkılmasını amaçlayan emperyalist planlar lanetlendi. Lübnan'daki anti-Arap milliyetçiler şimdiki durumda parlamentoda çoğunluğa sahiptiler. Bu kişiler Şemun'u destekleyecek ve Arap milliyetçiliğinin kendiliğinden gelişmesini önleyecek bir kitle temeli yaratmak için Maruniler arasında kışkırtma hareketlerine başladılar.

Kitle desteğini genişletmek için muhalefet bir ideoloji olarak Arap milliyetçiliğine, geleneksel desteğe (zaim gücüne) ve toplumsal reformlar için yapılan çağrıya güveniyordu.(36) Önemle belirtmek gerekir ki, tek başına geleneksel güç, Şemun'un yenilgiye uğratılmasında yeterli olamazdı. Bu nedenle geleneksel güçler bölgedeki Arap milliyetçi güçleriyle ittifak kurdular. Onlar için, toplumsal demokratik ve/ya da Arap milliyetçi eğilimlerinin bulunduğu Lübnan'da Şemun'un yenilgiye uğratılması toplumsal reformlar ve pan-Arabizm meseleleri bakımından kendi konumlarını güçlendirmenin bir yoluydu. Birleşik Ulusal Cephe toprak ağaları ve diğer zuamâ için sadece bir araçtı. Bu araç sayesinde kendi politik ve ekonomik çıkarlarını sa-

---

35. Ibid., s. 57.
36. Hudson, op. cit., s. 114.

vunabilmekte ve Şemun'u kendi bölgelerinde toplumsal hastalıklar yaratmakla suçlayabilmekteydiler.

Muhalefet çoklu-ikrarcı (multi-confessional) idi. Üyeleri hem Hıristiyan hem de Müslümanlardan oluşan sözkonusu güçler şunlardı: Lübnan Komünist Partisi, Arap Baas Sosyalist Partisi ve Arap Milliyetçi Hareketi. Arap Baas Sosyalist Partisi, Arap Baas Partisi adı altında 7 Nisan 1947'de Suriye'de kuruldu. Parti'nin iki kurucusu, Michel Eflak (Hıristiyan) ve Salah El-Din El-Bitar (Müslüman) Arap Birliği için çağrıda bulunan anti-komünist Arap milliyetçileriydi. 1952'de parti, Arap Baas Sosyalist Partisi (ABSP)'ni kurmak için Suriye'deki Ekrem El-Hurani'nin Arap Sosyalist Partisi ile birleşti. Birleşme özgün Baas Partisi'ne sağlam bir köylü taban kazandırdı.(37) Parti Lübnan dahil pek çok Arap ülkesine hızla yayıldı. Lübnan'da bütün dinî mezheplerden üye kaydedildi. Hareketin yayıldığı diğer Arap ülkelerinde olduğu gibi Lübnan'da da, parti tabanını esas olarak kent ve kır küçük burjuvazisi oluşturuyordu.

Arap Milliyetçi Hareketi (AMP) 1950'lerin başında Filistinli George Habaş ve Arap milliyetçi düşüncesini benimseyen kişilerce kuruldu. AMP aynı zamanda 1950'ler boyunca sadık bir tutumla Nâsır'ı izledi. Anti-komünist, milliyetçilik yanlısı bir örgüt olarak parti öncelikle küçük burjuvaziye hitap etti ve en çok Lübnan, Ürdün, Suriye ve Irak'ta faaliyet gösterdi.(38).

Birleşik Ulusal Cephe (BUC) liberal burjuvazinin örgütü olan Üçüncü Güç'ü de kapsıyordu. Bu güç Şemun'un demokratik süreci ve Ulusal Pakt'ı ihlal ettiğine inanıyordu. Bu koalisyon da çoklu-ikrarcı idi. Maruni Patriğini, Charles Hulû, Henri Firaun gibi kişileri, Hıristiyan ve Müslüman işadamı ve finansörleri kapsıyordu.(39)

Şemun, Suriye Milliyetçi Partisi (SMP), LKP (Falanjist)

---

37. Zubian, op cit., s. 193.
38. Ibid., s. 191.
39. Qubain, op. cit., s. 50.

ve Sami El-Solh, Başbakan, Kazem El-Halil (Şii), Fevzi El-Hos (Hıristiyan) ve Kahtan Hamedeh (Dürzi) gibi birkaç geleneksel lider dışında geniş çaplı bir destek sağlayamıyordu. Belirtmek gereksiz ki, bu ittifak Arap milliyetçiliğine ve reformlara karşıydı ve Birleşik Devletler'le ittifaka açıktı. «Tarafsız» durumda olan yegâne önemli güç Lübnan ordusuydu. Bu durum iki sebepten ötürü mümkün oldu: 1) Ordu komutanı General Şahab muhalefete sempati duyan bir Maruni idi; ve 2) Şahab, müdahaleye karar vermesi halinde, ordunun mezhep çizgileri boyunca bölünebileceğinden korkuyordu.

Bu verili durumda, hükümet ve muhalefet arasındaki düşmanlıklar, Şemun karşıtı Maruni gazeteci Naseeb El-Matni'nin öldürülmesiyle birlikte çirkin bir biçim aldı. Bu olay 8 Mayıs 1958'de patlak veren iç savaşı çabuklaştırdı. Şemun'un karşısında yer alan güçler bakımından, savaşı, Müslümanlar ile Hıristiyanlar arasında bir çatışma olarak karakterize etmek güçtür.

1958 Çatışmasının Sınıf Yapısı

Lübnan'ın politik ekonomisi, ülkenin temel sorunlarından birinin eşitsiz gelişme olduğu argümanını destekleyen pek çok kanıt sağlar. Burjuvazinin, devlet içinde ağırlıklı biçimde temsil edilmiş bulunan komprador fraksiyonu hizmetler sektörünün gelişmesini teşvik etti ve esas olarak endüstri ile tarımın gelişmesine karşı çıktı. Politik ve ekonomik gelişmenin bu çeşidi hayat pahalılığı indeksinde 1955 ve 1957 arasında 75 puanlık bir artışa yol açtı. Bu artış en şiddetli etkisini yoksullar ve orta sınıf üzerinde gösterdi.(40)

Politik hayatın ilk aşamalarında bile etkinliği açığa çıkan bu eşitsiz gelişmenin yarattığı bazı etkilerin diğer bir göstergesi Doxiadis Associates'in 1957 araştırmasında ortaya konuldu. Buna göre işgücünün % 3'ü (14.000) yılda 3.300 dolar

---

40. Hudson, op. cit., s. 64.

kazanırken, % 51'i 500 dolar ya da daha az kazanıyordu.(41) Bundan başka, Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)'nün 1959'da yaptığı bir araştırma Lübnan'da kişi başına gelirin düşük gelir grupları arasında 147 dolar, ulusal ortalamada ise 327 dolar olduğunu ortaya koydu. Bu çalışma, iç savaşın bitiminden sonraki birkaç ay içinde gerçekleştirilmiş olmasına rağmen, yine de, savaşın hemen öncesindeki durumun bir göstergesi olarak incelenebilir.

IRFED'in 1960-61 araştırması da eşitsiz gelişmenin ve kitlelerin içinde bulundukları kötü durumun bir göstergesi olarak ele alınabilir. IRFED diğer şeylerin yanı sıra şunu belirtmektedir: Tarımsal işgücü (Lübnan toplamının % 50'si) GSMH içinde % 15.8'lik bir paya sahipti. Ulusal ürün yüzdesinin tarımdaki işgücü yüzdesine oranı 0.324 idi. Mali sektörde yer alan işgücü Lübnan toplamının % 0.44'üne tekabül ediyordu ve GSMH içindeki payı % 6 (tarım için 0.324'e karşılık 13.623'lük bir oran) idi.(42)

Çatışmanın sınıf yapısını ortaya koyan diğer bir gösterge çatışma sırasında Şemun yanlılarının elinde bulunan bölgelerin refahın en yüksek olduğu bölgeler olmasıydı. Bu arada muhalefet genellikle ülkenin en az gelişmiş bölgelerini kontrol ediyordu.(43) Lübnan'ın politik ekonomisini ele alan bir önceki bölümde, ekonomik sektörlerin gelişmesinden esas olarak yararlanan bölgelerin Beyrut ve Dağ olduğu açıkça görülüyor.(44)

İç savaşın hemen öncesindeki konjonktür tartışılmış bulunan olaylar tarafından biçimlendi. Konjonktürde ortaya çıkan güçler ilişkisi, zamanla, savaşın sonucunu belirledi. Bu noktada, iç savaş sırasında meydana gelen dış müdahaleyi tartışmadan önce, bu güçlere daha yakından bakmak uygun olacaktır.

Şemun'la ittifak kuranların, aynı sınıflar içinde yer alan

---

41. Ibid.
42. Ibid.
43. Ibid., s. 110-111.
44. Bk. Bölüm Üç, s. 59-62.

diğer fraksiyon ve grupların zararına olarak rejimden yarar sağlayan sınıf fraksiyonları ya da grupları oldukları açıktı. Suriye Milliyetçi Partisi'ni Şemun'la ittifak kurmaya yönelten, bu partinin Birleşik Arap Cumhuriyeti (BAC, Suriye'nin Mısır'la birliği)ne duyduğu husumetti. Şemun'la bazı ayrılık noktalarına rağmen LKP rejimle ittifak halindeydi; çünkü, anti-Şemun hareketin Marunilerin iktidar bloğu içindeki hegemonyalarına ve çıkarlarına karşı olması gibi üstesinden gelinmesi gereken bazı faktörler sözkonusuydu.(45) İç savaştan hemen önce Pierre Cemayel (LKP başkanı) Lübnanlı göçmenlerden (çoğu Maruni) destek sağlamak ve Birleşik Devletler'den Lübnan'ın «korunması» (yani, Marunilerin ve BD'in bölgedeki çıkarlarının korunması) için garanti almak üzere Meksika ve Birleşik Devletler'e gitti. LKP'nin Eisonhower Doktrini'ni desteklemesi bu ışık altında görülmelidir.(46)

Üçüncü Güç içinde yer alan, Firaun, Ebu-Şahla ve Takla gibi mali çıkar grupları LKP'yi Şemun'u desteklemeye ittiler.(47) Mali burjuvazinin içindeki iki grubun olayları algılayış tarzı ve aktüel durumu, Entelis ve Salibi gibi pek çok yazarın iddia ettiği gibi, çatışmanın ikrarcı çizgiler boyunca meydana gelmediğini gösterir. Her şeyden önce bu iki grup çoğunlukla Hıristiyan'dı. İkinci olarak, bu iki grubun olayları algılayış tarzı içinde bulundukları maddi hayat koşulları tarafından biçimlenmişti. Örneğin Şemun, kendi rejiminin gücünü artırmak için dış güçlerle ittifak arayışı içinde Ulusal Pakt'ı (dış güçlerle ittifak arayışına girilmemesini ve Lübnan'ın «tarafsızlık»ının muhafaza edilmesini ön görüyordu) aşma ihtiyacı duyuyordu.

---

45. Bu Maruni çıkar grupları hizmetler sektörünün, özellikle dış ve transit ticaret, bankacılık, taşınmaz mal ve turizmin gelişmesine bağımlıydılar. Bu gelişme ekonomik yapıları komprador burjuvazi lehine yönlendiren Şemun döneminde hızlandı.
46. J. P. Entelis, **Pluralism and Party Transformation in Lebanon: Al-Ka'ib, 1936-1970** (Leiden, R. J. Brill, 1974), 175-176.
47. Ibid., s. 176.

Daha önce de belirtildiği gibi, Şemun'un burjuva grubu, SMP, LKP ve zuamâ ile ittifaka girdi. Bu gruplar içinde LKP sınıf oluşumu nedeniyle en önemlisiydi. Bu partinin kitle tabanı, daha önce belirtildiği gibi, çoğunlukla Lübnan Dağı bölgesinde yer alıyordu. Esas olarak, Lübnan'ın diğer bölgelerindeki benzerlerinden daha yüksek bir hayat standardına sahip olan küçük ve zengin köylülerle kentlerde yaşayan küçük burjuva unsurları kapsıyordu. Partinin Şemun'u desteklemesinin ve kendi mezhepçiliğini ön plana çıkaramamasının belli başlı sebeplerinden biri buydu. Yine de bu partinin çok derin köklere sahip ikrarcı karakteristiklere sahip olduğu açıktır. Bu karakteristikler LKP ideolojisinin önemli bir parçası oldu ve parti Lübnan'ın politik temsili içinde konumunu 6/5 Hıristiyan-Müslüman oranına uygun olarak belirledi. LKP'nin mezhepçiliği çatışma halindeki nebülözün sınıf temellerine uyum sağladı. Bu mezhepçilik genellikle Maruni bölgelerinin gelişmiş Maruni olmayan bölgelerin ise gelişmemiş olması gerçeğine dayandırıldı. Azgelişmişlik içindeki gelişmeye geniş çaplı bir ikrarcı dış görünüş verildi.

Rejim yanlısı ittifak yukarda betimlenen biçimi alırken, muhalefetin oluşturduğu ittifak daha önce sözü edilen pek çok faktör tarafından yönlendirildi. İttifakı mümkün kılan sebepler şunlardı: 1) Raşid Kerâmi, Saib Selâm ve Abdullah El-Yafi gibi zuamâ Ulusal Pakt'ı ihlâl ettikleri gerekçesiyle Bağdat Paktı'na ve Eisonhower Doktrini'ne karşıydılar. Bu kişilere göre Ulusal Pakt'ın ihlal edilmesi hakim sınıfın içindeki fraksiyonlar ve gruplar arasındaki dengeyi bozuyordu. 2) Bu kişiler Şemun'un Anayasa'yı değiştirme girişimine karşıydılar, çünkü bu girişim sistem içindeki güçlerini azaltacaktı. 3) Kitleler Bağdat Paktı'na karşıydılar. Yine bu kişiler Şemun'un, Lübnan'ı, Irak, Ürdün ve Suudi Arabistan'la ittifaka sokmak, böylece Birleşik Devletler'in bölgedeki konumunu güçlendirmek ve ülkeyi Batı'nın kapitalist çıkarlarına daha fazla açmak istediğini biliyorlardı. Bu durum Arap kitlelerinin büyük çoğunluğunun çıkarlarına taban tabana zıttı. Bu çıkarlar ifadelerini Arap Birliği ve bağımsız politik ve ekonomik gelişme düşüncelerinde buluyordu.

Zuamâ'nın ve kitlelerin çıkarları aynı yöndeydi. Ne var ki, emperyalizme karşı mücadeleye geleneksel zuamâ önderlik edebilmekteydi; çünkü, kitleler arasında varolan politik partiler kendi çıkarlarını kapsamlı bir ekonomik ve politik program içinde eklemlendirebilecek yetenekte değildiler. Bu partilerin liderlik konumuna gelememeleri aşağıdaki sebeplerle açıklanabilir:

1. Milliyetçi Arap kitleleri arasında Nâsırizm bir ideoloji olarak üstündü. Nâsırizm, diğer konulardaki görüşlerinin yanı sıra, sosyalizm için emperyalizme karşı verilen savaşta kitlelere önderlik edecek politik partilerin gerekli olduğuna inanmıyordu.(48) Bu politik ortamda, Baas Partisi ya da Arap Milliyetçi Hareketi (AMH) gibi pan-Arap örgütler politize edilmiş kitleleri harekete geçiremiyorlardı. Ayrıca, bu partiler, geniş çapta küçük burjuva olan sınıf bileşimleri nedeniyle esas olarak kentlerde faaliyet gösteriyorlardı.(49)

2. Lübnan Komünist Partisi (LKP) Arap Birliğini benimsemiyordu.(50) Moskova yanlısı bir parti olarak Arap politikasını Moskova ile aynı tarzda yorumluyordu. Bu durumda, doğru olarak, esas çelişmenin bölgedeki milliyetçi güçlerle emperyalist ittifaklar arasında olduğunu gördü. Bu koşullarda partinin, bölgede emperyalizme karşı verilen mücadeleye önderlik eden Nâsır'ı izlemekten başka seçeneği yoktu.

3. Nâsır'ın Lübnanlı muhalif zuamâ ile kurduğu ittifak Lübnanlı kitlelerin gözünde bu zuamâya daha büyük bir itibar kazandırdı. Arap milliyetçi partilerinin zuamâ konusunda

---

48. Birleşik Arap Cumhuriyeti'ndeki Arap Sosyalist Birliği devletin yarı-parti işlevi gören bir koluydu. Her durumda ASB, BAC'nin dışında değildi. BAC Nâsır yanlısı kitleleri kendine çekebiliyordu.
49. Beyrut, Trablusşam, Sayda ve Tire, Komünist Partisi, ABSP ve Arap Milliyetçi Hareketi (AMH)'nin en geniş kitle tabanına sahip oldukları yerlerdi. Bu tabanı daha çok öğrenciler, meslek sahipleri ve küçük ticaret erbabı oluşturuyordu.
50. M. Suleiman, **Political Parties in Lebanon** (New York, Cornell University Press, 19-67), 85-91.

Nâsır'ın arzuları yönünde hareket etmekten başka seçenekleri yoktu.

4. Kitleler milliyetçi partiler ile Nâsırizm arasında herhangi bir nitelik farkı görmüyorlardı. Gerçekte, Nâsırizm, politik ve ekonomik hedefi bakımından partilere nazaran daha cezbediciydi. Nâsırizm, aynı zamanda, kitlelerin çıkarlarını (Bağdat Paktı'na karşı olmak, Arap Birliğini savunmak vb.) bu partilerin yapabileceklerinden çok daha iyi eklemlendirebilecek yetenekteydi.

Birleşik Devletler'in Müdahalesi

Eisonhower Doktrini Birleşik Devletler'in Lübnan'a müdahalesinin temellerini oluşturmuştu. Daha önce Lübnan 1954'te imzalanan bir anlaşma (Madde Dört) gereğince Birleşik Devletler'den yardım almıştı. Birleşik Devletler iç savaşın başlamasından altı gün sonra Lübnan'a hava yoluyla silah sevketti. BD Büyükelçisi Robert McLintock, «İç güvenliğin sağlanması için bu hükümete yardım etmeye kararlıyız,» diyordu.(51) Bu arada bölgedeki Amerikan çıkarma kuvvetlerinin gücü iki katına çıkarıldı. Birleşik Devletler, 17 Mayıs'ta, Lübnan hükümetine tank göndermeye niyetli olduğunu, ayın 18'inde de, Lübnan'a Amerikan birliklerinin gönderilmesinin düşünüldüğünü açıkladı.

Şemun Birleşik Arap Cumhuriyeti'ni anlaşmazlığı tırmandırmakla suçladı. Mevcut durumda bu suçlama Birleşik Devletler'den yardım istemenin mazereti olarak değerlendirilebiliyordu. Başkaldıranlar sınır boyundan silah, belki de adam ve para sağlarlarken, krize Şemun'un iç ve dış politikasının yol açtığı gerçeği gözlerden saklanabiliyor ya da farklı biçimlerde yorumlanabiliyordu.

Irak monarşisi 14 Temmuz 1958'de şiddetli bir darbeyle devrildi. Emperyalist pakt otomatik olarak çöktü. Bağdat'taki yeni rejim bölgedeki milliyetçi güçlere destek verdi. Ertesi günü

---

51. Qubain, op. cit., s. 113.

Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri Lübnan'a, İngiliz komandoları ise Ürdün'e çıkartma yaptılar.(52) Bu kapsamlı müdahalenin bölgedeki devrimci durumu kontrol altına almak için tasarlandığı açıktır. Birleşik Devletler derhal durumunun ne ölçüde sarsıldığını değerlendirmeye başladı, prestijini ve çıkarlarını mümkün olduğu kadar kurtarmaya çalıştı. Eisonhower bu amaçla özel temsilcisi Robert Murphy'i görüşmelerde bulunmak için Lübnan'a gönderdi. Ülke içinde, Üçüncü Güç, kapsamlı bir çözüme ulaşılması bakımından en iyi donatılmış gruptu. Sonuç, Şemun'un yeniden seçilmemesi, Ulusal Pakt'ın bozulmaması ve sosyo-ekonomik reformların, ilkede, kitlelerin bazı taleplerini karşılayacak şekilde kabul edilmesi oldu.(53)

Bu «ne galip ne mağlup» durumunun Şemun karşıtı güçlerin işine yaradığı görülüyordu.(54) Ne var ki, LKP, bu fırsatı sistem içindeki konumunu güçlendirecek şekilde kullandı. Sonuç olarak, kendi bölgesinde genel grev çağrısı yaptı. Adam kaçırma ve öldürme eylemleri LKP üyeleri tarafından başlatıldı ve günlük olaylar haline geldi.(55) Bu hareketler kapsamlı reformlara yönelen yönetim içinde yapılacak değişiklikleri sınırlandırmak amacıyla düzenlendi.(56) Raşid Kerâmi'nin kurduğu yeni hükümet içinde kişisel çatışmalar gibi görünen şey, gerçekte, her bir burjuva fraksiyon ya da grubunun yeni kabine içindeki payı üzerine çıkan çatışmalardan ibaretti. LKP'nin hızlandırdığı kriz 22 gün sürdü. Parti bu döneme «Zaferlerle Dolu 22 Gün» adını verdi.(57)

Kriz 14 Ekim 1958 günü sona erdi. Kerâmi, Başbakan olarak kabineyi kurdu. Diğer üyeler, Kuveyni (Şii), Cemayel (LKP) ve Eddé (UB) idi. Kriz sona erdiğinde Birleşik Devletler Deniz Kuvvetleri o ay içinde Lübnan'ı terkettiler. Yeni seçilen Başkan, Maruni Ordusu Komutanı General Fuad Şahab, ça-

---

52. Hudson, op. cit., s. 110.
53 Ibid., s. 155.
54. Ibid., s. 160.
55. Ibid., s. 145.
56. Ibid.
57. Ibid.

tışma içinde yer alan tüm partilerin, bu arada BAC ve Birleşik Devletler'in de, onayını aldı.

Şahab'ın Reformları ve Tırmanan Muhalefet

Şahab'ın seçilmesi ikrarcı sistemin büyük değişiklikler olmaksızın işlemesi için reformların yapılması yönünde duyulan ihtiyacı yansıtıyordu. Yeni rejimin istediği reformlardan biri eşitsiz gelişmenin bazı sonuçlarını hafifletmek için sulama ve toprak ıslahı projesinin yürürlüğe konulmasıydı. Bu proje başlangıçta kuzeydeki çiftçilere birkaç dönüm toprak kazandırmak için düşünüldü. Diğer reformlar genel ve serbest eğitim, sağlık sigortası, sosyal güvenlik yasası ve idarî reformlar gibi konuları kapsıyordu. Bütün bunlar ülkedeki ilerici güçlerin (komünist, sosyalist ve milliyetçi) yıllardır öne sürdükleri talepleydi. Ne var ki, bu güçler kapitalist devletin bir parçası değildiler. Bu nedenle reform programlarının uygulanmasına katkıda bulunamadılar. Cumblat ve Kerâmi gibi zuamâ aracılığıyla faaliyet göstermek zorunda kaldılar.

Tutucu bir güç olan LKP de bu reformlara taraftardı. Ne var ki, bu tavır mezhep çıkarlarıyla ilgilidir. Hudson şu görüşü ileri sürer:([58])

> «Hıristiyan olmayan sosyalistlerin gelir dağılımı politikasına önem verilmesi yönündeki taleplerine karşılık olarak Pierre Cemayel, Hıristiyanların vergilerin % 80'ini (rakam kendisinin) ödediklerini, bu nedenle de teorik olarak hizmetlerin % 80'ine hak kazandıklarını ileri sürdü. Ketâib (LKP) böyle bir tahsisatı elde tutmayı katı biçimde savunuyor olmasa da, Cemayel'in bu ifadesi, partinin toplumsal ilerlemeye nasıl baktığını göstermektedir. Bu çerçeve içinde, Lübnan'ın bir varlık olarak istikrarının «hür ekonomik sistem» kadar «toplumsal adalet»e de gittikçe daha fazla bağımlı olduğu yine tartışmasız bir gerçektir.»

---

58. Ibid.

Bu reformları herhangi bir biçimde sonuca ulaştırmak geleneksel zuamâ gücünü aşmak demekti. Yine bu daha çok örtülü bir biçimde varolan bu gücün yerine yeni bir mekanizmanın oluşturulması anlamına geliyordu. Lübnan'daki gibi bir yönetim biçiminde iktidar.(59)

> «...ruhbanların, yarı-feodal politik patronların, bankerlerin, iş adamları ve avukatların oluşturdukları bir kurum tarafından tekelleştirilmiştir. Bu kurumun üyeleri ön planda bulunan elli ailenin bir kısmından gelirler. Kurum etkinliğini kısmen ekonomik başarılarına borçludur ve bugünkü Lübnan politikası esas olarak hâlâ bu kurumun üyeleri arasında çeşitli cemaat çıkarlarını —mezhep öncelikleri, ticarî imtiyazlar ve arpalıklar— geliştirmek için sürdürülen rekabetten ibarettir.»

Şahab'ın da bizzat anladığı gibi zuamâ'nın gücünü kırmak son derecede güç bir görevdi. Şahab bu yönde girişimde bulunmak için bile söz konusu kuruma bir ölçüde dayanmak zorunda kaldı. İkrarcı sistem içindeki bu katı sınırlama sistemin temelleri zayıflatılmaksızın kaldırılamıyordu.

Sonuç olarak, Lübnan'ın politik gelişiminde ilk kez hâkim sınıf ve onun zuamâ kurumu içinde büyük bir çekişme başladı. 1960 parlamento seçimlerinde daha mücadeleci bir zuamâ'nın seçilmiş olması gerçeğine rağmen, bu durum zuamâ'nın parlamentodaki temsilinde bir artışa yol açmadı. Oysa sandalye sayısı 99'a çıkarılmıştı. Ayrıca bu seçim önceki seçimlerde doğal olarak görüldüğü gibi iktidar bloğunun bileşimini de yansıtmadı. Bunun sebebi kararları oluşturan mevkiin bizzat devlete kaymış olmasıydı. Önemli devlet kararlarının sorumlusu teknokratlar ve orduydu. Bu arada parlamento kendi içindeki çatışmalara terkedildi. Böylece rejim geleneksel politika oyununa karşı hoşgörü benzeri bir tutum aldı.(60)

Bu tür hareketlerin rejim tarafından güçlerinin «talan»

---

59. Ibid., s. 161.
60. Ibid., s. 161.

edilmesi için tasarlandığını anlayan gerek Hıristiyan gerekse Müslüman olan çeşitli geleneksel zuamâ muhalefet içinde birleşmeye başladı. Çeşitli bölgelerdeki hâkim sınıf fraksiyonlarını temsil eden belli başlı hasımlar, El-Esad, Şemun, Selam, Edde ve Maruni Patriği idi. Bütün bu kişiler (El-Esad dışında) rejime karşı yarı-resmî bir koalisyon formüle ettiler.

Rejim yanlısı belli başlı güçler Cumblat ve SİP, LKP ve Kerâmi idi. 1960 ve/ya da 1964 parlamento seçimlerini kazanmış diğer kişiler de rejim yanlısıydılar (Deuxième Bureau-askeri istihbarat servisi-seçimlerde rejim yanlısı zuamânın başarısına yardımcı oldu). Bunların arasında 1958 iç savaşında Şemun'a karşı önemli bir rol oynayan güney kenti Saydalı Maruf Saad gibi milletvekilleri de vardı. Ve Lübnan'da ilk kez Arap milliyetçisi Ali Bazzi (1960 seçimlerinden önce İçişleri Bakanı olmuştu) gibi geleneksel olmayan liderler parlamento seçimlerinde sandalye kazanmayı başardılar.

İktidar bloğu içindeki yeni hegemonik fraksiyon teknokrasi ve orduyu birleştiren garip bir oluşumdu. Bu ikisi Lübnanist bir «modernleşme» eğiliminı temsil ediyordu. Kitlelerden gelen toplumsal ve politik baskı karşısında bu fraksiyon devlet kurumlarında bir ölçüye kadar reform yapmaya, kontrol ve iktidarını sürdürmek için diğer toplumsal reformları sonuca vardırmaya istekliydi.

Şahab rejiminin ilk üç yılı (1958-64) içinde reformist eğilim bölge politikasının görece sakin olması nedeniyle gelişebildi. Bu gelişme, 1961 Eylül'ünde Suriye'de ülkenin Mısır'la BAC içinde bir araya gelmesine karşı çıkan anti-milliyetçi güçlerin önderliğinde bir darbenin gerçekleştirilmesi ve ardından 1961 Aralık'ında SMP'nin Şahab'a karşı bir darbe girişiminde bulunması ile sekteye uğradı.(61) Ne var ki bu olaylar Lübnan'da ciddi karışıklıklara yol açmadı. Ayrıca bölgedeki anti-emperyalist tutum konumunu hâlâ muhafaza ediyordu ve bu durum Eylül 1961'de gerçekleştirilen Nâsır karşıtı darbeye karşı bir diğer darbe yapılmasıyla kanıtlanmıştı. 1963 Mart'ında ger-

---

61. Baker, op. cit., s. 57.

çekleştirilen bu Baascı darbe, aynı yılın Şubat ayında Irak'ta Kasım rejimine karşı bir başka Baasçı darbe ile pekişti.

Bu Arap olaylarının Lübnan için taşıdığı önem, Şahab'ın Lübnan'ın Arap komşularıyla resmi ittifaklar yapmak ya da yakın ilişkiler kurmak yönünde ciddi kararlar almak zorunda kalmayışı gerçeğinde yatar. Şahab Lübnan'ı tarafsız bir çizgide ya da tüm komşularıyla dostane ilişkiler içinde tutabildi. Bu sayede rejimin tüm enerjisini ülke içine yönlendirebildi. Daha önce de belirtildiği gibi, yeni iktidar bloğu içindeki hegemonik fraksiyon ilerici politik kişilerle ve geleneksel zuamânın reformların yapılmasına daha yatkın kesimiyle ittifak halindeydi. İşçi ve köylüleri temsil edebilecek güçlü ve bağımsız politik örgütlerin varolmadığı koşullarda bu gruplar iktidar bloğu içindeki reformist kişilerin temsil ettikleri sınıfların destekleyicisi durumunda kaldılar. Reformistlere karşı alınan bu tutum akla uygundu ve zuamâ'nın devlet ile kitleler arasında aracılık etme yeteneğiyle pekiştiriliyordu. Alt sınıfların ideolojik kanatları zuamâ'nın oynadığı rolün meşruluğuna yardımcı oldu; somut günlük olaylar ise bu durumu pekiştiriyordu. Devletin farklı davrandığı Müslümanlar ya da Hıristiyan olmayanlar zuamâ'nın bu farklılığı azaltabilecek yetenekte olduğunu gördüler.

Sistem karşıtı politik partiler kitlelere Arap milliyetçi sloganları sunmaktan başka bir şey yapabilecek durumda değildiler. Ne var ki bu sloganlar, 1958 iç savaşı sırasında görüldüğü gibi, Şemun'a karşı muhalefet içinde yer almaya çalışan zuamâ tarafından kolayca kabul edildi. Lübnan Komünist Partisi (LKP) ve Arap Baas Sosyalist Partisi (ABSP), daha tutarlı ve dayanıklı felsefi görüşlere sahip olmalarına rağmen, işçilerin, köylülerin ve küçük burjuvazinin çıkarlarını genel düzeyde temsil etmeyi başaramadılar. Bu durum Lübnan Komünist Partisi için de Lübnan'daki Arap milliyetçisi kitlelerin çoğunluğunu temsil etmek daha da güçtü. Bu kitleler Nâsır'a sadakatle bağlanmışlardı. Öte yandan, 1958 Suriye Mısır Birliğinden beri Nâsır'ın ASP ile arası açıktı.

İşçilerin ve köylülerin politik örgütlerinde meydana gelen bu gerilemeye rağmen, 1958'de savaşın ağır yükünü taşıyan

kendiliğinden kitle hareketi daha önce görülmedik ölçüde politizeydi. Ayrıca Cumblat ve onun SİP'si Arap milliyetçiliğinin güçlü savunucuları haline gelmişlerdi. İktidar bloğunun bir üyesi olarak Cumblat ileri hareketin çıkarlarını devletin içinde kollayabilmekteydi. Bu durum kitle hareketi yönünde atılmış ileri bir adım olarak değerlendirilebilir. Ayrıca hareket devlet mekanizmasının gerek içinde gerekse dışında daha büyük bir özgürlüğe sahipti. Ne var ki, bu durum kitle hareketini oluşturan sınıfların destekleyici konumda olmaları gerçeğini değiştirmedi. Kitle hareketinin kazanımları, Saad'ın Sayda'da seçilmesi ve ABSP'nin adayı Rafi'nin Trablusşam'da 1960 parlamento seçimleri sırasındaki güç gösterisiyle birlikte politika sahnesinde meydana gelen önemli değişikliklerin belirtisiydi.

Hulû Dönemi: Ekonomik Kriz

Şahab rejiminin göreli sakinliği Charles Hulû'nun başkanlık dönemi sırasında yokolmaya başladı. Hulû rejimi, pek çok bakımdan, Şahab rejiminin bir devamı olarak düşünüldü. Politik, toplumsal ve ekonomik reformlar Şahab rejimi altında özel gündem maddeleri halinde gerçekleştirilmekteydi. Daha önemlisi, ordunun karar alma süreci içindeki rolü etkinliğini sürdürmeye devam etti. Bir Şahabist olan Elias Sarkis'in başkanlık bürosu şefi olarak büyük güce sahip olduğu açıktı.

Hulû rejimi, Şahabist politikanın Lübnan'ın yapısında varolan sorunları hafifletmeyi bile başaramadığı yolunda ikna edici bir argüman koydu ortaya. Bu sorunlar reformlarla çözülemeyecek türden yapısal sorunlardı. Ayrıca, bu reformlar yönetim şeklindeki ikrarcı uzlaşmalarla uyuşmuyordu ve bunları gerçekleştirmek bölgede göreli bir sükûnetin hüküm sürdüğü bir sırada kolay değildi. Bölgede 1967 savaşı gibi büyük olaylar meydana gelmeye başladığı zaman bu masum reformlar bile ülkedeki geleneksel ve mezhepçi güçler için kabul edilemez hale geldi.(62)

---

62. Örneğin, bk., E. Salam, **Modernization Without Revolution: Lebanon's Experience** (Bloomington, Indiana University Press, 1973).

Hulû rejimi sırasında bir ekonomik krize ve ülkenin daha da eşitsiz gelişmesine tanık olundu. Ekonomik kriz esas olarak Intra Bank'ın iflasıyla tepe noktasına varan sürekli bir resesyon'la karakterize ediliyordu. Sıkı para piyasası ve farklı dış finans gruplarıyla çıkar paylaşımına giren rakip banka grupları arasında baş gösteren politik husumet ekonominin başlıca temellerinden birini Ekim 1966'da iflasa götürdü.(63) Bu arada Suudi Arabistan Nâsır yanlısı bir konum olarak değerlendirdiği şeyi değiştirmesi için Lübnan'a baskı yapıyordu. Suudi ve diğer Arap petrol parası Intra Bank'tan hızla çekildi ve bu durum krize hız kazandırdı.

Lübnan Bankası Intra'ya yardım etmedi. Bu belki de devletin yeni iktidar bloğu içinde temsil edilen banka grupları yararına Intra Bank'ı zayıflatmak için giriştiği bilinçli bir çabaydı. (Takla, Firaun ve diğerleri Hulû'nun eski arkadaşları ve Üçüncü Güç'ün üyeleriydi).

Şahab ve Hulû dönemleri sırasında, eşitsiz gelişmeyi azaltma girişimlerine rağmen, hizmetler sektörü ekonominin diğer sektörlerine nazaran daha hızlı bir oranda gelişti. Lübnan meyva hariç tüm tarımsal ürünlerde açık veren bir ülke olmaya da devam etti. Meyva üretimi ihracata yöneltilmişti (daha önce fazla veren sebze üretimi 1964'te açık verdi).

Ekonomik kriz gelişmeye devam ederken İsrail'in Ürdün Irmağı'nın sularını (ırmağın kaynağı Lübnan'daydı ve su Suriye ve Ürdün topraklarından geçiyordu) çevirmesi ülkede büyük bir politik krize sebep oldu. Lübnan şizofrenik karakterini sergileyerek bir kez daha aynanın önüne çıktı: Arap dünyası olmaksızın Lübnan ekonomik bakımdan varlığını sürdürememekteydi. Hâkim sınıf, Arap dünyasıyla kârlı bir ekonomik anlaşma sayesinde orta sınıflara görece yüksek bir hayat standardı sağlayabilmekteydi. Lübnan nüfusunun yarıdan fazlası çeşitli düzeylerde Arap dünyası ile özdeşleşmiş iken, hâkim sınıf bölgeyi etkileyen sorunları paylaşma zorunluluğu hissetmiyordu. Özelde sorun, Lübnan'ın, bir üyesi olduğu Arap Birliği'nin gerektirdiği sorumlulukları yüklenmek ve Ürdün Irmağı

---

63. Hudson, op. cit., s. 95.

sularının korunması meselesinde İsrail karşısında ortak Arap çıkarlarını savunmak yönünde isteksiz oluşunda ifadesini buluyordu.

Lübnan geleneksel yanıtını verdi: İsrail'in saldırısına uğramamak için anlaşmazlıkta «tarafsız» kalmak istiyordu. Araplar Lübnan'ın güney sınırının savunulması için Mısır ve Suriye birlikleri sağladıkları zaman Lübnan, hükümran olduğu topraklar üzerinde böyle bir Arap askerî varlığına yer vermeyeceğini kesin bir dille bildirdi.(64)

İdeolojik düzeyde kriz ifadesini «Lübnanizm» ve «Arabizm» arasında buldu. Maruni burjuvazisi ve Maruni kilisesinin sorunu ortaya koyuş tarzı içinde bu iki kategori dinî tonlara büründü.(65) Krizin 1962'de biçimlenmeye başlamasına rağmen krizde niteliksel bir değişikliğin meydana geldiğini ilk kez belirleyen Arap zirve toplantısı Ekim 1964'te gerçekleştirildi.(66) Zirveye katılanların hiçbiri İsrail'le askerî olarak karşı karşıya gelmek istemiyordu. Buna rağmen her biri bu Arap krizine kollektif bir karşılık vermek için en azından bir süre için Arap kitleleri pasifize etmenin gerekliliğini hissediyordu. Bu çabanın bir sonucu olarak iki adım atıldı: 1) Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Suudi yanlısı bir Filistinlinin (Ahmed El-Şukeyri) yönetiminde oluşturuldu.(67) 2) Mısır, Suriye, Lübnan ve Ürdün'ün katılımıyla birleşik bir Arap askerî komutanlığı kuruldu.

Lübnan bu anlaşmayı biraz duraksayarak kabul etti ve Lübnan yetkililerinin talebi dışında hiçbir Arap Birliğinin ülkeye girmeyeceği konusunda güvence aldı. Bundan başka, Lübnan'da askerî eğitim yapmak isteyen Filistinliler Lübnan'a geri dönme hakkına sahip olmaksızın diğer Arap ülkelerindeki FKÖ üslerine gönderileceklerdi.(68)

Filistinlilerin, İsrail'e karşı savaşta etkisiz kaldığım (haklı

---

64. K. Salibi, **Crossroads to Civil War: Lebanon 1958-1976** (New York, Caravan Books, 1976), 24.
65. Entelis, op. cit., s. 159-173.
66. Salibi, op. cit., s. 23-24.
67. Ibid., s. 26, 24-25.
68. Ibid., s. 25.

olarak) düşündükleri FKÖ'den ayrı olarak kurulan yeni bir örgüt İsrail topraklarında gerçekleştirilen ilk Filistin askerî harekâtını yönetti. El-Fetih İsrail bölgesinde 31 Aralık 1964'te gerçekleştirilen harekâtla ilk kez ismini duyurdu. Bu hareket Arap kitlelerinin ilgisini çekti ve Filistinlilerin içinde bulundukları duruma gösterdikleri tepkide niteliksel bir değişim olduğunu ortaya koydu.

Ne var ki, bu olay Lübnan devletinin endişelenmesine yol açtı. Lübnan ülkedeki Filistinlileri Fetih'in etkisinden uzak tutmak gibi neredeyse imkânsız bir görevle yüz yüze geldi. Şahabist Deuxième Bureau (istihbarat servisi) Filistinli sürgün kamplarını ziyaretçilere kapadı ve özellikle Filistinli gençlik üzerinde terör uyguladı.(69)

Filistinli bir gerilla savaşçısı olan Celal Kavas'm Deuxieme Bureau tarafından işkenceyle öldürülmesi Şahabizm'e karşı yönelen muhalefetin güçlenmesine yardımcı oldu. Gerilla hareketini canlı biçimde destekleyen ve desteklemeyen anti-Şahabistler Şahabizm'in iktidar temellerine saldırma fırsatını böylece ele geçirmiş oldular. Buna rağmen Deuxième Bureau saldırılarını sürdürdü. Lübnan politikasında ve Filistinli mülteci kamplarında etkin olmaya devam etti.(70)

1967 Yenilgisi ve Etkileri

Arap-İsrail savaşında 5 Haziran 1967'de Arapların yenilgiye uğramasıyla birlikte, Lübnan'da ve genelde tüm Arap dünyasında devrimci bir kitle hareketinin gelişmesi yönünde keskin bir politik dönüş meydana geldi. Bu utanç verici yenilgi Nâsır'ın Mısır'ı ve Baasçı Suriye de dahil tüm Arap rejimlerinin İsrail'in gücü karşısında güvenilmez olduklarını tartışmasız biçimde ortaya koydu. Arap kitlelerinin vardıkları bu anlayış bir anlamda kurtarıcıydı. Sonuç —politikada doğrudan rol alma gereği— bu kitleler için son derecede açıktı.

---

69. Ibid., s. 27-28.
70. Ibid., s. 28.

Genellikle Nâsır'ı izleyen Filistinliler için doğrudan katılım aracı artık belliydi: Gerilla hareketi neredeyse bir gece içinde ön plana çıkarıldı. Fetih, Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC), ve Saika Arap kitlelerinin bağlı oldukları ve meşru kabul ettikleri başlıca gerilla örgütleriydi.(71)

Zararsız FKÖ çaresiz başkanı Şukeyri ile birlikte Filistin Direniş (ya da Devrimci) Hareketi denilen oluşumun çekirdeğini meydana getiren gerilla hareketi tarafından kısa sürede ele geçirildi. Fetih'in şefi Yaser Arafat 1968'de FKÖ başkanlığına seçildi.

21 Mart 1968'de, en az 6.000 kişiden oluşan bir İsrail birliğinin zırhlı araçlar ve helikopterlerle destekli olarak Ürdün Irmağı'nın doğu yakasındaki Karameh köyüne karşı saldırıya geçmesi gerilla hareketi için bir dönüm noktası oldu. Bölgede bulunan 400 gerilla köylülerle birlikte 20 saat boyunca sürekli yer değiştirerek savaştı.(72) Savaşın son birkaç saati içinde, yakınlarda bulunan bir Ürdün topçu birliği karargâhtan gelen emirlere uymayarak savaşa katıldı. Bu birliğin rolü işgalci İsrail gücünün yenilgiye uğratılmasında belirleyici oldu. Ağır kayıplara uğramalarına rağmen gerillaların kendilerinden çok üstün bir gücün karşısında başarıya ulaşmaları, halk savaşının işgal altındaki topraklarda izlenebilecek en iyi yöntem olduğu konusunda sağlam bir kanıt oluşturdu. Savaş direniş kuvvetlerinin güçlenmesi bakımından da önemliydi. Bu sayede hareket, Arap dünyasının Filistinlilerin içinde yaşadıkları tüm bölgelerinde yaygın ve meşru bir kontrol kurmayı başardı.(73)

---

71. Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) geniş kitle desteğine sahip Marksist-Leninist bir gerilla grubudur. FDHKC (D: Demokratik) ve FHKC - Genel Komutanlığı esas grubun kitle desteği çok az olan ya da hiç olmayan dallarıdır. Saika Suriyenin finanse ve kontrol ettiği bir Filistinli gerilla grubudur.
72. Karameh savaşı Filistin Devrimci Hareketi'nin tarihinde bir dönem noktasıdır. Yıl dönümlerinde kutlamalarla anılır.
73. Bu, Direniş'in, Ürdün, Lübnan ve Arap dünyasına dahil diğer yerlerde sahip olduğu itibarın gerisindeki sebepleri açıklar.

300.000 Filistinlinin yaşadığı ve halkın tarihsel olarak Filistin davasını desteklediği Lübnan, mantıksal olarak, Direniş' in politik faaliyet sürdürmesi için uygun bir yerdi. Filistinliler Lübnan ile Arap dünyası arasındaki organik bağın canlı bir kanıtıydılar. Lübnan'ın ekonomik gelişmesine ciddi bir katkıda bulunuyorlar (ucuz işgücü, dışardan gönderilen paralar, Intra Bank'ın kuruluşu) ve genel olarak kazanımları paylaşmıyorlardı. İçinde bulundukları durum Lübnan nüfusunun ülkenin en az gelişmiş bölgelerinde yaşayan çoğunluğunun durumuna benziyordu. Filistin Direniş'i Lübnan'ın yoksul sınıflarının müttefiki durumundaydı. Bölgesel ve Uluslararası gelişmelerin baskısı altında bu ittifak hızla gelişti.(74)

Bu noktada, sağ kanat güçlerin Lübnan'da gelişen bu kitle hareketi karşısında gösterdikleri tepkiyi tartışmak uygun olacaktır.

Göreli istikrar zamanında (Şahab rejimi) gerçekleştirilmesi kolay olmayan «Lübnanizm»i, Arap dünyasında 1967'den beri tanık olunan ayaklanma dönemleri sırasında gerçekleştirmek imkânsızdı. Hulû rejimi sırasında Şahabizm iki yanlı bir baskı ile karşılaştı. Bir yandan, pan-Arap güçlerin sistemin izin verdiği ölçüde kapsanması isteniyordu; öte yandan, iç ve bölgesel gelişmelerin (1967 savaşı, FKÖ'nün yükselişi ve ekonomik performansın kötüleşmesi gibi) dayattığı meşru talepler yerine getirilemiyordu.

Sistem yanlısı güçler kendi çıkarlarını aşırı ölçüde savunulan bir «Lübnanizm»de görüyorlardı. Bunlar Şahabizm'in belirli ölçülerde yerine getirmeye istekli olduğu taleplerle uyuşmayı reddettiler. Bu aşırı «Lübnanizm» ifadesini «Marunizm» de buluyordu. Temsilcileri, Şemun ve Hür Milliyetçiler Partisi (HMP), Edde ve Ulusal Blok (UB), Cemayel ve LKP (Falanjist) idi. Bu güçler Üçlü İttifak ya da Hilf'i oluşturdular.(75)

---

74. Lübnan'daki Filistinlilerin çoğu ülkenin her yanına dağılmış mülteci kamplarında yaşar. Bu kampların üçü sağ kanat güçler ve Suriyelilerce işgal edildi.
75. Entelis, op. cit., s. 161-162.

HMP (Şemun başkanlıktan ayrıldıktan birkaç yıl sonra kurmuştu) Katolikleri ve bazı Şiileri (özellikle Halil ailesine sadık olanları) kapsıyorsa da, partinin «Marunizm»i tartışma götürmezdi. Hareket Şuf bölgesindeki Maruniler arasında da güçlüydü.

Entelis gibi bazı yazarların iddialarına rağmen LKP (Falanjist) Hilf içinde yer alan diğer partilerden niteliksel olarak farklı görülemez. Entelis'in de haklı olarak belirttiği gibi bu parti «Hıristiyan Lübnan» anlayışına sahip, gerici, mezhepçi ve doğmatik bir partidir.(76) Hudson'ın belirttiği gibi, «'Lübnan önde gelir' dendiği sürece Müslümanlar bunu 'Hıristiyanlar önde gelir' biçiminde yorumlamaya devam ettiler... Ketâib (LKP) birleştirici bir ulusal parti haline gelemez.»(77) Hudson'ın sözünü ettiği «Müslümanlar»ın LKP'yi mezhepçi ve «Lübnanist» olarak görmelerinin sebebini anlamak için Cemayel'in Lübnan'da reform anlayışına ve meşhur «% 80 hesabı»na değinmek yeterli olacaktır. Ayrıca Entelis kabul eder ki, «onun (LKP) LMP (HMP) ve UB'e katılma kararı, bu güçleri kontrol etmek ya da yönetmek için gerçekleştirdiği sistematik baskıyı artırdığını gösterdi.»(78) Fakat Şahabistler de «Lübnan önde gelir» görüşünü kabul ediyorlardı. LKP, HMP ve UB'den farklı olsaydı, Şahap rejimi sırasında olduğu gibi, Şahabistlerle ittifak kurma seçeneğine sahip olurdu. LKP her yönden saldırıya uğrayan bir eğilimle ittifak kurma sorumluluğunu yüklenemeyeceğini ortaya koyan etkin bir eleştiride bulunmazdı. LKP Hilf'in bir parçası haline gelmek zorundaydı. Aksi halde Maruniler arasındaki kitle temelinin büyük bir kısmını Hilf partilerine kaptırabilirdi.(79) LKP'nin oportünizmi ve mezhepçiliği burada ortaya çıkar ve bu, Lübnan'da yaşanan istikrar-

---

76. Ibid., s. 162.
77. Ibid., s. 146.
78. Ibid., s. 162.
79. Bu LKP'nin Maruni burjuvazisinin çıkarlarını savunan konumunu gösterir. Parti'nin tabanı Lübnan Dağı'nın Maten ve Kesrevan bölgelerindeydi.

sızlık sırasında partinin konumunu Entelis'in göstermeye çalıştığından daha iyi açıklar.

Bundan daha önemli olan, belki de, LKP felsefesinin, Şemun ya da Edde'nin felsefesinden çok farklı olmaması gerçeğidir. 11 Temmuz 1967'de *L'Orient*'de yayınlanan bir yazıda şöyle deniyordu: «Hilf, Batı ile kurulan her türlü ilişkinin devamı için çağrıda bulundu; çünkü Batı dünyası da bizim gibi, tek Tanrı'ya, parlamenter demokratik sisteme, insan haklarına, özgürlük ve insan haysiyetine, bu arada ekonomik liberalizme inanmaktadır.»(80) Bu alıntı «Lübnan önde gelir» anlayışının belli başlı ideolojik unsurlarından birini aktüel olarak yansıtıyor. Tarihsel bir bağlam içinde bakıldığında bu kategori genelde kapitalist çıkarların, özelde ise Marunilerin kapitalist çıkarlarının bir savunusu olarak ortaya çıkar. Hilf, «Marunizm»in devletteki yeni iktidar bloğu içinde hegemonik bir güç olmak için başını kaldırmasını sağlayan bir mekanizma haline gelir. Gerçekte Hilf sonunda Şahabizm'in devrilmesine ve 1975 çatışması sırasında HMP ve LKP'nin başlıca müttefiki olacak bir başkanın seçilmesine yardımcı olan dehşetli bir güçtü.

Daha önce belirtildiği gibi, Hulû rejimi sırasındaki iktidar bloğu ve bunun içinde yer alan hegemonik fraksiyon politika sahnesindeki politik güçlerin temsilcisi değildi. Başlangıçta hegemonik fraksiyon iktidar bloğu içindeki yeni güçlerden gelen sürekli bir meydan okumaya maruzdu. Bundan başka, Şahabizm bir olgu olarak Lübnan'ın iç sorunlarını çözecek yetenekte değildi. Bu durumda hegemonik fraksiyon oluşum halindeki Lübnan Ulusal Hareketi'ne karşı saldırıya geçmek ve böylece, daha sonra. kendisini Şahab'a karşı korumak zorunda kaldı.

İsrail komandosunun 28 Aralık 1968'de Beyrut Uluslararası Havalimanı'na saldırması halk tarafından yetersizlikle suçlanan Yafi kabinesinin istifasına sebep oldu.(81) Kerâmi 15 Ocak 1969'da yeni bir kabine kurmayı başardı ve bütün Lübnan'da gerçekleştirilen grevler ve gösteriler sırasında ifade edilen kitle taleplerini karşılamayı vaadetti. Bu talepler şunlardı: 1) zo-

---

80. Entelis, op. cit., s. 162.
81. Salibi, op, cit., s. 39.

runlu askerlik; 2) sınır köylerinin takviye edilmesi ve savunulması; ve 3) Lübnan dış politikasının Arap Birliği ve Arap zirve konferansı aracılığıyla Arap dünyasının geri kalan kesimiyle eşgüdümlü hale getirilmesi.

Şemun, kendisinin değil de iki Hilf liderinin, Cemayel ve Edde'nin yer aldığı kabineyi boykot etti. Bunun üzerine bu ikisi, diğer iki müttefikle birlikte, Şemun'u desteklemek için kabinedeki görevlerinden istifa ettiler. Bu meydan okuma karşısında Kerâmi kabinede boşalan yerlere başka dört kişiyi atamakla yetindi. Hilf bu harekete 30 Ocak 1969'da bir grevle karşılık verdi. Cemayel, «sokak Meclis'ten daha etkili olacak,» diye demeç verdi.(82) Grevin esas amacı, «mevcut hükümetin devrilmesi değil, demokratik ilkelerin restorasyonu...» idi. «...bu kampanyanın ikinci amacı aşırılara Lübnan'ın, talepleri önünde dize gelemeyeceğini ve gelmeyeceğini göstermektir...» Cemayel'e göre grev «komünist tehlike»ye karşıydı.(83)

Grev her bakımdan bir fiyaskoydu: Kerâmi kabinesi «parlamentodan güvenoyu aldı (60 kabul - 30 ret - 8 boş)». Bununla birlikte Hilf grevin «Lübnanlıların büyük çoğunluğunun demagojik eğilimlere muhalefetini» ortaya koyduğunu ilan etti.(84) Ne var ki, grevin gerçekte ortaya koyduğu şey, ikrarcı düzenin kırılganlığı ve Hilf'in oluşum halindeki Lübnan Ulusal Hareketi, Filistin Direnişi ve Maruni gruplara karşı LUH ile ittifaka giren Müslüman elit karşısındaki zayıflığıydı.

Şahabistler, doğal olarak, Kerâmi kabinesine güvenoyu vermek suretiyle parlamentoda Hilf'e karşı birleştiler. Hilf'in yenilgisi sadece Şahabistler için değil LUH için de bir zaferdi. LUH'nin daha fazla güçlenmesini önlemek için LKP (Falanjist) Necât ve Ulusal Komite (ikrarcılık ve «Lübnanizm» içinde daha fazla temsil isteyen Müslüman işadamlarının bir örgütü, El-Hayat El-Vataniye) gibi mezhepçi Müslümanlarla diyalog başlattı. Bu iki grup sözü edilebilecek bir kitle desteğine sahip değildi. Kitleler LUH'ne ve bu hareketin önde giden kişisi

---

82. Entells, op. cit., s. 168.
83. Ibid.
84. Ibid.

Cumblat'a (bağımsızlıktan beri toplumsal ve politik reformla özdeşleşmişti) doğru çekiliyorlardı. LKP'nin çizgisi açıktı: LUH tarafından zayıflatıldığı düşünülen ulusal birliği ön plana çıkaran bir parti olarak kendisini takdim etmek istiyordu. Belirtmek gereksiz ki, LKP'nin ulusal birlik anlayışı, aralarında hâlâ uzlaşmaz bir çelişki olmayan, Müslüman ve Hıristiyan, iki kutbu bir araya getirmekti. Bu anlayış, şüphesiz, başlıca hasım olan LUH ile ilişki kurma meselesini bertaraf ediyordu.

LKP taktiklerinin ortaya koyduğu bir gerçek daha vardı: Parti rejime meydan okuyor, fakat ikrarcı sisteme meydan okumak istemiyordu. Bu taktikler Hilf ve LKP'nin sistem içindeki konumlarını güçlendirmek için tasarlandı; ne var ki, geri tepti. Cemayel Hilf'in tutumunu açıkça ortaya koyduğu zaman bu durum açığa çıktı. «Krize tek çözüm kabinenin istifa etmesidir; bir başka alternatif mümkün değildir» diyordu.([85]) Hilf bunu gerçekleştiremeyince tutumunu yeniden gözden geçirdi ve 7, 8 ve 9 Mart 1969 günlerinde Brummana (Beyrut yakınlarında)'da bir konferans topladı. Burada beliren görüş şuydu: «Artık hükümete katılma sorunu yok, politik program sorunu var.» ([86])

Entelis, «mesele Hilf'in Lübnan'daki Müslüman güçler arasında gelişen bir sosyalist devrimci eğilim olarak algıladığı şeye karşı ulusal bilinçliliği geliştirmekti» derken haklıdır.([87]) Yalnız, şüphe yok ki, bu ulusal bilinçlilik «Lübnanizm»di; ayrıca sosyalist-devrimci güçler Müslüman olmayıp çeşitli dinî kesimleri kapsıyordu. Aslında Entelis gibi yazarlar çözümlemelerinin zayıflığını ve Lübnan'daki politik yapıyı dış görünüşün ötesinde anlama yeteneksizliklerini örtbas etmek için çatışmayı Hıristiyan-Müslüman çatışması olarak kategorileştirmeyi tercih ediyorlar.

Hilf'in düzenlediği konferans Lübnan'daki sorunları betimlerken ülkedeki ekonomik gelişme ile kriz arasında hiçbir

---

85. Ibid., s. 169.
86. Ibid, s. 170.
87. Ibid.

bağıntı kurmadı. Bunun yerine mevcut politik sorunların sebepleri şu şekilde açıklandı:

> 1) Anayasal güçlerin temsilinde dengesizlik; 2) demokratik kurumların işlememesi; 3) yönetimde çürüme; 4) hükümetin kişisel çıkarlar için kullanılması; ve 5) oligarşik yönetim.(88)

Fakat bunlar sadece belirtilerdi. Hilf bunlara yol açan nedenler konusunda sessiz kaldı. LUH'nin sistemin içinde gerçekleştirmek istediği her türlü reforma karşı ajitasyon yapıldığı açıktı. Bundan başka Hilf yeni iktidar bloğunda hegemonik bir güç olma çabası içinde kendi arzularını rejime kabul ettirmek istiyordu. Bu tutum sayesinde LUH ile ilişkilerde en başından itibaren güçlü bir konuma gelineceği umulıyordu.

Brummana konferansı bu çabayı yansıtan stratejik bir girişimdi. Bu arada, hâkim sınıfın diğer temsilcileri, konferansın, «komünist tehditi bilinçli olarak abarttığını» ilan ettiler. Öte yandan hâkim burjuva sınıfın Müslüman kesimi konferans kararlarının, «yabancı ülkelerin himayesi için çağrıda bulunmak suretiyle Misak (Ulusal Pakt)'ın ihlali»ne yol açtıklarını belirtti. Yine bu kesime göre Filistin davasının desteklenmesi gerekirdi.(89) Bu gelişmeler karşısında Hilf yasa dışı araçlara başvurabileceği tehditinde bulundu. Böylelikle, şüphesiz, Başkan Hulû'ya «oyunun kurallarına saygı gösterdiğini» hatırlatmak istiyordu.(90) Hilf'in taktikleri karşısında Cumblat şu görüşü öne sürmek zorunda kaldı: «İttifak (Hilf) ın amacı ülkedeki bazı mezhepleri kışkırtmak, ikrarcılığa dayanan hizipçiliği güçlendirmek ve iç karışıklıklar çıkartmaktır.»(91) Hilf, LUH ile doğrudan boy ölçüşebilecek durumda değildi. Gerçekte, izlenen taktik kutuplaşmanın koşullarını yaratmak için ajitasyon yapmaktı. Daha sonra kendi mezhep konumunu güçlendirecek

---

88. Ibid.
89. Ibid., s. 171.
90. Ibid.
91. Ibid.

ve sistemi reform çağrısında bulunanlara karşı savunma işini üstlenecekti.

Hilf'in tutumundaki tutarsızlıklar, gerçekte ülkede tehlikeli bir kutuplaşma yaratmak için düşünülmüş kasıtlı taktiklerdi. Hilf «Arabizm» ve «komünizm»den duyulan korkuyu tahrik etmek suretiyle Maruniler arasında kendi konumunu güçlendirmeye çalıştı. Bu mezhep çatışmasını arzuladığı düzeye çıkarmayı başarmasıyla birlikte Hilf görünüşte ulaşmaya çalıştığı hedeflerini bir yana bırakarak krizi sona erdirmeyi seçti.

Krizi sona erdirme kararının diğer bir önemli sebebi başkanlık seçimlerine iki yıldan daha az bir sürenin kalmış olmasıydı. Hilf zuamâsı gözünü başkanlığa dikmişti. Hilf Maruni topluluğu içinde konumunu güçlendirdi ve içinde Selam, Esad ve Süleyman Fıranciye'nin yer aldığı Merkezî Blok (1969'da kuruldu)'la ittifakı bozdu.(92)

Ordu ve FKÖ Arasında Çıkan Anlaşmazlıklar

Daha önce belirtildiği gibi, Lübnan'daki Filistin Direnişi, Lübnanistler ve özellikle Maruniler tarafından bir tehdit olarak algılandı. Direniş ezilen Lübnanlıların izleyebilecekleri bir model oluşturmuyorsa da, bu kitlelerin devlete karşı yegâne doğal müttefiki durumundaydı. Uzun süre ihmal edilmiş Lübnanlı kitleler, özellikle güneyde yaşayanlar, devletin köyleri İsrail saldırılarından koruması gerektiğine inanıyorlar ve Siyonist varlığa karşı mücadelesinde Direniş'e destek veriyorlardı.

Ne var ki, Ordu ve Devlet durumu farklı biçimde değerlendiriyorlar ve FKÖ tehditine son verme hazırlıklarını sürdürüyorlardı. 1969'un Mayıs ve Ekim ayları arasında ordu Filistin Direniş hareketine bağlı güçlerle bir dizi anlaşmazlık çıkararak oynadığı rolün önemini göstermeye çalıştı. Lübnan'daki kutuplaşma tehlikeli boyutlar aldı. Başbakan Kerâmi gibi, Müslüman çoğunluğun büyük kısmı da, Direniş'in yanında

---

92. Salibi, op. cit., s. 49.

yer almaktan başka seçeneğe sahip değildi. Bunun esas sebebi zuamâ'nın kitle tabanını oluşturan halkın Direniş yanlısı olmasıydı. Başbakan uzlaştırıcı bir çözüm bulmak zorundaydı ve bu çaba içinde «eşgüdüm» kavramını keşfetti. Burada kastedilen, İsrail'e karşı girişilen faaliyetlerde Ordu ve Direniş arasında eşgüdüm sağlanmasıydı.

«Eşgüdüm», resmi ifadesini, 3 Kasım 1969'da Arafat ve Lübnan Ordusu Komutanı General Bustani arasında imzalanan Kahire Anlaşması'nda buldu. Bu anlaşmayla Direniş'in Lübnan topraklarındaki varlığı meşru kabul ediliyor, ancak faaliyeti, anlaşma içinde yer alan bazı şartlarla bir ölçüde sınırlandırılıyordu.(93)

Hilf, Başkan'ı ve Orduyu Direniş'e karşı destekledi. Ne var ki, Direniş'e karşı açıktan tavır almaya cesaret edemedi, çünkü bu durumda Hilf'in başkanlığa göz koymuş bazı üyelerinin itibarını tehlikeye sokabilirdi. Lübnan'da burjuvazinin Müslüman kesiminin sağlam desteğini almayan aday başkanlık seçimini kazanamazdı. Bu kesim Direniş yanlısı seçmen çoğunluğunu yatıştırmak için en azından görünüşte Direniş'i desteklemek zorundaydı.

Bu durumda Hilf Direniş'le ilişkilerinde hileye başvurmak durumunda kaldı. Direniş hareketi içindeki komünistleri ve Baasçıları Lübnan'ın yüz yüze bulunduğu sorunların sorumlusu gibi göstererek, öte yandan Fetih ve Filistin davasını överek hareketi destekleyen kitleyi bölmeye çalıştı. Hilf Filistin devrimine karşı olmadığını fakat ülkede gerilla üsleri istemediğini ilan ediyordu. Ayrıca Hilf «eşgüdüm»ün geçerli bir kavram olmadığı ve bu nedenle kendisini bağlamayacağı fikrindeydi.(94)

Buna rağmen, isteksiz de olsa, Kahire Anlaşması'nı kabul etmek zorunda kaldı. Kitleden ve yine, ister radikal ister tutucu olsun, Arap devletlerinden gelen baskı Şemun'u ve diğer Hilf zuamâ'ını tutumlarının yararsızlığı konusunda ikna etti. LKP ve Şemun Direniş'le askerî bir çatışmaya hazır değildi.

---

93. Ibid., s. 42-43.
94. Ibid., s. 44.

Maruni Patriği, başlangıçta muhalif olan Edde'yi, Kahire Anlaşması konusunda Cemayel ve Şemun'un tavırlarını kabul etme konusunda ikna etti.

Özünde Direniş, kitleler arasında derinlemesine kök salıyordu ve LUH (1969'da kuruldu), hareketi tamamıyla destekliyordu. Hilf tarihsel koşulların ürünü olan bu devrimci gelişmeyi durduramadı. Bu gelişme sadece Maruni burjuvazi için değil, burjuvazinin Müslüman kesimi için de bir tehdit oluşturuyordu. Ne var ki, bu Müslüman kesim, Direniş'i destekleyen bir kitle tabanına dayandığı için Direniş ve LUH'ne sahte bir bağlılık göstercrek Hilf ile Direniş arasında yatıştırıcı bir güç haline gelmek zorundaydı.

Bu yatıştırıcı gücün başlıca işlevi ikrarcılığın ciddi tehlikelere maruz kaldığı bir sırada sistemin korunmasına çalışmaktı. LUH'nin yükselmesiyle birlikte bu yatıştırıcı işlev büyük önem kazandı. Bu yatıştırıcı güçler Hilf'in konumuna bağımlı olmayan Lübnanlı kitleleri resmen temsil edebilmekteydiler. Daha önemlisi burjuvazinin bu kesimi devrimci durumun bir kopma noktasına kadar gelişmesini engelledi. Ne var ki, olaylar toplumsal formasyonu böyle bir kopma noktasına doğru itiyordu. Bunun anlamı yatıştırıcı güçlerin kitleler üzerindeki etkilerini kaybediyor olmalarıydı. Ülkenin içinde bulunduğu kriz karşısında kısmi önlemlerin alınması kitleleri tatmin etmiyordu. Bu durumda kitleler LUH'ne doğru çekildiler, çünkü bu hareket onların taleplerini topluca ifade edebilecek yetenekteydi.

Hilf o ana kadar esas olarak Direniş'le uğraşmış ve bu hareketi yönetimin yüz yüze geldiği sorunlardan ötürü suçlamıştı. LUH ise Hilf'i Direniş'i bir günah keçisi olarak kullanmaya çalışmakla suçladı. Bunun sebebi, bu hareketin Lübnanlıların gelişmişlik ve azgelişmişlik sorunlarıyla ilgilenmek istemeyişi idi.

Daha önceki tırmandırma taktiklerini izleyen Hilf (ve özellikle LKP) Direniş'le çatışmayı tercih etti. 25 Mart 1970'de Direniş'le 29 Mart'a kadar süren çatışmaları başlattı. Khala olayı hızla Beyrut'a yayıldı. Burada Direniş'e bağlı gerillalar mülteci kamplarındaki ve kentin belli başlı bölgelerindeki LKP mi-

lisleriyle çatıştılar. Gerillaların düzenledikleri bir cenaze törenine saldırıyla başlayan olaylar bütün Lübnan'ı kapsayan topyekûn bir savaş haline gelme istidadı gösterdi.(95) Ne var ki, «büyük olay» için gerekli koşullar bölgesel ve uluslararası düzeyde henüz olgunlaşmamıştı. İç koşullar bakımından Lübnan bir barut fıçısının üzerindeydi. Çeşitli politik güçler askerî ve politik bakımdan güçlenmeye çalışıyor, sistem içinde bir kopma meydana getirmek için uygun ortamın oluşmasını bekliyorlardı.

Çatışmalar 31 Mart'ta Libya Dışişleri Bakanının taraflarla görüşmeler yapması üzerine sona erdi. Direniş'e karşı gerçekleştirilen Mart saldırısının bir diğer önemli nedeni vardı. LKP Ağustos 1970 seçimlerinde başkanlığa göz koymuştu. Parti gerilla hareketiyle başa çıkabilecek bir güç olduğunu göstermek istiyordu. Aslında, burjuvazinin Müslüman üyelerinin çoğu LKP'nin Direniş'le çatışmasını protesto etmedi, çünkü bunlar Filistinlileri kendi kapitalist çıkarlarına karşı işleyen istikrarsızlık yaratıcı bir güç olarak görüyorlardı. Bu çatışmalar Cemayel'i burjuva kesimlerin büyük kısmının gözünde, Edde ve Şemun'dan çok daha cazip bir başkan adayı haline getirdi. Görünüşte rekabet Cemayel ve Şahabist bir aday arasında devam ediyordu. Ülke içinde anti-Şahabist eğilimin yaygınlaşmasıyla birlikte Cemayel seçilme şansına sahip oldu.

Ne var ki, Cemayel'in başkanlık umudunu azaltan iki büyük sorun vardı. Birincisi LKP'nin Maruni burjuvazinin çıkarlarıyla birleşmiş olmasıydı. Bu, partinin başkanlığı ele geçirmesi halinde diğer burjuva kesim ve fraksiyonları ihmal ederek sadece Maruni burjuvazisinin hesabına çalışmak zorunda kalacağı anlamına geliyordu. İkinci sorun, bir başka Maruni'nin, 1969 gibi erken bir tarihte, başkanlığı ele geçirmek için çalışıyor olmasıydı. Süleyman Fıranciye, Selam ve Esad'la ittifaka girdi (Merkezî Blok). Böylece Fıranciye anti-Şahabist burjuva çoğunluğun gözünde Cemayel'den daha cazip bir aday haline geldi. Fıranciye de Direniş'e karşı katı bir tutum alı-

---

95. Entelis, op. cit., s. 209, dn. 1.

yordu ve LUH içindeki bazı gruplar için, bu arada Cumblat'ın grubu için de, kabul edilebilir bir kişiydi.(96)

Seçimler nihayet başladığında, yarışma bir Şahabist olan Elias Sarkis ve Fıranciye arasında gerçekleşti. 17 Ağustos 1970'de Fıranciye parlamento tarafından bir oy fazlasıyla başkanlığa seçildi.(97) Direniş ve onun Arap kitleleri üzerindeki etkisi karşısında endişelenen ve bu meseleyi ciddi biçimde ele alabilecek bir başkanın seçilmesini isteyen tutucu Arap rejimleri (Suudi Arabistan vb.) seçim sonuçlarını olumlu karşıladılar. Birleşik Devletler ise Şahabistler Fransa ve Nâsır'a geleneksel yakınlıklarından ötürü yenilgiye uğradıkları için memnundu.(98)

Fıranciye Direnişe Tavır Alıyor

Direniş'in 1970'de Ürdün'de «Kara Eylül» olarak bilinen olay sırasında yenilgiye uğratılması Lübnan sisteminde daha büyük bir gerilim yarattı. Lübnan Arap Dünyası içinde İsrail'e komşu olup da, Direniş'in serbestçe hareket edebildiği ve özellikle güneydeki kitlelerle ortak bir mücadele geleneğine sahip olduğu tek ülkeydi. Bu nedenle Direniş Kara Eylül olayından sonra Lübnan'daki faaliyetlerini artırdı.

Fıranciye Direniş'e karşı katı bir tutum almaya kararlıydı. Bu durum, görevinin daha birinci ayında, Arap Kurtuluş Cephesi (Irak'm himayesindeydi)'nin hava yoluyla Lübnan'a Filistinli gerillalar göndermesine izin vermemesiyle belli oldu. Bu tavır Franciye'nin ülke içinde ve dışındaki Direniş karşıtı politik güçlerle olan ilişkisini sağlamlaştırdı. Bu arada Direniş yanlısı güçlerle de arası bozulmadı, çünkü Kahire Anlaşmasını geçerli sayıyordu. Bu anlaşmada Lübnan'a hava yoluyla gerilla getirileceğine dair bir madde yoktu.(99)

---

96. Salibi, op. cit., s. 50-51.
97. Ibid.
98. Ibid., s. 51.
99. Ibid., s. 55.

Merkezî Blok içindeki üç müttefikten biri Başkan, biri Başbakan (Selam) ve diğeri parlamento sözcüsü (Esad) olmuştu. Başkan'ın oğlu Tony Fıranciye parlamentoda yeni bir rejim yanlısı blok oluşturdu: Yeni Merkezî Blok.(100)

Bir anti-Şahabist olarak Selam'ın başlıca işlevi bir kabine kurmaktı. Buna «genç kabine» deniyordu (Lübnan'da kabine üyesi olan politikacıların çoğu yaşlı zuamâ ve parlamento üyeleriydi). Parlamento dışından kişilerle oluşturulan bu «genç kabine»nin ordu ve bürokrasi içindeki Şahabist yapılanmaları dağıtması bekleniyordu. Ne var ki, kabinenin parlamento üyelerinden oluşturulması gereği üzerinde ısrar eden hâkım sınıf gruplarından gelen katı direniş nedeniyle reformların hiçbiri yapılamamaktaydı.(101) Kimsenin sahip çıkmadığı bu kabinenin başarısızlığa uğraması Selam'ın istifasına yol açtı. Selam hemen sonra yeni bir kabine kurarak, ikrarcı politika geleneği içinde, yeni seçilmiş 1972 parlamentosunda yer alan geleneksel politikacıları bir araya topladı.(102)

Kabine sorununun çözümlenmesinden kısa bir süre sonra rejim, akraba kayırma, rüşvet ve özel kişilerin (işadamları ve geleneksel politikacılar) çıkarlarını kollama gibi suçlamalarla karşılaşmaya başladı. Enflasyon ve işsizlik artarken bu suçlamalar da keskin ve etkili hale geldi. Suçlamaların çoğu, Sosyalist Ilerici Parti, Lübnan Komünist Partisi, Baasçılar vb. gibi ilerici partilerden geliyordu. Başkan'ın oğlu ve beraberindekiler, ilaç, çeşitli mal ve hizmet fiyatlarını artırmakla açıktan açığa suçlanıyorlardı. Toplumun tüm kesimlerinden gelen bu ve benzeri suçlamalar kitleler arasında giderek artan bir hoşnutsuzluk yarattı.

1972 parlamento seçimleri sırasında meydana gelen iki olay kitle hareketinin kaydettiği gelişmeyi gösterdi. Birincisi Baas Partisi'nin Trablusşam adayı Dr. Rafi'nin zafer kazan-

---

100. Ibid., s. 56.
101. Ibid., s. 56-57.
102. Ibid., s. 61.
103. Ibid., s. 62.

masıydı; ikincisi ise bir Arap milliyetçisi olan Necah Hâkim'in Beyrut'ta kazandığı seçim zaferiydi. Her iki aday da Şahabistlerin karşısındaydı. Bu olaylar iki büyük kent merkezinde geleneksel liderlere güvenilmediğini ve halkın kendi taleplerini karşılayabilecek kişileri seçme arzusunda olduğunu gösterdi.

Salibi'ye göre Hâkim'in zaferi, «duyguları radikal olmaktan çok pan-Arap olan ve Mısır'ın son Başkan'ı Nâsır'ı kendi davalarının bir sembolü olarak görmeye devam eden Sünni Müslüman kitlelerin uğradıkları politik ve toplumsal düşkırıklıklarının ve endişelerinin kendiliğinden ifadesi olarak ortaya çıktı.»(103) Bu görüş isabetli değildir. «Pan-Arap» ve «radikal» arasındaki ayırım —Salibi bu ikincisine ne anlam yüklerse yüklesin— anlamsızdır. «Radikal»den kastettiği anti-emperyalist olmak ise «pan-Arabizm» en azından 1950'lerden itibaren bunun tarihini yazmıştır. Öte yandan, «radikal»den kastettiği kapsamlı toplumsal reformlar, ekonominin ve politikanın yeniden inşa edilmesi ise «pan-Arabizm» on yıllardır zaten bu çizgi üzerinde yer almıştır: Nâsır'ın düsturu, «Özgürlük, Sosyalizm, Birlik» idi. Nâsır'a sadakatla bağlı olan Lübnanlı kitleler, aynı zamanda, Lübnanlıların politika tabirince «radikal» idiler. Amaçları Lübnan'ın politikasını değiştirmek ve ikrarcılığı yok etmekti. Ve bu kesinlikle, basit anlamda bir «pan-Arap» çizgi değildi.

1969'da Lübnan Ulusal Hareketi (LUH)'nin oluşması Arap milliyetçileri ve Marksistlerin de içinde yer aldıkları geniş bir anti-ikrarcı partiler koalisyonu yarattı.(104) Bu partiler ve örgütler ortak bir program oluşturdular.(105) Bu programı uygulama girişimi içinde bir iç savaş yaşandı. Sözkonusu dönem içinde ve Lübnan bağlamında «radikal» ve «pan-Arap» ayırımı yapmak Lübnan'daki durumun yanlış anlaşıldığını göstermektedir. Ayrıca, bu şekilde kategorilere ayırma kabul edilse bile, örneğin, Arap Baas Sosyalist Partisi'ni bunlardan birine yer-

---

104. Bağımsız Nâsırist Hareket, Sosyalist İlerici Parti, Komünist Partisi ve Komünist Eylem Örgütü LUH'nin belli başlı kesimleriydi.
105. Tartışma için bk. 7. Bölüm.

leştirmek çok güç olacaktır. ABSP pan-Arap mıdır, yoksa sosyalist ve bu nedenle «radikal» midir?

Bundan başka, Salibi ve diğerlerinin bütünüyle görmezden gelmelerine rağmen, «pan-Arabizm»in ya da Arap milliyetçiliği ve sosyalizmin Müslüman kitleler ya da İslam ile özdeşleştirilemeyeceği son derecede açıktır.(100) Lübnan'da yaşanan olayların gerisindeki harekete geçirici güç, hâkim sınıfın ülkeyi yönetmek için seçtiği yöntemler ve kitlelerin bu yöntemlere karşı geliştirdikleri tepkiler olmuştur. Bu iki güç arasındaki etkileşim temelde bütün bir tarihsel çağı belirledi.

Yeni Bir Şii Hareketi

Lübnan Ulusal Hareketi'nin kitlelerin desteğini sağlama yeteneği mevcut güçler, bu arada çeşitli mezheplerin dini kurumları için bir tehdit oluşturdu. Örneğin, güneydeki Şii toprak ağası sınıf (Esadlar v.b.) bölgedeki Şii kitleler üzerindeki hâkimiyetini neredeyse kaybediyordu. Komünist Partisi, ABSP (Baas) ve diğer hareketler, özellikle, parti kadrolarının İsrail saldırılarına karşı köyleri koruduklarını sınır bölgelerinde taraftar kazanıyorlardı.(107)

Şiilerin dini kurumu, bu gelişmeyi durdurma girişimi içinde ve İmam Musa El-Sadr'ın kişiliğinde, Şii toprak ağası sı-

---

106. ABSP'nin ideolojisi (bir Arap Milliyetçi Partisi) İslam ve Arap milliyetçiliği arasında bölünür. Örneğin, bk. M. Aflaq, **Fee Sabeel Al-Baath.** Bu partinin kurucusu-lideri olan Aflaq'ın bir Hıristiyan olduğunu önemle belirtmek gerekir. Parti liderliğinin çeşitli düzeylerinde pek çok Hıristiyan kadro vardı. Arap Milliyetçi Hareketi gibi diğer milliyetçi partiler İslam sorununda benzer tavır alıyorlardı. AMH'nin tüm Arap dünyasında Marksist-Leninist gruplara dönüştürülmesinden önce FHKC lideri George Habaş (Hıristiyan) bu hareketin başkanıydı.
107. K. Kahlil, «South Lebanon Between the State and Revolution», **Arab Studies** (Şubat, 1975), 32.

nıftan farklı bir tavır almaya başladı. Musa Sadr'ın kitleler üzerinde etkin olmak istiyorsa ilerici bir konumda yer almak zorunda kalacağı belliydi ve akla uygundu. Kitlelerin yoksullaştığı, İsrail saldırılarının devam ettiği ve Şii kitlelerin Filistin davasına güçlü bir sadakat duygusuyla bağlı oldukları bir zamanda tek başına din halkın ihtiyaçlarını karşılayamazdı. Bu durumda Sadr, LUH'nin yaptıklarını ve kitlelerin politik ve ekonomik düzeyde öne sürdükleri talepleri desteklemek zorunda kaldı. Bu talepler, yönetim ve ekonomide kapsamlı reformların yapılması, sınır köylerindeki halkın silahlandırılması ve Lübnan'ın Filistin Direniş'ini koşulsuz ve resmen desteklemesi idi.

Ne var ki Sadr önemli bir konuda LUH'den farklı tavır alıyordu: Toplumsal düzen içinde ikrarcı çizgileri gözeterek yukardan değişiklikler, yani Şii mezhebinin ikrarcı devletin içişlerine daha fazla katılmasını, istiyordu. Ayrıca, sınır köylerinin savunulması için öne sürdüğü talep, «onu, güney Lübnan'da aktif olan ve ortaya çıkan durumdan politik avantajlar sağlamak için yararlanmaya çalışan radikal grupların başına geçirdi.(108) Salibi'ye göre, Sadr, Lübnan devletinin böyle bir talebi kabul edemeyeceğini biliyordu. İmam'ı Şii hareketinin (Yoksul Hareketi) başına geçiren grev ve diğer faaliyetler, onu LUH'nin etkisinden «kurtardı.»(109)

İktidar bloğu, Fıranciye, Selam, Esad, Şemun, LKP, YMB (Yeni Merkezî Blok) ve diğer tek tek milletvekilleri arasında oluşturulan muazzam bir ittifaktan ibaretti. Hegemonik fraksiyon komprador burjuvaziydi. Rejim karşıtı muhalefet Şahabist milletvekillerinden kalanları kapsıyor, bunlara da Kerâmi ile Eddé ve UB (Ulusal Blok) önderlik ediyordu. Rejime yönelik muhalefetin diğer kaynakları parlamento dışındaydı. Bun-

---

108. Salibi, op. clt., s. 63-64.
109. Şii tüccarlar ve işadamları İmam Musa Sadr'ın başlıca destekleyicileriydiler ve İmam'ın kontrolu altında bulunan Şii Dini Meclis'lnde etkin durumdaydılar.

ların içinde en etkili olanlar Tuveyni ve İmam Musa Sadr idi. Cumblat ve Sosyalist İlerici Parti (SİP) Selam'a karşı tavır alıyordu; buna rağmen Cumblat 1972'ye kadar Başkan'la önemli bir kişisel çatışmaya girmedi.

Fıranciyc'nin başkanlık süresinin ilk iki yılında Filistin Direnişi'nin giderek güçlenmesi ve İsrail saldırılarının sıklaşması Lübnan'ın durumunu etkiledi. Lübnan topraklarının savunulması için yerden havaya fırlatılan Crotale füzelerinin satın alınması sırasında patlak veren skandal, kitlelere, Lübnan devletinin savunma kapasitesini geliştirme konusunda ciddi o'madığını gösterdi. Ordu komutanı füzelerin satın alınması için tahsis edilen parayı zimmetine geçirmişti. 10 Nisan 1973'tc İsrail komandoları Beyrut'un merkezine saldırdılar. Başlıca hedefleri Fetih Örgütünün üst düzeyde üç görevlisi (Adnan, Naccar ve Nâsır) idi. Bu kişiler Beyrut'ta, kaldıkları apartman dairelerinde öldürüldüler.(110) İsrail'in giriştiği bu eylemi, devletin aldığı zayıf güvenlik önlemlerini ve özellikle İsrail komandolarının yara bile almadan ülkeyi terkedebilmelerinin ortaya koyduğu durumu protesto etmek için gösteriler yapıldı vc bunun üzerinc kabine düştü. Başbakanlıktan istifa etmeden öncc Selam Ordu Komutanı İskender Ganem'in azledilmesini istedi. Bu talep devlet başkanı tarafından reddedildi.(111)

Fıranciye eski bir Şahabist olan Amin El-Hafız'ı yeni kabineyi kurmakla görevlendirdi. Başkan hesabına bu, Direniş yanlısı muhalefeti yatıştırmak için düşünülmüş zekice bir hareketti. Haklı olarak, muhalefetin Şahabist ve aynı zamanda Direniş harcketinc sempati duyan bir başbakanı olumlu karşılayacağını düşünmüştü. Ayrıca, geleneksel zuamâ içinde mevcut koşullarda kabinc kurabilecek ya da bunun için istek duyacak kimse yoktu. Yeni bir yüz Fıranciye'nin sahip olduğu tek seçenekti.

Krizin şiddeti 1973 Nisan'ından sonra arttı. Hafız'ın baş-

---

110. Salibi, op. cit., s. 66.
111. Ibid., s. 67.

bakan olmasından kısa bir süre sonra Filistin Demokratik Halk Kurtuluş Cephesi (FDHKC - FHKC'nin yan örgütü)'nden beş kişilik bir gerilla grubu Birleşik Devletler Büyükelçiliği yakınında tutuklandı. Bunun üzerine FDHKC yoldaşlarını kurtarmak amacıyla üç Lübnan askerini kaçırdı. Bu olay ilk kez Lübnan Silahlı Kuvvetleriyle çatışmalara yol açtı. 18 Mayıs'ta, her iki tarafın da Kahire Anlaşmasına bağlılık sözü vermesi üzerine çatışma (Direniş ve ordu arasında) sona erdi.

Rejim karşıtı güçlerin baskıyı artırmaları üzerine Hafız nihayet 1973 Haziran'ında istifa etti.(112) Toplumsal formasyon ve iktidar bloğu içinde yer alan hâkim Müslüman sınıf kesimlerinin blok içinde daha fazla temsil istedikleri rejim karşıtı güçlerin gözünden kaçmamıştı. Hafız'ın özellikle eski bir Şahabist olarak tanındığı için bunu sağlayamayacağını hissediyorlardı. Hâkim sınıfın Müslüman kesimi muhalefetin olumlu karşılayacağı, önemli bir aileye mensup Sünni Müslüman bir başbakanın atanmasıyla iktidar bloğu içinde daha fazla temsil sağlamaya çalıştı. Müslüman kesim bunu geçici bir çözüm olarak görüyor ve daha sonra başbakanlık makamını yeni yetkilerle donatmayı düşünüyordu. Müslümanların bu hâkim kesimini yatıştırmak için devlet başkanı kabine kurma görevini Sünni Taki El-Din El-Solh'a verdi.(113) Geleneksel Müslüman Zuamâ bu atamayı şimdilik çıkarlarına uygun buldu.

Aslında Solh'un kabinesi, Başkan'ın sadece Müslüman zuamâ'yı değil muhalefetin de büyük bir kısmını tatmin etmek için düşündüğü akıllıca bir hareketti. Kabine yönetimde reform yapma yollarını araştıran ilerici bir kişiyi, Ali El-Halil'i de kapsıyordu. Öte yandan aynı kabinenin içinde reformlarla hiç ilgisi olmayan geleneksel zuamâ ve işadamı, Başkan'ın oğlu da yer alıyordu.

Solh kabinesi Suriye ve Filistin arasındaki çitleri onarabildi, ama Lübnan'daki politik ve ekonomik sorunları ele almayı

---

112. Ibid., s. 70.
113. Ibid., s. 71.

pek başaramadı.(114) Devam eden İsrail saldırıları ve kitlelerin politik ve ekonomik talepleri durumu ağırlaştırdı. Gösteriler ve grevler ülkeyi daha derin bir krize doğru sürüklüyordu. Burjuvazinin Müslüman kesimi devlet mekanizması içindeki konumunu iyileştirmek için bir dalga gibi yükselen kitle taleplerini yakaladı. Müslümanların devletin tüm düzeylerinde daha fazla temsil edilmeleri için çağrıda bulundular. Bu talepler, daha önce de gösterildiği gibi, aynı zamanda LUH'nin ikrarcılığa karşıt tutumunu zayıflatma işlevine sahipti ve bu nedenle, ikrarcı sistemin muhafaza edilmesi için zekice düşünülmüş bir girişimdi.

Ekim Savaşı ve Lübnan'da Toplanan Fırtına Bulutları

Hâkim sınıfın çeşitli fraksiyon ve kesimleri kendi aralarında ikrarcı sistemden pay kapmak için çekişirlerken, Ekim 1973 Savaşı (Mısır ve Suriye'nin İsrail'le savaşmaları) mücadeleyi farklı bir düzeye yükseltti. Başlangıçta Lübnan, Suriye Silahlı Kuvvetlerine kendi radar imkânlarını sağladı ve akaryakıt ikmalinde bulundu. Bu hareket öncelikle ülke içindeki muhalefeti yatıştırmak için yapıldı. Ne var ki, Ekim Savaşı sırasında Lübnan Arap dünyası düzeyinde bir kez daha acı bir seçenekle yüz yüze geldi: Ya İsrail'le nihai bir barış anlaşması imzalanmasını savunanlarla (Mısır ve Suudi Arabistan) ya da böyle bir anlaşmaya karşı olanlarla (öncelikle Libya ve Irak) saf tutmak durumundaydı. Birinci seçenek içteki muhalefetle iplerin koparılmasına yol açacak; ikincisi ise, Batı ile, özellikle de Birleşik Devletler ile ilişkilerin gerginleşmesine sebep olacaktı. İkrarcı sistemin, kapitalist bir sistem olarak, böyle bir adım atması imkânsızdı. Ve ayrıca sistem bunun için hazır değildi.

1973'ün sonunda Lübnan'daki huzursuzluğun iki esas unsuru iç politika ve ekonomik sorunlar ile daha büyük bir böl-

---

114. Ibid., s. 72.

gesel mesele (Filistin sorunu) idi.(115) Bu iki unsur birbirinden ayrılamazdı: Kissinger'ın Ortadoğu politikasına karşı savaşan Lübnanlı güçler ile Lübnan'daki iş yasalarını işçilerin lehine düzenlemek için savaş verenler aynı güçlerdi. Ciddi sosyalist ve komünist etkisi altında bulunan işçi sendikaları milliyetçi partilerle birlikte bu savaşın esas güçlerini oluşturuyorlardı. Bu partilerin nüfusun önemli bir tabakası (lise ve üniversite öğrencileri) üzerindeki etkisi aşikârdı. Bu kişilerin çoğu toplumsal ve politik reformlar için savaşıyorlardı; Filistin Direnişi'ni destekliyor ve Kissinger'ın yürüttüğü Ortadoğu politikasına karşı çıkıyorlardı.(116)

Bu arada, Kasım 1973'te toplanan Arap zirvesi FKÖ'nün Filistinlilerin yegâne meşru temsilcisi olduğunu kabul etti. FKÖ katılmadıkça İsrail'le barış görüşmesi yapılmaması kararlaştırıldı. Ekim 1974'te gerçekleştirilen bir sonraki Arap zirve toplantısında Ürdün Kralı Hüseyin'in Batı Şeridi'ni FKÖ'ye bırakmaya ikna edilmesi, örgütün konumunu biraz daha güçlendirdi.(117)

1970'in başlarında, LKP (Falanjist), HMP (Hür Milliyetçiler Partisi), Fıranciye'nin özel milisi gibi sağ kanat parti

---

115. 1975 öncesi yıllarda ekonominin durumu için bk. 3. Bölüm. Bu durum sınıf çatışmasını şiddetlendiren başlıca nedenlerden biriydi. Hulû ve Fıranciye yönetimleri altında azgelişmişlik sorunları bölgesel sorunlarla birleşti. Önemle belirtmek gerekir ki, LUH'nin kitle temeli Bekaa, güney ve kuzeyin azgelişmiş bölgelerinde yer alıyordu. LUH güneyinde göçmenlerin yaşadığı Beyrut'un bazı dış semtlerinde de tabana sahipti. Beyrut'un geleneksel Müslüman bölgeleri LUH'nin Arap milliyetçisi kesimlerine de (özellikle Bağımsız Nâsirist Hareket'e) kitle temeli sağlıyordu. ABSP özellikle Trablusşam'da güçlüydü. Güneyin iç kesimlerinde ve Beyrut'un dış bölgelerinde LUH içindeki Marksist unsurlar özellikle güçlüydüler.
116. H. Barakat, **Lebanon in Strife: Students Preludes to the Civil War** (Austin, University of Texas Press, 1977), 165-167.
117. Salibi, op. cit., s. 76.

ve örgütler ve diğer daha küçük sağcı gruplar silahlanıyorlardı. 1974'te bu güçler tepeden tırnağa silahlı olarak yaklaşan çatışmaya hazırdılar. Başkan Franciyc sağ kanadın bir parçası olduğu için devletin bu askerî hazırlıklara şemsiye sağlaması bir sır değildi. Bu güçler Direniş'in ve LUH'nin vurulması için en uygun anın seçiminde İsrail'le işbirliği yapıyorlar ve ondan yardım alıyorlardı.

FKÖ'nün gücü ve prestiji LUH'ne bağlı grupların bu örgütün şemsiyesi altında silahlanmalarını sağladı. Ne var ki, LUH gruplarının çoğu bağımsız örgütler olarak silahlanma gereğini ihmal ettiler. «Çatışmada» FKÖ'ye güveniyorlardı.(118) Daha sonra göreceğimiz gibi, bu politika Lübnan devrimci güçlerinin bağımsız gelişmesini sekteye uğrattı ve LUH'nin politik ve askerî konularda bağımsız karar alma yeteneğini etkiledi. Bu politika LUH'nin sağ kanadın niyetlerini ve kullanabileceği yöntemleri hatalı biçimde değerlendirmesine de yol açtı.

Sağ kanat grupların Direniş'i hedef almaları rastlantı değildi. LKP, özellikle, böl ve yönet taktiklerine başvurdu. Direniş'i «şerefli gerilla eylemi» dediği şey temelinde bölerek, bu hareketle LUH arasına ayrılık sokmaya çalıştı.(119) Sağ kanat, bazı gerilla gruplarım afyon ticareti ve kaçakçılık gibi işlerle uğraşmakla suçluyordu. Sorun sağ kanat tarafından politik sebeplerle tırmandırıldı. Bu taktikler Kral Hüseyin'in Ürdün'de FKÖ'ye uyguladığı böl ve yönet taktiklerini andırıyordu. Ne var ki bu kez kitlelerin büyük kısmı bu tür ayırımları kabul etmedi.

1974'te sağ kanat Lübnan devletiyle işbirliği içinde Filistin Direnişi ve LUH ile silahlı çatışmalara girerek düşmanlıkları şiddetlendirmeye çalıştı. Bütün bunlar devletin status quo'yu tehdit eden devrimci güçlerin ezilmesi için daha büyük bir rol oynayabilmesini sağlamak amacıyla yapıldı. En önemli çatışmalar şunlardı: Direniş ve LKP arasında 29-30 Temmuz çatışması; 21 Ağustos'ta bir polisin bir gerillayı vurarak öldür-

---

118. FHKC görevlisiyle röportaj: 2 Ocak 1979 (Kuveyt).
119. Salibi, op. cit., s. 82.

düğü Sayda olayı; ve 22 Eylül'de Lübnan Dağı'ndaki Maten Tepesi'nde bulunan Tarşiş köyünde LKP ve SİP arasında meydana gelen çatışma.(120) İzlenen çizgi belli olmuştu. LKP ve devlet, Filistin Direnişi'ni yoketmek, daha sonra LUH'yi zayıflatmak ve böylece ikrarcı kapitalist sistemi korumak amacıyla askerî bir çözümü hedefliyordu.

Devlet ve Lübnan'daki sağ kanadın bölgede Filistin devriminin lehine olmayan kapsamlı bir barış anlaşması istediği açıktı. Bu amaçla LKP (en geniş ve en güçlü sağ kanat parti) 1974 Eylül'ünün son günlerinde bölgesel bir barış lehine başlıca Arap politikalarını birleştirmeye çalıştığım açıkladı. Ne var ki, Lübnan'da, geleneksel Müslüman burjuvazi de dahil, böyle bir açıklamadan etkilenecek tek bir kişi bile yoktu. Başlıca Arap politikaları Birleşik Devletler'in bölge için öngördüğü politika anlamına geliyordu. LKP'nin bu kararı Cemayel'in Mısır, Suriye, Ürdün ve Suudi Arabistan'a yaptığı bir seyahatten hemen sonra etkilerini duyurmaya başladı.(121) Bu politika LKP'yi Filistin Direnişi ve özellikle, 1973'ün sonunda kurulan Ret Cephesi ile doğrudan karşı karşıya getirdi.(122) Ret Cephesi emperyalistlerin dayattıkları bölgesel barış planına karşı çıkan tüm Filistinli grupları kapsıyordu. Bu gruplar, FHKC, Arap Kurtuluş Cephesi (AKC), Ulusal Mücadele Cephesi (UMC) ve FHKC Genel Komutanlığı (FHKC'ye bağlı) idi. LKP, aynı zamanda, geleneksel Müslüman Sünni ve Şii zuamâ'nın büyük bir kısmı ve LUH ile karşı karşıya kaldı. Müslüman zuamâ LKP'nin Arap dünyasında yaptığı manevrayı sistem içindeki kendi gücüne karşı bir tehdit olarak değerlendirdi. LKP, bölgedeki gerici Arap ve emperyalist çıkarlarla ittifak halinde, Maruni burjuvazisinin en güçlü temsilcisi haline geldi ve böylece, Hür Mil-

---

120. Ibid., s. 80.
121. Ibid., s. 81.
122. Filistin sorununa getirilen Birleşik Devletler «çözümleri»ni reddeden bu Filistin örgütleri Ret Cephesi içinde örgütlendiler. Cephenin başlıca unsurları FHKC ve AKC (Arap Kurtuluş Cephesi) idi.

lıyetçiler Partisi, Fıranciye ve Maruni Keşişler Tarikatı ile ittifakını korudu.

Taki El-Din El-Solh 14 ay görevde kaldıktan sonra, hızla kötüleşen durum karşısında başbakanlıktan istifa etti. Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) hızla kitle desteği kazanıyor ve bu sayede hem devlet üzerinde yaptığı baskıyı artırabiliyor hem de sağ kanadın manevralarını göğüsleyebiliyordu. Başkan Firanciye kabineyi kurma görevini Cumblat'ın güçlü bir müttefiki olan Raşid El-Solh'e vermek zorunda kaldı. Cumblat'ın SİP'nin güçlü biçimde temsil edildiği kabinede, LKP (Cemayel) ve HMP (Şemun)'yi de temsil eden 18 üye vardı. Kabine'ye yapılan atamalar Başkan'ın geleneksel Müslüman zuamâyı zayıflatmasına imkân hazırladı; çünkü Raşid El-Solh geleneksel bir zâim değildi, ayrıca başbakanlıkta yeniydi. Atamalar, aynı zamanda, LUH'nin iktidar bloğu içinde güçlenmesini sağladı. Şimdiki halde bu iktidar bloğu garip bir oluşumdu. Toplumsal formasyon içindeki belli başlı hasımlar şimdi politik düzeyde temsil ediliyorlardı. Lübnan tarihinde ilk kez anti-sistem bir koalisyon, LUH, devlet içinde güçlü bir etkiye sahip olmuştu. Ne var ki, bu iktidar bloğu sistemin dağılmasını önlemek, birlik ve beraberliği korumak için son bir çare olarak kuruldu. Bu yeni durum sisteme zaman kazandırılmasından başka bir şey sağlayamazdı. Bu garip düzen içinde yer alan tüm partiler iktidar bloğu içindeki bu doğal olmayan çelişkin durumun kısa ömürlü olacağını biliyorlardı. Hepsi ortaya çıkan durumdan yararlanmaya çalışıyordu. Gruplardan biri mutlaka çökecekti. LKP (kendisinden önceki Hilf gibi) LUH ve Filistin Direnişi ile nihai olarak hesaplaşmaya kararlıydı.

1976 başkanlık seçimlerinin yaklaşması, Kerâmi, Selma (ikisi de Sünni Müslüman) ve Eddé arasında Tahaluf (ittifak)'un oluşturulmasını hızlandırdı. Bu Lübnan burjuvazisinin bir kesiminin sistemi korumak için umutsuz bir girişimiydi. Tahaluf kendini hem rejime hem de LUH'ne alternatif olarak gösterdi. Bu nedenle Eddé rüşvetçilik suçlamasıyla, Fıranciye, LKP ve Şemun'a saldırdı. Tahaluf, aynı zamanda, rejimi Lübnan'da yaşanan kaosun sorumlusu olarak görüyordu.

Bu rada, 28 Şubat 1975 günü Saydalı balıkçılar Protein

Şirketi'ne karşı bir gösteri yaptılar. Bu şirkete balıkçılık endüstrisini tekelleştirmesi için ruhsat verilmişti. Kuveyt parasıyla finanse edilen şirketin başkanı «anti-Arap» Şemun'dan başkası değildi. Askerler göstericilere saldırarak ateş açtılar ve başı çeken Sayda milletvekili Maruf Saad'ı ağır şekilde yaraladılar.(123) Geleneksel Sünni zuamâ bu fırsatı değerlendirerek Başbakan Raşid El-Solh'un istifasını ve Ordu Komutanı'nın azledilmesini istedi. Hemen ardından ordu komutanlığının dağıtılarak, Müslüman ve Hıristiyanların eşit olarak temsil edildikleri bir yapı içinde yeniden kurulmasını talep ettiler. Cumblat, Şemun'un Cemayel ile birlikte karşı çıktığı bu talepleri destekledi. Bu arada, geleneksel Müslüman liderlere de karşı çıkarak Başbakan Solh'ün tarafını tuttu. LUH tam bu noktada Cumblat'ı destekledi. Ordunun yeniden kurulması sorununda geleneksel zuamâ'ya arka çıkan Cumblat, Maruni sağ kanadı ve Başkan'ı toplumdaki tüm diğer güçlerden tecrit etmek istiyordu. Bu arada geleneksel zuamâ'yı da saf dışı bırakmaya çalıştı; çünkü bu kesim devlette reform yanlısı görünmek suretiyle LUH'den destek sağlamaya çalışıyordu. Cumblat, SİP ve LUH'nin ordunun yeniden kurulması sorununu daha önce de ortaya koyduklarını kanıtladı.

Sayda milletvekili Maruf Saad 6 Mart 1975 günü öldü.(124) Onun ölümü ordu komutanlığının yeniden oluşturulmasını acil bir ihtiyaç haline getirdi. Maruni sağ kanat harekete geçmek istemedi. Önemli bir devlet makamından vazgeçmek (Ordu Komutanı daima bir Maruni idi) ya da bu makamı diğer bir mezheple paylaşmak yanlısı değildi. Sağ kanat, Lübnan'daki ilerici güçlerle açıktan çatışma kararı alması halinde, muhalefete karşı harekete geçirebilmek için devlet gücünün tamamına ihtiyaç duyacaktı. Çatışma kararı almaması halinde ise, Müslüman burjuvaziyle uzlaşmaya varabilir ve böylece Maruni sağ kanadın LUH karşısındaki konumunu güçlendirebilirdi.

Kıyametin kopması için gerekli koşullar tüm düzeylerde

---

123. Salibi, op. cit., s. 93.
124. Ibid., s. 95.

olgunlaştı. İki büyük güç kutuplaşmış durumdaydı: Bir yanda Lübnan Ulusal Hareketi, öte yanda Maruni sağ kanat. Diğer sistem yanlısı güçler (geleneksel Müslüman zuamâ gibi) karşı karşıya gelen bu iki büyük güç arasında farklı noktalarda yer alıyorlardı.

SONUÇ

İkrarcılık kurumu, komprador burjuvazinin (çoğu Maruni) hegemonik olduğu iktidar bloğu içinde meydana gelebilecek tehlikeli mücadelelerin önlenmesine yardımcı oldu. Ne var ki, komprador burjuvazi kendi konumunu (politik ve ekonomik) iktidar bloğu içindeki unsurların zararına geliştirmek için gittikçe daha fazla çaba harcıyordu. 1943-75 döneminde ikrarcı düzenin varlığını tehdit eden bazı hassas durumlar ortaya çıktı. Bunların ikisinde (1958 ve 1975) iktidar bloğu içindeki çatışmanın sonuçları iki iç savaşa yol açtı. Bu durum politik sistemin, halkın çıkarları bir yana, hâkim sınıfların farklı çıkarlarını bile uzlaştıramadığını ortaya koydu.

İkrarcı sistem hâkim sınıfın toplumsal formasyon içinde ülkenin ekonomik ve toplumsal gelişmesine ters düşen bir yönetim şeklini sürdürmesini sağlıyordu. Hakim sınıf ve özellikle iktidar bloğu içindeki hegemonik burjuva sınıf fraksiyonu, ekonomik önlemler ve bankacılık yasası, seçim yasası vb. gibi hukukî düzenlemelerle Lübnan'ın ekonomik hastalıklarını artırdı. Enflasyon ve resesyon, ülke uluslararası finans kurumlarına açıldıkça şiddetlendi.

Emperyalist çıkarlar komprador sınıfın çıkarlarıyla çakışıyor, fakat Lübnanlı kitlelerin çıkarlarına taban tabana ters düşüyordu. Bu farklı çıkarlar ideolojik ve politik olarak ifadelerini komprador burjuvazi için «Lübnanizm»de, halk kitleleri için ise «Arap milliyetçiliği»nde buluyordu. Bu iki ideoloji arasında ilk büyük çatışma 1958 iç savaşı sırasında en üst noktasına vardı. İktidar bloğu içindeki bazı unsurların ve zuamâ'nın 1958'de Şemun rejimini devirme girişimi içinde Arap milliyetçiliğine sahip çıktıkları ve böylece yeni oluşan bir iktidar

bloğu içinde yer almak üzere konumlarını sağlamlaştırdıkları görüldü. Bu sırada zuamâ'nın çıkarları halk kitlelerinin büyük çoğunluğunun çıkarlarıyla çakıştı. Ne var ki, kitleler bu zuamâ' dan bağımsız politik partiler içinde örgütlenmiş değillerdi; ayrıca, kendi çıkarlarını «politik» düzeyde ifade edemiyorlardı. Sonuç olarak, politik pratiğe, Maruni olmayan burjuvaziyi ya da iktidar bloğu içinde yer almayan zuamâ'yı sınıfsal olarak destekleyen bir güç olarak katıldılar.

Hegemonik sınıf fraksiyonu (daha önce de belirttiğimiz gibi çoğunlukla Maruni idi) ve müttefikleri kendilerine bağlı olan ve/ya da kendi zuamâ'sıyla zaim-yanaşma ilişkisi içinde bulunan bu alt sınıf fraksiyonlarına dayanıyorlardı. Örneğin Maruni çoğunluğu açısından bu tür ilişkiler, kendilerine bağlı alt sınıf fraksiyonlarının diğerlerine bağlı olanlara ya da başka bölgelerde yaşayanlara kıyasla daha yüksek gelir almalarından dolayı mümkündü.

Şemun rejiminin 1958'de devrilmesi komprador burjuvaziye ve bölgedeki emperyalizme ağır bir darbe oldu. Birleşik Devletler'in bu noktada müdahale etmesi ikrarcılığın ve bölgedeki BD çıkarlarının korunmasına yardımcı oldu. İkrarcılık bozulmadan kaldı, çünkü zuamâ ikrarcı sistemin değiştirilmesi konusunda ciddi değildi. Bir reformcu olan Şahab'ın nüfuzlu olduğu dönemde bile, Lübnan politik sistemi üretim tarzında herhangi bir aktüel değişimi önleyecek ölçüde güçlüydü. Şahab ekonomik reformlar yönünde girişimlerde bulundu ve bazı reformlar yapıldı. Fakat bütün bunlar varolan ekonomik yapıları değiştirmedi.

Ayrıca, Şahab'ın temsil ettiği modernleştirme eğilimi zuamâ kurumunu yenilgiye uğratmayı başaramadı. Aslında Şahab, bu kurumu zayıflatma girişimi sırasında bile zuamâ'nın bir kesimine dayanmak zorunda kaldı. Başkanlığı süresince devlet içinde karar alma sürecini zuamâ'yı atlayarak değiştirme yönünde yaptığı girişimler hep geri tepti. Planladığı reformların çoğunu yapamadan 1964'te başkanlıktan ayrıldı.

Başkan Hulû'nun Şahabist rejimi sırasında daha fazla reform yapılmak istenmedi. Endüstriye Şahab ve Hulû dönemlerinde daha fazla önem verilmesi gerçeğine rağmen bu endüst-

rinin çoğu ihracata yönlendirildi. Böylece rejim, öncelikle, hizmetler sektörünün önemli bir unsuru olan dış ticaretten kâr etti. Hammaddelerin büyük kısmının ithal edilmesi ya da değer katkısının ihraç edilmek üzere yarı mamul mal ithalinde kullanılması özellikle bu durumun bir göstergesiydi. Hulû rejimi 1970'de sona erdiği zaman ülke büyük ekonomik sorunlarla yüz yüze bulunuyordu.

Lübnan toplumunda ideolojik düzeyde başlıca çelişkiler, daha önce belirtildiği gibi, «Arap milliyetçiliği» karşısında «Lübnanizm»in ya da bunun tam tersinin övülüyor olmasıydı. Ne var ki, hâkim sınıfın belirli bir kesiminin çıkarları bakımından «Lübnanizm» kaçınılmaz olarak «Marunizm»e dönüştürüldü. Bu durum «politika» düzeyinde de aşikârdı; çünkü ikrarcılığın başlıca savunucuları, Lübnan Ketâib Partisi (Falanjist) ya da LKP, Hür Milliyetçiler Partisi (HMP) ve Ulusal Blok (UB) idi. Bu Maruni partileri «hür teşebbüs»ün katı savunucularıydı ve Maruni orta ve çalışan-sınıf fraksiyonları tarafından destekleniyorlardı. Ne var ki, yine bu partiler sadece Maruni burjuvazinin çıkarlarını temsil ettiler; Şemun bir komprador kapitalist, Eddé ise bir bankerdi. LKP Maruni endüstricileri, ticaret ve turizmle uğraşan çıkar gruplarını temsil etti.

Maruni Keşişler Tarikatı, Fıranciye ve daha küçük Maruni fraksiyonlar kendi içine kapalı «Marunizm»lerini saplantı haline getirdiler ve bu görüşü Lübnanlıların geri kalanı için geçersizleştirdiler. İktidar bloğunun içinde ya da dışında yer alan Maruni olmayan Hıristiyanlar ve Müslümanlar da «Marunizm»in Ulusal Pakt'la ve dolayısıyla ikrarcı düzenle çeliştiğini kabul ettiler. Hilf'e —Falanjistler (Pierre Cemayel), Ulusal Blok (Eddé) ve HMP (Şemun) arasında üçlü koalisyon— tam destek vermemelerinin bir sebebi de buydu. Maruni Şahabistler de Hilf'i desteklemediler. Onlar «Lübnanist» ama aynı zamanda «Modernist» idiler ve «Marunizm» gibi eski temaların kendileri için geriletici ve sekter olduğunu düşünüyorlardı.

Şahabizm sırasında (1958-70) Kerâmi gibi «modernleşme yanlısı» Müslümanlar «Lübnanizm» kavramını kendi milliyetçiliklerine hitap ettiği için kullanabiliyorlardı. Ayrıca Şahabizm Arap milliyetçi rejimleri ile dostça ilişkiler içindeydi. Ne var ki,

bu «Lübnanist» eğilim yönetimin izlediği çizgi bakımından bir sapmaydı. Bölgede yaşanan görece sakin zamanlarda kısmen geçerli olabiliyordu ama, daha önce de belirtildiği gibi, zamanla ikrarcı zuamâ kurumunun güvenliğine ters düşmeye başladı. Daha önemlisi, Şahabizm «Marunizm»e bir alternatif haline getirebileceği bir kitle tabanı geliştiremedi.

Bu sıralarda Lübnan'daki Filistinliler pek bir karşılık almadan Lübnan'ın ekonomik gelişmesine katkıda bulunuyorlardı. Filistinlilerle aynı işi yapan Lübnanlılardan daha az para ödeniyordu. Yine, Lübnan'ın dışında çalışan binlerce Filistinli ülke içinde yaşayan ailelerine para gönderiyorlardı. Bu para sermaye olarak Lübnan ekonomisine katılıyor ve onun gelişmesine katkıda bulunuyordu. Ayrıca Filistinliler, kalifiye ve üst düzeyde kalifiye işgücü olarak da gerek Lübnan'ın gerekse diğer Arap ülkelerinin ekonomik ve toplumsal gelişmesine yardımcı oluyorlardı. Bütün bu faktörlere rağmen, kendi anavatanlarından 1948'de sürüldüklerinden beri Lübnan'da yaşamakta olan Filistinliler hâlâ bir yabancı sorunu olarak görülüyorlar ve Lübnan devleti ile Lübnan toplumunun bazı kesimleri tarafından eziliyor ve ayrı tutuluyorlardı.

Filistin sorunu sadece Lübnan'da değil tüm Arap dünyasında, devrimci gelişmenin odak noktasıdır; çünkü onların varlığı Lübnanlı kitleler ile Arap dünyası arasında bir «organik bağ» oluşturur. Böyle bir devrimci güç herhangi bir toplumsal formasyon içindeki hâkim sınıfların çıkarlarıyla çelişir; ve bu «Lübnanizm» ile de kesinlikle çatışma halindedir. Filistinliler, gericiliğe, emperyalizme ve Arap Doğu içindeki Siyonist tecavüze karşı verilen meydan savaşında ön safta yer aldılar. Filistinliler Lübnan halkının büyük çoğunluğu tarafından desteklenen örgütlü bir güç haline geldikleri zaman çatışmanın şiddeti arttı.

1967'den sonraki dönemde kitlelerin daha fazla politize oldukları görüldü. Ülke içindeki ekonomik koşullar gittikçe kötüleşiyor ve giderek daha çok sayıda insan ve buralara saldırması bu sorunları daha da ağırlaştırdı. Filistin sorununun dinamikleri ve Arap Doğu'nun politik durumu Lübnan yönetimindeki iç çelişkileri şiddetlendirdi. Sistem karşıtı politik partiler,

halk zuamâ'ya duyduğu sadakati kaybederken, nüfuz kazandılar. Bu devrimci gelişme içinde önemli bir adımdı. Kendiliğinden kitle hareketinin sınıf pratikleri içinde uğradığı değişimin başlangıcını vurguluyordu. Kitleler destekleyici sınıflar olarak rol oynamak istemiyorlardı ve «politika» (sınıf mücadelesi) alanında daha bağımsız politik sınıf pratikleri geliştirme yönünde hareket ediyorlardı. Filistin Direnişi'nin silahlı varlığı Lübnan'daki devrimci gelişmeye büyük katkıda bulundu ve Lübnanlı halk kitlelerine politik, moral ve askerî destek sağladı.

1969'da Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) gelişim halindeki kitle hareketinin örgütlü ifadesi olarak kurulmuştu. LUH Lübnanlı kitlelere politika alanında temsil edilme fırsatı sağladı. Bu mümkündü, çünkü LUH, Komünist Partisi (LKP), Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP) ve Komünist Eylem Örgütü (KEÖ) gibi «işçi-sınıfı» partilerini kapsıyordu. Daha önemlisi, LUH'nin «asgari programı» Lübnanlı kitlelerin arzularını ve taleplerini devrimci gelişmenin belirli bir aşamasında bir araya getirerek ifade ediyordu. Program aynı zamanda devrimci hareketin kısa ve uzun vadeli hedeflerini birbirine bağlıyordu.

LUH, üyeleri tüm dini mezheplerden (Müslüman, Hıristiyan ve Dürzi) gelen ilerici partilerin gevşek bir koalisyonuydu. Bu Partiler politika sürecinden yararlanmak suretiyle reformları gerçekleştirmeye çalıştılar. Politize olmuş kitleleri ikrarcılığa karşı mücadele içinde harekete geçirme konusunda önemli ölçüde başarılı oldular. Bu çatışma içinde LUH, ikrarcılıkta önemli değişiklikler yapılmasını isteyen ve dışlanmış durumda bulunan Müslümanlarla ittifak kurabildi. Ne var ki bu taktik amaçlarla yapılan geçici bir ittifaktı, çünkü burjuva ve toprak ağası Müslümanlar doğal olarak sistemin tamamen yıkılmasından yana değildiler. Bu Müslüman kesim yeni bir ikrarcılık biçiminin oluşturulması için hâlâ Maruni sağ kanatla bir anlayış birliğine varmayı umuyordu. Bu arzunun idealize edilmiş bir tahmine dayandığı görülür. Buna göre, Maruniler ikrarcılığı tehlikeye sokmaktansa Müslümanların bu kesimiyle bir anlaşmaya varmayı tercih edeceklerdi.

LUH, burjuvazinin Müslüman kesimi ve diğer burjuva fraksiyonlar arasında bu tür sınıf ittifaklarının gerçekleştiril-

mesi çeşitli sebeplere dayanıyordu. Örneğin, bütün bu güçler sağ kanadın hasımlarıyla hesaplaşmak için seçtiği yöntemlere karşı çıkıyorlardı. Bu ittifakların gerisinde oportünist motivasyonlar da vardı. Komprador burjuvazi içinde yer alan Eddé gibi bazı kişiler belirli bir düzeyde ittifaka girmeye istekliydiler ama ikrarcı düzenin değişmesine karşı çıkıyorlardı. Özelde Eddé devlet başkanlığına göz dikmişti ve bu yüzden de kendisini bazı tavizler vermek zorunda hissediyordu. Diğer burjuva fraksiyonlar ikrarcı düzeni tehdit etmeyecek türden bazı reformların yapılmasına razıydılar. Burjuvazinin Müslüman kesimi LUH ile ittifak kurmak istiyordu, çünkü bazı reformlar sayesinde kendi politik gücünü artırma fırsatı bulacağını biliyordu.

Sağ kanat bütün reformlara karşı çıktığı için, yukarda belirtilen bu burjuva güçler, ikrarcılık yanlısı olmalarına rağmen, ikrarcılığa karşı çıkan LUH ile ittifak kurmanın avantajlı olacağını anladılar. Önde gelen Müslümanlar da, LUH'ye giderek daha fazla destek veren kitleler arasındaki meşruiyetlerini muhfaza etme çabası içinde bu ittifaka katılmayı seçtiler.

LUH Kemal Cumblat gibi zuamâ'yı da kapsıyordu. Cumblat sistem karşıtıydı ama ikrarcı bir tabana, Dürzilere dayanıyordu. Bir Hıristiyan (Maruniler dahil) ve Müslüman azınlığı kapsayan partisi, Sosyalist İlerici Parti (SİP), anti-emperyalist, pan-Arap, anti-ikrarcı ve demokratikti ve toplumsal, ekonomik reformların şampiyonluğunu yapıyordu. Cumblat LUH'nin, politik süreci sistemde reform yönünde baskı yapmak için kullanma yeteneğinde önemli bir rol oynadı.

Politik sürece duyulan bu güvenin zararlı bir yönü vardı. LUH, genellikle, sağ kanada karşı bir başka eylem çizgisi izlemeyi gerekli görmedi ve buna önem vermedi. Maruni sağ kanat tepeden tırnağa silahlanırken, LUH stratejik müttefiki olan Filistin Direnişi'nin askerî gücüne güveniyordu. Ayrıca, LUH politik bakımdan etkin olduğuna ve sistemi kullanarak reform yapabileceğine de inanıyordu. Ordu gibi devlet kurumlarında reform yapmaya karar vermişti. Fakat, Direniş'in askerî bakımdan güçlü olmasına rağmen, bağımsız bir politik çizgi ile bağımsız bir askeri aygıta sahip olmanın kendisi için ne

kadar önemli olduğunu anlayamıyordu. Bu önemli bir noktaydı, çünkü LUH ve Direniş taktik amaçlarla ittifak kurabiliyorlarsa da stratejik amaçlarda nihai olarak ayrılıyorlardı; sonuç olarak iki örgütün çıkarları arasında zaman zaman çelişmeler oluyordu. Örneğin, 7. Bölüm'de de görüleceği gibi, Direniş, Dağ saldırısı sırasında LUH'ye tam destek verme konusunda isteksiz görünüyordu. Direniş, Filistin liderliğinin kendisi için mevcut koşullarda en uygun gördüğü eylem çizgisini izliyordu. LUH Beyrut'un güneyindeki tüm sağ kanat mevzileri kurtardığı zaman, saldırı Filistin Suriye (Saika) anlaşması nedeniyle başarıya ulaştı. Ne var ki, saldırı sırasında, pek çok durumda Suriye ve FKÖ büyük önem taşıyan kararların alınmasında LUH'yi atladı. Bu sorunlar devrimci ilerlemeyi ve hem LUH'nin hem de Direniş'in başarısını sekteye uğrattı. Zaman zaman bunlar tam bir engel oluşturdular. Güçlü bir askerî aygıtı olmadığı için LUH, sadece Direnişle değil, çok daha zararlı bir biçimde Suriye ve sağ kanatla ilişkilerde de uzlaşıcı bir konumda kaldı.

6. SAĞ KANAT SALDIRISI: 1975

Bu bölümde sağ kanat saldırısının gelişmesi tartışılacak, Lübnan Ulusal Hareketi'nin ve Filistin Direnişi'nin bu meydan okuma karşısında gösterdikleri tepkilerin değerlendirilmesine çalışılacak. LUH'nin güçlü ve zayıf yanları ele alınacak. Bu tartışma, aynı zamanda, saldırı sırasında LUH'nin gelişmesine ve saldırıya karşı hatalı stratejiler izlemesine yol açan maddî koşulları kapsayacak.

1943 ve 1975 yılları arasında Lübnan'ın toplumsal formasyonu içindeki politika sahnesinde pek çok önemli değişiklik oldu. Politik partiler, sistemi dönüştürme çabası içinde, geleneksel politik süreçten de yararlanıyorlardı. Devlet hâkim sınıfın iktidar merkezi olduğu için, bu sınıfın gücünde meydana gelen her türlü erozyon devlet mekanizması için bir tehdit olarak değerlendiriliyordu. Bu durumda, sözkonusu sınıf, gerçek ya da hayalî tehditlerden kurtulması için, LUH'ne karşı çıkmak zorunda bırakıldı. 1975'in başında Lübnan'da ortaya çıkan durum, oluşum halindeki ilerici harekete (LUH'ye) karşı kapsamlı bir askerî saldırıyı gündeme getirdi. Bu, hareketin yolunu kesmek için düşünülmüş kısa süreli bir hesaplaşmadan farklı bir şeydi.

Bu tür bir saldırıyla ilgili hesaplaşmalar sağ kanat Maruni ittifakının çeşitli unsurları tarafından düşünüldü, koordine edildi ve uygulamaya konuldu. 1975'te ittifak, ülke içinde, bölgesel ve uluslararası düzeyde hazırlıklarını tamamlamıştı. İttifakın kendisini donattığı silahların kalitesi, ayrıca, ittifakın lideri Pierre Cemayel'in gerici Arap ülkelerine yaptığı gezi, bu konuda kuşkuya yer bırakmaz. İttifakın bölgede BD himayesini desteklediği de bir sır değildi. Sır olmayan diğer bir şey, LUH'

nin ve Filistin Direniş'inin, çıkarları bakımından, bu ittifaka ve anlaşma yanlısı gerek bölgesel gerekse uluslararası güçlere (Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Devletler...) karşı oluşuydu.

Bu muazzam güçlerin karşısında gevşek LUH koalisyonunun ve bölünmüş Direnişin yer alması, Maruni ittifakın çabuk ve kolay bir zafer kazanabileceğini düşündürüyordu. Sistem yanlısı aşırı güçler, en uygun anda, «galeyan halindeki sistem»in ajanlarına dönüştürüldüler. Bunun doğal sonucu 1975-76 felaketi oldu.

13 Nisan 1975'te LKP (Falanjist) üyeleri Filistinlileri taşıyan bir otobüs konvoyuna saldırdılar ve bütün yolcuları öldürdüler. Katliam Ayn El-Rummaneh'in dış semtlerinden birinde gerçekleştirildi. LKP'nin patronu Pierre Cemayel bu semtteki Maruni kilisesinin ayinlerine katılıyordu.(1)

Katliamı haber alan, Direniş'e bağlı Filistinli birlikler Beyrut'ta ve kentin tüm dış semtlerinde düşmana saldırdılar. Savaşın ilk üç günü Direniş'in askerî üstünlüğü ele geçirmesiyle sonuçlandı.

Katliam üzerine Arafat Lübnan'la Filistinliler arasındaki sorunların çözülmesi için diğer Arap ülkelerine diplomatik müdahale çağrısında bulundu. LUH 13 Nisan gecesi toplandı ve LKP bakanlarının kabineden atılması ve LKP'nin tanınmaması için çağrıda bulunma kararı aldı.(2) Arap Birliği Genel Sekreteri Mahmud Riad'ın müdahalesi üzerine 16 Nisan'da ateşkes ilan edildi. Ne var ki, ertesi gün, LKP'nin hâkim olduğu bölgelerde kurulan pusulardan açılan ateş kentin ekonomik hayatını felce uğrattı.(3) LKP'nin politik amaçlarına ulaşana kadar çatışmayı sürdürme niyetinde olduğu anlaşılıyordu.

Filistinlilerin otobüs katliamı üzerine aldıkları tutum açıktı. Direniş cinayetle suçlanan yedi LKP üyesinin devlete teslim edilmesini istedi. Direniş, aynı zamanda, pusuların temizlenmesi işinde Lübnan güvenlik güçlerine yardım ediyor, böylece ça-

---

1. K. S. Salibi, **Crossroads to Civil War: Lebanon 1958-1976** (Delmar, NY, Caravan Books, 1976), 97.
2. **An-Nahar**, 14 Nisan 1975.
3. Salibi, op. cit., s. 99.

tışmaya barışçı bir çözüm bulunması isteğinde samimi olduğunu kanıtlıyordu.(4) Cemayel suçlananların ikisini Lübnan devletine teslim etti. Direniş'in talebine verdiği karşılıkta, yasal soruşturmanın sadece otobüs olayı ile sınırlı tutulmamasını, anlaşmazlığın bütününü kapsamasını istedi.(5) Bu arada İsrail'i 13 Nisan'da otobüs katliamına yol açan gerginlikleri yaratmakla suçlamaya devam etti. Bu, meseleyi saptırmak için düzenlenmiş bir hileydi; çünkü, LKP geniş çaplı saldırı hazırlığı içinde İsrail'den yardım görüyordu. Ayrıca, LKP ile Direniş arasında meydana gelen önceki çatışmalar ve LKP'nin Lübnan'da Filistinli varlığı karşısında aldığı genel tavır, bu hareketin masumiyeti konusunda diğer hareketleri ikna etmesini güçleştiriyordu. Parti'nin tarihi ve çatışma sırasında izlediği çizgi, daha sonra göreceğimiz gibi, otobüs katliamma yol açan temel sebepleri ortaya koyuyordu.

Daha 1974'te, LKP Direniş'le silahlı çatışmalara girmiş ve bunu, Filistin Direniş'ine karşı verdiği savaşta devletin kendisiyle ve sağ kanat milislerle gizli bir anlaşma yapmasını sağlayacak koşulları yaratmak için tertiplemişti. Nisan 1975'te sağ kanat Direniş'e saldırdı. Saldırı başarıya ulaşsaydı LUH kolayca yenilgiye uğratılabilecekti. Bu çatışmaların diğer bir sebebi sağ kanadın yaptığı bir (doğru) tahmine dayanıyordu. Bu da, bir mini Filistin devletinin kurulması konusunda Direniş'in bölünmüş olmasıydı. Mini devlet fikri Fetih ve daha küçük bazı komando gruplarının tasarılarında önemli bir yer tutarken, Ret Cephesi (FKÖ'nün bir bölümüydü) tarafından lanetleniyordu.(6) Sağ kanat, FKÖ'nün ve özellikle de örgüt liderliğinin anlaşmazlığı yatıştıracağını, böylelikle de Redçilerin konumunu zayıflatacağını hesaplıyorlardı. Bu durumda, bölgesel bir antlaşmaya taraftar olan emperyalizm yanlısı güçler galip geleceklerdi ve sağ kanat Lübnan politikasını yeniden kendi kontroluna alabilecekti.

---

4. Ibid., s. 101.
5. An-Nahar, op. cit.
6. Ret Cephesi ismindeki «ret» Filistin'in tam kurtuluşu dışındaki tüm önerilerin reddedilmesi anlamına gelir.

Öyle görünüyordu ki, sağ kanat, FKÖ'nün BD emperyalist himayecilik anlayışına karşı Suriye ile aynı safta yer aldığını; buna rağmen Suriye'nin kendi çıkarlarına uygun bir anlaşmaya taraftar olabileceğini biliyordu.

Bölgesel meselede (Filistin sorunu) üç ayrı tutum belirgin hale geldi. Sağ kanat BD himayecilik planı ile birleşti. FKÖ ve Suriyeliler katılmaları şartıyla görüşmelere açıktılar.(7) Fakat FKÖ içindeki Ret Cephesi Filistin meselesiyle ilgili her türlü kısmî ve uzlaşımcı plana karşıydı; çünkü bu konuyu Arap Doğu'daki ikilemin dönüm noktası olarak görüyorlardı.

Birinci tutumu alanlar, Redçilerin tasfiyesi ve FKÖ'nün malî ve askeri baskı yoluyla evcillestirilmesi suretiyle FKÖ'yü Ortadoğu barış planına katılmaya ikna edebileceklerini umuyorlardı. Bunun için, sonucun FKÖ tarafından özellikle bir çeşit Filistin devletinin kurulması biçiminde algılanmasına çalışılmalıydı. Bu iyi düşünülmüş hesaplar, her türlü stratejinin başarıya ulaşabilmesi için temel alması gereken çok önemli bir noktayı ihmal ediyordu: Çatışma Lübnan toprakları üzerinde cereyan etmekteydi. Bu, pratikte, mini devletin kurulmasına taraftar olmasına rağmen FKÖ liderliğinin bunu resmen açıklayamaması anlamına geliyordu; çünkü bu fikir, Filistinliler, özellikle de Lübnan'da ve işgal edilmiş topraklarda yaşayan Filistinliler arasında rağbet görmüyordu.(8)

LUH, kitle temeliyle birlikte bir bütün olarak Direniş'in arkasındaydı. Hareket Lübnan düzeyinde Filistin Direnişi içinde bir bölünmenin meydana gelmesine de karşıydı. LUH'nin temelini oluşturan Lübnanlı kitleler arasında Filistin'le ilgili popüler slogan, «Tam Kurtuluş, Demokratik Bir Devlet» sloganıydı.

Sonuç olarak, bir sağ kanat saldırısı altında Direniş grupları arasında meydana gelecek herhangi bir çatışma Lübnanlı kitlelerin kendiliğinden hareketi tarafından mahkûm edilecekti.

---

7. Salibi, op. cit., s. 88, 122.
8. FKÖ'nün resmî görüşü Filistin'in tamamında demokratik ve laik bir devletin kurulmasıdır.

Böyle bir oluşumun mülteci kamplarında yaşayan Filistinli kitlelerce de mahkûm edileceği açıktı.(9)

Filistinli liderlik içinde yer alan bazı unsurlar Retçiler'e karşı çıkma konusunda istekliyken, bir bütün olarak liderlik açıktan bir çatışmaya girme fikrine karşıydı. Sonunda FKÖ liderliği «tarafsız» bir tutumu tercih etti: «Lübnan'da olan şey bir iç meseledir; çatışmada taraf olmak istemiyoruz.»(10) Bu ideolojik ifade şu sözlerle tamamlanıyordu: «Düşman dikkatimizi ana hedeften (Filistin'in kurtuluşu) saptırmak istiyor. Savaşta taraf olmamızı istiyor.»(11)

Fetih (ve FKÖ) içinde «tarafsızlık» tutumu egemenken, saflardaki farklı eğilimler, liderliği, pek çok kez LUH yanında savaşa girmeye zorladılar. Nisan'ın on üçü bir dönüm noktası oldu. Filistinli birlikler yüksek komutanlıktan gelecek emirleri beklemeksizin Maruni sağ kanada karşı kendiliğinden saldırıya geçtiler. FKÖ başkanı Arafat kendi komando birliklerinden gelen tepki karşısında şaşırdı.(12) Arap devletlerini çatışmayı sona erdirmek için müdahaleye çağırdı.

16 Nisan'da ilan edilen ateşkes uzun sürmedi. Sağ kanat ertesi gün Filistin Direnişi'ne bir kez daha saldırdı. Ve Direniş bir kez daha kendiliğinden misillemede bulundu ve yine tartışmasız bir askerî üstünlük gösterdi. Politik düzeyde durum kontroldan çıkmaya başladı. Daha önemlisi, burjuvazi için bir iktidar merkezi olan devlet bu niteliğini bir süre için değiştiren bazı çarpıtmalara uğramaya başladı. Kabinede ağırlıklı olarak temsil edilen LUH, parlamento içinde de kendisiyle ittifak kuran rejim karşıtı unsurlarla birlikte güçlü bir konumda bulunuyordu. LUH sistem içinde politik ve anayasal bir kriz yaratmak suretiyle bu konumundan yararlanmaya devam etti. Bu arada, LKP ve müttefiklerinin eski Başkan Hulû'nun deyişiyle

---

9. Örneğin Saika diğer Direniş gruplarıyla çatışmaya girdiği için kitleler tarafından derhal lanetlendi.
10. **Message from Fateh to the Lebanese People** (Bir Fetih yayını, 26 Ekim 1969), 8.
11. Ibid.
12. Salibi, op. cit., s. 98-99.

«oyunun kurallarına saygı gösterecekleri» umuluyordu. Bu tür bir taktiğin ideolojik temelleri daha sonra değerlendirilecek. Önce taktiğin kendisini ele alacağız.

Falanjistlere Yapılan Baskı

Taktiğin kökleri LUH'nin, LKP'yi (Falanjistleri) Arap politikasından ve Lübnan devletinden tecrit etmek için aldığı kararlarda bulunuyordu. LUH Arapların baskı yapması halinde LKP'nin muhalifleriyle olan ilişkilerini yeniden gözden geçireceğini düşünüyordu. İlan edilen ilk ateş kesin ortadan kalkmasıyla birlikte, başlıca sağ kanat faktör olan LKP'nin Lübnan politikasından tecrit edilmesi gerekmekteydi. Başbakan Raşid El-Solh'ün 15 Mayıs'ta parlamentoda yaptığı konuşma izlenen taktiğe son biçimini verdi. Konuşmanın önemi sadece LKP ve Ordu Komutanlığı'nın suç ortaklığı yapmak ve entrika çevirmekle suçlanması değildi. Başbakan, aynı zamanda, politik sistem içinde etkin reformlar yapmak suretiyle sorunu çözmek için bir eylem planı sunuyordu. Aslında bu konuşmayla LUH'nin «asgari programı»nda ortaya konulan bazı noktalar ön plana çıkarılıyordu.

Solh'ün önerdiği önlemler şunlardı: 1) seçim yasalarında reform; 2) çeşitli görev yerleri (Başkanlık, Başbakanlık, Parlamento Sözcülüğü) arasında eşit bir yetki dağılımının garanti edilmesi; 3) Filistin davasının desteklenmesi ve Lübnan'ın İsrail saldırılarına karşı savunulması; 4) Ordu Yasası'nın düzeltilmesi, ordunun politik yetkililere karşı sorumlu hale getirilmesi ve iç politikanın dışında tutulması; 5) ayrımcılığa son verilmesi için uyrukluğa kabul ile ilgili yasada reform yapılması; 6) sosyal hizmetleri, toplumsal ve ekonomik tasarıları finanse etmek ve başlıca toplumsal ve ekonomik reformları gerçekleştirmek için gerekli parasal kaynakları artırmak amacıyla iç vergi sisteminde reform yapılması.([13])

Bu konuşmada Başbakan aşırı yorgunluk nedeniyle istifa

---

13. An-Nahar, 16 Mayıs 1975.

ettiğini de bildirdi. Şimdi Lübnan iki ayrı düzeyde yaşanan bir krizle yüz yüze bulunuyordu: Birincisi, silahlı çatışma; ikincisi, sistemin, özellikle anayasa krizi ve ardından Başbakan'ın istifasından sonra bu çatışmanın üstesinden gelebilecek yetenekte olmayışı.

Reform son derecede popülerdi. Göreneksel Müslüman kurumu bile (açıktan) reformlara karşı değildi. Aslında plan Müslümanların da mutabık oldukları pek çok alanda reform yapılmasını öneriyordu. Bu yüzden, Müslüman politikacıların hiçbiri Başkan'ın önerdiği şekilde yeni bir kabine oluşturma konusunda istekli ve bunu yapacak güce sahip değildi. Yeni bir kabinenin oluşturulması için öne sürdükleri ilk şart Başkan'ın Solh'ün önerdiği reforınları kabul etmesiydi.

Başkan'ın LUH ve göreneksel Müslüman kurumu ile anlaşmaktan başka seçeneğe sahip olmadığı görülüyordu. Bu seçenek Solh'ün istifasıyla hızlanan anayasa krizini çözmenin yegâne akılcı yoluydu.

LKP ve diğer sağ kanat partilerin askerî gücü karşısında devlet Lübnan'ın toplumsal formasyonunu dağılmaktan koruyacak durumda değildi. Öte yandan sağ kanadın politik aktörleri artık kabinede ya da parlamentoda hegemonyaya sahip değillerdi. Belki de daha önemlisi en yetkin devlet makamını işgal eden Başkan sağ kanat partilerle pek çok görüşü paylaşıyordu. Bu görüşler, Filistin meselesi, toplumsal ve politik reformlar, özellikle de Başkanlık ve Başbakanlık görevleriyle ilgiliydi. Dahası, sağ kanat askerî bir çözümü seçmişti ve çatışmaya silahlı olarak katıldığı 20 Nisan'dan beri devlete baskı yapmaktaydı. Bütün bu faktörler krize «geleneksel» bir çözüm bulunmasını engelliyordu. Sonunda Başkan sağ kanattan gelen baskı karşısında göreneklere aykırı ve potansiyel olarak tehlikeli bir çözümü benimseyerek Tuğgeneral Rıfai'nin başkanlığında bir kabine atadı.(14)

Askerî kabinenin kurulması şiddetli bir muhalefetle karşılandı. «Yurtseverlerin taleplerine aykırı kabineye hayır» slo-

---

14. An-Nahar, 24 Mayıs 1975.

ganını benimseyen LUH harekete geçti.(15) Gösteriler, Direniş ve LKP arasında Dikwani (Beyrut'un kuzeyi)'de başlayan, silahlı çatışmanın üçüncü raundundan hemen sonra üç gün boyunca devam etti. Kabinenin kurulduğu 23 Mayıs'ta LUH genel grev ilan etti. Kabineyi bu yolla devirmeyi umuyordu. 24 Mayıs'ta gerçekleştirilen bir İslam Konferansında Rıfai'nin istifası istendi.(16)

24 Mayıs'ta Suriye arabuluculuk için Suriye Dışişleri Bakanı Haddam ve Savunma Bakanı General Cemil'i Beyrut'a gönderdi. Öyle görünüyor ki, bu heyet kabineyi istifa konusunda ikna etti. İstifa olayı 26 Mayıs'ta gerçekleşti. Suriyeliler, aynı zamanda, Franciye'yi Tahaluf (İttifak)'un başbakanlık adayı Kerâmi'ye kabineyi kurma görevi vermesi için zorladı. Kerâmi 28 Mayıs'ta görevi kabul etti. Ne var ki, gerek Kerâmi gerekse LUH, yeni kabine içinde LKP'nin yer almaması konusunda çok katı bir tavır aldılar.(17) Bu durum karşısında LKP'yi kabineye girmeme konusunda ikna etmek Suriye'ye düştü.

LUH, Lübnan'da son otuz yıl içinde meydana gelen gelişme ve değişimlerin ışığında yeni bir Ulusal Pakt'ın kurulması için çağrı yaptı.(18) Aynı zamanda, İçişleri ve Savunma Bakanlıklarına askeri görevlilerin getirilmemesi isteniyordu; çünkü ordunun tutumu açıkça Maruni sağ kanat lehineydi. Ayrıca hareket LKP ve müttefiklerinin gelecekte kurulacak hiçbir kabinede yer almamasını, böylece partinin Lübnan politikasının dışında tutulmasını istiyordu. Bu son istek, seçeneklerini LKP yönünde açık tutmak isteyen Müslümanların talepleriyle uyuşmuyordu. 1 Haziran 1975'te Cumblat, bu son konuda, Müslümanlarla aynı görüşte olduğunu açıkladı. Ne var ki, Selam, Musa Sadr ve diğerleri bunu derhal tekzip ettiler.(19)

İç politikadaki kriz yatışmıyor, yeni boyutlar kazanarak

---

15. **At-Tariq** (Ocak-Ağustos 1976), s. 325.
16. Ibid.
17. Ibid., s. 326.
18. Ibid.
19. **Lebanon's War** (Beyrut, Dar El-Masseerah, 1977), 219.

hızlanıyordu. LKP, Kerâmi ve onun Suriyeli destekçilerini dengelemek için Mısır Devlet Başkanı Sedat'a yanaştı. Bu sırada sahneye çıkan Arafat yeni bir kabinenin kurulması ve krize son verilmesi için 13 Temmuz'da Şemun'la bir görüşme yaptı.(20)

15 Temmuz'da İsrail güneyde (Arkub ve Nebatiye) saldırıya geçti. Bu saldırı çatışmanın gelişmesini önlemek için LKP'nin Beyrut'ta tecrit edildiği bir zamana rastladı. Amaç LKP'nin içinde yer almadığı bir kabine kurma girişimini sekteye uğratmaktı. Suriye'nin arabuluculuk çabalarının 17 Temmuz'da başarısızlığa uğramasıyla birlikte anlaşmazlık daha da şiddetlendi. Bu durum Cumblat'ı Suriye Devlet Başkanı Hafız El-Esad'la görüşmeye itti. Şam'da yapılan görüşme LKP'yi Lübnan ve Arap politikasından tecrit etme girişiminin yeniden canlandırılması amacını taşıyordu.

Yeni kurulacak kabinede yer almama konusunda Suriye tarafından ikna edilemeyen LKP, kabineye alınmaması halinde Lübnan'ı «Kıbrıslaştırma» (ülkenin bölünmesi ve BD müdahalesiyle krizin uluslararası boyutlara ulaştırılması) yönünde harekete geçeceği tehditinde bulundu. Bu tehditten dört gün sonra Arafat, anayasal ve politik krize barışçı bir çözüm bulunması amacıyla Başkan Fıranciye ile bir görüşme yaptı (24 Haziran). Ne var ki, İsrail kartını oynayan LKP, kabineye katılımını garantilemek ve Filistinlilerin krizi durdurma girişimlerini sabote etmek için askerî çözüme güveniyordu. Bu amaçla 24 Haziranda, Ayn El-Rummaneh'teki mevzilerinden Beyrut'un Siya semtine saldırarak düşmanlıkları yeniden başlattı. Bu saldırı savaşan üçüncü raundunun başlangıcını vurguluyordu.(21) Silahlı Kuvvetler Siya'nın bombalanmasına yardım ederek LKP saflarında yer aldı. LKP saldırının hemen ardından bir heyet göndererek Başkan'ı kabinenin kuruluşu meselesinde etkilemeye çalıştı.

Bu saldırı İmam Musa Sadr'ı LKP'ye karşı harekete geçmeye zorladı. LKP'ye karşı açıktan tavır alan İmam, Siya sem-

---

20. **At-Tariq**, op. cit.
21. Ibid.

tinde çoğunluğu oluşturan Şiileri sadece LUH'nin değil geleneksel Müslümanların da (kendisi esas olarak bu kesimde yer alıyordu) halkın saflarında yer aldıkları konusunda ikna etmeye çalıştı. Tutumunu daha belirgin hale getirmek için Amliyah Camiine çekildi ve LKP saldırıdan vazgeçene kadar dışarı çıkmayacağını ilan etti.(22) Fakat LKP tutumunu değiştirmedi ve LUH'nin Marksist kesiminin ve FHKC'nin etkin olduğu, aynı zamanda bir Şii semti olan Karantina'ya karşı geniş çaplı bir saldırı başlattı. Ne var ki, 29 Haziran'da gerçekleştirilen bu saldırı semtteki güçler tarafından tam bir yenilgiye uğratıldı.(23)

20 Haziran'da Cumblat Lübnan'daki durum konusunda Sedat'a danışmak için Mısır'a hareket etti. Bu ziyaret, Cumblat'ın, Fıranciye, Esad, Haddam, Kazem El-Halil (Hür Milliyetçiler Partisi İkinci Başkanı) ve önde giden Müslümanlarla yaptığı bir dizi görüşmenin içinde yer alıyordu. Bu aynı zamanda Cumblat'ın yaptığı, Romanya'yı da kapsayan geniş bir turun bir bölümüydü. LUH savaşçıları kendi bölgelerini savunmak ve Direniş'i desteklemek için savaşa girerlerken, Cumblat'ın ziyaretleri krize diplomatik bir çözüm bulunabileceği umutlarının tükenmediğini gösterdi. Gerçekte, Cumblat'a bağlı güçler (Dürziler ve SİP) LUH örgütlerinin çoğu gibi çekingen davrandılar.(24)

Temmuz 1975: Kerâmi Kabinesi

Kerâmi 1 Temmuz 1975'te kabineyi kurdu ve Savunma Bakanlığı görevini de kendi üzerine aldı. Hür Milliyetçiler Partisi'nin şefi Şemun İçişleri Bakanı oldu. Diğer üyeler şunlardı: Üzeyran, Takla, Arslan, Tuveyni. Yeni kabinenin ilk işi

---

22. **An-Nahar**, 29 Haziran 1975.
23. **At-Tariq**, op. cit., s. 327.
24. Haziran 1975'e kadar savaş Direniş ile sağ kanat arasındaydı. Örneğin, bk. M. Deeb, **The Lebanese Civil War** (New York, Praeger, 1980), 1.

İsrail'e karşı yapılan 55 şikâyeti Birleşmiş Milletler'e sunmak oldu.

Kabinenin kurulduğu gün LKP çatışmayı Bekaa bölgesine yayma kararı aldı. Aynı gün İmam, Bekaa'daki Şii kasabası Kua'daki çatışmaya son vermek için bir çözüm yolu aramak üzere inzivadan çıktı. 7 Temmuz'da çatışmalar Lübnan'ın kuzeyine yayıldı. Trablusşam (bir LUH mevzii) ve Zagarta (Franciye ailesinin çıktığı yer) şiddetli çatışmalara sahne oldu.

Temmuz ayı boyunca İsrail saldırılarının şiddetlendiği görüldü. 7-13 Temmuz arasında Lübnan'daki bütün Filistin mülteci kampları havadan bombalandı. Saldırılar 19 ve 23 Temmuz günleri tekrarlandı. Bu arada özellikle Beyrut'ta patlamalar, adam kaçırma ve öldürme gibi olaylar aralıksız devam etti.(25)

Karantina'ya yapılan, LUH ve FHKC tarafından yenilgiye uğratılan LKP saldırısı bu hareketin Lübnan sorununa bakışında bir değişiklik olduğunu gösteriyordu. Kabineye girme konusunda gösterilen ısrarlı tutum, yapılan propaganda ve silahlı saldırılar LKP'yi tecrit etme kararı alan güçleri hedefliyordu. Direniş güçlerine karşı yapılan İsrail hava akınları bu saldırıları kolaylaştırdı. Akınlar özellikle Lübnan'daki Filistin mülteci kamplarına yöneltiliyordu.

Bekaa ve kuzeyde çatışmalar devam ederken, İsrail hava akınları ve çoğu kez sağ kanat tarafından yapılan ateşkes ihlalleri barışı ciddi biçimde tehdit ediyordu. Cumblat daha 6 Temmuz'da savaşın yeni bir raundunun başlayacağı kehânetinde bulunuyordu.(26)

Kerâmi kabinesinin oluşumuna bakıldığında, LKP'nin kabineye alınmamasının ve tecrit edilmesinin Cumblat ve LUH için bir propaganda zaferi olduğu söylenebilir. Fakat sorunlar göründüğünden daha derindi. LUH bu yeni kabinede temsil edilmiyordu ve «yurtseverlerin taleplerine cevap verecek kabine» sloganı gerçekleşmemiş bulunuyordu. Ayrıca, LKP'nin kabinede yer almamasına rağmen sağ kanat devlet içinde hâlâ

---

25. **At-Tarlq**, op. cit., s. 327-328.
26. **Lebanon's War**, op. cit., s. 220.

üstün bir konumda bulunuyordu. Devlet Başkanlığı, Ordu Komutanlığı, İçişleri Bakanlığı ve kabinede bir sandalye (Arslan) sağ kanada aitti. Kabinenin geri kalan üyeleri LUH'ye pek sempati duymuyorlardı. Önde giden Müslümanlar daha çok Kerâmi tarafından temsil ediliyorlardı.(27) Bu arada LUH'nin krizi durdurmak için gerçekleştirdiği diplomatik çabalar hareketin aleyhine bir durum yaratıyordu. LUH'nin bu girişimleri sağ kanadın uzlaşma istemediği bir sırada gerçekleşti. Sağ kanat var gücüyle konumunu sağlamlaştırmaya çalışıyordu. Ve bunu, başta LUH olmak üzere düşmanlarını yenilgiye uğratmak için yapıyordu.

Sağ kanat devlet içinde öyle güçlüydü ki, 15 Temmuz'da ordu, Başbakan'a bilgi vermeden güneyde sokağa çıkma yasağı uygulamaya başladı. Devlet mekanizması sayesinde sağ kanat kendi bölgelerinde sıkışıp kalmış LUH üyelerinden çok daha büyük bir güce sahip bulunuyordu. Bir süre sonra LUH üyeleri kitle halinde tutuklandılar. Ertesi günü, 18 Temmuz'da, LUH bu tutuklamaların çok ciddi sonuçlara yol açabileceği konusunda devleti uyardı. Hareket, üyeleri serbest bırakılmadığı taktirde genel grev için çağrı yapacağı tehditinde bulundu.(28)

Bu taktikler sağ kanadın krize barışçı bir çözüm bulmak gibi bir niyete sahip olmadığını açıkça ortaya koydu. Bu hareket kendi çıkarlarına ters düşen bir anayasa reformunu hoşgörüyle karşılamaya da niyetli değildi. LKP'nin kabineye girmek için verdiği mücadele, kendi konumunu güçlendirmek, silahlı kuvvetleri ve diğer devlet kurumlarım «yasal biçimde» kullanmak amacıyla gerçekleştirdiği politik bir hareketten ibaretti. Bu güçlü yasal konum sağ kanada Lübnan'da LKP'nin çıkarlarına uygun bir istikrar sağlamak için uluslararası alanda gösterilen çabalara katılma imkânı verdi.

LKP ve müttefiklerinin devleti sıkı biçimde kontrol altına almaları karşısında LUH'nin izleyeceği tek akıllıca çizgi krize politik bir çözüm aramaktı. LUH askerî bakımdan zayıftı; müt-

---

27. Kerâmi Selam'ın da içinde yer aldığı Tahaluf'un bir üyesiydi. Aynı zamanda geleneksel bir zaim'di.
28. **The Two Year War** (Beyrut, Dar an-Nahar), s. x.

tefiki Filistin Direnişi ise, askerî bakımdan güçlü olmasına rağmen, Suriye'nin Lübnan için öngördüğü politik hedeflere uygun biçimde diplomatik bir çözüm yolu bulmayı seçmişti. Ayrıca, LUH, önde giden Müslümanlar, LKP ve HMP gibi gruplar arasında da ciddi anlaşmazlıklar olduğunu farketmişti. Bu durumda LUH, Müslümanları zamanla kendi safına çekebileceğine ve bir kitle hareketi aracılığıyla ön gördüğü reformları kabul ettirebileceğine inanıyordu. Bu düşüncenin gerçekleşmesi en azından teoride mümkündü; çünkü, önde giden Müslümanlar LUH'ye yaklaşan bir kitle temeline dayanıyorlardı. Ayrıca, sistem yanlısı bazı Maruniler ve Hıristiyanlar LKP'ye karşıydılar. LUH'nin, başlıca düşmanı sağ kanadı tecrit etmek ve zayıflatmak için, bu güçlerle ittifaka girmesi akla uygundu.

Yine LUH'ye göre Arap politikası Kerâmi'nin Başbakan olmasına ve eski bir Şahabist olarak bazı reformları gerçekleştirmesine taraftardı.(29) Aslında, Cumblat'ın Arap politikasına gösterdiği yakınlığın sonucu tek bir cümleyle özetlenebilirdi: «Lübnan'ın Şahab'ın çizgisini sürdürecek bir başkana ihtiyacı var.»(30) Ne varki, LUH'nin konumunu oluşturan şey, temelde, LUH koalisyonunu meydana getiren özgül oluşumdu. İdeolojik ayrılıklar ve rekabetler bütün LUH gruplarının aynı politikada birleşmesini son derecede güçleştiriyordu. Bu durum LUH'nin ilk birkaç ay boyunca askerî cephede sürdürdüğü pasif direnişin sebeplerini geniş çapta açıklar.

Suriye'nin Özel İlişkisi

Lübnan'da gösterdiği ilk politik inisiyatif sırasında Suriye'nin amacı ülke içinde istikrarın sağlanması ve Arap rakiplerinin (öncelikle Irak ve Mısır) diplomatik müdahalesinin önlenmesi

---

29. Suriye diplomatik inisiyatifi, örneğin, Kerâmi'ye bir kabine kurma teklifi götürme konusunda Fıranciye'yi ikna etti.
30. **Lebanon's War**, op. cit., s. 220.

(ya da en azından sınırlandırılması) idi. Bu amaçla Suriye, Lübnan'la özel ilişkileri sayesinde bir çözüm bulabilceği konusunda Suudi hükümetini ikna etti. Bu çözüm Arap politikalarına uygun olacaktı. Arap politikaları da Arap-İsrail sorunu ve bunun özünü oluşturan Filistin sorununa kapsamlı bir çözüm bulunması yoluyla bölgede istikrarın sağlanmasına ve status quo'nun muhafaza edilmesine yöneliyordu.(31)

Suriye Lübnan'la sorunun ötesinde özel ilişkilere sahipti. Daha yakın zamanlarda ve 13 Nisan otobüs katliamının öncesinde Esad ve Fıranciye arasında bir zirve toplantısı yapılmıştı. 7 Ocak 1975'te Bekaa'daki Shtura'da gerçekleştirilen bu toplantıdan sonra yayınlanan ortak bildiride Suriye'nin dış düşmanlara (İsrail kastediliyor) karşı Lübnan'ı savunacağı belirtiliyordu. Ayrıca iki ülke arasında politik ve askerî konularda eşgüdüm sağlanacaktı. Suriye 24 Mart'ta tüm Arap ülkelerine birleşik bir askeri komutanlık altında toplanmaları çağrısında bulundu. Bu arada Suriye'nin ortak bir Suriye-Filistin liderliği önerisini görüşmek üzere, FKÖ, Suriye ve Lübnan arasında görüşmeler yapıldı.(32)

Suriye'nin Lübnan'daki konumu son derecede güçlüydü. Suudi Arabistan ve diğer Arap devletleri Suriye'nin bölgesel bir çözüm için Lübnan'da özel fakat Suudi konumuna uygun bir politika izlemesine taraftardılar. Aslında Kerâmi'nin Başbakan olarak atanması bu politikanın zaferi, Lübnan'da ve bölgede Suriye ve Arap konumlarına karşı gerçekleştirilen İsrail girişimlerinin ise yenilgiye uğratılmasıydı. İsrail'in Lübnan'daki Arap planlarını raydan çıkarmak için kullandığı araçlar, hava saldırıları ve sağ kanadın, özellikle de LKP'nin, 1960'ların sonundan itibaren durumun tırmandırılması için koordine edilmesiydi. Daha 1973 gibi erken bir tarihte Suriye İsrail'in bu hareketlerine ve Kissinger'in 6 Haziran 1973'te Ürdün'le birleşik bir politik-askerî komite oluşturmak suretiyle bölgede adım

---

31. M. Bannerman, «Saudi Arabia», P. Haley ve L. Snider, eds., **Lebanon in Crisis** (New York, Syracuse University Press, 1979), 122-126.
32. **The Two Year War**, op. cit., s. IX.

adım uyguladığı diplomasiye karşı çıkmak için girişimlerde bulundu.([33]) Bölgedeki tüm unsurlar, fırtına merkezi FKÖ/LUH ittifakı olan devrimci sürecin devamı lehinde iken, aralarındaki işbirliği (doğrudan ve dolaylı) bu noktada sona erdi. Bu arada LKP ve İsrail'in Lübnan'daki işbirliği apaçık ortadaydı.

Falanjistler Zemin Değiştiriyorlar

Bu sırada Arap politikalarının kendi lehine olmadığını gören LKP uzlaşma taktiklerine başvurdu. 1975'in Temmuz'unda ve Ağustos ayı boyunca tüm partilerin konumlarını güçlendirmek için diplomatik çabalarda bulundukları görüldü. İsrail akınları devam ediyordu. Bu saldırıların amacı Arapların kapsamlı bir barış için gerçekleştirdikleri girişimleri sabote etmek ve sağ kanadın konumunu güçlendirmekti. Bu tür saldırıların basit bir sebebi de Filistin güçlerinin sağ kanat birliklerine katılmalarını önlemekti.

Bu sağ kanat taktikler yeni değildi. LKP daha önce de ihtiyaç duydukça bu tür taktiklere başvurmuştu. Daha 1 Ocak 1975'te LKP şefi Lübnan'da bir bütün olarak Filistin Direnişi'nin politik ve askerî çabalarına karşı saldırıya geçmişti. Bu hareket LKP'nin Filistinli gerilla faaliyetlerini «şerefli» ve «şerefsiz» diye ayırmak suretiyle uyguladığı böl ve yönet taktiklerine ters düşüyordu. İkinci bir sözlü saldırı bundan kısa süre sonra gerçekleştirildi; 20 Şubat'ta bir üçüncüsü geldi. Öyle görülüyor ki, bu saldırılar LKP'nin sonunda Nisan otobüs katliamına yol açan stratejisinin bir parçasıydı.

23 Nisan 1975'te LKP, yıkıcı ideolojiler nedeniyle «Lübnan'ın karakterini kaybettiği»([34]) uyarısında bulunan Maruni Keşişler Tarikatı'nın Daimi Konferansı'nın desteğini kazandı. Sözkonusu ideolojiler, kuşkusuz, Arap milliyetçiliği ve komünizmdi. LUH otobüs katliamına karşılık olarak LKP'yi tecrit etme kararı aldığı zaman, Maruni Birliği, 28 Nisan'da alınan

---

33. **Lebanon's War,** op. cit.
34. **Ibid., s. 217.**

karara saldırdı ve LKP «aşırı» solu politik sistemi yıkmaya çalışmakla suçladı. Bu arada LUH hâlâ krize barışçı bir çözüm bulmaya çalışıyordu. Filistin Direnişi ise Lübnan'ın egemenliğini ve Lübnanlıların birliğini istediğini defalarca ilan etmişti ve Başbakan Solh'e karşılık olarak 29 Nisan 1975'te Lübnan'la Direniş hareketi arasındaki ilişkiyi vurgulamıştı. Fıranciye de Direniş'in Lübnan'daki konumu hakkında düşüncelerini açıklamış ve Lübnanlı yetkililerle Direniş arasında sorun bulunmadığını ilan etmişti.(35)

Tecrit durumunun farkına varan LKP tavrını yumuşattı ve ulusal birlikten söz etmeye başladı. Bu aynı zamanda LUH'nin 13 Temmuz 1975'te ikrarcılığın kaldırılması ve seçim sisteminde reform için yaptığı çağrıya bir tepkiydi. Bir sonraki gün Esad yeni bir Ulusal Pakt'ın kurulması için çağrıda bulundu. Bu gelişmeler kararlı bir anti-solcu olan Cemayel'i «olumlu Lübnan solu» ile «uluslararası yıkıcı sol» arasında bir ayırım yapmaya itti.(36) Ne var ki, 17 Temmuz'da Cemayel Direniş'e ve Lübnan'a sosyalizmi kabul ettirmek için savaşanlara karşı saldırıya geçti.(37)

Ulusal birlikten söz edilmesi LKP ve genelde sağ kanat için tehlikeliydi. LUH'nin önerilerine karşı çıkmak, önde giden Müslümanları ve LUH'nin reform önerilerinin bazılarını destekleyen sistem yanlısı güçleri bölmek niyetindeydiler. 22 Temmuzda Katolik Piskoposlar Meclisi ulusal birlik çağrısında bulunduğu zaman, Kuzey Afrika seyahatinden henüz dönmüş bulunan Cumblat, LUH'nin ikrarcılığın feshedilmesi ve sistemin geliştirilmesi çağrısını tekrarladı. Ne var ki, Müftü (Müslüman dinî lideri) piskoposluğun teklifini memnuniyetle karşıladı. LUH'nin reform çağrısına karşılık olarak Maruni Keşişler «kapsamlı ve bilinçli (bir) kültür devrimi» çağrısında bulundular.(38) Bu anlaşılması güç durumun hemen ardından,

---

35. Ibid., s. 218.
36. Ibid., s. 220.
37. Ibid.
38. **The Two Year War**, op. cit., s x.

Maruni Birliği Başkanı'nın önerisiyle 31 Temmuz'da başlatılan bir Müslüman-Hıristiyan diyalogu geldi.(39)

Ağustos 1975: İsrail Baskı Yapmaya Devam Ediyor

Ağustos ayında İsrail saldırılarının arttığı görüldü. Sur 5 Ağustos günü karadan, denizden ve havadan saldırıya uğradı. Güneydeki iki köye 7 Ağustos'ta, bir diğeri, Yarin'e, 11 Ağustos'ta saldırıldı. Bu saldırılar Kerâmi'nin Şam'a yaptığı ziyaretin hemen sonrasında gerçekleştirildi. Bu gezi sırasında Suriye, Lübnan'ın savunulmasına yardımcı olacağını bir kez daha belirtmişti.(40)

13 Ağustos'ta LUH, politik sistemde reform yapılması için devlete sunacağı önerinin son taslağını tartıştı. Ayın 15'inde Greek Ortodoks Patriği Dördüncü Elias, LKP'ye, ikrarcılıktan kaynaklanan imtiyazlara ve Ulusal Pakt anlayışına saldırdı ve bu durum LUH'nin konumunu güçlendirdi. Aynı gün parlamentonun Nâsirist üyesi Wakim, Devlet Başkanı'nın doğrudan halk tarafından seçilmesi ve politik sistemde reform yapılması için çağrıda bulundu.(41)

Durumun aleyhine döndüğünü değerlendiren LKP «diyalog» çağrısında bulundu; Direniş'in desteklenmesini, Lübnan'ın egemenliğine saygı gösterilmesini ve Lübnan'lılarla Filistinliler arasında uyumun sağlanmasını istedi. LKP «partiyi tertiplere çekme girişimini reddeder ve devleti eşitliği sağlamaya ve Filistin halkının mücadelesini desteklemeye... çağırır.»(42)

18 Ağustos'ta Cumblat LUH'nin politik reform programını açıkladı. İkrarcılığın feshedildiği ve temel insan haklarının güvence altına alındığı Arap, yurtsever ve demokratik bir yeni Lübnan için çağrıda bulundu. Aynı zamanda, Lübnan'ı tek bir seçim bölgesi haline getirecek ve her 10.000 oyun bir

---

39. **Lebanon's War**, s. 221.
40. Ibid.
41. Ibid.
42. Ibid.; **At-Tariq**, op. cit., s. 328.

parlamento üyesi tarafından temsil edilmesini sağlayacak yeni bir seçim yasası öneriliyordu. Programdaki diğer maddeler Başkan'ın ve diğer devlet görevlilerinin haklarıyla ilgiliydi. Maddeler arasında, Ordu Komutanı'nın yetkilerini kısıtlamak amacıyla düşünülen bir Üst Savunma Konseyi ve bir Silahlı Kuvvetler Konseyi'nin kurulması önerileri yer alıyordu. Program aynı zamanda hükümetin üç dalı arasında güçler ayrımı getiriyor ve bir idarî reform öneriyordu.(43)

Bu olaylar olurken İsrail 16 Ağustos'ta Sur'a, 19 Ağustos'ta ise, Arkub bölgesi, Marun El-Raas, Sayda ve diğer güney bölgelerine saldırdı. Ertesi günü Bekaa'da ve Lübnan-Suriye sınırındaki Sirgaya kasabasında yeni saldırılar oldu.(44) Bu arada, Mısır Devlet Başkanı Sedat Direnış'e karşı saldırıya geçti. Kendi deyişi ile, «Arapların genel tutumuna karşı bir konumda olduğu sürece Direniş'in Lübnan'daki geleceği»nden korkuyordu.(45) Ayrıca FKÖ karargâhlarının Beyrut'tan Kahire'ye taşınmasını önerdi. O gün Kissinger bölgeye geldi. Mısır'la İsrail arasındaki görüşmeler bir sonraki gün başladı. 24 Ağustos'ta Sina görüşmelerini protesto etmek için Beyrut'ta ve Lübnan'ın diğer bölgelerinde gösteriler yapıldı. 27 Ağustos'ta İsrail Direniş'in Lübnan'daki faaliyetlerine son verilmesi için çağrıda bulundu.(46)

23 Ağustos'ta LKP, Fıranciye ve Maruni Patriği'ne bir memorandum göndermiş ve ikrarcılığın feshi için bir temel olarak devletin lâikleştirilmesi için çağrıda bulunmuştu. Bu hareketle LKP başlıca iki hedefe ulaşmaya çalışıyordu: Birincisi, kendisinin de lâikleşmeden yana olduğunu Lübnanlılara göstermekti; ikincisi, LUH'nin reform programına karşılık vermekti. Bu programda tam bir lâikleşme yönünde ilk adım seçim yasasında parlamentodaki ikrarcı temsili yok edecek bir reformun yeni bir seçim yasası aracılığıyla gerçekleştirilmesiydi. İlk adımda ikrarcılık ordudan, kamu kurumlarından ve yerel yönetim-

---

43. **At-Tariq**, op. cit.
44. Ibid.
45. Ibid.
46. Ibid.

lerden kaldırılacaktı; ikinci adımda ise Devlet Başkanlığı ve Başbakanlık reforma tabi tutulacaktı. Görünüşte LKP, LUH'den daha radikaldi, çünkü tek bir adımda devletin bütünüyle lâikleştirilmesinden yanaydı. LKP'nin ortaya koyduğu kadarıyla seçenekler, yapılan önerinin kabul edilmesi ya da Lübnan'da lâikleşmenin hiçbir şekilde gerçekleştirilemeyeceği idi.(47)

Bu arada İsrail 25 Ağustos'ta karadan ve havadan bombalayarak saldırdı. 28 Ağustos'ta Burgaliye kasabasına saldırıldı; Sur 29 Ağustos'ta bombalandı ve Kfarşuba 31 Ağustos'ta saldırıya uğradı.(48)

Savaşın dördüncü raundu Bekaa'da durumun kötüye gitmesiyle 28 Ağustos'ta başladı. Sağ kanat birdenbire Lübnan'ın bölünmesinden söz etmeye başladı.(49) Bölünme fikrine karşı çıkan, Marunilerin önde giden lideri Eddé, görüşünü şu sözlerle açıkladı: «Hıristiyan bir Lübnan ikinci bir İsrail olur.»(50) Eddé, politik sistemi önemli ölçüde değiştirmeyecek birkaç reformla birlikte birleşmiş bir Lübnan'ı tercih etmişti. O ve Maruni Patriği «güvercinler» olarak kabul ediliyorlardı. Maruni «şahinler»i ise, Cemayel, Akil, Şemun ve Peder Kassis (Maruni Keşişler Tarikatı'ndan) idi.

Kerâmi kabinesinin kurulmasını izleyen olaylar ve bunların 28 Ağustos'ta patlak veren şiddet hareketleriyle tırmanması, politik bir çözümün, Maruni sağ kanat için ne arzulanabilir ne de pratik olduğunu ortaya koydu. Bu sağ kanat Lübnan'ı reform isteyen diğer gruplarla paylaşmaya hazır değildi. Hâlâ politik bir çözüm arayan LUH'nin bu gerçeğin farkında olmadığı görülüyordu. LUH'nin tutumunu açıklamak için daha önce gösterilen bazı sebeplerden ayrı olarak, temel sebepleri ayrıntılı biçimde tartışmak gerekiyor.

---

47. **Lebanon's War,** op. cit.
48. Ibid. s. 222.
49. **At-Tariq,** op. cit., s. 329.
50. **Lebanon's War,** op. cit.

Lübnan Ulusal Hareketi İçindeki Üç Eğilim

LUH'nin, sağ kanadın 1969'da devrimci harekete karşı saldırıya geçmesine tepki olarak bir koalisyon halinde oluşturulduğunu bir kez daha belirtmek gerekiyor. Hareket çeşitli ülkelere ve/ya da sınıflara mensup farklı ideolojik grupları birleştirdi. LUH içindeki başlıca kategoriler şunlardı: 1) Suriye yanlısı gruplar, 2) bağımsız Lübnanlı grup ve 3) Irak yanlısı gruplar. Baas Parti Örgütü (BPÖ), Çalışan Halkın Güçlerinin Birliği (ÇHGB - dört Nâsırist örgütten biri) ve İmam Musa Sadr'ın Yoksul Hareketi (YH) ilk kategoriye dahildi. Sosyalist İlerici Parti (SİP-Cumblat'ın önderliğinde), en büyük Suriye Milliyetçi Partisi (SMP) grubu (İmam Ra'd'ın önderliğinde), Komünist Partisi (KP), Komünist Eylem Örgütü (KEÖ), Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP), Bağımsız Nâsırist Hareket (BNH) ve diğer iki Nâsırist hareket ikinci kategoriye dahildi. Üçüncü kategoride ise Arap Baas Sosyalist Partisi (ABSP) yer alıyordu.

Kategorilerin her biri kendi içinde ideolojik çeşitlemeler gösterir. Bu tür kategorileştirme aşağıdaki sebeplerden ötürü geçerlidir:

1) İlk kategorideki gruplar savaş boyunca birbirleriyle müttefik olarak kaldılar. Suriye'yi kararlı biçimde desteklediler ve LUH'den kopma noktasında kendi cephelerini oluşturdular.

2) İkinci grubu oluşturanlar herhangi bir ülkenin doğrudan ya da dolaylı etkisi altında değildiler. Kendi çözümlemelerine dayanarak tavır aldılar; bu tavır Suriye'nin izlediği stratejiyle bazan uyuşuyor bazan uyuşmuyordu. Birinci kategoriyi oluşturan gruptan ayrıldıkları daha önemli bir nokta vardı: LUH'nin «asgari programı»nı hazırlamışlardı.(51)

3) ABSP ikinci kategori içinde yer almaz. Bu durum partinin Irak'tan ciddi bir destek gördüğünü ortaya koyar. Partinin tüm Arap Ulusal Komutanlığı'nın karargâhları Irak'ta

---

51. Suriye yanlısı gruplar ikrarcılığı takdis edecek bir «reform»dan yanaydılar.

bulunmaktadır. Başlıca stratejiler ve direktifler bu Komutanlık'tan sağlanıyordu. Yine de ABSP, SİP ve KP'ninkine yakın bir politik konumdaydı. LUH bu partinin bazı liderlerini Avrupa'ya ya da diğer yerlere elçi olarak gönderiyordu. Parti, aynı zamanda, «asgari program»ı oluşturanlar arasında yer alıyordu.

4) Nihayet, Lübnan'ın somut koşullarından çıkan ideolojinin yol açtığı bir kategorileştirme şöyle konulabilir: a) Suriye karşısında alınan farklı tavırlara ya da olayların farklı biçimlerde yorumlanmasına bakılmaksızın tüm Nâsirist örgütlerin bir raya toplanması; b) Baas'ın iki kanadı arasındaki düşmanlıklara bakılmaksızın ABSP ile BPÖ'nün bir arada ele alınması; c) SİP ile SMP'nin aynı kategoriye sokulması-birincisi katı biçimde Lübnanlı fakat Arap yanlısı iken, ikincisi Marksist eğilimli ve Suriye milliyetçisidir; ve d) KP, KEÖ ve ASEP'i, terimin yukarda kullanılan anlamıyla bağımsız Lübnanlı partiler olmaktan çok, Marksist-Leninistler olarak bir arada ele alma gereği. Bu kategorileştirmeyle ilgili güçlük, bu Marksist-Leninist partilerin Arap milliyetçiliği ve genelde Arap politikaları gibi konularda farklı konumlara sahip olmalarıdır.(52)

LUH içinde Suriye yanlısı unsurların varlığı, hareketin eylem çizgisini, özellikle Kerâmi kabinesine katılma meselesinde önemli ölçüde etkiledi. LUH'nin çeşitli kesimleri çatışmaya askerî bakımdan tam olarak hazırlanmış olmadıkları için, hareket, ikmal konusunda Suriye'ye güvenmek durumunda kaldı. Bu zayıflık sağ kanada karşı topyekün bir saldırı düşüncesini imkânsız hale getirdi.

KP ve KEÖ, «asgari program» doğrultusunda Lübnan'da reform yapılmasına taraftar olmalarına rağmen, bir Ortadoğu barışı konusunda Suriyelilerle ve Direniş'le aynı görüşleri paylaşıyorlardı. Sağ kanada karşı bu sırada girişilecek bir saldırı Suriye'nin, Kissinger'in yaptığı görüşmelere karşılık vermek için yaptığı hesapları altüst edebilirdi. Lübnan'da barışçı bir değişim için çaba gösterilirken, dışta da acil ve barışçı bir çözüm

---

52. Samih Fasoun ve W. Caroll, «The Civil War in Lebanon: Sect, Class and Imperialism, **Monthly Review** (Haziran 1976), 24.

için uğraşılmalıydı. Diplomasi ve Arap baskısının sağ kanadın yöntemlerini değiştirmesi için yeterli olacağı sanılıyordu. Bu çözümleme yapılırken sağ kanadın ve İsrail'in, sağ kanadın lehine olmayan her türlü barış girişimini sabote etme yeteneği hesaba katılmıyordu.(53)

SİP'de Lübnan'daki politik güçlerin ve halkın reformlara taraftar olması ve Filistin yanlısı bir politikaya destek vermesi zemininde barışçı bir çözüm arıyordu. Böyle bir çözüme ulaşılması için izlenmesi gereken başlıca strateji sağ kanada azami bir baskı uygulayarak onu askerî çözümler aramaktan vazgeçirmekti. KP ve KEÖ gibi SİP de, sağ kanadın artık dönüşü olmayan bir noktaya geldiğini, sağ kanada karşı uygulanacak baskının İsrail'in askeri eylemi ve Arap politikasının bu kesim tarafından ustalıkla kullanılan kararsızlığı ile hafifletileceğini göremiyordu.

Savaşın dördüncü raundu hiçbir kuşkuya yer bırakmayacak şekilde gösterdi ki, LUH reformları gerçekleştirmek istiyorsa, sağ kanadı askerî bakımdan ezmek zorundaydı. Askerî bir çözüm benimsenecek idiyse İsrail saldırılarından «korkmak» yersiz kaçacaktı. Lübnan hemen her gün güney sınırlarında saldırılara uğruyordu ve İsrail akınları ülkenin içlerine kadar uzanıyordu. Bu saldırılar nedeniyle Cumblat Lübnan köylerinin yıkılmasına misilleme olarak İsrail yerleşim bölgelerinin bombalanmasını istemişti.(54)

LUH içinde yer alan ve sağ kanada karşı daha kararlı bir askerî tavır alınmasını isteyen birkaç parti pratikte etkisiz bırakıldı. Suriye yanlısı gruplar dışında tüm partiler Lübnan'daki sistemin yapısı ve tutuculuğu konusunda birleşiyorlardı. Onları ayıran şey değişimi nasıl başaracakları idi.(55) Gerçekten de, bu aylar boyunca LUH'yi oluşturan parti ve örgütlerin gerçek ideolojileri (etiketleri bir yana) açığa çıktı.

---

53. Çatışmanın tüm tarihi bu gözlemin kanıtıdır.
54. **Lebanon's War**, op. cit., s. 221.
55. ASEP, sağ kanadı askerî olarak yenilgiye uğratmak gerektiğini belirtiyordu.

Eylül 1975: Beyrut'un Yıkılması

Savaşın dördüncü raundu Eylül ayında devam etti. Ayın ilk gününde Zahle'de büyük çatışmalar oldu. Zahle'de savaş devam ederken, 2 Eylül'de, kuzeyde, Trablusşam ve Zagarta'da çatışmalar başladı ve bunlar 4 Eylül'de şiddetlendi. 9 Eylül'de Beyrut patladı ve böylece savaş bütün Lübnan'a yayılmaya başladı. Bu arada İsrail 2 Eylül'de Hasbaya'ya, bir sonraki gün Sur'a havadan saldırdı. Yine İsrail Sayda'ya denizden çıkarma girişiminde bulundu.(56)

Bu sırada sağ kanat orduyu çatışmada kullanması için Kerâmi'ye baskı yapıyordu. Kerâmi 3 Eylül günü orduyu müdahaleye çağırdı. Cumblat bir gün önce kabinenin istifasını istemişti. Kabine ülke içinde barışı koruyabilecek durumda değildi. Cumblat ordunun çatışmaya müdahalesi konusunda devlete yönelttiği eleştirileri şiddetlendirdi. Devlet Başkanı, LÜH'yi yatıştırmak için Ordu Komutanı Ganem'i 10 Eylül'de azletti ve yerine Hanna Said'i atadı.(57)

15 Eylül'de Cumblat reform yapılmadıkça savaşı sona erdirmenin imkânsız olacağını bildirdi. Sorunun kaynağında İsrail'in yer aldığını öne süren Maruni Birliği bu bildiriye karşı çıktı.(58) Birlik'e göre Lübnan'da Filistinliler olmasaydı savaş çıkmazdı; bu nedenle reformlar gereksizdi.

Eylül savaşı Beyrut'un ticaret bölgesinin ve kent merkezinin tamamen yıkılmasına yol açtı. Zararın büyümesini önlemek için kabine bir uzlaştırma komitesi oluşturdu. Arafat 19 Eylül'de, geleneksel liderlerden, Yafi, Selam, Kerâmi ve Müftü ile bir araya gelerek uzlaşma meselesini görüştü.(59) Ertesi günü Cemayel krizi uluslararası bir mesele haline getirme tehditinde bulundu. Bu arada LKP sorunu daha da karmaşık bir hale getirmek ve davalarının propagandasını yapmak için gizli bir radyo istasyonu (Lübnan'ın Sesi) kurdu.

---

56. **Lebanon's War** op. cit., s. 222.
57. **At-Tariq**, op. cit., s. 329.
58. **Lebanon's War**, op. cit.
59. Ibid.

LUH'nin devlet üzerinde yaptığı baskı ve Arafat'ın geleneksel liderlerle görüşmesi meyvalarını verdi. 24 Eylül'de savaşan taraflar, yeni oluşturulan Ulusal Diyalog Komitesi içinde bir araya gelerek tartışmayı kabul ettiler.(60) Komite ertesi günü başkanlık sarayında toplandı. Suriye Dışişleri Bakanı Haddam toplantının son bölümünde hazır bulundu. Diyalog Komitesi dokuz kez toplandı. Son toplantı 14 Kasım günü yapıldı. Komite 13 Ekim'de, politik, ekonomik ve toplumsal reformları görüşmek üzere üç alt komite oluşturmaya karar verdi. Bunların en önemlisi politik reform komitesiydi. Bu komite altı toplantı yaptı. Birincisi 16 Ekim'de, sonuncusu 14 Kasım'da gerçekleştirildi.(61)

Ulusal Diyalog Komitesi yirmi üyeden oluşuyordu. Bunların çoğu Lübnan hâkim sınıfının çeşitli kesimlerinin temsilcisiydi: Yafi, Selam, Eddé, Takla, Cumblat, Cemayel, Şemun, Tuveyni, Esad, Arslan, Üzeyran, Rabat, Halef ve Kansu.(62) Son ikisi ve Cumblat LUH'nin temsilcileriydi. Temsil, LUH'nin muhalefet ettiği ikrarcı ayrımlara uygundu. Ne var ki, LUH komitenin oluşturulmasıyla ilgili görüşlerini açıkladıktan sonra gruba girmişti. Bu sırada LUH'nin ilgilendiği en önemli konu değişimi sağlayacak bir diyaloğun başlamasıydı.(63)

İlk toplantı komite ve alt komitelerin bütün toplantıları bakımından tipikti. Ulusal Diyalog Komitesi içinde başlıca iki eğilim vardı. LKP ve HMP (Hür Milliyetçiler Partisi)'nin karşısında yer alan Cumblat ve geleneksel liderler (Müslüman ve Hıristiyan) anayasanın değiştirilmesine ve reformlara taraftardılar. LKP ve HMP ise asla reform istemiyordu. İlk toplantıda Cumblat LUH'nin «asgari program»ını açıklarken, Selam ve Yafi Lübnan'da son üç yıl içinde meydana gelen demogra-

---

60. **At-Tariq**, op. cit.
61. Ulusal Diyalog Komitesi'nin toplantı tutanakları, **At Tariq**, op. cit.
62. Ibid.
63. Politik durum hakkında LUH bildirisi, 24 Eylül 1975.

fik değişiklikleri (Müslümanlar çoğunluktaydılar) yansıtacak şekilde bir anayasa değişikliğinin gerekli olduğunu öne sürdüler.(64) Cemayel ise değişiklik sözü duymak istemiyordu. Şöyle dedi:

> Lübnan'ın şimdiki yasal çerçevesi ulusal birliğimizi koruyan, başarılı bir çerçevedir.
>
> Daha sonra şunları söyledi:
>
> Anayasada tadilat konusunda, biz, LKP içinde yer alanlar, bunun tartışılmasına bile karşıyız. Bu konuda ısrar edilmesi halinde bu toplantılara katılmamak durumunda kalacağız...
>
> Benim temel düşüncem, Lübnanlı Müslüman'ın Lübnan'da şu anda mevcut olan yasal çerçeveye (ikrarcılık?) bağlı olduğudur. Diğer düşüncelere gelince (politik sistemin değiştirilmesini isteyen), bunlar ya bir Arap sisteminden ithal edilmişlerdir ya da İsrail'in giriştiği fesat hareketlerinden esinlenmişlerdir.
>
> Toplumsal adalete gelince, bu sloganlarla sağlanamaz. Petrolü olmayan, yurttaşlarına üst düzeyde bir hayat garanti edebilecek bir ulusal ekonomisi olmayan Lübnan gibi bir ülkede yaşıyoruz. Ve böyle bir ülkede değişme değil ancak gelişme gerekli olabilir.(65)

Lübnan'ın politik ve ekonomik yapısına kısa bir bakış bu sözlerin tamamen retorik olduğunu açık bir biçimde ortaya koyar. Bundan daha önemlisi, bu sözlerin Lübnan'daki sağ kanadın politik görüşlerini genelde ortaya koymasıdır.(66) Ve yine bu durumdan hareketle LKP'nin reformlara yol açacak bir diyalog istemediği sonucuna varmak akla uygundur. Gerçekten de, Ulusal Diyalog Komitesi ya da politik reform alt komiteleri reform konusunu ne zaman gündeme getirdiyseler LKP'yi kar-

---

64. Ulusal Diyalog Komitesi'nin ilk toplantısının tutanakları, **At-Tariq**, op. cit.
65. Ibid., s. 101-102.

şılarında buldular. LKP reformlar yerine, diyalogdan önce karşılanması gereken bir ihtiyaç olarak, yasa ve düzenin sağlanması meselesini ön plana çıkarıyordu.(67) Özünde bunun anlamı LKP'nin her türlü barışçı çözüme karşı olduğu ve bir uzlaşma istemediği idi. Komiteye katılmayı kabul ederek köşeye sıkıştırılan LKP başından beri bu girişimi etkisiz hale getirmenin yollarını araştırıyordu. 30 Eylül'de LKP Ayn El-Rummaneh'de yaşayan Filistinli Hıristiyanlara karşı bir katliam hareketine girişti. Bu cinayet Ulusal Diyalog Komitesi'nin üçüncü toplantısını sabote etti.(68)

8 Ekim'de savaş bütün Lübnan'a yayıldı ve Kerâmi çatışmalara son verilmezse istifa edeceğini bildirdi. Ertesi günü Keşişler Tarikatı Daimi Konferansı bir bildiri yayınlayarak Ulusal Diyalog Komitesı'nin çabalarını mahkûm etti. Fıranciye de komiteye karşıydı; çünkü önerilen anayasa değişikliği Başkan olarak yetkilerini sınırlandıracaktı ve komitenin bazı üyelcri (Selam ve Eddé) istifasını istiyorlardı.(69)

LKP krizin tüm Arap ülkelerine yayılması için kışkırtmalara başladı.(70) Parti Ulusal Diyalog Komitesi'nin Suriye tarafından ciddi biçimde etkilendiğinın farkındaydı. Suriye LUH içindeki bazı grupları ve sağ kanada karşı çıkan sistem yanlısı güçleri çeşitli düzeylerde kazanmıştı. LKP, diğer Arap ülkelerinin müdahalesini sağlamak suretiyle Suriye'nin etkisini dengeleyebileceğini umuyor ve böylelikle LUH'ye karşı sürdürdüğü çabalarını meşrulaştırabileceğini düşünüyordu. Ayrıca LKP, LUH ve Direniş'e ağır bir darbe indirerek bölgede düzenin sağlanmasına karşı çıkan güçleri zayıflatacaktı. Harekete muhalif

---

66. Sağ kanadın ideolojisiyle ilgili mükemmel bir inceleme için, örneğin bk. F. Abdallah ve K. Hani, «Fascist Features in the Econcmic Thought of thc Lebenese Bourgeoisle», **At-Tariq**. op cit.
67. Ulusal Diyalog Komitesi'nin ilk toplantısının tutanakları, **At-Tariq**, op. cit.
68. **At-Tariq**, op. cit., s .330.
69. Lebanon's War, op. cit., s. 222.
70. Ibid., s. 223.

olanların da farkında oldukları bu çizgi LUH'yi, sorunun diğer Arap ülkelerine yayılmasına karşı çıkmaya itti. Baas Parti Örgütü'nden Kansu, «Suriye dışında hiçbir Arap ülkesi Lübnan'a müdahaledeb ulunma hakkına sahip değildir» dedi.(71)

Sağ kanat Ulusal Diyalog Komitesi'ni sabote etme girişimlerini sürdürdü. 14 Ekim'de, Maruni Birliği ve Maruni Keşişler Tarikatı Fıranciye'ye verilmek üzere ortak bir memorandum yayınlayarak Lübnan egemenliğini yeniden kazanana kadar (Direniş'in Lübnan'daki varlığı kastediliyordu) hiçbir diyaloga girmeyeceklerini ilan ettiler.(72) Bu bildiri Cemayel'in komite içindeki konumunu güçlendirdi. Bildirinin önemli bir özelliği daha vardı; krizin uluslararası hale getirilmesi isteniyordu. 16 Ekim'de Cemayel bildiriyi bütünüyle desteklediğini açıkladı. Bu oldukça anlamlı bir açıklamaydı, çünkü Maruni sağ kanadı oluşturan çeşitli kesimlerin komite ve sorunun uluslararasılaştırılması konularında aynı görüşte olduklarını ortaya koyuyordu. 15 Ekim'de toplanan Arap Dışişleri Bakanları Konferansı Lübnan konusunda karar alamamıştı. Bu toplantıda Cemayel'in daha önce öne sürdüğü Arap ülkelerinin müdahalesi görüşü yankı uyandırmadı. Sorunun uluslararası hale getirilmesini bir gün sonra kabul etmesi anlamlıdır.(73)

Savaşın beşinci raundu 19 Ekim günü başladı ve LKP'ye komiteden çekilme fırsatı verdi. Sorunun uluslararası hale getirilmesini önlemek için harekete geçen Cumblat Esad'la bir toplantı yaptı (Suriye Devlet Başkanı Hafız El-Esad -çn-). Toplantıdan sonra ikisi birlikte Suriye ve LUH'nin Lübnan'ın bölünmesini önleme girişiminde başarıya ulaştığını açıkladı. Krizin uluslararası hale getirilmesine de karşıydılar. İki gün sonra, 23 Ekim'de, Kerâmi, Başkan'a ve Şemun'a karşı sözlü saldırıya geçti ve ordunun savaşa karıştırılmaması gerektiği konusunda ısrar etti. Aramon'da toplanan Lübnan İslamî zirve toplantısı Kerâmi'yi destekledi. 25 Ekim'de gerçekleştirilen bu toplantıya.

---

71. Ibid.
72. **Ihe Two Year War**, op. cit., s. XI.
73. **At-Tariq**, op. cit., s. 330.

Arafat ve Cumblat'ın katılması Maruni sağ kanadın, ordunun çatışmaya katılması talebinde yalnız olduğunu ortaya koyuyordu.(74)

Aramon zirvesinin yapıldığı gün «oteller savaşı»nın başlamasıyla birlikte Beyrut'ta yeni bir cephe açıldı. İki gün içinde tüm ülkede şiddetli bir savaş başladı. Ordu Şemun'dan gelen emirler üzerine sağ kanat güçlere yardımcı oluyordu. Ne var ki, LKP ve diğer sağ kanat güçler bütün cephelerde, özellikle Beyrut'ta yenilgiye uğratıldılar.(75)

Kerâmi Sarail'e (Kabine'nin karargâhı buradaydı) çekildi ve burada savaşı sona erdirmek için bir güvenlik komitesi kurdu. Ertesi günü, 29 Ekim'de, Beyrut'ta ve Zahle dışında kalan bölgelerde ateşkes sağlandı. Sağ kanadın ateşkesi kabul etmesinin sebebi, LUH'nin ele geçirdiği mevzilerden ancak bu şekilde sökülüp atılabileceğini anlamış olmasıydı.(76)

Kasım 1975: Ulusal Diyalog Komitesi'nin Dağılması

4 Kasım'da Lübnan güvenlik güçlerinden gelen raporlar LKP'nin ateşkesi pek çok kez ihlal ettiğini gösteriyordu.(77) Aynı gün Ordu Komutanı'nın sağ kanatla işbirliği yaptığı ortaya çıktı. Dev bir gemi, sağ kanadın geçici merkezi olan Junieh'de rıhtıma yanaşmıştı ve içi silah doluydu. Gemi ordunun gözünün önünde silahları boşalttı. Böyle bir geminin ordu yetkililerinin haberi olmaksızın yanaşması imkânsızdı.(78)

12 Kasım'da Ulusal Diyalog Komitesi'nin politik reform alt komitesi kamu kurumlarında ikrarcılığa son verilmesini kararlaştırdı. Mahkemeler ve silahlı kuvvetler de bu kararın kapsamı içindeydi. İkrarcılık seçim yasalarından da çıkarıldı. Bu kuralın daha üst düzeydeki görev yerleri (Başkanlık, Başbakanlık, Mec-

---

74. **Lebanon's War**, op. cit., s. 224.
75. **At-Tariq**, op. cit., s. 224.
76. **Lebanon's War**, op. cit., s. 224
77. **At-Tariq**, op. cit.
78. **The Two Year War**, op. cit.

lis Sözcülüğü) için geçerli olmaması gerektiği belirtiliyordu; çünkü zaten anayasa bu görev yerlerine gelecek kişilerin ikrarda bulunmalarına dair bir hüküm taşımıyordu.(79) Gerçekten de, Başkan'ın Maruni, Başbakanın ise Sünni Müslüman olması gerektiği, sadece Ulusal Pakt içinde öne sürülmüş ve bir madde olarak yer almıştı.

Cemayel'e vekâlet eden Edmond Rizk çatışan bütün partilerin temsilcilerini kapsayan genişletilmiş bir toplantıda önerilen bu maddeleri kabul ediyordu. Bu alt komitenin 14 Kasım'da gerçekleştirilen altıncı toplantısı bir önceki toplantıda varılan anlaşma noktalarını belirledi. Ne var ki, LKP temsilcisi bu toplantıya katılmadı ve diğer iki üye, Rabat ve Selam, toplantıda hazır bulunamayacaklarını bildiren bir mesaj gönderdiler. Bu durumda toplantı Ulusal Diyalog Komitesi'nin diğer üyeleri tarafından gerçekleştirildi.(80)

Bir sonraki gün, 12 Kasım'da yapılan politik reform alt komitesinin beşinci toplantısında üzerinde anlaşma sağlanan maddelerin tartışılması için bir toplantı daha yapıldı. Cemayel ve toplantıya başkanlık eden Şemun alt komitenin tavsiyelerine karşı çıktı.(81)

Cemayel ve Kerâmi Ulusal Diyalog Komitesi'nin 24 Kasım'da gerçekleştirilen dokuzuncu toplantısını yönettiler. Selam İçişleri Bakanı Şemun'u ve Devlet Başkanı'nı krizin devamından sorumlu olmakla suçladı. Bu iki insan, diyordu Maruni sağ kanadın yanında savaşan özel ordulara sahiptirler. Toplantı Devlet Başkanı'nın krizin devamından sorumlu olup olmadığı konusunda patlak veren büyük bir kavgayla sona erdi. Diyalogun bu şekilde yozlaşması Ulusal Diyalog Komitesi döneminin sonunu belirledi.(82)

Komitenin sona ermesi krizi durdurmak için yoğunlaştırılan uluslararası çabalarla da ilgiliydi. Daha önce de belirtildiği gibi, sağ kanat sorunu, uluslararası hale getirmeye karar

---

79. Ulusal Diyalog Komitesi toplantı tutanakları, **At-Tariq**, op. cit.
80. Ibid.
81. Ibid.
82. Ibid.

vermişken, LUH ve Suriye bu yöndeki çabalara karşı çıkıyordu.(83) 12 Kasım'da Greek Ortodoks (Kilisesinin) temsilcileri Papa'nın üç gün önce Beyrut'a gelen elçisine politik sistemde değişikliğe, diyaloga ihtiyaç olduğunu ve FKÖ'yü desteklemek gerektiğini anlattılar.(84) Bunu Birleşik Devletler'in bölünmeye karşı çıkan bir bildirisi izledi. Fransız elçisi Couve de Murville de bölünmeye karşı çıktı. 20 Kasım'da Edde sağ kanadın ülkeyi bölme planlarını şiddetle eleştirdi.(85) Cumblat, 25 Kasım'da, Başkan'ı ve Şemun'u suçlayıp istifalarını isteyerek Edde'yi izledi.(86) Bir gün sonra Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Waldheim Beyrut'a geldi ve çözümün Lübnanlıların elinde olduğunu, dış müdahalelerden sakınılması gerektiğini bildirdi.(87) Couve de Murville'in Suriye'nin çabalarını desteklemesi ve politik sistemde reform gerektiğini belirtmesi üzerine sağ kanadın planları çökmeye başladı. Bir sonraki gün, 28 Kasım'da, Şemun, Couve de Murville'e bir bölünme planı sundu. Kerâmi ise istikrarı sağlayacak reform için bir plan hazırlamaya başladı.(88) LUH Kerâmi'nin önerilerini kabul etti, fakat planın, krizin özünü gözlerden saklamaması gerektiği konusunda uyarıda bulundu.(89)

Planın bir parçası Kabine'nin genişletilmesiydi. Devlet Başkanı 30 Kasım günü Kabine'yi genişletti. LUH bu hareketi krizin özünü gözlerden gizleme çabası olarak değerlendirdi. Kavganın sebebi Kabine'deki sandalye sayısıymış gibi bir izlenim uyandırılmak isteniyordu. Bu nedenle LUH'ye göre reform kabinenin genişletilmesinden önce yapılmalıydı. 5 Kasım'da Sünni Müslüman zirve toplantısında, orada hazır bulunan

---

83. **Lebanon's War, op.** cit., s. 224-225.
84. **At-Tariq,** op. cit., s. 332.
85. **Lebanon's War, op. cit.,** s. 224
86. Ibid., s. 225.
87. **At-Tariq, op.** cit.
88. **Lebanon's War, op.** cit.
89. Ibid.

Kerâmi'ye reformun kabinenin genişletilmesinden önce yapılması tavsiye edilmiştir.(90)

Aralık 1975: LUH İçinde Ayrılıklar

Bu dönemde LUH içinde önemli bir gelişme biçimlenmeye başladı. Sorunun uluslararası hale getirilmesi sorununda izlenecek yöntem konusunda LUH'nin Suriye yanlısı kesimiyle diğer kesimleri arasında ayrılıklar çıktı. Cumblat diğer Arap ülkelerinin Lübnan sağ kanadına yapılan baskıya yardımcı olmaları gerektiği görüşündeydi. Diğer ülkeler çatışmanın uluslararası boyutlara ulaştırılması girişimlerinin önlenmesinde de yardımcı olmalıydılar. Ayrıca, Cumblat Arap ülkelerine yaptığı geziden 4 Aralık günü döndüğü zaman Kerâmi'ye sözlü olarak saldırdı. LUH Kabine'nin genişletilmesine karşı çıktığı zaman, Suriye yanlısı Baas Parti Örgütü'nden Kansu Kerâmi'nin kabine kararını övdü.(91) Suriyelilerin LKP'yi, uluslararası çabalara başvurmaksızın kendi eğilimine uygun bir çözüm bulunabileceği konusunda ikna etmek istedikleri anlaşılıyordu. Ayrıca bunun Suriye'nin giriştiği zekice bir manevra olduğu görülüyordu. Suriye LKP'yi, özellikle yabancı ülke elçilerinin ülkenin bölünmesine ya da dış müdahaleye karşı oldukları bir sırada Şam'la işbirliği yapmaya ikna edebilirdi.(92)

LKP Suriye'nin niyetini hemen anladı. Bu niyet Esad'ın Cemayel'i 6 Aralık'ta Şam'a davet etmesiyle iyice açığa çıkmıştı. Cemayel, Suriye ile Lübnan arasında işbirliğinin iki ülke için bir «emniyet vanası» olduğunu açıkladı.(93) Bu arada Esad, Yafi'ye (bu sırada Şam'ı ziyaret ediyordu) bazı açıklamalarda bulundu. Cemayel, LKP'nin kabinenin genişletilmesine taraftar olacağı konusunda Suriye'ye garanti vermişti. Kabine'nin genişletilmesi Kasım ayı sonuna kadar araları açık olan Fıranciye

---

90. **At-Tariq**, op. cit., s. 333.
91. **Lebanon's War**, op. cit.
92. **At-Tariq**, op. cit., s. 332.
93. **An-Nahar**, 12 Temmuz 1975.

ve Kerâmi arasında bir işbirliğinin başladığını gösteriyordu. LKP Fıranciye-Kerâmi işbirliğini desteklemeye çalışacağı konusunda Esad'a teminat verdi.(94)

Suriye'nin LKP'yi davet etmesi LUH için bir hakaretti; çünkü LUH bu partiyi Arap politikasından tecrit etmeye çalışıyordu. LUH, özellikle LKP'nin Kara Cumartesi olarak bilinen 6 Aralık olayına katılması üzerine, bu harekete karşı çıktı. O gün LKP parti üyeleri 70 masum sivili katlettiler ve 300 kişiyi LKP'nin Beyrut'taki çeşitli karakollarına kaçırdılar. 7 Aralık'ta LUH, devletin LKP'yi bu canavarlıktan ötürü yargılamasını talep etti.(95)

8-13 Aralık günleri arasında tüm Lübnan'da şiddetli çatışmalar oldu ve LKP belli başlı cephelerin tümünde, özellikle oteller bölgesinde saldırıya geçen LUH karşısında gerilemek zorunda kaldı. 10 Aralık'ta Fıranciye «Sol ve Siyonizm»i Lübnan'da meydana gelen olayları kışkırtmakla suçladı. Bu suçlama LUH ve sistem yanlısı liderlerin şiddetli tepkisine yol açtı. Fıranciye'yi demagoji yapmakla suçladılar.(96) LKP Beyrut'taki savaşçılarının üzerindeki baskıyı hafifletmek için LUH'nin elde tuttuğu yerleşim bölgelerini bombaladı.(97) Ne var ki, LUH 14 Aralık'ta ilan edilen ateşkesin görüşmeleri başlayana kadar saldırısını sürdürdü.

LKP'nin, barışçı yoldan bir çözüme ulaşılması için LUH'nin gösterdiği çabaları sabote etme girişimlerini karşılamak için, Cumblat iki kez Şam'ı ziyaret etti ve Esad'ı LKP ile işbirliği yapmaması konusunda ikna etmeye çalıştı. Onu ikna etmeye çalıştığı bir diğer konu, politik sistemde LUH'nin öngördüğü biçimde reform yapılması gerektiği idi.(98)

Cumblat, Lübnan'a dönünce Devlet Başkanı'nı sağ kanat güçlerin yanında yer almak ve böylece anayasayı ihlal etmekle suçladı. Devlet Başkanı'nın istifasını istiyordu. 19 Aralık'ta,

---

94. **Lebanon's War**, op. cit., s. 226.
95. **At-Tariq**, op. cit., s. 333.
96. Ibid.
97. Ibid.
98. Ibid.

Suriye elçisi General Hikmet El-Şahabî görencksel zuamâ arasında bir uzlaşma sağlamak amacıyla, Fıranciye, Şemun, Cemayel, Kerâmi, Selam, Yafi, Sadr ve Arafat'la bir araya geldi. FKÖ'nün tutumu Arafat'ın bu göreneksel zuamâ ile bir araya gelmesi üzerine iyice belli oldu ve bir sonraki gün Kuveyt'te bir FKÖ üst düzey yetkilisi olan Ebu İyad'ın şu sözleriyle ifade edildi: «Direniş'in Lübnan'da ne yenilgiye ne de zafere ihtiyacı var. Hükümete verdiğimiz söze bağlıyız. Bölünmeye engel olacağız.»(99) Bu tutum Suriye'nin Lübnan'da aldığı tutumla uygunluk içindeydi.

20 Aralık günü, SİP üyesi olan Kuzey Lübnan Valisi öldürüldü. Bu olay Kerâmi ile Fıranciye arasında bir savaşın patlak vermesine yol açtı. Kerâmi, Fıranciye'ye bağlı milisi bu cinayeti planlamakla suçladı. Ertesi günü Kerâmi, Esad'a danışmak için Şam'a hareket etti. Maruni Keşişler Tarikatı, Başkan'ı Kerâmi'ye karşı destekledi, Lübnan'ın bir «Sünni» tehdidiyle yüz yüze bulunduğunu ilan etti ve daha sonra Filistinlileri sorunu azdırmakla suçladı. Tarikat, bundan başka, en iyi çözümün eski Lübnan'a (Lübnan Dağı'na) dönmek olduğunu ilan etti. Bu arada Murville'e arzularını bildirdiler ve ona bağımsızlığın bir aldatmaca olduğunu, yegâne çözümün Lübnan Dağı devleti olduğunu anlattılar(100)

Cemayel Arabizm'i reddetmek suretiyle Tarikat'ı izledi ve bir «ne mağlup / ne galip» çözümü bulunmadığı taktirde ülkeyi bölmekle tehdit etti. Daha sonra «uluslararası komünizm»i sorun yaratmakla suçladı.(101) Sağ kanadın bu hareketleri Eddé'nin Washington DC'de 20 Aralık günü verdiği bir demeçten hemen sonra gerçekleşti. Edde, Siyonizm'i bölgede ikrarcı devletler yaratmayı planlamakla suçluyordu. Eddé Cemayel'in bildirisinin hemen ardından, 27 Aralık'ta Birleşik Devletler'i Lübnan'ı bölme planlarının ardında yer almakla suçladı.(102) Ne var ki, Cumblat'a göre sağ kanat reform yapılması için öne

---

99. **The Two Year War**, op. cit., s. XII.
100. **At-Tariq**, op. cit., s. 334.
101. Ibid.
102. Ibid.

sürülen yurtsever talepleri gözlerden saklamaya çalışıyor, bunun için de «ne galip / ne mağlup» çözümü kabul edilmediği taktirde ülkeyi böleceği tehdidinde bulunuyordu.(103)

Hedeflerine ulaşamayacağını anlayan sağ kanat, krizi, Arap ülkelerine yayma biçimindeki eski taktiklerine başvurdu. Arap devletlerinin bir kez daha kendisine yardımcı olacaklarını ve bu sayede LUH'yi ve sadece Suriye'nin kabul ettiği Direniş'i yenilgiye uğratabileceğini umuyordu. Suudi Arabistan bölünmeye ve çatışmanın Arap ülkeleri arasında bir mesele haline getirilmesine karşı çıktı ve bu tür bir gelişmenin Suriye'nin çabalarıyla mümkün olabileceğini ilan etti.(104) Bu arada Edde savaşın yeni bir raundunun başlayacağı konusunda uyarıda bulundu. Bu savaş sağ kanadın konumunu gelecekte yapılacak görüşmeler açısından güçlendirecekti. LUH bölgelerine saldırılması ve bu bölgelerin işgal edilmesi için hazırlanan sağ kanat planından sözediyordu. Bu bölünmeyi teşvik eden bir hareket olacaktı.

Ocak 1976: Bölme Tehdidi

Gerçekte sağ kanat saldırısı, 4 Ocak 1976'da, Beyrut'ta pusu kurarak ateş açma, adam kaçırma ve LKP ile HMP'nin Tel Zaatar'a yoğun bir saldırıya geçmesiyle başladı.(105) Sağ kanadın ciddi bir bölme girişiminde bulunacağından korkan Suriye Dışişleri Bakanı Haddam verdiği demeçte şöyle diyordu: «Lübnan Suriye'nin bir parçasıdır. Ülkeyi bölme girişimlerine karşı çıkacağız; ya birlik muhafaza edilir ya da ülke Suriye'ye geçer.»(106) Bu demeç Cemayel ve Şemun'un Haddam'a karşı sözlü saldırıya geçmelerine yol açtı.

Bu arada Cumblat 7 Ocak'ta Suudi Arabistan'a hareket etti ve dönüşte Suudilerin bölünmeye karşı olduklarını açıkladı.

---

103. Ibid.
104. **Lebanon's War**, op. cit., s. 227.
105. **At-Tariq**, op. cit., s. 335.
106. **Lebanon's War**, op. cit., s. 176.

Aynı gün çatışmalar tüm Beyrut'a, kuzey kesimine, Bekaa ve Dağ'm bazı kesimlerine yayıldı. 9 Ocak'ta Şemun orduya LUH ile, özellikle Bekaa'da çatışma emri verdi. Maruni sağ kanat dışında bütün Lübnanlılar orduyu çatışmada açıkça saf tutmaya çağıran önlemleri protesto etti. Ne var ki, LKP ordunun LUH'ye karşı daha etkin biçimde harekete geçirilmesini talep etti.(107)

Ocak ayı içinde İsrail çeşitli bildiriler yayınlayarak «Müslüman güç»ün gelişmesi ve Lübnan'a dış müdahale konularında tarafsız kalamayacağını bir uyarı biçiminde açıkladı. 10 Ocak'ta Başbakan Rabin, Haddam'ın Lübnan'ın Suriye ile birleşmesi konusunda verdiği demece karşılık olarak benzer bir uyarı yayınladı.(108) Aynı gün Mısır Devlet Başkanı Sedat birleşme konusunda Şemun'u Suriye'ye karşı destekledi.

Haddam, Şemun'u ülkeyi bölme amacıyla İsrail'le işbirliğine girmekle suçladı. Şemun'un Suriye'ye bir bölünme planı verdiğini ve reddedildiğini iddia ediyordu.(109) 11 Ocak'ta LKP Dubai'deki Filistin kampını kuşattı. Bu harcket sağ kanadın istediği tırmandırmanın bir parçasıydı. Kamp Lübnan'daki kampların en küçüğüydü ve LKP bölgesinin tam orta yerinde, Beyrut'un 15 mil kuzeyindeydi. Herhangi bir bölme planında bu kampın ele geçirilmesi mutlaka yer alıyordu.

Askerî bakımdan savunmasız olan kampın üzerindeki baskıyı hafifletmek için Birleşik Güçler (LUH ve Filistin Direnişi'nin tek komutanlık altında oluşturduğu birlik) özellikle Beyrut'ta ve güneyde başlıca cephelerde saldırıya geçti ve gerek LKP gerekse diğer sağ kanat mevziler karşısında ilerlemeyi başardı. Direniş sağ kanadın ülkeyi bölmeye çalıştığını anlamıştı. Bölünme izlediği politikaya ters düştüğü için Direniş bütün gücüyle bu gelişmeyi önlemeye çalıştı. Birleşik Güçler, son ateşeks gereğince LUH'den alman oteller bölgesini yeniden işgal etti. Bu arada Beyrut'u Lübnan Dağı'na bağlayan stratejik Beyrut köprüsünü ele geçirdi. Ardından LKPnin kont-

---

107. Ibid., s. 228.
108. Ibid.
109. Ibid.

rolü altında bulunan fakat nüfusunun çoğu Filistinli veya LUH yanlısı olan Tel Zaatar ve Nebah gibi Beyrut'un dış semtlerini işgal etti.(110)

Birleşik Güçler güneydeki Damur'u da kuşattı ve Beyrut'un güney kıyısındaki Misrif, Nameh ve diğer bazı bölgeleri ele geçirdi. Bu gelişmelerin sağ kanadın saldırısını durdurduğu görüldü.(111) Ne var ki, tek başına kalan Dubaî kampı 14 Ocak'ta ordu desteği gören LKP ve HMP savaşçılarının eline geçti.(112) Sağ kanadın kazandığı bu zafer sağ kanadın zirve toplantısından hemen sonra gerçekleşti. Zirvede mücadelenin Filistinlilere karşı verildiğini açıklayan bir bildiri yayınlandı. 15 Ocak'ta LKP ve HMP Karantina'ya karşı saldırıya geçtiler. Burası, Beyrut'ta LKP'nin elindeki bölgenin orta yerindeydi ve LUH'ye aitti. Karantina LKP'nin hakim olduğu Beyrut limanı ve diğer bazı stratejik bölgelere yöneltilmiş bir tehdit durumundaydı. Dubaî gibi Karantina'nın da bölünme planları gereğince işgal edilmesi gerekiyordu.

Cumblat, LKP'nin Karantina'yı ele geçirmesi halinde katliam yapacağı uyarısında bulundu. Arafat Beyrut'ta Arap ülkelerinin temsilcileriyle bir toplantı yaptı. Bu arada Armon'da toplanan Lübnan İslam zirvesi, Ordu Komutanlığı'nın Karantina'da LKP'ye yardımcı olması halinde ordunun bölünebileceği uyarısında bulundu.(113)

LKP, saldırısını diplomatik bir sis perdesinin ardına gizlemek amacıyla, 16 Ocak'ta, krize çözüm bulunması için bir Arap «inisiyatifi»nin müdahale etmesi için çağrıda bulundu. Bir gün sonra Arap ülkelerinin temsilcileri Kerâmi ve Fransiye ile bir toplantı yaptılar ve onlara Arapların Suriye inisiyatifini desteklediklerini bildirdiler.(114) LKP'nin krizi Arap ülkelerine yayma girişimi başarısızlığa uğramıştı. Bu başarısızlık LKP'yi Birleşmiş Milletler nezdinde bu duruma itiraz etmeye

---

110. Ibid.
111. Ibid.
112. **An-Nahar**, 15 Ocak 1976; Dubai Kampı sakinleriyle röportaj.
113. **At-Tariq**, op. cit., s. 336.
114. **Lebanon's War**, op. cit.

yöneltti. 18 Ocak günü LKP ve HMP birlikleri şiddetli bir savaştan sonra Karantina'ya girdiler. Karantina'da yaşayan insanlar otobüslere doldurularak Beyrut'un batı yakasına gönderildiler. Karantina'nın ele geçirilmesiyle birlikte LKP, bölünmeyi coğrafi olarak gerçekleştirmiş oldu.(115)

19 Ocak'ta savaş bütün Lübnan'a yayılarak şiddetlendi ve Suriye'de bulunan Filistin Kurtuluş Ordusu'na bağlı bir tümen ağır silahlarla Bekaa ve kuzeyden sınırı geçerek Lübnan topraklarına girdi.(116) Direniş'in liderliği Cumblat'a ve LUH'ye danışmadan Birleşik Güçler'e Beyrut'un güneyindeki tüm sağ kanat bölgelerine karşı saldırıya geçme emri verdi.(117) Saldırı güneydeki Fetih komutanı Ebu Musa tarafından yönetiliyordu. 20 Ocak'ta tüm sağ kanat mevziler, Damur ve Sadiyaat da dahil, düştü ve Şemun sarayından orduya ait bir helikopterle kaçtı.

Aynı gün Şemun krizin uluslararasılaştırılması için çağrıda bulundu. Cumblat bunun mümkün olamayacağı yanıtını verdi; çünkü uluslararası topluluk böyle bir durumda LUH'yi destekleyecekti.(118) Yine o gün sağ kanat elindeki tüm askerî güçleri birleştirmenin yollarını arıyordu. Bu güçler arasında, diğerleri yanı sıra LKP, HMP, Sedir Muhafızları ve El-Tanzim yer alıyordu.(119)

Ocak ayı ortalarında, Ordu Komutanlığı'nın sağ kanatla işbirliği yapmasından hoşlanmayan çok sayıda ordu birliği, Teğmen Ahmed Kâtib'in komutasında örgütlenen Lübnan Arap Ordusu (LAO) saflarına katılmaya başladı.(120) Bu gelişme ve Birleşik Güçler'in kazandığı zaferler sağ kanadı yumuşamaya

---

115. Maslak'ın düşüşünden sonra, sağ kanat güçler ellerindeki Beyrut bölgelerini kıyı yoluyla Dağ'a bağlayabildiler.
116. **Lebanon's War**, op. cit.
117. Cumblat, **This is My Will** (El-Vatan El-Arabî, Haziran 1978).
118. **Lebanon's War**, op. cit., s. 229.
119. Ibid.
120. **At-Tariq**, op. cit., s. 337.

ve muhalifleriyle görüşmeye ikna etti. Birleşik Güçler'in güneyde giriştiği saldırıyı destekleyen Suriyeliler, sağ kanadın saldırısıyla yarıda kalan inisiyatiflerini 16 Ocak'ta bıraktıkları yerden başlayarak sürdürmeye başladılar. Sağ kanat (şimdi var gücüyle Suriye inisiyatifini önlemeye çalışıyordu) diplomatik alanda zafer kazanmak için uğraşıyor ve yarattığı coğrafî bölünmenin pazarlık gücünü artıracağını umuyordu.

22 Ocak'ta, LKP, HMP ve LUH Suriye çözümünde anlaştılar: Devlet Başkanı Maruni olacaktı; Başbakan Devlet Başkanı tarafından değil Parlamento tarafından seçilecekti ve Kabine'nin parlamentodan alacağı güven oyuna tâbi bulunacaktı; parlamentodaki sandalye sayısı Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşit olarak dağıtılacaktı. Lübnanlı, Suriyeli ve Filistinli subayların oluşturduğu bir askeri komitenin gözetiminde ateşkes uygulanacaktı.(121)

24 Ocak günü Cumblat, bazı ateşkes ihlallerine rağmen, savaşın sona erdiğini bildirdi.(122) İki gün sonra da Fıranciye'nin istifasını istedi. Ne var ki, Suriye'nin oynadığı rol Lübnan'daki gelişmeleri endişeyle izleyen İsrail tarafından olumlu yönde değerlendirilmedi. Birleşik Devletler ise Suriye'nin rolü hakkında farklı bir görüşe sahipti. «Suriye hükümetinin Lübnan'da oynadığı olumlu rol»ü tasdik ediyordu.(123) 31 Ocak'ta, Maruni zirvesi Suriye inisiyatifini hoşnutlukla karşıladı ve Marunilerin Özgürlük ve İnsan Cephesi denilen yeni bir oluşum meydana getirdiklerini açıkladı.(124) Direniş de savaşın sona erdiği yolundaki inancını ifade etti.

Suriye'nin bölünmeyi önleme ve politik sistemi muhafaza etme yönündeki girişiminde başarıya ulaştığı görülüyordu. Direniş ve LUH içindeki Suriye yanlısı güçler bu çözüme muhalefet edenlere karşı bir terör kampanyası başlattılar. 31 Ocak

---

121. **Lebanon's War**, op. cit., s. 229.
122. Ibid.
123. Ibid., s. 230.
124. **At-Tariq**, op. cit., s. 337.

günü sol kanat *El-Muharrir* gazetesine saldırarak çok sayıda işçi ve yazarı öldürdüler.(125)

Aynı gün Selam, Suriye'nin Devlet Başkanı'nın Maruni olması önerisini reddetti ve bunun yerine birkaç gün önce önerdiği bir başka şeyi öne sürdü: İkrarcı sistem içinde yer alan kanatları temsil eden altı kişilik bir Başkanlık Konseyi.(126) Bu arada Cumblat LKP ve HMP'yi baharda savaşı yeniden başlatmak için hazırlık yapmakla suçladı. Bütün bu olaylar Suriye'nin tasarladığı çözüm yolunda pek çok sorunun varoldu-ğunu gösteriyordu. Yine de Suriyeliler ülkeyi istikrara kavuşturma çabalarında çok katıydılar.

SONUÇ

LUH'nin «politik» düzeydeki büyük kazanımlarına rağmen Maruni sağ kanat devlet mekanizmasını, özellikle başkanlık ve orduyu, katı biçimde kontrol altında tutuyordu. Sağ kanat LUH ve Direniş'i ezme niyetiyle devletin en sağlam organını, orduyu kullanmak suretiyle bir felakete yol açtı. Orduyu sadece Direniş'e karşı değil, silahsız öğrencilerin ve işçilerin gösterilerine karşı da kullandılar. Şubat 1975 Sayda olayı ve hemen ardından gelen 13 Nisan 1975 olayları (otobüs katliamı) Lübnan İç Savaşı'nı tutuşturdu. Balıkçıların gösterisine önderlik eden milletvekili Maruf Sa'd'm öldürülmesiyle başlayan Sayda olayı ve LKP üyelerinin önlerine çıkan herkese saldırıp öldürdükleri otobüs olayı, sağ kanadın LUH'nin devlet organları üzerindeki etkisini yoketmeye kararlı olduğunu gösterdi. LUH, LKP, HMP ve diğer sistem yanlısı güçlerin aynı kabine içinde birlikte yer almaları geçici bir anlaşmayı ortaya koyuyordu ve devamı —özellikle iki güç (LUH ve sağ kanat) arasındaki uzlaşmaz çelişkiden ötürü— imkânsızdı.

Askerî hükümetin 26 Mayıs 1975'te istifa etmesi sağ kanat için bir yenilgiydi ve LUH ile müttefiklerinin Devlet Baş-

---

125. Ibid.
126. **Lebanon's War**, op. cit., s. 229-230.

kanı'nın yetkilerine meydan okuyabileceklerini ortaya koyuyordu. Ne var ki, LUH'nin ağırlıklı olarak temsil edileceği bir kabinenin kurulması talebini sonuna kadar savunmaması geri dönülmesi imkânsız bir hataydı. Bunun çeşitli nedenleri vardı; öncelikle Suriye inisiyatifinin zayıflatılması istenmiyordu. Bu inisiyatif yeni kabinenin oluşturulması bakımından yararlıydı. Ayrıca, LUH çatışmaya barışçı bir çözümün bulunmasını tercih ediyor ve uzlaşmaz çelişkinin reformizm ve parlamenter süreç aracılığıyla çözülebileceğini umuyordu.

1 Temmuz 1975'te Kerâmi kabinesinin, 24 Eylül 1975'de ise Ulusal Diyalog Komitesi'nin kurulması sağ kanadın boyun eğmediği ve tüm imkânlarıyla gücünü muhafaza etmeye kararlı olduğu konusunda kesin bir göstergeydi. Aslında bu sırada sağ kanat Lübnan'ın bölünmesini coğrafî olarak sağlamak için saldırıya hazırlanıyordu. LUH bu kaçınılmaz gelişmeye diplomatik ve politik baskılarla karşılık verdi. Ne var ki, bu çabalar sağ kanadın benimsediği seçeneğin yürürlüğe konmasını önleyemedi. Böyle bir saldırıyı bekliyor olmasına rağmen LUH, Batı Beyrut'u Karantina, Nabah ve Tel Zaatar'a bağlayabilecek bir ön saldırı yapabilecek durumda değildi; çünkü hâlâ politik sürece güveniyordu.

Lübnan yönetimindeki çelişkiler LUH'yi öne çıkmaya ve sağ kanatla savaşta daha «radikal» yöntemler kullanmaya itti. Suriye ile ilişkilerde ortaya çıkan dış çelişkiler LUH'yi radikal ve küçük burjuva bir ideolojiyi benimseyerek kendisini Suriye yanlısı güçlerden ayrıştırmaya zorladı. Bu hareketin devrimci gelişmesi bakımından önemli bir dönüm noktasıydı. LUH, Mart 1976'da, Dağ bölgesinde saldırıya geçmeye karar verdiği zaman bir adım daha atılmış oldu.

7. SOL KANAT SALDIRISI: 1976

1976 Ocak ayı ortalarında, ordu, bürokrasi, parlamento, adlî makamlar ve Kabine'nin, işlevlerini yerine getiremedikleri apaçık ortadaydı. Bunun başlıca sebebi Devlet Başkanı'nın ve Kabine'de yer alan Şemun (İçişleri Bakanı) gibi bazı bakanların çatışan taraflara mensup olmalarıydı. Bunlar özel milis güçlerine sahiptiler. Güneyden gerçekleştirilen ve Suriye'nin desteklediği 20 Ocak saldırısı sağ kanadı sonunda Suriye barış inisiyatifini kabul etmek zorunda bıraktı. Lübnan Ulusal Hareketi (LUH) ile ittifak halindeki sistem yanlısı güçler de bu kez Suriye inisiyatifinin verimli olacağı konusunda ikna edildiler. Buna inanmak için yeterli neden vardı. Sağ kanat Suriye barış inisiyatifinden kurtulmak için elinden gelen her şeyi yapmıştı. Sistem yanlısı güçler, Suriye inisiyatifinin, politik sistem içindeki konumlarını, «ıslah edilmiş» bir ikrarcı anlaşma bağlamında geliştireceğini ummuşlardı.

Ne var ki, LUH, sağ kanadın ikrarcı bir çözümü tercih etmeyecek güçleri tecrit etmek ve kendisine rakip, sistem yanlısı diğer güçlerle gelecekteki görüşmelerde Maruni konumunu güçlendirmek için yeni bir savaşa hazırlanmakta olduğuna inanmak için pek çok sebep gösterebilecek durumdaydı. LUH Suriye inisiyatifini kabul etmekten başka seçeneğe sahip değildi; çünkü bu konuda Filistin Direnişi liderliğinin baskısı altındaydı ve kendi içindeki bazı gruplar da krizin Suriye'nin müdahalesiyle çözümlenmesini istiyorlardı.(1) Suriye inisiyatifinin kabul

---

1. Suriye yanılsı iki grup vardı. Örneğin, bk., M. Deeb, **The Lebanese Civil War** (New York: Praeger, 1980), 106.

edilmesi için öne sürülen şart, görüşmelerin «asgari program» doğrultusunda gerçekleştirilmesiydi.

Ne var ki, Suriye inisiyatifi LUH'yi ve bu hareketin programını aştı. Suriye, Lübnan'da ikrarcı sistemi yok edecek reformların yapılmasıyla ilgilenmiyordu. İlgilendiği tek şey, Lübnan'da istikrarı sağlamak, bunu yaparken de kendi sınırlarında ilerici bir demokratik sistemin kurulmasına izin vermemek ve ülkeyi İsrail'le yapılacak bölgesel barış anlaşmasında Arap inisiyatiflerini kabul etmeye zorlamaktı. Suriye inisiyatifi önde giden ikrarcı Müslümanlar ve sağ kanatla temas sağlıyordu. Bu taktik LUH'ye saldırıya geçmekten başka seçenek bırakmadı. Direnişin de derhal katılacağı saldırı sağ kanada karşı gerçekleştirilecekti. LUH geç de olsa kendi programını uygulamanın ancak sağ kanadı askerî bakımdan yenilgiye uğratmakla mümkün olabileceğini anlamıştı. Bu karar LUH'nin politik değişimi sağlamak için etkin yöntemleri kabul ettiğini gösteren bir gelişmeydi. Ne var ki bu yeni bakış açısı, husumetlerin ve düşmanlıkların 1975'te ortaya koyduğu acı derslerden sonra kabul edildi.

Bu bölümde iki önemli olay üzerinde durulacak. Birincisi, ikrarcılığı takdis etme girişimi olan Anayasal Doküman; ikincisi, bir yanda LUH ile Direniş arasında, öte yanda Suriyeliler ile kopuşma yaratan saldırı.

1 Şubat 1976'da Özgürlük ve İnsan Cephesi içinde yer alan sağ kanat unsurlar Suriye'nin çabalarını övdüler. Bu arada hareketin üyelerinden biri olan LKP'li Pierre Cemayel, Cumblat'a ve sol'a karşı saldırıya geçti. LKP (Falanjist) şefi aynı zamanda sola karşı yeni bir savaş başlatmanın gerekli olduğunu ifade etti.(2) Suriye inisiyatifi 7 Şubat'ta Başkan Franciye'nin Suriye'yi ziyaret etmesiyle başladı. Ziyaretin ilk sonucu Kahire Anlaşması'mn (Lübnan Devleti ve Filistin Direnişi arasında) metni ve ruhuyla uygulanmasını garanti eden ortak bir bildirge oldu. Aynı zamanda Lübnan'ın birliğinden sözedildi ve mevcut sistem içinde politik reform yapılması ihtiyacı kabul

---

2. **At-Tariq** (Ocak-Ağustos, 1976), 337.

edildi. Bir gün sonra bildirge Arap başkentlerinin çoğunda ve ülkedeki tüm taraflarca hoşnutlukla karşılandı.(3)

Bu süre içinde sağ kanadın hâkim olduğu bölgelerde adam kaçırma olayları meydana geldi ve İsrail 2 Şubat'ta güneyde saldırdı. Bu olaylar Lübnan Ordusu ve Filistin birliklerinin gözetiminde devam eden ateşkesi tehdit ediyordu. Bu arada Ulusal Blok'tan Raymond Edde, İsrail'i ülkede karışıklıklar çıkarmakla suçladı. Franciye'yi de ülkede o güne kadar meydana gelen her şeyden sorumlu tutarak suçluyordu. Daha sonra Lübnan'ın Arap olduğuna inandığını, bu ülkenin demokratik kalması gerektiğini, kendi partisinin savaşa ve bölünmeye karşı olduğunu, sosyal demokrasiye, adalete ve devletin lâikleştirilmesine taraftar bir parti olduğunu ifade etti.(4)

Özgürlük ve İnsan Cephesi, Marunilerle birlikte Devlet Başkanı'nı desteklemeye çalışacaklarını; fakat bunu başaramazlarsa sistemin bütünüyle lâikleştirilmesini talep edeceklerini açıkladı.(5) Cephe, bu şekilde hareket ederek, LUH'nin lâikliği dereceli olarak uygulama planını saptırmayı ve aynı zamanda, LUH ve onunla ittifak eden sistem yanlısı güçleri bölmeyi umuyordu.

Anayasal Doküman

Franciye'nin Suriye'ye yaptığı ziyaret Anayasal Doküman olarak bilinen metnin ortaya çıkmasını sağladı. 17 maddeden oluşan doküman zorlu müzakerelerin sonucuydu; en önemli ve karışıklığa yol açan özelliği ise ikrarcılığı kutsamasıydı. Doküman, Devlet Başkanı'nın Maruni, Başbakan'ın Sünni ve Meclis Sözcüsü'nün Şii olmasını öngörüyordu. Ulusal Pakt içinde kutsal kabul edilen bu görüşler mevcut Anayasa'da yer almıyordu.(6) Yine Anayasal Döküman'da parlamentodaki sandalye-

---

3. **Lebanon's War** (Beyrut: Dar El-Masseerah, 1977), 231.
4. Ibid.
5. Ibid.
6. Bk. 2. Bl.

lerin Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında eşit olarak bölünmesi öngörülüyordu. Ayrıca, seçim yasası da bu tür değişiklikleri gözönünde bulunduracak şekilde düzenlenecekti. Doküman'ın diğer maddelerinde «sosyal adalet»in gerçekleştirilmesi isteniyordu. Kamu hizmetlerinde yerinden yönetimin uygulanması, ordunun güçlendirilmesi, bir planlama ve gelişme konseyinin oluşturulması, uyrukluğa kabul yasasının değiştirilmesi, Devlet Başkanı'na ait sorumlulukların belirtilmesi, Başbakan'ın Parlamento tarafından seçilmesi, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında paylaştırılan üst görevler hariç kamu hizmetlerinde ikrarcılığın uygulanmaması, yürütme gücünün çıkardığı yasa ve kararnamelerin anayasaya uygunluğunu gözetecek bir özel mahkemenin kurulması, gibi maddelere de ayrıca yer veriliyordu. Anayasal Doküman'da yer alan başlıca maddeler bunlardı.(7)

Anayasal Doküman, Suriyet arafından, Ulusal Pakt'ın oluşturulmasından bu yana meydana gelen en önemli gelişme olarak sunuldu.(8) Ne var ki, metin pek çok cepheden saldırıya uğradı. LKP'nin ikrarcılığı kutsayacağı gerekçesiyle metne saldırması oldukça garipti.(9) Bu davranışın asıl nedeni, Anayasal Döküman'm önde giden Müslümanlara burjuvazinin Maruni sektörüne kıyasla daha fazla nüfuz sağlamasıydı. Selam ve Yafi de (Sünni Müslüman elit'in temsilcileri) ikrarcılığın kutsandığı gerekçesiyle Anayasal Doküman'a karşı çıktılar.(10) LUH'nin bir kesimini oluşturan Bağımsız Nasırist Hareket de metni eleştirenler arasında yer aldı. LUH 17 maddeden sekizini kabul ediyordu. Reddedilen maddeler ikrarcılığı kutsayan ya da yarına olarak görülebilecek maddelerdi. Bununla birlikte LUH, Anayasal Doküman'ı reformun üzerinde gerçekleştirileceği bir temel olarak reddetmiyordu.(11)

---

7. Fıranciye'nin Lübnan halkına mesajı ve Anayasal Doküman metni, 24 Şubat 1976.
8. **Lebanon's War**, op. cit.
9. Ibid.
10. Ibid.
11. Ibid., s. 232.

LUH'nin Anayasal Doküman konusunda daha olumlu bir tutum aldığını gören LKP derhal bir toplantı düzenledi (23 Şubat 1976) ve «Lübnan çerçevesi» dediği şeye ve devletin lâikleştirilmesine duyduğu inancı doğrulamaya karar verdi; Anayasal Doküman'ı ve Suriye inisiyatifini desteklediğini bildirdi.(12)

Aynı gün Cumblat LUH'nin Anayasal Doküman konusundaki tutumunu bir kez daha açıklamak amacıyla bir basın toplantısı düzenledi. Metin üzerine yapılan tartışmanın «asgari program»ın bütünüyle uygulanması gereğini ortaya koyduğunu öne sürdü. Bu arada LUH'nin, programın uygulanmasından başka bir alternatifin bulunmadığı konusunda kitleleri ikna etmiş olduğunu bildirdi. 8 Mart'ta yapılan basın toplantısında Cumblat şöyle diyordu:

> «Fıranciye ve Kerâmi yüz yüze gelmelidirler ve bu Suriyeli dostlarımız dahil Arap hükümetleri tarafından gerçekleştirilmelidir; kışlaların savaşa katılmaları ve zorla ele geçirilmeleri (Lübnan Arap Ordusu tarafından —ordunun bu kesimi ipleri koparmış ve LUH ile ittifaka girmişti—) yeni bir devrim rüzgârının Lübnan'da esmekte olduğunu göstermektedir.»(13)

Cumblat'ın daha sonra öne sürdüğü şart LUH'nin sahip olduğu kitle desteğinin kabul edilmesi ve hareketin yeni Kabine'de ağırlıklı olarak temsil edilmesiydi. Bunun Lübnan'ın sorunlarını barışçı yönden çözebilecek yegâne çözüm olduğunu söylüyordu.

Bu arada Lübnan Ordusu parçalanıyordu ve bu, kuşkusuz, Suriye'nin barışçı çözüm bulma çabaları için zararlıydı. Lübnan Arap Ordusu «kışlalar savaşı» sırasında LUH'nin konumunu güçlendirmişti. LUH bu sayede askerî alanda zemin kazanıyordu. 2 Mart'ta yeni bir Lübnan Ordu Komutanı'nın atanması «kışlalar savaşı»nı durduramadı. Mart ayının sonunda

---

12. Ibid.
13. Cumblat'ın 8 Mart 1976'da yaptığı basın toplantısı.

Lübnan Arap Ordusu, Bekaa ve Beyrut dahil ülkenin büyük bir kısmında kışlaların kontrolunu ele geçirdi. Ordunun yaklaşık % 75'i bu orduya katılmıştı ya da ilişki halindeydi.(14) Bu olaylar Lübnan devleti için ağır bir yenilgiydi. Devlet olmanın son belirtisi de parçalanıyordu. Devrimci sürecin durdurulması için orduya güvenen sağ kanat krize çözüm bulunabilmesi için Suriye inisiyatifine daha fazla bağımlı hale geldi. Sağ kanada yardımcı olmaya devam eden birkaç ordu birliği politik tavrını açıkça ortaya koydu. Her iki tarafa da katılmayan birkaç kışla Beyrut ve çevresinde kapalı kaldı. Bu kışlalardaki subaylar orduyu yeniden birleştirmeye çalışıyorlardı. Firarda bulunanların hepsi için genel af ve öne sürülen bazı isteklerin kabul edilmesi için ordu yasasında değişiklik yapılmasını istiyorlardı. Ordu Komutanı Hanna Said bu harekete boyun eğdi. Ne var ki, Franciye ve Şemun böyle şeyleri işitmek bile istemiyorlardı. Aslında Franciye Kerâmi'yi Ordu Komutanlığı'na karşı harekete geçirmek istiyordu.(15)

Sağ kanat, ordu sorununda Franciye ve Şemun'u ittifakla destekledi. Bu arada Lübnan'daki genel eğilim Franciye'nin, sorun ne olursa olsun barışçı bir çözüme engel oluşturduğu yolundaydı. Tüm cephelerden istifa çağrıları geliyordu. Suriyeliler Franciye ve muhalifleri arasındaki havayı yumuşatmak için bir heyet gönderdiler, fakat Franciye herhangi bir konuda uzlaşmayı kabul etmiyordu.

«Televizyon Darbesi»

11 Mart'ta Beyrut garnizonundan Tuğgeneral Aziz El-Ahdab Lübnan Ordu Komutanlığı'nın desteğine sahip bir «darbe» sahneledi. Ahdab ordunun sorumluluğu altında Devlet Başkanı'nın istifasını isteyen bir kamu bildirisi yayınladı. Bu hareket «televizyon darbesi» olarak adlandırıldı, çünkü Beyrut garnizo-

---

14. Sadece Beyrut çevresinde harekete katılmayan birkaç kışla vardı.
15. M. Deeb, op. cit., s. 89.

*onun taleplerini gerçekleştirebilecek gücü yoktu. Ahdab dar-*beyi duyurmak için televizyon istasyonuna gittiğinde yanında Filistin Direniş'inden muhafızlar vardı.(16)

Darbenin Suriyeliler tarafından desteklendiğine inanmak için yeterli sebep vardır. Devrimci gelişmenin sınırlandırılması, bunun için de LUH'nin zayıflatılması ordunun yeniden birleştirilmesini gerektiriyordu. Suudi Arabistan bir bayram tebriği göndermek suretiyle Ahdab'ı desteklediğini ortaya koydu.(17)

Muhtemel sağ kanat taktiklerini karşılamak için kurnazca bir harekete girişen Lübnan Arap Ordusu Komutanı Teğmen Ahmed El-Kâtib orduyu birleştirme görüşmelerini başlatmak için Ahdab'la işbirliği yapmayı kabul etti. Bu hareket Lübnan Arap Ordusu'nun ordu sorununa barışçı bir çözüm bulmak istediğini gösteriyordu. LKP Ahdab hareketi karşısında iki gün boyunca tavır almadı. Bu arada, daha küçük sağ kanat gruplar başından itibaren Ahdab'ı desteklediler; çünkü «darbe»nin Lübnan Arap Ordusu ile işbirliği yapma ve böylece LUH'yi zayıflatma girişimi olduğunu anlamışlardır.(18)

14 Mart'ta Parlamento'nun 66 üyesi Franciye'nin istifasını isteyen bir dilekçeyi imzaladılar. Başkan anayasal olmadığı gerekçesiyle dilekçeyi reddetti. Parlamento sözcüsü El-Esad, Ahdab'ı destekliyordu. Başkan'ı, dolaylı olarak, «fedakârlık» yapmaya ve ordunun birleştirilmesi için istifa etmeye çağırdı.(19)

15 Mart'ta Lübnan Arap Ordusu'na bağlı bir grup asker güneyden Beyrut'a doğru yürüyüşe geçti. Amaçları Beyrut'taki savunma mevzilerini güçlendirmekti. Suriye yanlısı Filistinli Saika örgütüne bağlı bir gerilla grubu birliğin yolunu keserek, Beyrut'un birkaç mil güneyine düşen Kalde'nin ötesine geçmesine engel oldu.(20) Olay Suriye'nin endişelerini doğrula-

---

16. John Cooley, «The Palestinians,» P. Haley ve L. Snider, eds., **Lebanon in Crisis** (New York: Syracuse University Press, 1979)'da, 40.
17. **Lebanon's War**, op. cit., s. 234.
18. Ibid.
19. Ibid.
20. Ibid.

ması bakımından önemliydi; çünkü Franciye'nin muhaliflerinin onu zorla kovmak istediklerini gösteriyordu. Lübnan'daki Suriye yanlısı Baas Parti Örgütü (BPO)'nün lideri Issam Kansu'nun Franciye'yi devirme yöntemi konusunda kendi örgütüyle diğerleri arasında farklılık olduğunu açıklaması bu durumu daha açık biçimde ortaya koydu. Daha sonra Kansu askerî güç kullanımının ülkenin bölünmesine yol açacağını bildirdi.(21)

Tam bu sırada Beyrut'ta durum kötüleşmeye başladı ve 18 Mart'ta Beyrut ve Dağ bölgelerinde şiddetli çarpışmalar oldu. Bu gelişmeler karşısında «darbe» önemini kaybetti. LKP Dağ'da yeni bir cephe açtı. Bu durum LKP'nin orduyu birleştirmek gibi bir sorunu olmadığını ya da öne sürdüğü şartlar dikkate alınmaksızın soruna çözüm bulunmasını istemediğini ortaya koydu.

İlk anda LKP Dağ'da LUH'nin tecrit edilmiş bölgelerini kuşatmayı başardı.(22) Buna karşılık olarak LUH Beyrut'ta bütün gücüyle savaşmaya başladı ve 23 Mart'ta otel bölgesiyle Starco'nun tamamını kontrol altına aldı.(23) Dağ'da en şiddetli savaşların sürdüğü bölgeler, Aleh, Kahala, Dur Shwere ve Beit Merry idi. LUH, falanjistler Dağ'daki bölgelerden çekilmedikçe ve sağ kanat «asgari program»ı kabul etmediği sürece ateşkese razı olmayacağını açıkladı.(24)

LUH'nin kazandığı bu zaferler Suriye'nin Lübnan'la ilgili tasarılarına ters düşüyordu. Bu zaferler bir komşu ülkede demokratik güçlerin gelişmesini sağlıyor ve devrimci gelişmeyi tüm bölgeye yayabilecek bir potansiyeli taşıyorlardı. Sonuç olarak Suriye, Saika güçlerini, Beyrut ve diğer bölgelerdeki LUH harekâtlarını aktif biçimde destekleyen Filistin Retçileri'nin üzerine saldı. Bu arada Şam ve Beyrut'tan LUH'ye karşı sözlü olarak saldırıya geçildi. Hareket Lübnan'ın bölünmesi için çalışmakla suçlanıyordu.(25) Böylece LUH saldırıya itiliyordu. Su-

---

21. Ibid.
22. Ibid., s. 235.
23. **At-Tariq**, op. cit., s. 339.
24. Ibid.
25. **Lebanon's War**, op. cit.

riye'nin, LUH Dağ bölgelerinde kuşatılmışken, sağ kanadı desteklemesi ironik bir durum yaratıyordu.

Başlangıçta Direniş (Ret Cephesi hariç) çatışmaya katılmadı. Ne var ki, çatışmaya çekilmesi için baskı yapan pek çok sebep vardı. Filistinli kitleler Direniş'in müttefikinin, yani LUH'nin yanında savaşa girmesini bekliyorlardı. Aynı ölçüde önemli diğer bir olgu Suriye'nin 1976 Ocak'ının sonundan beri Direniş'e hâkim olma çabalarını artırmış olmasıydı. Bu Suriye tecavüzü FKÖ'ye hâkim durumda bulunan Fetih liderliğinin hoşuna gitmiyordu. Retçiler daha da hoşnutsuzdular.

25 Mart günü Birleşik Güçler'in (LUH güçleri ve Direniş Birlikleri) desteğini alan Lübnan Arap Ordusu, önceden topçu ateşine tutulan başkanlık sarayına doğru yürüyüşe geçti. Ağır topçu ateşi Başkan'ı sağ kanadm kalelerinden biri olan Junieh limanına çekilmeye zorladı. Kaçış, sarayla saldırıya geçenler arasında yer alan Suriye yanlısı Saika güçleri tarafından kolaylaştırıldı.(26) Şemun Başkan'ın kaçışını LUH'ye teslim olma biçiminde yorumlayarak kınadı. Lübnan Arap Ordusu'nun topları Junieh'e çevrildiğinde, saldırı tehditine maruz kalan kasaba sakinleri paniğe kapıldılar.

Bu olay Suriye'nin LUH ve Direniş'e daha kararlı biçimde karşı çıkmasına yol açtı. Bu arada Suriye Cumblat'a karşı giriştiği sözlü saldırılara devam etti: «Lübnan'da politik ve ekonomik feodalizme son verilmesini istiyoruz... fakat tek bir kişinin değil (Cumblat kastediliyor) bütün Lübnan'ın çıkarlarını gözetiyoruz.»(27)

Bu arada LUH yön değiştirerek Dağ'da sağ kanada karşı çarpışmaya başladı. Ayntura, Maten ve diğer Dağ bölgeleri 26-27 Mart tarihlerinde kurtarıldı. Bunun ardından ne geleceğini bilemeyen Suriye, Cumblat ve LUH'ye karşı giriştiği sözlü saldırıları durdurdu. Suriye'nin kendisi hakkındaki görüşlerinden yılmayan Cumblat, Suriye Devlet Başkanı Hafız El-Esad'ı LUH saldırısına müdahale etmemesi konusunda ikna etmek için Şam'a

---

26. **At-Tariq**, op. cit.
27. **Ibid.**

gitti. Esad'dan iki haftalık süre istiyordu. Bu süre içinde Birleşik Güçler sağ kanadı yenilgiye uğratacaklar ve görüşme masasına oturmaya zorlayacaklardı.(28)Aynı gün Cemayel krizi yayma tehditinde bulundu ve Franciye Esad'ı telefonla arayarak Cumblatın ziyaretine karşı çıktığını bildirdi.

Bir sonraki gün Beyrut ve Dağ'daki savaş şiddetlendi. Birleşik Güçler'in ilerlemesine karşılık olarak sağ kanat LUH'nin elinde bulunan yerleşim yerlerini bombaladı.(29) Savaşın başlamasından bu yana Beyrut limanı üçüncü kez alevler içindeydi.

Beyrut'a dönen Cumblat «Esad'ın LUH'nin tutumunu anlayışla karşıladığı»nı açıkladı.(30) Ne var ki, Suriye Lübnan'la ilgili stratejik görüşlerinde LUH'yle uzlaşmaya istekli değildi. Sonuç olarak BPÖ (Suriye yanlısı Baasçılar) Cumblat'a sözlü olarak saldırdılar ve onu bir Amerikan ajanı ve hain olmakla suçladılar. Bu arada Suriye Cumblat'ı tehdit ederek LUH'ye kendi bölgesinden yapılan silah sevkiyatını durdurabileceğini bildirdi. İronik olan, Direniş'in de saldırıyı durdurması için LUH'ye baskı yapıyor olmasıydı. Çünkü FKÖ liderliği Suudilerin isteklerine uygun bir barış anlaşmasına taraftardı. Suriye de çeşitli manevralar yaparak böyle bir sonuca ulaşmaya çalışıyordu.(31) Direniş liderliği zafere ulaşan bir LUH'nin bölgesel bir barışın sağlanmasına yönelik Suudi stratejisini rayından çıkarabileceğini çok iyi anlamıştı.

Yeni bir Ateşkes ve Dean Brown Misyonu

Bu baskılardan ötürü LUH Lübnan'ın otuz dördüncü ateşkesini kabul etti. Bu sırada Direniş ve Lübnan Arap Ordusu sağ kanat karşısında üstün bir askerî konumda bulunuyordu. Bu nedenle ateşkes LUH'nin öne sürdüğü bazı koşullar temelinde ilan edildi. Süre on gündü. Bu arada kayıtsız şartsız ve

---

28. Cumblat, **This is My Will** (El-Vatan El-Arabî, Haziran 1978).
29. **At-Tariq**, op. cit.
30. Ibid.
31. M. Deeb, op. cit., s. 110.

derhal istifa etmesi istenen Fıranciye'nin yerine yeni bir Başkan seçilebilecekti. LUH kendi programı doğrultusunda politik reform ve askerî birliklerinin ulaştıkları mevzilerden geri çekilmemelerini talep ediyordu.(32)

Ateşkes devam ederken, 31 Mart günü Beyrut'a gelmiş bulunan Birleşik Devletler elçisi Dean Brown diplomatik ilişkilere başladı. Brow 1 Nisan günü, Fıranciye, Şemun ve Cemayel ile, daha sonra, Maruni Patriği, El Esad ve Kerâmi ile görüştü. Suriye'nin tutumunu destekleyen El Esad Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Waldheim'a başvurarak krizin uluslararası hale getirilmesini istemediğini bildirdi. Aynı gün (1 Nisan) Ürdün Kralı Hüseyin Suriye'nin Lübnan'a müdahalesini desteklediğini bildirdi. Bu hareket «aşırı Müslümanların Lübnan'daki sistemi değiştirme girişimlerini engellemiş»ti.(33) Bütün bu hareketler Suriye'nin Lübnan'daki rolünün desteklendiğini Brown'a göstermek için düzenlenmişti.

Ateşkese rağmen, 2 Nisan'da Birleşik Güçler, Ayntura'yı ikinci kez kurtardılar. Bu arada, Aley, Maten-Bolonia'da, Beyrut ve çevresinde, Lübnan'ın kuzeyinde şiddetli çarpışmalar oldu.(34) Aynı gün Brown Lübnanlı liderlerle görüşmelerine devam etti. İmam Musa Sadr, Selam ve Cumblat'la ayrı ayrı görüştü.

Özellikle LKP ve Sedir Muhafızları krizin uluslararası hale getirilmesi amacıyla kışkırtmalarda bulundukları için Suriye Brown misyonunu kuşkuyla karşılıyordu.(35) Suriyeliler Lübnan'daki sisteme yön değiştirtecek herhangi bir değişiklik ya da bu yönde bir risk istemiyorlardı. Ortadoğu'da genel bir barışın sağlanması sırasında kendi konumlarını zayıflatacak her türlü çabaya karşı direndiler. Bölgede, Lübnan'da barış sağlayabilecek yetenekte tek güç olduklarını kanıtlamak istiyorlar; bölgesel görüşmelerde yer alması gereken bağımsız bir güç olduklarını göstermeye çalışıyorlardı.

---

32. **Lebanon's War,** op. cit., s. 236
33. **At-Tariq,** op. cit.
34. Ibid., s. 237.
35. Ibid.

Baas Parti Örgütü ve Lübnan'daki Suriye yanlısı diğer güçler Brown misyonuna karşı çıktılar. Lübnan'daki diplomatik ve askerî inisiyatifler konusunda Suriye ile Birleşik Devletler arasında şiddetli bir rekabet başladı. Kissinger durumu biraz yumuşatmak için Birleşik Devletler'in tutumunu bir kez daha açıkladı: Lübnan'a herhangi bir yabancı askerî müdahaleye karşıydılar. Kissinger Suriye'nin rolünü aşırıları köşeye sıkıştırmak olarak tanımlıyordu.(36)

Suriye yanlısı Saika ve Kemal Şatilla'nın Nasırist Örgütü, Brown'la konuştuğu ve krizi «Araplaştırma» çağrısında bulunduğu için Cumblat'a karşı sözlü bir saldırı başlattılar. Suriye yanlısı gruplar bu hareketleri Cumblat'ın Suriye'nin rolünü sınırlama girişimi olarak doğru biçimde yorumlamışlardı. Bu arada Kansu ve BPÖ'nden Amin patronlarına danışmak için Suriye'ye hareket ettiler.(37)

Suriye tarafından gelen saldırıların etkisini azaltmak için Cumblat, LUH'nin Suriye ile dostluğunu muhafaza edeceğini ilan etti. Bu demeci bir gün sonra (2 Nisan) bir ikincisi izledi. Buna göre Cumblat'ın partisi, SİP, Suriye inisiyatifinin yenilgiye uğratılması için çalışmıyordu. Bu bildiriler Cumblat ve LUH'ye yönelik Suriye kaynaklı saldırıların önünü aldı.

Bu arada LKP Suriye inisiyatifinden hoşnuttu ve Arapların da içinde yer alacağı yabancı birliklerden oluşan caydırıcı bir askerî güç için çağrıda bulunuyordu. LKP'ye göre böyle bir güç, LUH'yi de etkileyecek ve onu ileri mevzilerden çekilmeye zorlayacaktı. Bu arada, Baas Parti Örgütü ve Saika ateşkesin Devlet Başkanının seçilmesine öngelen süre için düşünüldüğünü bir kez daha hatırlatarak uyarıda bulundular.(38) 2 Nisan ateşkesinin herhangi bir biçimde ihlal edilmesini hoşgörüyle karşılamayacaklardı.

Ayın 3'ünde, Brown, Edde, Müftü (Sünni dini lideri), Elias Sarkis ve Fransız Büyükelçisi arasında görüşmeler oldu. Müftü, ikrarcılık fesh edilmediği sürece çözümün mümkün olmadığını

---

36. Ibid., s. 236.
37. Ibid.
38. Ibid.

bildirdi.(39) 4 Nisan'da Cumblat, Suriye'nin Lübnan'da Saika ve diğer örgütler aracılığı ile askerî güç bulundurmasını eleştirdi. FKÖ bu konuda LUH'yi destekledi ve aralarındaki ittifakın stratejik olduğunu, bu bağı koparma girişimlerine (Suriye yanlısı grupların girişimleri) karşı amansız biçimde saldırıya geçeceğini söyleyerek uyarıda bulundu.(40) Bu bildiriler Brown'ın çabalarını etkilemek için düşünülmüştü. Böylelikle ona Direniş'in önemli bir güç olduğu, görüşmelerinin verimli olmasını istiyorsa bu örgütle temas kurması gerektiği anlatılmak isteniyordu (Brow daha önce Direniş'le görüşmeyi reddetmişti, çünkü Birleşik Devletler FKÖ'yü tanımıyordu.)(41)

Brown Lübnanlı liderlerle görüşmeye devam etti. Bu kez, Cemayel, Franciye, Şemun ve Malik'le görüştü. Bu kişiler Özgürlük ve İnsan Cephesi içinde yer alıyorlardı. Suriye yanlısı örgütler Brown misyonuna yönelik sözlü saldırılarını şiddetlendirdiler. Bu arada, Suriye inisiyatifi ile işbirliği yapmadığı ve Suriye'nin 1975'ten beri ona ve LUH'ye yardımlarına «nankörlük» ettği için Cumblat'a da saldırıyorlardı. Ayrıca, sağ kanadın ateşkes ihlalleri karşısında LUH'yi zaptetmediği için onu suçluyorlardı.(42)

6 Nisan'da Direniş Brown misyonuna karşı sözlü saldırıya geçti. Aynı zamanda Suriye ve Cumblat arasında devam eden propaganda savaşına son vermek için aracılık yaptı. LUH pek çok sebepten ötürü Direniş'in bu inisiyatifinden hoşnuttu. Öncelikle, yeni Devlet Başkanı seçilene kadar Suriye ile tam bir kopuşma istemiyordu.(43)

Fransa Birleşik Devletler'e Karşı Çıkıyor

8 Nisan'da Fransa Suriye inisiyatifini desteklediğini açıkladı ve Birleşik Devletler'in Lübnan'daki faaliyetlerine karşı

---

39. **At-Tariq, op. cit., s. 340.**
40. Ibid.
41. Ibid.
42. **Lebanon's War,** op. cit., s. 237.
43. **M. Deeb,** op. cit.

olduğunu ilan etti.(44) Bu arada Cumblat Brown'la yeniden bir araya gelerek, politik sistemde reforma ihtiyaç olduğu konusunda onu etkilemeye çalıştı. Tam bu sırada LUH liderlerinden biri, İbrahim Qulailat (Bağımsız Nasırist Hareket'ten), bir çözüm olarak LUH programının kabul edilmesi çağrısında bulundu. Bu girişimleri LUH'nin, Anayasa'nın 73. Maddesi gereğince Ağustos ayından önce yeni Devlet Başkanı'nın seçilmesi gerektiği yolundaki açıklaması izledi. LUH, ayrıca, 2 Nisan'da yürürlüğe giren 10 günlük ateşkes süresi içinde politik bir çözüm aramaya devam edeceğini de bildirdi.(45)

Ne var ki, Saika ile Ret Cephesi arasındaki sorunlar kızışmaya başladı ve iki grubun Beyrut'un uluslararası havalimanı yakınlarında çatışmalarına yol açtı. Bu arada Birleşik Güçler, kuzeyde, Fıranciye'nin kasabası Zagarta'ya doğru ilerliyorlardı. Kuzeydeki bu askerî harekâtların bir sonucu olarak, Suriye ile LUH arasında meydana gelebilecek bir kopuşmayı önlemek için, Direniş, Suriyelilerin Cumblat'la bir araya gelmeleri için çağrıda bulundu. Aynı gün (9 Nisan) Direniş bir kez daha Brown misyonuna karşı sözlü saldırıya geçti. Cumblat ise bir demeç vererek Direniş ve LUH'ye karşı uluslararası bir komplo hazırlandığını öne sürdü. Arap Birliği'nin toplanmasını ve bu komployu boşa çıkaracak önlemlerin tartışılmasını istiyordu.(46)

LUH'yi durdurmak ve olabildiğince baskı altına almak için Suriye birlikleri doğudan Lübnan topraklarına girdiler. Bu hareketle birlikte Bekaa'da yaşayan halkın Suriye birliklerine karşı duyduğu hoşnutsuzluk en üst noktasına ulaştı. Hemen ardından LUH ve Direniş'in Suriye'ye yönelik uyarısı geldi.

Bu arada, Fransız elçisi de Murville başkanlık adayları konusunda görüşmek üzere, Şemun, Cemayel ve Maruni Patriği ile bir araya geldi. Daha sonra, El Esad, Kerâmi ve Arafat'la bir toplantı yaptı.

Fransa ve Birleşik Devletler'in Lübnan ve bölgeyle ilgili

---

44. **Lebanon's War**, op. cit.
45. **At-Tariq**, op. cit.
46. Ibid.

politikaları farklılaşıyordu. FKÖ lideri Arafat, Fransız elçisiyle görüştükten sonra, Birleşik Devletler'i, Direniş, LUH ve Suriye'ye karşı komplolar hazırlamakla suçladı.(47) 10 Nisan'da Başkan Ford, Birleşik Devletler'in Suriye'nin Lübnan'ı kontrol altına almasını önlemeye çalıştığını açıkladı. Brown derhal patronunu izleyerek Birleşik Devletler danışmanlarının da içinde yer alacağı bir caydırıcı gücün oluşturulmasını önerdi.(48)

Liderleri Fransız elçisiyle görüşmüş olan LUH Arafat'ınkinden farklı bir tavır aldı. Hareket, her türlü müdahaleye (Suriye'den ya da Birleşik Devletler'den) karşı çıkıyor, Lübnan'ın egemenliğine ve bütünlüğüne saygılı olduğunu açıklıyordu. Her zamanki gibi LUH adına konuşan Cumblat, krizi Araplaştırma gereğini ifade etti. Bazı Arap ülkeleri ikrarcılığın feshedilmesini istemiyorlardı. Bu durum bütün bölge için tehlike yaratıyor ve Arap devletlerinin rejimlerini tehdit ediyordu.(49)

Suriye'nin ufak çaplı askerî müdahalesi parlamentonun Anayasa'nın 73. maddesi'ni görüşmek üzere toplanmasından bir gün öncesine rastlıyordu. Anayasa'da değişiklik yapılınca Suriye, Lübnan'da seçimleri etkileyecek miktarda askerî güçe sahip olup olmadığından emin olmak istedi. 11 Nisan'da LUH ülkede askerî maceralara girmenin tehlikeli olacağı konusunda Suriye'yi bir kez daha uyardı. Suriye'den gelen baskının Devlet Başkanı seçiminden önce dayanılmaz hale gelmesini önlemek ve süreci hızlandırmak için LUH, yeni başkan seçilene kadar yabancı ülke elçileriyle görüşmelere ara verilmesini istedi.(50) Ayrıca, Arap ülkeleri ve dış güçlere Suriye'nin askerî müdahalesine son verilmesi çağrısında bulundu.

Nisan ayı boyunca İsrail'in Lübnan'daki kasabalara ve Filistin mülteci kamplarına bir dizi saldırıda bulunması durumu daha karmaşık bir hale getirdi.(51) İsrail bu saldırıların hemen ardından Lübnan'a askerî müdahale tehditinde buhundu. Amacı,

---

47. **Lebanon's War**, op. cit.
48. Ibid.
49. Ibid.
50. Ibid.
51. Ibid., s. 238.

Direniş ve LUH karşısında sağ kanadı güçlendirmekti. Öte yandan, Birleşik Devletler, Fransa ve bölgedeki diğer devletlere, İsrail'in çıkarları hesaba katılmadan Lübnan'daki krize bir çözüm bulunamayacağını hatırlatmak istiyordu.

LKP'nin LUH'ye ait yerleşim bölgelerini bombalamak suretiyle ateşkesi ihlal etmesi gerçeğine rağmen Suriye LUH'nin askerî cephelerde misillemede bulunmasına karşı çıkıyordu. Suriye LUH'nin askerî cephelerde misillemede bulunmasına karşı çıkıyordu. Suriye'nin izlediği politikadan yararlanan LKP Dağ'daki Beyt Şabab'a saldırdı ve burayı işgal etti. Hür Milliyetçiler Partisi (Şemun'un) de Biyakut köyünü kuşattı. Cemayel'in Esad'ı ve Suriye sosyalizmini öven bildirileri bu ve benzeri saldırıları izledi.(52) LKP Dağ'daki askerî durumunu iyileştirmeye devam etti ve 14 Nisan'da bir diğer LUH bölgesini, Dhour Shwere'yi işgal etti.(53)

Nisan ayında ortaya çıkan genel durum Edde'yi, ülkenin bölünmesi için sağ kanatla işbirliği halinde hazırlanan bir İsrail planının varlığı konusunda uyarıda bulunmaya zorladı.(54) Fransız Büyükelçisi yeni bir başkanın seçilmesinin garanti altına alınması ve ülkenin istikrara kavuşturulmasına yardımcı olunması için Fransa'nın askerî müdahalede bulunmasını önerdi.(55) Fransa'nın bu tutumunu karşılamak ve Suriye'nin sınırlı askerî müdahalesine meşruiyet kazandırmak için, Kerâmi (Başbakan) düzenin sağlanması için Suriye'nin askerî varlığına ihtiyaç duyulduğunu bildirdi.(56) İsrail ise bir «kızıl hat»tın varolduğunu, bunu geçen Suriye faaliyetlerine izin verilmeyeceğini bildirmek suretiyle Suriye'nin giriştiğ harekâtı dolaylı olarak onaylıyordu.(57) Bu hattın nerede olduğu ve bunun fiziksel bir sınır olup olmadığı ise belli değildi. Ne var ki, İsrail'in Suriye'nin Lübnan'da oynadığı rolü dolaylı olarak kabul etmesi ma-

---

52. Ibid.
53. At-tariq, op. cit.
54. Ibid.
55. Ibid., s. 239.
56. Ibid., s. 238.
57. Ibid.

kuldür, çünkü Suriye LUH'yi sınırlayabiliyor ve sağ kanadın lehine hareket ediyordu.

15 Nisan'da Şam'dan Beyrut'a gelen Fransız Büyükelçisi, Suriye'nin Lübnan'da oynadığı rolü onayladığını bildirdi. Ertesi günü bölgedeki misyonu sona erdi. Gerçekte bu, Suriye için bir zaferdi. Direniş derhal bir durum değerlendirmesi yaptı. Alman karar Suriye ile aradaki çitlerin onarılmasıydı. Aynı gün Fransız Büyükelçisi bölgeden ayrıldı ve Arafat bir anlaşma yapmak için Suriye'ye hareket etti. Varılan anlaşma şu maddeleri kapsıyordu: 1) savaşa son verilmez; 2) ateşkesin gözetimi için askerî komitenin yeniden oluşturulması; 3) Lübnan'ın bölünmesine karşı çıkılması; 4) krizin Araplar arası bir mesele haline getirilmemesi; 5) Birleşik Devletler'in çabalarına karşı çıkılması; 6) Lübnan'da Suriye inisiyatifinin desteklenmesi; ve 7) krizin uluslararasılaştırılmasına karşı çıkılması.

Bir gün sonra LUH, Şam anlaşmasını, yeni başkan seçilene kadar geçecek süre içinde kabul ettiğini bildirdi. Anlaşmaya açıktan karşı çıkan tek güç Ret Cephesi idi.(58) Bu hareket, anlaşmayı, LUH ve Filistin devriminin, Filistin liderliği tarafından satılması ve küçük bir devlet kurma çözümü için bir araç olarak değerlendiriyordu.

19 Nisan'da sağ kanat anlaşmaya ve Direniş'e karşı şiddetli bir saldırıya geçti. Bu sözlü saldırıya karşılık veren, Suriye yanlısı Lübnan'lı örgütlerin oluşturdukları Ulusal Cephe çatışmanın tırmandırılmaması için sağ kanadı uyardı. LKP'nin krizi uluslararası hale getirme çabaları, Dean Brown'un çözümünün Lübnanlılar tarafından bulunması gerektiğini ilan etmesi üzerine boşa çıkmıştı.(59) 23 Nisan'da Brown Kissinger'la görüşmek için Londra'ya hareket etti.

Bu noktada, LUH'nin askerî durumu, Dağ'da uğradığı bazı kayıplara rağmen hâlâ güçlüydü. Savaşın bu dönemine kadar LUH elde tuttuğu bölgelerde yerel yönetim oluşturmuş değildi. Bu bölgelerde, güvenlik, besin maddesi dağılımı, yerleşme ve tıbbi yardım gibi işler halk komiteleri tarafından yerine getirili-

---

58. Ret Cephesi üyeleriyle röportaj, 15 Ağustos 1978.
59. **Lebanon's War**, op. cit., s. 239.

yordu. Fakat aralarında eşgüdüm olmayan bu komiteler gelişigüzel iş yapıyorlardı.(60) LUH, bu tür işleri sıkı bir denetim altına almak, kitleleri ihtiyaçların etkin biçimde karşılanması için seferber etmek amacıyla yerel bir yönetim kurmakta olduğunu açıkladı. Bu aynı zamanda, hâlâ kitle temeline sahip olan yerel, geleneksel zuamâ'yı dışlama anlamına geliyordu. Geleneksel liderler bu tür önlemlere derhal karşı çıktılar ve bütün bunları, Lübnan'ı bölme girişimleri olarak değerlendiren Ulusal Cephe'nin desteğini kazandılar.(61)

Suriye Kendi Başkanlık Adayını Seçtiriyor

26 Nisan'da iki aday ortaya çıktı: LUH'nin seçimi olan, Raymond Eddé ve Suriye Kerâmi ve sağ kanadın desteklediği, Elias Sarkis. Suriyeliler, LUH ile yakın bağlara sahip oluşundan ve Suriye de dahil her türlü dış müdahaleye karşı olmasından ötürü Eddé'nin adaylığını kabul etmiyorlardı. Sarkis ise Suriye'ye daha fazla bağımlıydı, çünkü ne kitle desteği ne de ordusu vardı. Bu nedenle destek için Suriye'ye güvenmek zorunda kalacaktı.

LUH başkanlık seçimine katılmasının, adayların kendi programını desteklemelerine bağlı olduğunu bildirdi. Hareketin sözcülerine göre bu gerçekçi bir talepti, çünkü LUH Lübnanlıların % 75'ini temsil ediyor ve ülkenin % 80'ini kontrol ediyordu.(62) Ne var ki, bu koşul Suriye'nin seçimlerde oynadığı rol tarafından boşa çıkarıldı.

6 Mayıs'ta LUH, parlamentonun, yeni devlet başkanını seçmek için toplanmasına karşı çıktı. Suriye'yi Sarkis'e oy verilmesi için parlamento üyeleri üzerinde politik ve askerî baskı

---

60. Halk komiteleri savunma işini de yürütüyorlardı. Direniş onlara silah sağlıyordu. Ne var ki, durum öylesine karışıktı ki, diğer komitelerle ya da LUH üst liderliğiyle eşgüdüm sağlanamıyordu.
61. **At-Tariq,** op. cit., s. 341.
62. Ibid.

yapmakla suçluyordu. 9 Mayıs günü, önceden de anlaşıldığı gibi, Sarkis Suriye'nin gözdağı ve tehditleri sayesinde seçildi. Eddé, yetkililer tarafından can güvenliği garanti edilemediği için, toplantının yapıldığı bölgeye ulaşamadı.(63)

Suriye birlikleri, bu ülkenin başkanlık seçimlerine müdahalesini protesto etmek için gösterilerin yapıldığı Filistin mülteci kamplarını bombaladı. Güneyde de benzer gösteriler yapılıyordu.(64) LUH seçim sonuçlarını protesto etti, fakat yapabileceği bir şey yoktu. Öte yandan bu, Birleşik Devletler için olumlu bir sonuçtu. 1 Mayıs'ta Lübnan'a dönmüş bulunan Dean Brown, 11 Mayıs günü bir basın toplantısı düzenleyerek parlamentarizmi övdü ve herhangi bir grubun askerî zafer kazanmasının imkânsız olduğunu belirtti. Reformun yapılabilmesi için çatışan tarafları uzlaşmaya zorladı.(65) İsrail'e işaret vererek Lübnan'ın bir savaş alanı (İsrail için) haline getirilemeyeceğini bildirdi.

Diplomatik düzeyde bu gelişmeler olurken hegemonya için yapılan silahlı mücadelede devam ediyordu. Bir LKP heyetinin Suriye'yi ziyareti sırasında, 5 Mayıs günü, Dağ'da LUH'ye karşı girişilen saldırı şiddetlendirildi. Tarafsız olduklarını iddia eden Suriyelilerin LKP'yi ateşkesi ihlal için biraz cesaretlendirdikleri anlaşılıyordu. 9 ve 10 Mayıs günleri arasında LKP ele geçirmeye çalıştığı Ayntura'da ağır bir yenilgiye uğratıldı. LKP'nin Ayntura üzerindeki baskısını azaltmak için LUH Dağ bölgesindeki Any El-Seyman'da yeni bir cephe açtı. Saldırılar karşısında kendini savunamaz duruma düşen LKP, Suriye'yi Lübnan'a askerî müdahaleye çağırdı.(66)

Bu çağrıya karşılık olarak Suriye savaşı sürdürmek isteyen tüm gruplara karşı olduğunu bildirdi. LUH bunun ne anlama geldiğini biliyordu: LKP saldırıları karşısında hareketsiz kalın! 14 Mayıs'ta, Cumblat, Kâtib (Lübnan Arap Ordusu'ndan) ve

---

63. **Lebanon's War,** op. cit.,
64. **At-Tariq,** op. cit., s. 342.
65. **Lebanon's War,** op. cit., s. 240.
66. Ibid.

Habaş (FHKC) ortak bir bildiriyle Suriye'nin müdahalesini lanetlediler. Suriye'nin LUH'nin sağ kanada karşı zafer kazanmasını önlemek için müdahale ettiğine inanıyorlardı. Kendi açılarından ise savaşa son vermenin yegâne yolu sağ kanadın yenilgiye uğratılmasıydı.(67)

Mayıs ayı boyunca askerî durumu gittikçe kötüleşen LKP, LUH'nin elindeki yerleşim yerlerini bombaladı. Beşir Cemayel (LKP şefinin oğlu) zaman kazanmak için bazı uzlaşma belirtileri gösterdi. «Ortak payda»da tüm Lübnan için bir anlaşma öneriyordu.(68) LUH bu bulanık öneriyi ciddiye almadı. Kendi hareketini, Direniş'i ve Suriye'yi kapsayacak bir koalisyona taraftardı, fakat Lübnan'daki Suriye zulmüne karşıydı. LUH başlangıçta Sarkis'in adaylığına karşı çıkmıştı. Buna rağmen, yeni seçilen Başkan'la, 19 Mayıs'ta Direniş'ten Arafat ve Ebu Iyad'ın da hazır bulundukları bir toplantı yapmak suretiyle işbirliğine istekli olduğunu kanıtlamıştı.(69)

LUH ve Direniş, Fransa'nın tekrarladığı Lübnan'a ordu birlikleri gönderme önerisini de reddetti. Aynı gün (23 Mayıs), bir hafta önce Suriye'yi ziyaret etmiş bulunan İmam Musa Sadr, LUH'ye ve hareketin programına karşı sözlü olarak saldırıya geçti. Özellikle de lâikleştirme önerisine saldırıyordu. Ulusal Cephe'nin bir üyesi olduğu için reformlar konusunda Suriye'nin tutumunu yansıtmakta bir sakınca görmüyordu.(70)

Sağ kanat, Suriyeliler ve LUH arasında açıktan bir çatışma durumu yaratmak için soğukkanlılıkla cinayetler işliyor, katliamlar düzenliyordu. 25 Mayıs günü Eddé'ye karşı bir LKP-HMP suikast girişimi başarısızlığa uğratıldı. Bundan bir gün önce LKP, Beyrut'un kuzey kıyısında bir kasaba ve Eddé'nin kalesi olan Jubail'e saldırmış ve Eddé'nin 30 kadar taraftarını öldürmüştü.(71) En soğukkanlı cinayetlerden biri Cumb-

---

67. **At-Tariq**, op. cit., s. 343.
68. **Lebanon's War**, op. cit., s. 240.
69. Ibid.
70. Ibid.
71. **At-Tariq**, op. cit., s. 344.

lat'ın kız kardeşine karşı işlendi. Sağ kanadın hakim olduğu Beyrut'un Furn El-Şubak semtinde kendi evinde öldürüldü. Bir gün sonra Beşir Cemayel katillerden üçünün yakalandığını bildirdi.(72)

Mayıs ayının son günlerinde savaş tüm Lübnan'a yayılarak şiddetlendi. Sonuç, sağ kanadın, ilerleyen Birleşik Güçler'in karşısında daha ağır yenilgilere uğraması oldu. Sağ kanat bu gelişmeye Beyrut'un LUH'nin elde tuttuğu bölgelerindeki yerleşim yerlerini bombalayarak karşılık verdi.(73)

Kuzeyde, Lübnan Arap Ordusu'na iltihak etmiş bulunan Albay Mimarî, Direniş şefi Ebu İyad tarafından, Hıristiyan köylerini bombaladığı için suçlandı. Bu hareket muhtemel bir Suriye askerî müdahalesine başlangıç olarak bir mezhep çatışması yaratma girişimi biçiminde değerlendiriliyordu. Ebu İyad, esasında, Lübnan'daki Suriye yanlısı örgütü, Suriye'nin bir kurtarıcı olarak görüleceği koşulları hazırlamakla suçluyordu.(74)

Sağ kanadın ve Suriye'nin bu taktikleri çatışmanın son aşamasında meyvalarını verdi. Fakat eşit olmayan güçler arasındaki savaş devam edecekti. Ne var ki, politik olarak, Dağ saldırısı sona ermişti.

SONUÇ

LUH'nin Dağ saldırısı özgül olayların bir sonucu olarak bu harekete savaşmaktan başka seçenek bırakmadı. Suriyeliler Fıranciye ile vardıkları, Anayasal Doküman'la neticelenen anlaşma aracılığıyla, ikrarcılığı kutsama girişiminde bulundular. LKP de LUH'nin Dağ bölgelerini kuşattı. Bu hareket Maruni sağ kanadın LUH ile uyuşmaya niyetli olmadığını gösterdi. Bundan başka, LKP saldırıları, Tuğgeneral Ahdab'ın ordu güçlerini birleştirmek ve Fıranciye'yi istifaya zorlamak için düzenlediği son derecede zayıf «darbe»yi aşındırdı.

---

72. **Lebanon's War**, op. cit.
73. **At-Tariq**, op. cit.
74. Ibid.

Dağ saldırısı LUH'ye çok çabuk kazanılan zaferler sağladı. Ne var ki, hareket, Suriye'den ve Direniş'ten gelen baskılar nedeniyle ateşkese razı olmak zorunda kaldı. Suriye'nin artan rolünün seçeneklerini sınırlayacağından korkan LUH dış güçlerden ve Arap ülkelerinden, bu durumun önlenmesi için diplomatik müdahale istedi. Fakat tam tersine, Fransa, diplomatik çabalarıyla Suriye'nin Lübnan'da oynadığı rolü destekledi ve Birleşik Devletler'in daha önce gösterdiği diplomatik çabalara ters düşen başlıca faktör haline geldi.

Sarkis'in başkanlığa seçilmesi Suriye'nin Lübnan'da oynadığı hâkim rolü ortaya koydu. Sağ kanat, Suriye'nin LUH'nin çıkarlarına karşı olan diplomatik ve askerî inisiyatiflerini destekleme eğilimi göstererek bu duruma çabucak uyum sağladı. Gerek Suriye gerekse sağ kanat Dağ saldırısının önünü almak ve LUH'yi askerî olarak yenilgiye uğratmak niyetindeydi.

Suriye'nin, Sarkis'in seçilmesinden hemen önce gerçekleştirdiği sınırlı askerî müdahale Dağ saldırısının politik olarak sona erdiği konusunda bir göstergeydi. LUH askerî bakımdan hâlâ güçlüydü, fakat sahne hareketin bu düzeyinde kapanmış durumdaydı.

8. SURİYE İŞGALİ: HAZİRAN 1976

Çatışmanın bu aşamasına kadar, Birleşik Güçler (LUH ve Direniş) İsrail'le, sağ kanatla ve bazan da Suriye yanlısı güçlerle savaşmıştı. Devrimci hareket, bu korkunç düşmanlara rağmen, kendisinin yok edilmesi ve/ya da Lübnan'ın *de jure* bölünmesi için hazırlanan büyük planı boşa çıkarabilmişti. Ayrıca, içinde hegemonik bir konumda yer alabileceği yeni bir devlet biçimi oluşturmayı neredeyse başarabilecek ölçüde etkin bir saldırı gerçekleştirebileceğini kanıtlamıştı. Ne var ki, bütün bu çabalar, Suriye'nin Lübnan'daki rolü nedeniyle boşa çıktı. Devrimci hareket şimdi bir başka askerî güçle çarpışmak zorunda bulunuyordu ve böyle bir şeye askeri ya da psikolojik olarak hazır değildi. LUH ve Direniş, pek çok kere, Lübnan'a Filistin Kurtuluş Ordusu ve Saika biçiminde giren Suriye birlikleriyle çatışmakta duraksamıştı. Suriyelilerle çatışmak ya da onların taleplerine boyun eğmek gibi seçeneklerle karşı karşıya kalan LUH, Suriyeliler üzerinde diplomatik baskı sağlamayı (Araplardan ve uluslararası), böylece üzerindeki pençeyi biraz gevşetmeyi umarak orta bir yol izlemeye çalıştı.

Ne var ki, Suriye'nin 1 Haziran 1976'da gerçekleştirdiği topyekûn işgal, durumu dramatik biçimde değiştirdi. Bunun bilinçli bir seçim olduğu açıktı, çünkü tam bu sırada Birleşik Güçler sağ kanada ve İsrail'e karşı savaşıyorlardı. Suriye'nin işgal hareketi Dağ saldırısının sağladığı kazanımları yok etti. Bu hareket düşmana sunulan bir hizmet olarak değerlendirildi. LUH'nin ya da Direniş'in hiçbir kesimi Suriyelilerle işbirliği yapamazlardı. Bu güçler kitle hareketi içindeki meşru konumlarını muhafaza edebilmeyi umuyorlardı.

Bu bölümde, işgalin, devrimci hareketin zafer kazanmasına engel olarak onu kontrol altına alabilmesi üzerinde durulacak. Ayrıca, dış güçlerin ikrarcılığm restore edilmesinde oynadıkları rol ele alınacak.

Suriye birlikleri Birleşik Güçler'le şiddetli bir çatışmaya girdiği andan itibaren sağ kanat işgali destekledi. Uluslararası alanda, Birleşik Devletler ve Fransa, çeşitli derecelerde ve farklı nedenlerden ötürü, Suriye saldırısını destekklediler. Birleşik Devletler Suriye'nin, Direniş ve LUH'yi durdurmaya çalıştığını anlamıştı. Aynı büyüklükte bir İsrail işgali Ortadoğu barış görüşmelerini adım adım sekteye uğratarak Suriye ile İsrail arasında bir çatışmaya yol açabilirdi. Ayrıca böyle bir işgal hareketi sağ kanadı Araplardan tecrit edebilir ve devrimci hareketin Lübnan'da, belki Suriye'de de gelişmesine katkıda bulunabilirdi. Suriye'nin ve Birleşik Devletler'in devrimci hareketi durdurma konusunda birleştikleri görülüyordu. Fransa da Lübnan'da radikal bir değişim taraftarı değildi.

Ulusal Cephe ve Saika, bu arada kuzeydeki Albay Mimarî, işgali bütünüyle desteklediler. Bu arada El-Esad, daha zayıf durumda olan bir kısım geleneksel *zuamâ* gibi, Ulusal Cephe'ye iltihak etti.

İşgal LUH'ye zarar veriyordu. Hareket önemli güçlerin Suriye yanlısı cephe oluşturmak için kendisinden kopması nedeniyle zayıf düşmüştü. LUH Suriye'ye karşı savaşma şansına sahip olsaydı, Direniş'in de bütün gücüyle ona katılacağı açıktı. Ne var ki, Direniş bütünlüklü bir yapı göstermiyordu. Fetih, Ret Cephesi ve Saika, farklı görüşlere ve hedeflere sahiptiler. Fetih ve Retçiler'in LUH'yi Suriyelilere karşı askerî olarak desteklemelerine rağmen, Fetih'i bu yönde uzun vadeli bir çizgi oluşturmaktan alıkoyan ve bir Ortadoğu çözümü konusunda farklı görüşlerden kaynaklanan askerî ve diğer sebepler vardı.

LUH'nin içinde bulunduğu güvenilmez durum, hareketi, diplomatik ve politik faaliyetlere yöneltti. Cumblat Arap kitleleri Direniş ve LUH'nin azmini desteklemeye çağırdı. Öte yandan işgali protesto etmek için Lübnan'da genel grev çağrısında bulundu. Aynı gün (1 Haziran) LUH, Suriye'nin hareketi

karşısında kendi tutumunu açıklayan bir memorandum'u Lübnan'daki Sovyet büyükelçisine verdi.(1)

2 Haziran'da Cumblat, Sarkis'le Fetih şefi Ebu İyad'm da katıldığı bir toplantı yaptı. Toplantıyı Cumblat'ın bir demeci izledi. Kendisi ve Sarkis savaşa son verilmesini ve sağ kanatla görüşmelere başlanmasını kabul etmişlerdi. Cumblat demeci doğrulamak için LKP'den Beşir Cemayel ile görüştü. Görüşmeye, toplantıyı düzenleyen FKÖ güvenlik şefi Ebu Hasan da katıldı.(2) Bu toplantıları düzenlemek suretiyle Cumblat, Suriye'nin Lübnan'a askerî müdahalesinin gereksiz olduğunu göstermeye çalışmıştı.(3)

Bu arada, Saika güçleri Beyrut'ta Direniş'le çatışmaya girdiler ve Suriye güçleri, Akkar, Bekaa ve kuzey'de takviye edildiler. 6 Haziran'da Birleşik Güçler, Ulusal Cephe ve Saika güçlerine karşı bir misilleme hareketi içinde Suriye yanlısı Lübnanlı ve Filistinli tüm parti ve örgütlerin bürolarını işgal etti ve pek çok lideri tutukladı.(4) Bundan sonraki ibrkaç gün boyunca Dağ ve Sayda'da Suriyeliler ile Birleşik Güçler arasında şiddetli çatışmalar oldu. Sayda'da Suriye saldırısı geri püskürtüldü. Dağ'da ise Suriye güçleri Sofar'a doğru ilerlemekteydiler.(5)

Arap Birliği İnisiyatifi

LUH ve Direniş'in diplomatik inisiyatifleri 9 Haziran'da gerçekleştirilen Arap Dışişleri Bakanları toplantısı ile meyvalarını verdi. Toplantıda şu kararlar alındı: 1) Suriyelilerin yerini alacak sembolik bir Arap gücünün gönderilmesi; 2) ateşkes için çağrı yapılması; 3) Beyrut'ta Arap Birliği'ni temsil edecek bir komitenin oluşturulması; 4) Sarkis'in yönetimi altında ulusal

---

1. **Lebanon's War** (Beyrut, Dar El-Masseerah, 1977), 241.
2. Ibid.
3. **At-Tariq** (Ocak-Ağustos 1976), 347.
4. Ibid., **Lebanon's War**, op. cit., s. 242.
5. **At-Tariq**, op. cit., s. 345.

uzlaşma için çağrı yapılması; ve 5) Filistin devriminin desteklenmesi.(6)

Bu kararlar Fıranciye'nin ve sağ kanat içinde yer alan grupların işine gelmedi. 11 Haziran'da sağ kanat Lübnan Cephesi, ülkenin «Müslüman Araplar Birliği»nden ayrılması için çağrı yaptı.(7) Aynı gün Arap Birliği'nin oluşturduğu askerî komite Beyrut'a geldi. Hemen ardından, Sudan, Libya ve Cezayir birlikleri alınan kararların uygulanması için ülkeye gönderildiler.

Bu çabalar bazı Suriye birliklerinin 12 Haziran'da Beyrut'tan çekilmelerine yol açtı. Ne var ki, Dağ'da Suriyeliler El-Maten'in kuzeyinde Birleşik Güçler'i kuşattılar, güneyde Arkub'u, Dağ'da Ayntura ve Sinen'i bombaladılar. Dağ'daki çarpışmalar, Farayya-Oyun El-Seman, Aynsiha-Falugha ve Aynzalta-Ayndara'da şiddetlendi. Bu arada Beyrut ve Sayda'da LUH ve Direniş'in hâkim olduğu bölgeler top ateşine tutuldu ve Suriyeliler Arkub'a girerek buradaki Direniş güçlerini yenilgiye uğrattılar.(8) Suriyeliler vakit geçirmeksizin bu bölgelerden çekilmeye hazır olduklarını bildirdiler. Böylelikle Lübnanlı yetkililere, yerlerini Arap birliklerine bırakmayı kabul ettiklerini göstermek istiyorlardı. Fıranciye Arap Birliği kararlarına karşı çıktığı için bunu onaylamadı.(9) Yapılan hareket, aynı zamanda, Suriyelilerin geri çekilme konusunda samimi olmadıklarını ortaya koydu.

14 Haziran'da Cumblat, Lübnan'daki Arap Büyükelçilerine LUH'nin acil hedefi hakkında bilgi verdi. Hareket, Lübnan'ın ekonomik ve toplumsal karakterini değiştirmeden ülkeyi demokratikleştirmek istiyordu.(10) Etkin diplomatik faaliyetler Arap elçileri arasında bir dizi toplantı yapılmasına yol açtı. Toplantılarda hazır bulunan LKP ve Suriyelilere Birlik'in aldığı ka-

---

6. **Lebanon's War**, op. cit.
7. Ibid.
8. Ibid.
9. Ibid.
10. Ibid.

rarların uygulanması gerektiği anlatıldı. Birlik'in konumunun üstünlüğünü gören sağ kanat, öne sürülen politikayı kabul etme yönünde çark etti. Lübnan Cephesi Birlik'in kararlarını desteklerken, Cemayel, Kahire Anlaşması'na uyulması gerektiğinden söz ediyordu.(11)

Askerî cepheler de diplomasi alanı kadar hareketliydi. Suriye işgali, bu ülkenin kontrolu altındaki Filistin Kurtuluş Ordusu'na mensup pek çok birliğin Birleşik Güçler'e geçme eylemine hız verdi.(12) Ne var ki, bu gelişmeler Birleşik Güçler' in askerî durumundaki gerilemeyi durdurmadı. Dağ'da ve Sayda'da Suriyelilerin top ateşi altındaydılar. Bu arada Beyrut ve çevresinde ve kuzeyde Akkar'da sağ kanadın saldırılarını geri püskürtüyorlar.(13)

21 Haziran'da çatışmalar Beyrut'un iş semtlerinde ve Dağ' da yoğunlaştı. Daha önemlisi, Tel Zaatar ve Cizr El-Basha üzerine bir sağ kanat/Suriye saldırısının başlatılmasıydı. Beyrut'un kuzey ve kuzey doğusu, Nebah, Dikvani, Sin El-Feel ve Mansuriye de saldırıya uğradı.(14)

Esad'ın 17 Haziran'da başlattığı ve 19 Haziran'da bir ortak bildiriyle sonuçlandırdığı Fransa ziyareti Suriye'nin konumunu güçlendirdi. Suriye ve Fransa Lübnan ve bir Ortadoğu barışı konusunda anlaşmışlardı. Esad'ın Romanya'ya yaptığı ziyaret ise, kendi konumunu, Ortadoğu genelinde güçlendirdi.(15)

Direniş Tel Zaatar'ın ele geçirilmesini önlemek için elinden gelen tüm çabayı —diplomatik ve askerî— gösterdiyse de başarıya ulaşamadı. Suriye istemiş olsaydı sağ kanat kuşatmayı kaldırabilirdi. Bunun için yapılması gereken tek şey Direniş güçlerinin kampa ulaşmasını engelleyen askerî birliklerin yoldan çekilmesiydi. Ne var ki, Suriyeliler ve sağ kanat, Tel Zaatar'daki Direniş güçlerini yok etmek niyetindeydiler; çünkü

---

11. Ibid.
12. Fetih'le röportaj, Devrimci Konsey, 9 Eylül 1978.
13. **At-Tariq**, op. cit.
14. **Lebanon's War**, op. cit., s. 244.
15. Ibid., s. 243-244.

bu kamp Ret Cephesi'nin önemli unsurlarından biri olan FHKC'nin kitlesel destek gördüğü bir üs durumundaydı.(16)

Birleşik Güçler, askerî bakımdan, Temmuz'da Haziran'dakinden daha iyi durumda değildi. Tel Zaatar hâlâ kuşatma altındaydı ve çevresinde şiddetli çarpışmalar oluyordu. Ne var ki, başlangıçta, Suriye tampon birliklerine rağmen saldırganlara ağır kayıplar verdirebilmişlerdi.(17) Bu, Birleşik Güçlerin savaşma arzusunun her türlü engeli aşacak güçte olduğunu gösteriyordu. Ayrıca, Suriye ve İsrail'in engelleme çabalarına rağmen savaşçılara yiyecek ve askerî ikmal sağlanabiliyordu.(18)

Suudi Arap ve Sudanlı birlikler 1 Temmuz'da Beyrut ve Sayda'da mevzilendiler. Tanklar ve personel taşıyıcılarla techiz edilmişlerdi. Yine de ateşkesi sağlama konusunda yapabilecekleri pek bir şey yoktu.(19) Bu arada, Beyrut ve Dağ'da savaş devam ediyor ve Birleşik Güçler sağ kanat mevzilere karşı ilerleyebiliyorlardı. Lübnan'ın ellibirinci ateşkes'i 2 Temmuz'da ilan edildi ve aynı gün ihlal edildi. Tel Zaatar çevresindeki savaş yeniden başladı.(20)

3 Temmuz'da LKP'den Bakradoni Esad'la görüşmelerde bulunmak amacıyla Suriye'de bulunuyordu. Bu arada Libya elçisi Callud da Esad ile LUH ve Direniş'in arasını bulmak amacıyla Şam'daydı. Aynı gün Arap Birliği Komitesi Direniş temsilcisi ve Suriye Dışişleri Bakanı ile bir toplantı yaptı.(21) Ne var ki, bu çabalar bir sonuç vermedi. Savaş tüm cephelerde devam ediyordu. 5 Temmuz günü Tel Zaatar sağ kanadın kırkyedinci büyük saldırısını geri püskürtmüştü. Temmuz'un sekizinci günü kuşatmanın ondokuzuncu gününü belirliyordu ve o ana kadar elli sızma girişiminin üstesinden gelinmişti.(22)

Kuzeyde, kıyı kasabası Şekka, sağ kanat tarafından ele geçirildi. Kuzeyden gerçekleştirilen sağ kanat saldırısı genellikle

---

16. Ret Cephesi üyeleriyle röportaj, 15 Ağustos 1978.
17. **At-Tariq**, op. cit., 348.
18. Ret Cephesi üyeleriyle röportaj, op. cit.
19. **At-Tariq**, op. cit., s. 245.
20. **Lebanon's War**, op. cit., s. 245.
21. Ibid.
22. Ibid., s. 246.

başarılı oluyordu, çünkü Suriye birlikleri bu bölgede Birleşik Güçlerin ikmal yollarını kesiyorlardı.(23) Suriye Ordusunun kuzeyde Trablusşam'ı, güneyde Zahrani'yi top ateşine tutması üzerine Cumblat bu ülkeyi halk savaşıyla tehdit etti. Bu arada LUH'nin hakim durumda olduğu bölgelerde yerel yönetimin kurulması çağrısını tekrarlardı.(24)

Suriye birlikleri, kuzey, güney ve Bekaa'da sert bir direnişle karşılaştılar. Suriye tanklarının Sayda yakınlarında ağır bir yenilgiye uğratılmasından sonra, Suriye 13 Temmuz'da bölgeden çekildi. Bekaa'da ise Suriye birlikleri Baalbek'e girmeyi başardılar ve Dağ'da Aley'le El-Maten arasındaki yolu kestiler.(25)

Suriye'nin Lübnan'a egemen olacağını düşünen bazı parlamento üyeleri üç birlik ilkesi temelinde bir Ulusal Birleşik Cephe kurdular. İlkeler şunlardı: Bölünmenin kabul edilmemesi, müdahaleye son verilmesi ve 1969 Kahire Anlaşması'nın uygulanması. Bunlar Suriye'nin faaliyetlerini bütün gücüyle diplomatik alanda karşılamaya çalışan LUH'nin gayretleriyle gerçekleştirildi.(26) Bu rada 11 Temmuz'da, üst düzeyde bir heyetin görüşmelerde bulunmak için Suriye'ye gönderilmesiyle birlikte Suriye ve sağ kanat arasında eşgüdüm sağlandı. Heyet, Beşir Cemayel, Bakradoni Danny Şemun, Lucien Dahdah ve Joseph Mugabgab tarafından oluşturulmuştu.(27)

13 Temmuz'da ikinci bir Arap Dışişleri Bakanları toplantısı gerçekleştirildi. Toplantıda ateşkes ve Direniş ile Suriye arasında diyalog çağrısı yapıldı. Bakanlar, avnı zamanda, Arap Güvenlik Güçleri'nin arttırılmasını kabul ettiler.(28)

Suriye-Filistinliler arasındaki ayrılıkları görüşmek üzere Şam'a gönderilen Filistin heyeti temaslarda bulunurken Tel Zaatar saldırıları geri püskürtmeye devam ediyordu. 18 Temmuz'da bir LKP (Falanjist) heyeti Şam'a gönderildi. Bu arada LUH, bazı Arap hükümetleriyle diplomatik ilişkilerini güçlen-

---

23. Ibid.
24. Ibid., s. 247.
25. Ibid., s. 246.
26. Ibid.
27. Ibid.
28. Ibid.

dirdi. Amaç, Suriye'nin LUH'ye karşı tutumunu yumuşatmak için bu ülkeye baskı yapılmasını sağlamaktı.(29)

19 Temmuz'da, Suudi Arabistan'ın Cidde kentinde, Suudi Arabistan, Mısır ve Sudan arasında üçlü bir konferans toplandı. Burada, diğer şeylerin yanı sıra Lübnan'daki durum tartışıldı ve ateşkes'in yenilenmesine, Arap Birliği kararlarının uygulanmasına ve barış için görüşmelerin yapılmasına karar verildi.(30) Aynı gün, Arafat, Direniş'in Şam'a bir heyet göndermeye karar verdiğini doğruladı.

Bir Suriye-Filistin Anlaşması

Filistin heyeti 21 Temmuz'da Şam'a gitti. Görüşmeler 26 Temmuz 1976'da bir Suriye-Filistin anlaşmasıyla sonuçlandı.(31) Taraflar şu noktalarda anlaştılar: 1) 14 Şubat 1976 tarihli Anayasal Doküman ulusal diyalog için bir temel olarak iş görecekti; 2) Direniş Lübnan'ın iç işlerine müdahale etmeyecek, ikisi arasındaki ilişkiler 1969 Kahire Anlaşması'na göre düzenlenecekti; 3) Direniş Lübnan dahil tüm Arap saflarında faaliyet gösterme hakkına sahipti; 4) Lübnan'ın tamamında ilan edilecek bir ateşkes çatışma halinde bulunan tüm partilerce kabul edilmeliydi; ve 5) Arap Birliği'nin başkanlığında bir üçlü komite ateşkesi gözetim altında tutmalıydı.(32)

Şam Anlaşması pek çok gizli madde de içeriyordu. Başlıcaları şunlardı: 1) Lübnanlıların taleplerinin Direniş'inkilerden ayrı tutulması; 2) Direniş'in Suriye'nin Lübnan'dan çekilmesini talep etmemeyi kabul etmesi; 3) Her iki taraf arasında süren propaganda savaşına son verilmesi; 4) Direniş'in atacağı her adımda Suriye'ye danışması; 5) Geleceğin Filistin devletini oluşturacak Filistinlilerin yoğun olarak yaşadıkları merkezlerin belirlenmesi; 6) Saika görevlilerinin Beyrut'taki örgüte geri dön-

---

29. Ibid., s. 247.
30. Ibid.
31. H. Hassan, **Lebanon from Ayn-El-Rummaneh till Riadh** (Bağdat, Thawara Publication), 81.
32. Ibid.

melcri; ve 7) Suriye'de Khlaifawi'nin Başbakan olacağı yeni bir kabinenin kurulması.(33)

Anlaşma Şemun ve Cemayel tarafından reddedildi.(34) Ret Cephesi de Filistin'in iç işlerine müdahale olarak değerlendirdiği ve LUH'yi hiçe saymayı amaçladığını öne sürdüğü anlaşmayı sert bir dille eleştirdi.(35) Aslında bu anlaşma Suriye için bir zaferdi. Filistinlilerin bunu kabul etmelerinin sebeb, göründüğü kadarıyla, anlaşmanın harekete tüm Arap saflarında faaliyet gösterme hakkını (en azından teorik olarak) tanımış olmasıydı. Ayrıca, Filistinlilerin o sırada en çok ilgilendikleri mesele, Tel Zaatar kuşatmasının kaldırılması ve Lübnan'da istikrarın sağlanmasıydı. Beyrut'ta faaliyet göstermelerine izin verildiği sürece 1969 Kahire Anlaşması'na itaat etmeye istekliydiler.

Ne var ki, Şam Anlaşması'na rağmen Tel Zaatar ve Nabah savaşları sona ermedi. Bundan başka, Suriye güneyi ve Dağ'ı bombalamaya devam etti ve Trablusşam çevresindeki kuşatmayı kaldırmadı.(36)

Bu arada, LUH kontrol altında tuttuğu bölgelerde, tıbbî bakım, beslenme, su, elektrik, güvenlik gibi hizmetleri sağlamak için örgütlenmeye başladı. Daha önce, LUH'nin her kesimi bu tür hizmetleri ayrı ayrı sağlıyordu. Hareket bu tür faaliyetleri artık merkezileştirmek istiyordu.(37) Bu sorunlarla ilgilenecek ve LUH'nin çeşitli kesimlerinin faaliyetlerini daha etkin biçimde yürütmeleri için eşgüdüm sağlayacak bir Merkezî Politik Konsey kuruldu. Konsey Başkanı Cumblat'tı. Rafi Birinci Başkan Yardımcılığı'na, Ra'd, Kulailat ve Havi ise Başkan Yardımcılıklarına seçildiler. Yürütme Sekreterliği'ne ise İbrahim seçildi. Bu arada çeşitli mıntıka ve yapılacak işlere göre böro şefleri seçildi.(38)LUH, baskı altında, daha etkin ve yeterli bir örgütlenmeye gitmek zorunda kalmıştı. Ne var ki, bu faali-

---

33. Ibid., s. 81-82.
34. **Lebanon's War**, op. cit., s. 249.
35. Ibid.
36. **At-Tariq**, op. cit., s. 351.
37. **Lebanon's War**, op. cit., s. 247.
38. Ibid., s. 249.

yet en az bir yıl gecikmişti. Böyle bir hareket daha çatışmanın başında, seferber edilen kitlelerin çabalarını genel bir plana aktarmak bakımından, gerekliydi. Yine de yapılanlar olumlu krşılandı. Bu gelişme LUH'nin programını uygulamaya kararlı olduğunu ve bütün faaliyetlerini bu yöne kanalize ettiğini gösteriyordu.

Tel Zaatar'ın Düşüşü

Ağustos ayının ilk günlerinde sağ kanadın askerî faaliyetlerini arttırdığı görüldü. Başlıca hedef LUH ve Direniş'i Beyrut'un kuzeyindeki tüm bölgelerden temizlemekti. Bu nedenle, Tel Zaatar'daki savaş şiddetlendi ve diğer LUH bölgeleri bombalandı. Dağ'daki cepheler, Batı Beyrut'un Şuf Dağları'ndaki ikmal kaynaklarından yoksun bırakılması bakımından, sağ kanat için özellikle önemliydi. 4 Ağustos günü sağ kanat Nebah'ı ele geçirdiğini duyurdu.(39) LUH'nin uğratıldığı bu yenilgi Tel Zaatar'ın direnişini iyice güçleştirmişti. Saldırganlar kampa esas saldırıyı başlatmak için çevreye yığınak yapıyorlardı. Bu arada LUH savaşmaktan başka çare kalmadığını ilan etti. Ret Cephesi'nden Habaş LUH'nin uttumuna katıldığını açıklayarak, uzlaşma olamayacağını, direnileceğini ve kurtarılmış bölgelerin elde tutulmasına çalışılacağını bildirdi.(40)

Direniş, kampın düşmesini önlemek için diplomatik çabalarını Arap ülkeleri ve Lübnanlılar üzerinde yoğunlaştırdı. Kahire Anlaşması'na itaat edeceğini bildirdi ve Suriye'yi Şam Anlaşması'na uymaya çağırdı.(41) Ama Suriyeliler bunu istemiyorlardı. İstedikleri, öncelikle, Birleşik Güçler'i zayıflatmak ve onları Dağ'dan çekilmeye zorlamaktı. Suriyeliler ve sağ kanat, kampın düşürülmesi konusunda kararlıydılar, çünkü kamp, Beyrut'taki sağ kanat bölgelerin güvenliğini ve Doğu Beyrut ile Dağ arasındaki ulaşım hatlarını tehdit ediyordu.Ayrıca, kam-

---

39. Ibid.
40. Ibid.
41. Ibid., s. 250.

pın düşmesi Dağ harekâtında kullanılacak 10.000 kişinin serbest kalmasını sağlayacaktı.

12 Ağustos 1976'da Tel Zaatar 52 gün süren saldırı ve bombardımandan sonra düştü. Kampı ev ev savaşarak savunan 2.500 kişinin tamama yakını yok edildi. Kampta yaşayan 12.000 kişi tahliye edildi ve evler buldozerlerle yıkıldı.(42)

Kampın düşürülmesinden hemen sonra sağ kanat Dağ'da savaşmak için hazırlanmaya başladı. Beyrut'ta şiddetli tank savaşları oluyordu. Zafer kazanan sağ kanat ülkenin bölünmesi için yaptığı çağrıyı tekrarladı. Orneğin, Cemayel, «yerinden yönetim» ve «çoğulculuk içinde birlik» dediği şey için çağrı yapıyordu.(43) LUH Lübnan'ın birliğinin korunması için Arap Birliği'ne başvurarak tepki gösterdi. Hemen ardından Cumblat bölünme isteyen hasımlarıyla görüşmeye hazır olmadıklarını bildirdi.

Bir Arap Zirvesi Yönünde Hareketler

Suudi Arabistan ve Kuveyt, giderek kötüleşen duruma müdahale etmek için ve bölünmeyi önlemek amacıyla bir Arap zirve toplantısı çağrısında bulundular. Sudan da bu yöndeki çabaları destekledi.(44)

16 Ağustos'ta sağ kanat Ayntura'da savaşmaya başladı. Direniş savaşa devam edeceğini ve Dağ'daki mevzilerini terk etmeye niyetli olmadığını bildirdi. Bu bildiri Direniş'i Dağ'dan söküp atmak için baskı yapan Suriyelilere karşı bir meydan okumaydı. Üç gün sonra sağ kanat amacının Lübnan'ın tamamını «kurtarmak» için sonuna kadar savaşmak olduğunu ilan etti.(45) Bu arada Cemayel Hıristiyanlarla Müslümanlar arasında diyalog kurulmasına taraftar olduğunu bildirdi.(46) Bü-

---

42. Ibid.
43. Ibid.
44. Ibid.
45. Ibid.
46. Ibid.

tün bu bildiriler, gerçekte, LKP'nin bir Arap zirvesi için baskı yapan hasımlarının diplomatik çabalarına karşı düşünülmüş tepkilerdi. Arap zirvesine yönelik hareketi rayından çıkarmak için gerçekleştirilen diğer bir girişim Fıranciye'nin Birleşmiş Milletler'in Lübnan temsilcisine «Lübnan'ın egemenliğiyle oynayan «FKÖ'yü şikâyet etmesiydi.(47) Bu hareket krizi uluslararası alana yayma girişimi olarak yorumlandı.

Lübnan'daki Arap Güvenlik Güçleri'nin (Suudi) Komutanı bir ateşkes anlaşması sağlamak için Cumblat ve Selam'la bir araya geldi. Toplantının bir amacı da LUH'nin Dağ'dan çekilmesini garanti altına almaktı.(48) Cumblat çatışma devam ederken ateşkes sağlanamayacağı gerekçesiyle öneriyi reddetti. LUH bu öneriyi Suriyelilere ve sağ kanada zemin kazandırma girişimi olarak değerlendiriyordu.

21 Ağustos'ta Cumblat ısrarla bir Arap zirvesinin toplanmasını istedi. Suudi Arabistan toplantının Suudi başkenti Riyad'da gerçekleştirilmesini önerdi.(49) Bu arada LKP, Lübnan'da diplomatik çözümlerin başarısızlığa uğradığını, savaşmaktan başka alternatif olmadığını bildirdi.(50) Aslında ALP sağ kanadın Arap zirvesini önleme girişimini tekrarlıyordu. Bu sağ kanat tavrı Dean Brown'ın 22 Ağustos'ta Washington, DC'de verdiği demeçle aynı zamana rastlıyordu. Brown'a göre silahlı çatışma uzun süreceğe benziyordu ve «kantonlaştırma» —bölünme— Lübnan'ın sola kaymasını önleyebilecek bir çözümdü.(51) Bölünme Lübnan'da sezdirmeden gerçekleştiriliyordu. Eğitim Bakanı olarak yetkilerini kullanan Şemun, Doğu Beyrut'taki Lübnan Üniversitesi'nin tüm fakültelerinde öğrenimin başlatılmasına izin verdi.(52) Bu hareket daha sonra bölünmeyi pekiştirdi.

24 Ağustos'ta sağ kanadın Dağ harekâtının başarısız ol-

---

47. Ibid.
48. Ibid.
49. Ibid., s. 251.
50. **The Two-Year War** (Beyrut, Dan An-Hanar), XV.
51. **Lebanon's War**, op, cit.
52. Ibid.

duğu ortaya çıktı. Sağ kanat savaşı Beyrut'a yöneltti ve Batı Beyrut'u topa tuttu. Bu harcketin hemen ardından, LUH'yi Lübnan ya da Arap ülkeleri düzeyinde yapılacak görüşmelerden soyutlamak amacıyla, geleneksel Müslüman zuamâ'ya yaklaşma girişimleri geldi. Bu sağ kanat açısından çok önemliydi, çünkü Suudiler Cumblat'ın tutumunu eleştiriyorlardı ve bir Filistin-LKP uzlaşması için çağrıda bulunmuşlardı.(53) Bu, Suudilerin çatışmayı Filistinliler ile Lübnanlılar arasında meydana gelen bir çatışma olarak değerlendirdikleri anlamına geliyordu. Çatışmanın bu şekilde resmedilmesi LKP'nin çıkarlarına uygundu, çünkü bu hareket Lübnan'daki sistemin iç çelişkilerini gözlerden saklamak istiyordu.

Arap Güvenlik Güçleri Komutanı, hâlâ, LUH'nin Dağ'dan çekilmesini ve 1969 Kahire anlaşmasını uygulanmasnını sağlayacak etkin bir ateşkes sağlamaya çalışıyordu. LUH ateşkes önerisini bir kez daha reddetti. Direniş ise, 1969 Kahire Anlaşmasını imzalayan taraflardan birinin (Lübnan devleti) var olmadığını ileri sürdü. Buna rağmen hareket, Kahire Anlaşması'na uymaya istekli olduğunu ve Lübnan devleti geçerli bir varlık haline gelir gelmez Dağ'dan çekileceğini ifade etti.(54)

Bu arada çatışma tüm cephelerde devam ediyordu. Arap Birliği, duruma müdahale etmek için, Arap ülkeleri Dışişleri Bakanları'nı acilen toplantıya çağırdı. Toplantı tarihi 4 Eylül olarak belirlendi.(55)

31 Ağustos'ta Başkan Sarkis Şam'da Esad'la bir araya geldi. Böylece Suriye başkan olarak Sarkis'i desteklediğini bir kez daha göstermiş oluyordu. Ağustos ayının son günlerinde İsrail Lübnan'ın güneyinde meydana gelen askerî ve politik boşluğu değerlendirmeye çalışıyordu. Ayın son günü güney kasabası Aynabele askerî müdahalede bulundu ve Lübnan'da kendisinin hesaba katılmadığı bir uzlaşmaya izin vermeyeceğini ilan etti. 1 Eylül'de İsrail güneydeki Hıristiyan köylerini «koruma altı-

---

53. Ibid.
54. Ibid.
55. **The Two-Year War**, op. cit., s. XVI.

na aldı» ve Aynabel'e yeni birlikler sevk etmeye başladı. Bu arada Direniş'in güneyc dönmesine izin vermediğini bildirdi.(56)

Tam bu sırada, Cemayel, Kahire Anlaşması'nın iptal edilmesini talep etti ve Arap Birliği'ni anlaşmazlığı çözmeye çağırdı. Ne var ki, 5 Eylül'de Şam'dan gelen daveti kabul etti ve hemen ardından Arap Birliği'nin anlaşmazlığı çözmek için gösterdiği inisiyatifi eleştirdi.(57) Arap inisiyatifi, Arap Dışişleri Bakanları'nın zirve toplantısının yerini ve zamanını kararlaştırmak için bir araya gelmeleriyle birlikte başladı. Bakanların toplandığı gün Lübnan'da çarpışmalar şiddetlendi. Suudi komutan sağ kanadı çarpışmaları şiddetlendirmekle suçladı.

5 Eylül'de Arap Birliği, zirve toplantısının yerini ve zamanını açıkladı. Toplantı Ekim'in üçüncü haftasında Kahire'de gerçekleştirilecekti. Birlik bazı Arap Dışişleri Bakanları'ndan oluşan bir komite oluşturdu. Komitenin görevi zirveden önce Lübnan'daki durumu yatıştırmaktı.(58)

8 Eylül'de Şemun üç gün önce gönderilen bir LKP heyetinin ardından Şam'ı ziyaret etti. Esad ve Dışişleri Bakanı Haddam ile görüştü ve Suriye birliklerinin Lübnanlı yetkililer onları kabul ettikleri sürece ülkede kalmaları gerektiğini bildirdi.(59)

Cumblat sağ kanadın bu hareketlerini, LUH'nin görüşmeler yapmaya zorlanamayacağını açıklayarak karşılık verdi. Ayrıca, dar çıkarları aşabilmesi halinde Sarkis'in anlaşmazlığı çözebileceğini söyledi.(60) Buna göre, Sarkis Marunilerin yanında yer almamalı, Suriye'nin tutumuna boyun eğmemeli ya da ikrarcılığı kutsayan önlemleri kabul etmemeliydi.

11 Eylül'de Direniş ve Suriyeliler aralarındaki görüş ayrılıklarını belirlemek için Şatura'da bir araya geldiler. Arafat Dağ'dan çekilme meselesi ile ilgili Direniş görüşlerini bir kez daha açıkladı. Cumblat da ikrarcılığın feshedilmesini ve LUH'nin reform programının kabul edilmesini istedi. Ayrıca LUH'

---

56. **Lebanon's War, op. cit., s. 252.**
57. Ibid.
58. Ibid.
59. **The Two-Year War** op. cit.
60. Ibid.

nin tutumunu tereddütle karşılayan geleneksel zuamâ'nın bu tutumunu eleştirdi.(61)

Gerçekte, zuamâ, Sarkis devlet başkanlığına getirildiğinden beri çatışmaya bir çözüm bulmak için diplomatik çabalara hız vermişti. 15 Eylül'de Selam, Şam'da Esad'la bir araya geldi. Bu arada Mısır'da aracı rolü oynamaya başladı. 14 Eylül'de Sedat, Kerâmi, İmam Musa Sadr ve bir LKP heyeti ile ayrı ayrı görüşmeler yapmıştı. Kerâmi ve Beşır Cemayel, 15 Eylül'de, Kahire Hilton'da bir araya gelerek Sarkis ve istikrar ile ilgili meseleleri tartıştılar. Müftü de Kahire'den ayrılmadan önce Şam'a uğrayarak Esad'la görüştü.(62)

Bu toplantılar geleneksel zuamâ'nın, LUH ve hareketin programını dışlayacak bir çözüm bulma çabası içinde olduğunu ortaya koyuyordu. 17 Eylül'de Sarkis'le Arafat arasında Şatura'da yapılan bir toplantıda, Sarkis Direniş'in Dağ'dan çekilmesini istedi. Sarkis'in bu tutumu, Birleşik Güçler Dağ'dan çekilmeden görüşmelere başlamayacaklarını açıklayan Fıranciye ve Şemun'un tutumuyla uyuşuyordu. Direniş ve LUH bir çözüm bulunana kadar Dağ'dan çekilmeye niyetli olmadıklarını açıkladılar.(63)

İkinci bir üçlü toplantı 19 Eylül günü Şatura'da toplandı. Görüşmeler Dağ'dan çekilme konusunda kilitlendi. Pat durumu Sarkis'in 23 Eylül'de toplantıya başkanlık etmesinden sonra da devam etti.(64) LUH Arap zirvesinin Suriye'nin etkisini kısmen azaltacağını umuyordu. Bu arada Direniş 18 Ekim'deki zirve toplantısından önce bir mini-Arap zirvesi toplamak için diplomatik çabalarda bulunduğunu doğruladı.(65)

Bir Suriye Oldu Bittisi

Bu zirve toplantılarından pek bir şey ummayan Suriye, Arapları, Suriye'de bir oldu bittiyle karşı karşıya bırakmaya

---

61. **Lebanon's War,** op. cit., s. 254.
62. Ibid.
63. Ibid.
64. Ibid.
65. Ibid.

karar verdi. LUH'nin Dağ'daki mevzilerine karşı dört gün süren bir saldırı sırasında, Suriye LUH'nin elde tuttuğu bölgelerin çoğuna girdi.(66) Bu arada Dağ'da LUH ile çarpışan LKP, Suriye vazgeçse bile savaşı sürdüreceğini açıkladı. Sarkis ve geleneksel zuamâ (Selam dahil) saldırıyı önceden biliyorlardı.(67)

Suriye saldırısının ikinci günü olan 29 Eylül'de, Mısır 48 saat içinde bir mini-zirve'nin toplanması için çağrı yaptı. Saldırının başladığı gün Cumblat Arap ülkelerine baskı yapmak için Kahire'de bulunuyordu. Bir ara Suudi Arabistan'a ve Bağdat'a uğradı, sonra Sedat'la mini-zirve'yi görüşmek üzere tekrar Kahire'ye döndü.(68)

1 Ekim'de Ordu Komutanı Said'in komutası altındaki Lübnan Ordusu Aley'de LUH'ye karşı mevzilendi. Bu arada sağ kanat Batı Beyrut'u ve Filistin mülteci kamplarını bombalıyordu. Bir LKP heyeti Esad'la görüşmek için Şam'a gitti.(69)

Kahire'de, Cumblat, 3 Ekim günü, mini-zirve için çağrıda bulundu. Daha sonra Paris'e giderek Fransa'nın çatışmaya diplomatik alanda müdahale etmesini istedi.(70) 4 Ekim'de Kansu (Baas Parti Örgütü'nden) Suriye'nin benimsediği askerî çözümü uygulamaya devam ettiğini ve kendi planlarına ters düşen her türlü inisiyatife karşı çıktığını bildirdi.(71)

Dört gün süren Suriye saldırısının sona ermesine rağmen, Beyrut'ta şiddetli çarpışmalar oluyor, sağ kanat Batı Beyrut'u bombalamaya devam ediyordu. Dağ'daki cephelerde zaman zaman hareket görülüyordu. LUH Fransız inisiyatifi için baskı yapmaya devam etti. Bu hareket Kansu'nun LUH, Direniş ve Lübnan Arap Ordusu'na sözlü saldırıda bulunmasına yol açtı.(72)

Cumblat, Paris dönüşü, 7 Ekim'de, Libya ve Cezayir'i ziyaret etti. Her iki ülkeden de maddi yardım istiyordu. Bu-

---

66. Ibid., s. 255.
67. Ibid.
68. **The Two-Year War**, op. cit.
69. **Lebanon's War**, op. cit., s. 256.
70. Ibid.
71. Ibid.
72. Ibid.

nun üzerine derhal bir Libya heyeti Suriye'ye gönderildi. Fakat bazı yeni olaylar bu çabaları boşa çıkardı. 8 Ekim'de LUH, Sarkis'in temsilcileri ile toplantı yaptığı için Direniş'i eleştirdi. LUH bu tür toplantıların ters etki yapacağı ve gerek Arap gerekse Fransız inisiyatiflerine zararlı olacağı fikrindeydi. Aynı gün İsrail güneydeki LUH bölgelerini bombalayan sağ kanada yardım etti. Bir gün sonra İsrail ve sağ kanat güneydeki savaşı şiddetlendirdiler ve 10 Ekim'de Birleşik Güçler, güney, Dağ ve Beyrut'ta saldırıya uğradı.(73)

LKP tüm Lübnan topraklarını «kurtarma» tehdidini yeniledi. Suriye de Dürziler arasında Cumblat'ın itibarını sarsmaya çalışarak bu gelişmelere yardımcı oluyordu. Bazı Dürzi liderler LKP ile birlikte Cumblat'a karşı savaşmaya teşvik edildiler. Çatışmalar bütün Lübnan'a yayılırken 13 Ekim günü bir LKP heyeti Suriye'yi ziyaret etti. Danny Şemun (Kamil'in oğlu) ve Dürzi Faysal Arslan bu heyette bulunuyorlardı. Bir sonraki gün Beşir Cemayel de onlara katıldı(74) Birkaç gün önce sağ kanat Sayda'nın güneyindeki Rum-Cezzine'de yeni bir cephe açmıştı. Burada beş gün boyunca şiddetli sokak çatışmaları oldu.

Bu taktikler, çatışmanın Araplar arası bir sorun haline getirilmesi için, gösterilen çabaları rayından çıkarma amacını taşıyordu. Ne var ki, 15 Ekim'de Suudi Arabistan, Sedat, Esad, Sarkis, Arafat, Suudi Arabistan Kralı Halid ve Kuveyt Prensi Sabah'ın hazır bulunacakları bir mini-zirve için çağrı yaptı. Toplantı tarihi 17 Ekim, yeri ise Riyad olarak belirlendi.(75)

Mini-zirve tasarlanan yerde ve zamanda toplandı. Derhal bir ateşkes ilan edilmesi, Sarkis'in komutası altında bir Arap Caydırma Gücü (ACG)'nün oluşturulması ve 90 gün içinde Kahire Anlaşması'nın uygulanmasını sağlayacak bir dörtlü komitenin kurulması kararlaştırıldı. Riyad mini-zirvesi Lübnan'da

---

73. Ibid., s. 257.
74. Ibid., s. 258.
75. Ibid.

savaşan taraflar arasında diyalogun başlatılması çağrısında da bulundu. Büyük Arap zirvesi ise 25 Ekim'e kadar ertelendi.(76)

Ne var ki, sağ kanat, İsrail'den aldığı yardımlarla güneyde svaşmaya devam ediyordu. Amaç, Riyad anlaşmasını boşa çıkarmaktı. Bu arada İsrail de Direniş'in güneye dönmesine izin vermemek niyetindeydi. Sağ kanat ise, Direniş'i ve LUH'yi ezmek istiyordu.(77)

Cemayel Aray Caydırma Gücü'nün uluslararası alanda gözetim altına alınmasını önerdi. Ne var ki, Şemun ACG'nün Lübnan'da göreve başlar başlamaz sağ kanat bölgesine girmesine izin vermiyordu.(78)

25 Ekim'de Kahire'de toplanan Arap zirvesi Riyad anlaşmasını onayladı. Altı ülke ACG'ne katılmayı kabul etti. Bunlar, Suudi Arabistan, Sudan, Yemen, Libya, Birleşik Arap Emirlikleri ve Suriye idi. ACG 30.000 kişiden oluşacak ve bu gücün 2/3'ü Suriyeli olacaktı.(79) Bu güçler gerçekte Suriye işgali için bir örtü haline geldi.

27 Ekim'de Suriye'den gelen Filistinli takviyeler güneye hareket ettiler; bu arada diğerleri, güneydeki güçlere katılmak için Dağ ve Cezzine'den ayrıldılar.(80) Bu sırada Suriyelilerin, kendilerinin de içinde yer alacakları bir Ortadoğu barışı sağlamak için Direniş'in güçlendirilmesine ihtiyaçları vardı.

ACG'nün kendi bölgelerine girmesini başlangıçta reddeden sağ kanat, savaşın aleyhine dönmesini engellemek için bu tavrından vazgeçti. Uzun bir ertelemeden sonra Arap Caydırma Gücü (ACG), 1) sağ kanat'ın merkezi sayılan kuzey Beyrut'taki Cuniyeh dahil pek çok bölgeye (8 Kasım'da), bu arada, Beyrut'un güneyindeki Kalde'ye; 2) Dağ'daki sağ kanat bölgeleri, Khala, Bekfayya ve Aynsaadeh'e (9 Kasım'da); 3) Beyrut'un doğu ve batı semtlerine (15 Kasım'da); ve 4) Sayda ve Trab-

---

76. **The Two-Year War,** op. cit.
77. Sağ kanat liderlerin pek çok bildirisi bu durumu açıkça ortaya koyar.
78. **Lebanon's War,** op. cit.
79. Lübnan'daki Surlye birlikleri yaklaşık 20.000 kişiden oluşuyordu.
80. **Lebanon's War,** op. cit.

lusşam'a (20 Kasımda), girdi. ACG güney hariç Lübnan'daki tüm belli başlı bölgeleri kontrol altına aldı.(81)

8 Kasım'da Sarkis, ekonomist Dr. Hoss'a, imar çalışmalarına başlayacak bir teknokratlar kabinesi kurmasını söyledi. Kabine şu bakanlardan oluşuyordu: Bizri, Raphael, Doumit, Selam, Sheito, Butros ve Rizk.(82)

Kahire zirvesinden sonra Lübnan bir ikrarcı sistem ve bir devletle yeniden oluştu. Ne var ki, bu sakatlanmış ve bölünmüş bir oluşumdu. Artık Beyrut ismi «Doğu» ve «Batı» belirlemeleri kullanılmaksızın işitilmiyordu. Sağ kanat bölgeler ve LUH bölgeleri vardı. Güneyde, İsrail sınırı boyunca bir «Hıristiyan» Lübnan vardı. İkrarcılık, Arap gericilerinin ve emperyalistlerin isteğine uygun biçimde muhafaza edilmişti. Ne var ki, bu ikrarcı devlet başlıca özelliğini kaybetmişti. Bu özellik birlik idi. Birlik olmadığı sürece böyle bir devlet ancak dış güçlerin doğrudan desteği ile yönetilebilirdi.

Belki de en önemlisi LUH'nin durumunu korumuş olması gerçeği idi. Hareket hâlâ Lübnanlıların çoğunluğunun desteğine sahipti. LUH ateş altında olgunlaşmıştı ve en önemlisi silahlarını bırakmamıştı.

SONUÇ

Suriye işgali Lübnan'daki devrimci gelişmenin durdurulması için bir araçtı. LUH'nin Dağ saldırısı sırasında elde ettiği tüm kazanımlar Suriye'nin 1 Haziran 1976'da Lübnan'ı işgaliyle kaybedildi. İşgal hareketi, ülke içinde, Ulusal Cephe ve onunla yakın ilişki içinde bulunan zuamâ ve ayrıca Maruni sağ kanat tarafından desteklendi. Suriyeliler Lübnan'a girdikten sonra, burjuvazinin Müslüman kesimi, çoğunlukla, LUH'den çok Suriye ile işbirliği yapmayı tercih etti. Ayrıca LUH

---

81. İsrail'in Suriyelileri geçmemeleri için uyardığı «kızıl hat» güney kesimini kapsıyordu.
82. **Lebanon's War**, op. cit., s. 263.

içindeki pek çok grup da Lübnan'da istikrarın sağlanması için Suriye ile işbirliği yapmayı seçti. Bu seçimler bir yerde zorunluydu, çünkü tam bu sırada, sağ kanat ve İsrail Lübnan'ın güneyinde yeni bir askerî cephe açmıştı. Ne var ki, bu işbirliği eşitler arasında değil, muzaffer bir işgal ordusu ile kısıtlanmış bir LUH arasında gerçekleştirilen bir ittifaktı.

Suriye işgali, Sağ kanadın Filistinlilere ve LUH bölgelerine saldırmasına yol açtı. Tel Zaatar ve Dağ'daki mevziler Suriyelilerin ve sağ kanadın ağır saldırılarına uğradı. Bu arada Suriyeliler 26 Temmuz 1976'da Filistin-Suriye anlaşmasıyla Direniş ve LUH arasına nifak sokmaya çalıştılar. Fakat anlaşma Suriyelilerin Tel Zaatar çevresindeki kuşatmanın kaldırılması amacıyla, sağ kanat üzerinde baskı yapmayı reddetmesi ve Birleşik Güçlerin yolunu tampon birliklerle kesmesi nedeniyle uygulanamadı.

LUH'nin en önemli sorunlarından biri, çıkarlarına sık sık ters düşmesine rağmen Suriye ile bağları koparmaya hâlâ yanaşmamasıydı. Suriye'nin geçmişte oynadığı geleneksel milliyetçi ve anti-emperyalist rol ve özellikle 1973 Ekim savaşında oynadığı rol, Esad rejiminin yapısını, LUH'yi oluşturan politik grupların büyük bir kısmının gözünde belirsiz hale getiriyordu. Sadece Arap Baas Sosyalist Partisi (ABSP) Suriye'nin başvurduğu Makyavelyan hileler konusunda LUH'yi uyarıyordu. Ne var ki, LUH bu uyarıları dikkate almakta duraksadı, çünkü Baas'ın içiçe geçmiş iki kanadı (ABSP ve Suriye yanlısı Baas Parti Örgütü-BPÖ) arasındaki husumetin farkındaydı.

LUH'nin Suriye ile bağları tamamen koparması çok güçtü, çünkü elindeki silahların büyük kısmını Suriye'den sağlıyordu. Suriye bu bağımlılığı Lübnan'daki çıkarlarını gerçekleştirmek ve maksimize etmek için kullandı. Öte yandan, aynı aracı kullanarak LUH'nin başarılarını sınırlamaya çalışıyordu. Kemal Cumblat'ın, kitabı *This is My Will*'de de belirttiği gibi, Suriye yanlısı Baas Parti Örgütü LUH'nin çeşitli kesimlerine silah satarken çok seçici davranıyordu.

LUH askerî bakımdan zayıf ve Suriye silahlarına bağımlı olduğu için, ancak Suriye planlarının parametreleri içinde başarı sağlayabiliyordu. Bu durum sonunda LUH'nin amaçlarına

zarar verdi. Lübnan Savaşı'ndan önce, devlete karşı cepheden açılacak bir saldırı erken doğmuş olacak, belki de ters tepecekti. Devlet'le ilk karşı karşıya gelişinde LUH'nin, «Barışçı» araçlar kullanarak konumunu güçlendirmek istediği görüldü. Devlet, kurumlarını korumak için bazı reformları kabul etmek zorunda bırakıldı. Ne var ki, LUH'nin, devletin son çözümlemede kendi hâkim sınıflarının çıkarlarını koruyacağını hesaplaması gerekiyordu. Devlet iktidarının çeşitli organlarının sık sık kendisine karşı kullanıldığını gördüğü zaman bu gerçeği anlamalıydı. Hareketin bu durumda çeşitli olasılıklara karşı hazırlıklı olması gerekiyordu. Devletin gerçek yapısını anlamada ve silahlı çatışmaya yeterli düzeyde hazırlanmada uğranılan başarısızlık, Lübnan Savaşı'ndan önce LUH'nin belki de en büyük hatasıydı.([83]) Başarısızlığa yol açan diğer önemli faktörler, Suriye'nin oynadığı rolün tam olarak anlaşılmayışı ve bu ülkenin sağ kanada yönelik yardımlarının kavranamayışı idi. LUH, devlet içindeki güç ilişkilerini ve sağ kanadın ne pahasına olursa olsun hegemonyasını muhafaza etmek istediğini açık seçik kavramış olsaydı bu hatalardan sakınabilirdi..

Suriye işgali Birleşik Devletler'in ve İsrail'in çıkarlarına ters düşmüyordu. Her iki ülke de LUH ve Direniş'in yenilgiye uğratılmasını istiyordu. Suriye bu konuda çok daha istekliydi. Tel Zaatar'ın düşmesi ve İsrail'in güney Lübnan'a müdahalesi, İsrail, Suriye ve Maruni sağ kanat arasında bir çıkar birliğinin olduğunu gösterdi.

LUH örgütlenme alanında da bazı hatalar yaptı. Bu hatalar hareketin kazanımlarını pekiştirmesine ciddi engeller koydu.

LUH'nin savaşa girmekte duraksamasının bir sebebi de hasımları tarafından ülkeyi bölmekle suçlanmak istenmemesiydi

---

83. Cumblat'a göre, Filistin Direnişi, gerçekte LUH'nin askerî bakımdan bağımsız olmasını istemiyordu. LUH'nin bu zayıflığı hareketin savaş sırasındaki seçeneklerini sınırlıyordu. (Kemal Cumblat, **This is My Will**, El Vatan El-Arabi, Haziran 1978; İngilizceye **I Speak for Lebanon** olarak çevrildi, London, Zed Press, 1982).

(daha sonra Esad LUH'yi her fırsatta bölücülükle suçladı). Çünkü hareket Lübnan Savaşı (1976)'nda son ana kadar askerî çözümü benimsemedi. Ayrıca askerî bakımdan kontrol altında tuttuğu bölgelerin merkezî biçimde yönetilmesini de başaramadı. Ulusal Diyalog Komitesi'nin faaliyetleri sırasında, bir merkezî politik konseyin oluşturulmasında gösterilen duraksama, kitleler arasında meşruiyetini kaybetmiş pek çok geleneksel liderin uzak durmasına, olduğundan çok daha güçlüymüş gibi davranmasına yol açtı. Bir politik konsey olmadığı için bu zuamâ kitlelerin gerçek temsilcisi gibi davranabiliyor ve gerek Arap gerekse diğer ülkelerle ikrarcılığın muhafaza edilebileceği bir çözüm yolunun bulunabilmesi için ilişkiler kuruyordu.

Bizzat Cumblat bu politik konsey daha önce kurulmadığı için pişmandı. Ne var ki, LUH'nin kurtardığı bölgelerde toprak reformu yapılması gibi ilerici politikalar uyguladı. LUH içindeki diğer gruplar bu tür uygulamalara karşı çıkıyorlardı.(84) LUH bölgelerindeki yerel yönetimler kendiliğinden ve gelişigüzel kuruldu. Bu kuruluşlar arasında eşgüdüm yoktu. Bu gelişmeler bölgelerdeki halkın sömürücülerin kaprislerine boyun eğmelerine yol açtı. Bu insanlar, LUH'nin çabalarını daha etkin biçimde destekleme yönünde kişisel çaba gösterecekleri yerde, saptırıldılar ya da yalnız bırakıldılar. LUH'yi var gücüyle destekleyen kitle hareketine, örgütlenme, elde ettiği kazanımları pekiştirme ve kendi çıkarlarını örgütlü ve bağımsız bir politik yapı aracılığıyla koruma yolları gösterilmedi. Böylece, kendiliğinden kitle hareketinin olgunlaşması ve LUH'ye devrimci gelişme yolunda daha ileriye götürmesi yönünde önemli bir fırsat kaçırılmış oldu.

Suriye işgalinin neredeyse başlamak üzere oluşu LUH Merkezi Politik Konsey'inin nihayet kurulmasını zorunlu hale getirdi. Ne var ki, bu aşamada Merkezi Politik Konsey'in Suriye'ye karşı kapsamlı ve eşgüdümlü bir savunma örgütleyebilecek ne gücü ne de hazırlığı vardı. Suriye ise, tam bu sırada, sağ kanat, İsrail, Birleşik Devletler ve gerici Arap rejimleri ile danışıklı dövüş ilişkisi içindeydi. Bütün bu aktörlerin en çok

---

84. Ibid., s. 124, 145-6.

ilgilendikleri şey *satus quo*'nun sağlanması ve LUH'nin yenilgiye uğratılmasıydı.

Bu güçlerin suç ortaklığı gittikçe açığa çıkıyordu. LUH'nin ise bu gerici saldırı karşısında örgütsel olarak gelişmekten başka seçeneği yoktu. Merkezi Politik Konsey böylece kuruldu. Ne var ki, bu kuruluşun etkin olabilmesi için, daha önce de belirtildiği gibi, vakit çok geçti. Arap ülkelerinin diplomatik girişimleri sayesinde çatışma sona ermek üzereyd. Riyad mini-zirvesi ve Kahire'de toplanan Arap zirvesi, LUH ve Direniş'in durdurulmasıyla sonuçlandı ve ikrarcılığa yeniden hayatiyet kazandırıldı.

LUH, Suriye işgalinden önce, Lübnan topraklarının % 80'ini kontrol altında tutuyordu. Açık seçik belirlenmiş stratejik hedeflere sahip, örgütlü, silahlı ve disiplinli politik aygıtlar bu aşamada iktidarın ele geçirilmesini sağlayabilirdi. Neticede, LUH, kazanımlarını korumak için çatışmaya politik bir çözüm bulunmasını tercih etti ve daha sonra yenilgisine yol açan mekanizmalara müdahale etmedi. Bu küçük burjuva radikalizmi ve reformizmi, bölgedeki devrimci gelişmenin ağır biçimde engellenmesiyle ve Lübnan'da sağ kanadın üstünlük kazanmasıyla sonuçlandı. Sağ kanadın hâkimiyeti, son olarak, İsrail'in 6 Haziran 1982'den sonra Lübnan'ı işgal etmesinin koşullarını hazırladı.

9. İSRAİL'İN LÜBNAN'I İŞGALİ: 6 HAZİRAN 1982

Suriye'nin Lübnan'daki üstünlüğüne ve LUH'yi durdurmasına rağmen, hareket, özellikle Kemal Cumblat'ın başında olması nedeniyle, kitleler arasında büyük prestije sahip olmaya devam ediyordu. Cumblat savaştan, Avrupa ve Birleşik Devletler'deki politik çevrelerde çok iyi tanınan politik bir sima olarak çıktı. Bu çevreler, karşı devrimcilerin tasarılarına zaman zaman büyük bir engel oluşturmasına rağmen, Cumblat'ın konumunu hesaba katmaksızın Lübnan'daki soruna bir çözüm bulamayacaklardı. Kemal Cumblat 16 Mart 1977'de öldürüldü. Bu işi kimin yaptığı anlaşılamadı. Cinayetin emperyalizmin bölgedeki faaliyetini kolaylaştırdığı açıktır.

Velid Cumblat, babası Kemal'in yulunu izleyerek LUH ve SİP'nin liderliğine geçti. Aynı zamanda LUH'yi Suriye yanlısı bir konuma getirdi. Bunu izleyen olaylar bölgedeki çeşitli aktörler arasında meydana gelen anlaşmazlıkları yansıttı. Savaşan gruplar arasında bir consensus sağlanmaksızın, Lübnan'da istikrarın sağlanması imkânsızdı. Öte yandan çatışan çıkarlar böyle bir consensus'ün kısa sürede sağlanmasını önlüyordu. Bu uzlaşmaz çıkarlar Lübnan'ı —de facto— bölünmüş bir durumda bıraktı ve bu de facto bölünme istikrarsızlığı şiddetlendirdi. LUH kendi programının yeni ve sürekli bir politik çözüm için temel olarak kabul edilmesini istiyordu. Öte yandan, Arap gericileri, İsrail ve Birleşik Devletler, LUH'ye bir rol verecek ve bu hareketle Filistin Devrimci Hareketi arasındaki ittifakı güçlendirecek yeni bir politik anlaşmanın önlenmesi yönünde çıkarlara sahiptiler. Bütün bu çelişkiler İsrail'in Lübnan'ı 6

Haziran 1982'de işgal etmesine katkıda bulundular. İşgali tartışmadan önce, Riyad mini-zirvesini, Kahire'de toplanan ve 1975-76 Lübnan iç savaşına son verilmesini sağlayan, 1976 Arap zirvesini izleyen gelişmelerin geri planını ele almak gerekiyor.

1975-76 Lübnan olayları bölgesel bir istikrar sağlamak için gerçekleştirilen bir emperyalist müdahalenin parçasıydı. Arap Doğu, Birleşik Devletler kapitalizminin bazı kesimlerine aşırı üretim krizinden kısmi bir çıkış için fırsat sağlayabilecek bir bölgedir. Bu nedenle, Birleşik Devletler emperyalizmi, bir bütün olarak bölgeyi, buradaki üretim ve tüketimi kontrol altında tutacak bir yol araştırmaktadır. Buradaki Birleşik Devletler hegemonyası sayesinde yaklaşık 150 milyon tüketici daha fazla mal ve hizmet için pazar oluşturur ve petro-dolar Birleşik Devletler'e bağlı endüstri dalları ve çok uluslu şirketlerin geliştirme projelerine harcanabilir. Yine, Arap Doğu'da «rahatsızlık» olmasa, emperyalizm Latin Amerika Devrimci hareketine öldürücü bir darbe indirmek için daha fazla dikkat ve kaynak toplayabilecektir. Bu durumda, Arap Doğu'yu istikrara kavuşturmanın, Birleşik Devletler için neden hayatî bir çıkar meselesi olduğu anlaşılmaktadır.

Arap dünyasının çeşitli kesimlerinde meydana gelen devrimci gelişmeler emperyalist çıkarlar açısından sorunlar oluşturuyordu. Mısır'da proletarya, dramatik biçimde, Sedat rejimine karşı bir tehlike oluşturacak yönde gelişiyordu. Ülkenin belli başlı kent ve kasabalarında 18-19 Ocak 1977'de gerçekleştirilen kitle gösterileri ile Mısır'ın İsrail ve Birleşik Devletler'e yakınlaşması protesto ediliyordu.(1) İsrail'le yakınlaşma Ekim Savaşı'ndan hemen sonra başlamıştı. Mısır İsrail'le sorunlarına (Sina'nın geri alınması) «barışçı» bir çözüm bulmaya çalışıyordu. Ekim Savaşı'ndan önce başlatılmış olan Batı'ya açılma (El-İnfitâh) hareketine 1973'ten sonra hız verildi ve daha fazla haklılık kazandırıldı. İnfitâh hareketinin amacı Mısır'ı uluslararası kapitalist pazara daha doğrudan ve güçlü bi-

---

1. Hussein Abd-El-Razaak, **Egypt on January 18 and 19** (Beyrut, Dar-El Kalemah, 1979).

çimde bağlamaktı. El İnfitâh, enflasyonun artmasına, daha fazla işsizliğe ve Mısır proletaryası için genel bir sefalete yol açtı.(2)

Ayaklanma, bu hareketi amansızca bastıran Sedat'ı Sina'nın geri alınması için derhal görüşmelerde bulunmaya itti. Sedat, proletaryaya ağır bir darbe indirirken, görüşmelere bir an önce başlamaması halinde, durumun çok daha karmaşık bir hal alacağını biliyordu. İç sorunların yarattığı bu tür kaygılarla 19 Kasım 1977'de Kudüs'e uçtu.

Mısır proletaryasının Sedat rejimine ilk meydan okuyuşunda yenilgiye uğratılması ve bunu izleyen Kudüs seyahati, Arap Devrimci Hareketi (ADH)'ni oluşturan devrimci güçleri zayıflatmıştı. Bunun LUH ve Filistin Devrimci Hareketi üzerinde de etkileri oldu. Bu hareketler Lübnan Savaşı sırasında durdurulmalarından ötürü zaten zayıf bir konumda bulunuyorlardı. Özetle, Lübnan'da genel durum, Suriye'nin hâkimiyeti, faşist güçlerin (LKP v.b.) daha önce görülmedik ölçüde üstünlüğü, ikrarcılığın bütün belirtileriyle yeniden canlandırılması ve LUH ile Filistin Devrimci Hareketi'nin baskı altına alınması gibi gelişmelerle karakterize ediliyordu.

Lübnan'da ortaya çıkan bu durum karşısında İsrail, Lübnan'ın güneyinde LUH-Filistin Devrimci Hareketi (FDH)'ne karşı büyük bir saldırıya geçti. İsrail'in Mart 1978 saldırısının başlıca hedefleri şunlardı:

1. LUH-FDH ittifakına ağır bir darbe indirmek.
2. Kendi sınırına bitişik Lübnan topraklarında sekiz mil'lik geniş bir bölge oluşturmak suretiyle bu ülke içindeki etkinliğini artırmak.
3. Suriye etkisine karşılık vermek.
4. Lübnan hükümetinin LUH ile pazarlık gücünü artırmak, böylece faşist güçlerin bu hükümetin içindeki konumlarını iyileştirmek.

---

2. Jassem Al-Mutayer, **The Economic Opening** (Bağdat, 1976).

Bu saldırıyla İsrail, hedeflerinden bazılarına ulaşabildi. En önemlisi, güçlerini bizzat belirlediği altı mil'lik bölgede muhafaza edebilmesiydi. Bu mıntıka, Lübnan Ordusu'nda Binbaşı olan, kukla Said Haddad tarafından keşif ve denetim altına alındı.

Bu işgal hareketinden hemen sonra LKP ve Arap Caydırma Gücü (ACG)'ndeki Suriye birlikleri arasında büyük bir hesaplaşma başladı. Lübnan iç savaşının son aşamasında geçici olarak ittifak ettiği LKP'yi kurtarmak zorunda kalan Suriye, şimdi, saldırı hedefi durumundaydı. LKP, bu hesaplaşmada, Lübnan ordu birliklerinden yardım gördü. Hareket, LUH'yi yeterince zayıflattığını ve politik konumunu iyileştirebileceğini hissediyordu. Bu durumda Suriye LKP'nin üstünlüğünü kabul etmeye zorlandı. LKP saldırısı Suriye'nin bu hareketin elde tuttuğu Beyrut'un kilit mevzilerinden (özellikle Beyrut'un kuzey girişindeki köprülerden) çekilmesiyle sonuçlandı. Suriye birlikleri Arap Caydırma Gücü içinde yer alan Suudi birlikleriyle yer değiştirdi. Bu birlikler de daha sonra çekildiler.

İsrail ve LKP saldırıları, merkezî hükümetin ve falanjistlerin, LUH, Suriye ve FDH karşısındaki konumlarını güçlendirdi. Lübnan'da Suriye politikasına duyulan stratejik güven sağ kanadın manevralarını kolaylaştırıyordu. Suriye kendi ülkesindeki rejimi tehdit edebilecek her türlü temel değişime karşıydı. Aslında bu ülkenin Lübnan'a müdahalesinin asıl sebebi de buydu. Bu politika LUH-FDH'nin durdurulduğu bir sırada sağ kanadın işine yaradı.

Sağ kanadın manevralarını görece kolaylaştıran bu gelişmenin bir diğer nedeni LUH'nin ateş altında bir araya gelmek zorunda kaldığı çeşitli örgütlerin oluşturduğu bir koalisyon durumunda olmasıydı. Bu örgütler arasında bir eşgüdüm, disiplin ya da geliştirilebilecek bir consensus sağlanamamıştı. Cumblat'ın öldürülmesi ve bu olayın LUH'yi Suriye politikasına biraz daha yaklaştırması yeni bir karışıklığa yol açtı.

LUH'nin Suriye'nin konumuna doğru çekilmesi, kitlelerin, hareketin gerçek hedefleri konusunda kararsızlığa dürmelerine neden oldu. LUH Suriye'ye karşı açık seçik bir politik çizgi

izlemediği için, kitlelerin kendiliğinden çabalarını, çıkarlarına uygun bir programın uygulanması yönünde kanalize etme bakımından önemli bir fırsat kaçırılıyordu. Bu durumda devrimci hareket, kendi stratejik hedeflerini uzlaşmaksızın gerçekleştirebileceği ittifaklar kurmasına izin veren bir politik bağımsızlık kazanamadı. LUH (ve FDH)'nin uğradığı başarısızlık, kısmen Lübnan (ve Filistin)'in sınıf yapısından kaynaklanıyordu. LUH içinde yer alan politik parti ve örgütler bu sınıf yapısını yansıtıyorlardı. Küçük burjuva radikal milliyetçilerinin egemen olduğu LUH'ye, burjuva ideolojisi ve Hareket'in faşizme karşı savaşmasına pek az yardımı olan bir çeşit idealizm rehberlik ediyordu.

Bölgede bu gerici hareketler gelişirken, Arap Devrimci Hareketi (ADH) sonuç alıcı bir karşı hareket ya da strateji geliştiremiyordu. Yegâne anlamlı sonuç 1978'de Şubat ve Karşıkoyma Cephesi (SKC)'nin kurulmasıydı. Suriye, Libya, Güney Yemen, Cezayir ve FKÖ bu cephe içinde yer aldılar.(3) Cephenin önde gelen amacı Camp David «barış» sürecine karşı koymaktı. Emperyalist niyetlere planlı biçimde karşı çıkmak gerekliydi, fakat Cephe gerçek bir plan geliştirmeyi başaramadı. Hareket içinde yer alan devletlerin hiçbiri —Suriye dışında— İsrail'e karşı bir yıpratma savaşına girebilecek durumda değildi. Ayrıca bu devletlerin hiçbiri İsrail'le aynı sınırları paylaşmıyordu. Suriye de kendisine zarar verebileceği kanıtlanmış olan böylesine gözüpek bir harekete girişmeye pek istekli değildi. Ek olarak, Suriye Lübnan sorununu çözmek ve Golan Tepeleri'ne dönmek için hâlâ diplomatik çabalarda bulunuyordu.

Suriye'nin stratejisi kapsamlı bir bölgesel «barış» için çalışmaktı. Bu konum SSCB'nin bölgedeki hedefleri ile uyum içindeydi. Suriye Sovyet desteğinin diplomatik seçeneğe bağlı olduğunu hissetti. SSCB bir detant stratejisi izliyordu. Sonuç olarak bu ülke emperyalizmle global detant stratejisini gereksiz yere tehlikeye atmak istemezdi. Bütün bu sebeplerden ötürü Cephe fazla etkili olmayan bir politik çabadan öteye gidemedi. Arap

---

3. Cephe, 2-5 Aralık 1977 tarihleri arasında Libya, Trablus'ta gerçekleştirilen bir konferanstan sonra kuruldu.

kitleleri de bu konuda fazla umutlu değildi. Böyle bir cepheye katılma isteği kaybolmuştu. Ayrıca Suriye'nin faşizme destek olan rolü henüz unutulmamıştı.

Irak'ın Cephe'ye katılmaması oldukça garip bir durumdu. Irak, ısrarlı biçimde «barışçı» çözümlere karşı çıkmıştı. Ne var ki, iki Baas hizbi arasındaki husumetten ötürü Irak'la Suriye'nin arası açıktı. Bu uzlaşmazlıklar Arap politikasının bir bütün olarak İsrail'e karşı yönlendirilmesini engelliyordu. Arap kamuoyu ve resmi baskılar Irak'ı Cephe'ye katılması için zorladığı zaman, bu ülke hemen bir karşı öneride bulundu. Cephe içinde yer alan devletlerin stratejik kaygı ve zaaflarını çok iyi bilen Irak, ortak bir askerî bütçe ile birleşik bir komutanlık altında toplanacak askerî birlikleri öngören tam bir plan öncrdi.(4) İsrail'e karşı bir yıpratma savaşı istiyordu. Bundan başka, Irak, sadece Camp David'e değil bütün «barışçı» planlara karşı çıkılmasını talep etti. Bunun ne anlama geldiği açıktı: Bu türden «bütün» çözümlere karşı çıkılması, Suriye ve SSCB'nin birlikte önerdikleri Cenevre-tipi konferansları da kapsıyordu. Bu, Cephe üyeleri arasında ayrılıklar yaratabilecek bir durumdu, çünkü bunlar Cenevre Konferansı konusunda aynı tavra sahip değildiler. Irak'ın hareketi çok kurnazcaydı. Böylece Arap kitlelerin önünde kendi tutumunu haklı çıkarmış ve Cephe'nin İsrail'le hesaplaşma konusunda ciddi olmadığını göstermişti.(5)

Irak, Cephe'ye katılacak ve daha militan bir tutum için içerde mücadele edecek yerde, bu hareketin etkisizliğine katkıda bulunacak oportünist bir taktik seçti. Mevcut durumu Arap ilericilerinin lehine olacak şekilde kutuplaştırabilir ve sözkonusu devletlerin emperyalizme aktif olarak karşı çıkmak istemediklerini ortaya koyabilirdi. Fakat kendisi Cephe içinde yer alarak Camp David'e karşı çıkmaya niyetli değildi. Bu durumda aldığı tavır devrimci bir retorik olmanın ötesine geçemedi. Karşı devrimci çözümlere karşı savaş Camp David'le birlikte

---

4. Irak planı, Bağdat'ta günlük **Ath-Thawra** gazetesinin 3 Şubat 1978 sayısında yayınlandı.
5. Op. cit., 8 ve 9 Aralık sayıları, 1977.

başlatılabilirdi. Camp David bir kere yenilgiye uğratıldıktan sonra (birleşik Cephe faaliyeti ile) Cepheyi bu türden diğer «barışçı» çözümlere karşı ileri düzeyde harekete geçirmek mümkün olabilecekti.

Kamp David Anlaşması'na ortak Arap muhalefeti, 1978 Kasım'ında Bağdat'ta toplanan Dokuzuncu Arap Zirvesi'nde dile getirildi. Toplantı Mısır'la İsrail arasında 26 Mart 1979'da anlaşmanın imzalanması yönünde meydana gelen gelişmeyi durduramadı. Buna rağmen zirve, Mısır'ın Arap dünyasının geri kalan kısmından tecrit edilmesiyle sonuçlandı. Çıkarları Filistin sorununa kapsamlı bir çözüm bulunmasından yana olduğu için, gerici Arap devletleri Camp David Anlaşması'nı «barış» için bir çerçeve olarak kabul etmeye istekli değildiler. Anlaşma geçerli bir çözüm koymadığı gibi bu yönde bir gelişme de sağlamıyordu. Neticede, İsrail ve Birleşik Devletler, Mısır'ı Arap Dünyasının geri kalan kısmından tecrit etme biçiminde belirlenen politik hedeflerine ulaşabiliyorlardı. İsrail'in bir İsrail-Arap çatışmasında Mısır'dan endişelenmesine artık gerek yoktu. Mısır ise tek başına hareket etmeyi seçmişti. Ne var ki, Mısır'ın ve Arap dünyasının geri kalan kısmının ödediği bedel ağır oldu.

1978 Arap Zirvesi'nin bir yan ürünü de Irak'ın bölgedeki prestijinin artmasıydı. Bu gelişmenin, 1978'in sonunda Irak ve Suriye rejimleri arasında bir yakınlaşmanın meydana gelmesinden sonra gerçekleşmesi anlamlıydı. Irak ve Suriye arasında birlik görüşmeleri başlatıldı. Irak'ın Körfez'de önemli bir güç olmaya hazırlandığı anlaşılıyordu. Irak'ın, Suudi Arabistan'la yakınlaşmaya devam ederken, Suriye'ye doğru ani bir hamle yapması —birincisiyle yakınlaşma Bağdat zirvesinden önce başlamıştı— Irak Baas rejimi içinde yer alan başlıca iki eğilimin bir yansımasıydı. Suriye ve Suudi Arabistan'a yönelik politikalar ilke düzeyinde bağdaşmaz iken, rejim içinde yer alan iki farklı grubun önderliğinde gerçekleştiriliyordu. Saddam Hüseyin'in grubu Suriye ile yakınlaşmaya karşıydı. Bu grup, Komünist Partisi'ne 1977-78 yıllarında ağır bir darbe indirmiş, çok sayıda önder Komünist'i tutuklamış, daha sonra idam etmişti. Irak Baas hareketi içindeki hizipler Komünistlere saldırılmasına kar-

şıydılar. Bu hareketin Suudi Arabistan'la yakınlaşmanın başlangıcı olduğunu anladılar. 1978 Bağdat zirvesi sırasında Irak'ın sağa kaydığını gösteren açık belirtiler vardı. Rejimin izlediği anti-emperyalizm politikası sona eriyordu. Bu politika, Irak'ın kendi petrolünü ulusallaştırmasını, petrol gelirlerini altyapı inşaasında ve sanayiileşmede kullanmasını sağlamıştı. Devlet kapitalisti, rejimin, zamanla, uluslararası kapitalist pazarda önemli bir rol oynayabileceği bir noktaya geldiğini düşündü. Ne var ki, bunu yapmak için Hüseyin grubunun sadece Komünistleri değil Baas Partisi içindeki muhaliflerini de fizik olarak tasfiye etmesi gerekiyordu. Bu hareket 1979'un başlarında gerçekleştirildi. Sonuç olarak, Suriye ile Irak arasındaki düşmanlık devam etti.

Şubat 1979 İran Devrimi, Irak rejimine yönelik yeni bir tehditti. Rejim, geleceğinden, 1978'in başlarındaki kadar endişeliydi. Bu yüzden, kendi sınırlarında meydana gelen devrimci gelişmeyi dikkatle izliyordu. Ne var ki, Saddam Hüseyin, gelişmelerin hemen ardından Suudi Arabistan'la —İran'ın Körfez'deki en büyük düşmanı— ittifaka girerek, ülkesini, İran'daki yeni rejimle anlaşmazlık yoluna soktu.

Bu arada, İsrail-Mısır barış anlaşmasının Nisan 1979'da imzalanması Arap devletlerinin Tunus'ta onuncu Zirve'yi toplamalarına yol açtı. Bu zirve pek yeni bir şey getirmedi. Suudi Arabistan'ın önderlik ettiği gerici Araplar, Arap-İsrail çatışmasına kapsamlı çözüm getirecek bir barıştan yanaydılar. Ne var ki, Birleşik Devletler Camp David sürecine bağlıydılar. Bu Arap zirvesi Birleşik Devletler politikasını kendi görüşleri doğrultusunda etkilemeyi başaramadı.

1979 bütün bölge için bir geçiş yılıdır. Camp David Anlaşması'nın 1978'de imzalanmasından ve Irak rejiminin sağa kaymasından hemen sonra, Birleşik Devletler'in çıkarları İran Devrimi tarafından tehdit ediliyordu. 1979'un sonuna doğru İran'daki Birleşik Devletler Büyükelçiliği'nin işgal edilmesi, bu devletin bölgede izlediği strateji ve taktikleri gözden geçirmesine yol açtı. Birleşik Devletler Camp David'i güvence altına almak için dikkatini Körfez'e yöneltti. Bu gelişme Arap gericilerinin gözünden kaçmadı. Özellikle Suudi Arabistan ve Irak emper-

yalizmle gerçek bir işbirliği yapma şansı gördüler. Bu ülkeler, Filistin sorununun çözümü de dahil kendi bölgesel çıkarlarını garanti edecek kapsamlı bir barışın sağlanması karşılığında uluslararası kapitalist pazar için körfezi güvenilir bir bölge haline getirebileceklerini fark ettiler.

1980 Eylül'ünde Irak'ın İran'a saldırması Birleşik Devletler ile Arap gericileri arasında yeni ve yakın bir işbirliğini ortaya koydu. Arap Körfez devletleri, özellikle Suudi Arabistan savaşı finanse ediyor, askerî ve lojistik destek ise Ürdün ve Mısır'dan geliyordu. Gerici Araplar ve emperyalizm İran-Irak savaşı aracılığıyla hedeflerine (Körfez bölgesinde devrimci hareketin yenilgiye uğratılması) ulaşamadılar. Bu başarısızlığa rağmen Arap Devrimci Hareketi ve İran Devrimi ağır kayıplara uğratıldı.

1980 Amman Zirvesi —Sebat ve Karşıkoyma Cephesi'ndeki Arap devletlerinin ve FKÖ'nün katılmadığı— emperyalist savaşta Irak'a destek veren Suudi Arabistan tarafından yönlendirildi. Suriye ve Libya Arap dayanışması adına sürdürülen böyle bir savaşa destek vermek suretiyle izledikleri çizgiyi değiştirmek istemiyorlardı. Güney Yemen, FKÖ ve Cezayir ise Zirve'ye katılmak istemediler. Bu boykot, Arap ülkeleri arasındaki anlaşmazlıkları bir kez daha ön plana çıkardı. Emperyalist savaş Arap kaynaklarının esas savaştan, Filistin'in kurtarılması mücadelesinden çekilmesine yol açtı. Bu savaşı, ortaya çıkacak sonuçlar temelinde, kapsamlı bir «barış»a bağlamak isteyen gerici girişimler tamamen başarısızlığa uğradı. Böylece başka yollar araştırılmaya başlandı. Tam bu sırada (Ağustos 1981) Prens Fahd (şimdi Kral) Birleşik Devletler ve İsrail'le görüşmelerde temel oluşturacak kapsamlı bir «barış» planı sundu. Fahd'ın planı, İsrail'in 1967 savaşında işgal ettiği topraklardan çekilmesini, Batı Şeridi ve Gazze'de bir mini-Filistin devletinin kurulmasını ve İsrail'in Arap Devletleri tarafından tanınmasını öngörüyordu. Ne var ki bu plan, FKÖ'yü Filistin halkının yegâne meşru temsilcisi olarak kabul etmiyordu.(6)

Pek çok Arap ülkesi, çeşitli derecelerde, planı destekledi.

---

6. **Al-Watan**, gazete, Kuveyt, 10 Eylül 1982.

Arafat da plan lehindeydi; fakat FKÖ'nün Filistin halkının yegâne meşru temsilcisi olarak kabul edilmemesine itiraz ediyordu. Yine de, Birleşik Devletler ve İsrail'le görüşmelerde Arapların ortak tutumu olarak Fahd planını kabul edecek bir Arap zirvesinin toplanması yönünde bir durumun ortaya çıkmakta olduğu görülüyordu. Gerici Arap düşüncesi açısından bu, Camp David anlaşmasına bir karşılık oluşturabilecek ve Birleşik Devletler'i bir Filistin devletinin kurulması yönünde Araplarla işbirliğine zorlayabilecek bir plandı. Suudilerin başını çektiği bu hareketler Arapların savaşma kapasitelerinde giderek artan bir zayıflamayı dengelemek için gerçekleştiriliyordu. Körfez savaşı her iki taraftan da on binlerce can alıyordu. Ek olarak, Haziran 1981'de İsrail'in Bağdat yakınlarındaki nükleer reaktörü başarılı biçimde bombalaması, Irak'ın maddi ve moral durumunu Filistin sorunu üzerinde etkide bulunmak bakımından önemli ölçüde zayıflattı.

AWACS Pazarlığı - Birleşik Devletler-İsrail Çekişmesi

Nükleer reaktörü bombalamakla İsrail, Birleşik Devletler'in gözünde puan kazanmaya çalıştı. İsrail askerî gücü emperyalist çıkarları korumak için Körfez'e ulaşabilirdi. İsrail, Birleşik Devletler'in Suudi Arabistan'la sürdürdüğü AWACS (erken uyarı sistemi - çn.) pazarlığını dikkatle izliyordu. Bombalama, bu konuda Birleşik Devletler Kongresi'ndeki oylamayı etkilemek için kullanılan taktiklerden biriydi.

1973-74'ten itibaren Birleşik Devletler'in bölgedeki çıkarlarının esas savunucusu olarak İsrail'e güvenemediği açık biçimde ortaya çıkmıştı. Birleşik Devletler, emperyalizmin Körfez'deki güvencesinin Araplara bağlı olacağını kabul etti. İsrail tek başına, giderek gelişen bir Arap devrimci hareketiyle başedemiyordu. Körfezde meydana gelen iç ayaklanmalar, yöredeki jandarmalar tarafından etkin biçimde önlenmek durumundaydı. Ayrıca bir Pax Americana (Amerikan barışı - çn.)'nın sağlanması İsrail ile, bu ülkenin Arap gerici basımları arasında işbirliğini gerektiriyordu. Dolayısıyla, böyle bir gelişmeyi

önleyen uzlaşmaz çelişkilerin çözümlenmesi gerekiyordu. Ne var ki, Birleşik Devletler politikasının Aşil topuğu, bu ülkenin İsrail'le olan ilişkilerinin yapısındaydı. Bu nedenle, Birleşik Devletlerin bölgedeki çıkarlarını güvence altına alma yönteminde bir çelişki vardı ve bu çelişki çözümlenene kadar bu çıkarlar bütünüyle temin edilemeyecekti. Çelişki şuydu: Birleşik Devletler İsrail'i Arap gericilerinin karşısında yalnız bırakmak istemiyordu. Bu İsrail'in tamamen farkında olduğu bir noktaydı. Öte yandan, Araplara yönelik bir harekete girişmeyi de istemiyordu; çünkü bu Israil'in bölgede daha önce aldığı konumu tehlikeye sokabilirdi. İsrail, Birleşik Devletler'in bölge politikasıyla geçici fakat gerçek ayrılıklar yaratmayı göze alarak bu tür hareketlere sürekli karşı çıkıyordu. Ayrıca Birleşik Devletlerin herhangi bir «itaatsizlik»i ağır biçimde cezalandırmayacağına da inanıyordu. İsrail, işte bu nedenle, AWACS pazarlıklarına ve mini-Filistin devletinin kurulmasına karşı çıkmış ve Haziran 1982'de Lübnan'ı işgale cesaret etmişti.

Arap gericileri, İsrail'in toprak elde etme ihtiraslarının farkındaydılar, fakat bunu engellemek için yapabilecekleri etkin bir şey yoktu. Arap gericilerinin FKO ve Suriye'ye verdikleri destek en aza inmişti. Amaç, Birleşik Devletler desteğini Arap gericileri ile İsrail arasında dengelemek için bu ülkeye baskı yapmaktı.

Fez I Başarısızlığa Uğruyor

Nükleer reaktörün bombalanmasından bir iki hafta sonra İsrail, Araplar arasında süren kavgalardan yararlandı ve Temmuz 1981'de Beyrut'taki sivil Filistin hedeflerini bombaladı. Bu bombalama, aynı zamanda, İsrail'in AWACS pazarlığı konusunda Suudilerin lehine oluşmaya başlayan dengeyi bozma girişimiydi. Suudi Arabistan hedef olarak kalmasına rağmen, anlaşmayı güvence altına aldı.

Bu arada, Sedat'ın 6 Ekim 1981'de öldürülmesi bölgedeki emperyalist politika açısından yeni bir sorun yarattı. Camp David artık geçerli bir süreç değildi. Durumu kavrayan Fahd

hemen kendi planını öne sürerek (Ağustos 1981) boşluğu doldurdu. Suudi Arabistan planın kabul edilmesi için onikinci Arap zirvesinin toplanması çağrısında bulundu. Arap devletlerinin başları Fas'ın Fez kentinde, Kasım 1981'de, zirve için bir araya geldiler. Daha önce belirtildiği gibi, Arafat Fahd planını kabul ediyor, sadece FKÖ'den söz edilmemesine itiraz ediyordu. Bu durum FKÖ içindeki sağın mini-devlet çözümünü kabul etmesi halinde, İsrail'i tanımaya hazır olduğunu gösteren açık bir belirtiydi. Ne var ki, göründüğü kadarıyla kaçınılmaz sonuç Suriye'nin toplantıyı boşa çıkarmasıydı. Nitekim Fez zirvesi başlangıç oturumlarının ötesine geçemedi. Fahd planı Fez'de başarısızlığa uğradıktan sonra, görüşülmesi gereken bir başka geçerli plan kalmamıştı. Ne İsrail ve Birleşik Devletler'in, ne de Arap gericilerinin işine yarayacak bir durum çıkmıştı ortaya. «Barış» karşıtı güçlerin Pax Americana yönünde gerçek bir hareketten önce yenilgiye uğratıldıkları görülüyordu.

Pax-Americana: Ortadoğu'da «Tarafsız» Bir Birleşik Devletler Politikası

Böyle bir istikrarı sağlamaki çin Filistin Devrimci Hareketi (FDH)'ni ve Lübnan Ulusal Hareketi (LUH)'ni silmek zorunluydu. Özellikle LUH bölgede bir Pax Americana'ya karşı etkin ve gelişen bir güç durumundaydı. Kendi iç dinamiği (Lübnan açısından)olan Lübnan iç savaşının zamanlaması, savaşı gerçekte kendi özel çıkarları için besleyen bölgesel ve uluslararası güçlerin durumuyla yakından ilgiliydi.

Camp David Anlaşması bu hedeflere ulaşmak için gerçekleştirilen bir girişimdi. Arap dünyasındaki devrimci hareketin, planlarını boşa çıkardığını gören Birleşik Devletler emperyalistleri, bu süreci durdurma yolları aradılar. Daha önce de belirtildiği gibi, bunun anlamı, Birleşik Devletler'in Filistin ve Lübnan devrimci hareketlerini, bu arada diğer Arap ülkelerindeki devrimci hareketleri de, yıkmak için gerici Arap rejimlerine gittikçe daha fazla güven duymasıydı.

1980-81'den itibaren Birleşik Devletler Mısır dışında hiç-

bir Arap ülkesinin Camp David Anlaşması'na katılmaya istekli olmadığını anlamaya başladı. Böylece bölge politikasını değiştirmek için adımlar attı. Bunun en açık belirtisi Suudi Arabistan'la sürdürülen AWACS pazarlığıydı. Yaratılan hoşnutsuzluğa, İsrail'in ve Birleşik Devletler kapitalistlerinin bir kesiminin, protestolarına rağmen gerçekleştirilen AWACS anlaşması, Birleşik Devletler politikasının geri çevrilemez biçimde gerici Arap rejimlerine yakınlaştırıldığını gösterdi.

Hem Arap rejimlerine hem İsrail'e güven verecek bir «tarafsızlık»ın gerçekleştirilmesi, uzun vadeli ve «trilateralist» (üç yönlü) bir dış politika hedefiydi. Bunu gerçekleştirmenin koşulları yavaş yavaş olgunlaştırılacaktı. Ne var ki, İsrail, Arap «düşmanlar»ına Birleşik Devletler'in giderek daha fazla güvenmesini nefretle karşılıyordu.

Bu konuda Birleşik Devletler burjuvazisi içinde bile ayrılıklar baş gösterdi. Reagan'ın Dışişleri Bakanlığı'nın AWACS görüşmeleri sırasında gerici Arap rejimleri yönünde keskin bir dönüş yapmasını sert biçimde eleştiren Brezinski, bu taktiklerin İsrail'i Lübnan'ı işgale iteceğini öne sürerek uyarıda bulundu.

İsrail'in Lübnan'ı İşgali (6 Haziran 1982)

Begin'in çevresinde yer alan, Filistinlilere karşı terör ve imhahareketlerini savunan ve uygulayan «Kara Yahudiler» (Kara İsrailliler) Arap rejimleriyle eşit taraflar olarak barış yapamayacaklarını anlamışlardı. Bu güçler, Birleşik Devletler politikasında meydana gelen ayrılıktan yararlandılar ve Haziran 1982'de Lübnan'ın işgali ile inisiyatifi ele geçirerek Birleşik Devletler'i Araplara karşı İsrail'le yeniden sıkı bir ittifaka zorlamaya çalıştılar. Ayrıca, Irak'ın emperyalizmin stratejik politikasını uygulamakta olduğu İran-Irak savaşı, FKÖ-LUH ittifakına karşı askerî harekâta girişmek ve Suriye'yi şaşırtmak için İsrail'in elinin serbest kalmasını sağlamıştı. Araplar arasındaki kavgalardan yararlanan İsrail Birleşik Devletler'in bölgedeki çıkarlarını garanti edebilecek tek ülke olduğunu kanıtlamaya gi-

rişti. Bunu daha önce Irak'ın nükleer reaktörünü bombalayarak yapmıştı. Bölgedeki devrimci güçlerle Suriye'nin yapabileceğinden çok daha başarılı biçimde (Lübnan'ın işgali ve FKÖ-LUH ittifakına öldürücü darbenin indirilmesi bakımlarından) uğraşabileceğini de göstermek istiyordu. İsrail, Lübnan'ı işgal etmek suretiyle Birleşik Devletler'e, Suriye'yi disipline edebileceğini, gerekirse, askerî bakımdan bütünüyle silebileceğini, bölgesel bir müdahale gücü (örneğin, Lübnan'da)olabileceğini kanıtlamak istiyordu. En önemlisi Birleşik Devletler'e bölgede bağımlı olduğu yegâne müttefikin kendisi olduğunu göstermeyi amaçlıyordu.

Ne var ki, bu şekilde hareket ederken İsrail kendi politikası içinde görülmemiş bir umutsuzluğu sergiliyordu. Lübnan'ın işgali, Birleşik Devletler-Arap yakmlaşmasını önlemek için gerçekleştirilen büyük bir girişimdi ve bir dizi benzer hareketin sonuncusuydu. İsrail, Arap devletlerinin kendisine savaş açacaklarını, bu durumun Birleşik Devletler'i İsrail'in yanında saf tutmak zorunda bırakacağını, Arapların da Birleşik Devletler'e karşı çıkacaklarını hesaplıyordu.

Ne var ki, Birleşik Devletler'le ilişkilere büyük yatırım yapan Arap gerici devletleri bu oltaya yakalanmadılar. İşgal sırasında Suriye bile İsrail güçleriyle sadece vaziyeti kurtarmak için çok sınırlı ölçülerde çatıştı. Suudi Arabistan'ın önderlik ettiği Arap gerici devletleri kendi ülkelerindeki kitlesel tepkiyi durdurabileceklerini anladılar ve FDH/LUH'ye yardım etmek gibi bir yükümlülük hissetmediler. İşgale daha çok diplomatik yollarla karşı çıkmayı tercih ettiler. Böylece, uluslararası bir baskı yaratarak İsrail'in politik kazanımlarını engellemeyi umdular. Bu arada FDH'nin iyice zayıflamasını ve Beyrut'ta gerici Arap alanında (İsrail'e karşı olduğu kadarıyla) kalacak bir sağ kanat hükümetin kurulmasını istiyorlardı. Araplar ve İsrailliler Lübnan'da etkinlik mücadelesi veriyorlar, FDH ve LUH'yi ezmek istiyorlardı. Fakat her iki taraf da bunu kendi tarzında yapmaya çalışıyordu: İsrail Filistinli savaşçıları fizik olarak tasfiye etmek isterken, Araplar onları Beyrut'tan sürmeyi, tarafsızlaştırmayı ve Arap dünyasına dağıtmayı düşünüyorlardı. İşgal sırasında Birleşik Devletler'i ziyaret eden Suudi ve

Suriye Dışişleri Bakanları, Suud El-Faysal ve Abd El-Halim Haddam, burada öncelikle FKÖ'nün Beyrut'tan çekilmesinin yolunu ve koşullarını tartışıyorlardı. Bu tartışmadan sonra Birleşik Devletler FKÖ ile aynı anda İsrail'in de Beyrut'u terk etmesini önerdi. Arap gerici devletleri burjuvazinin Filistin Devrimci Hareketi (FDH)'ni kontrol altına alacağına inanıyorlardı. FKÖ askerî bakımdan yenilgiye uğratılmasına rağmen geçerli bir varlık olarak muhafaza edilecekti. Böylece Filistin sorununun çözümünde, ortaya çıkan bu yeni durumdan yararlanılacaktı.

Arap diplomasisinde beliren eğilim, Arap rejimlerinin çoğunlukla Birleşik Devletler'in çözümünü benimsediklerini gösterdi. 1982 yazında Birleşik Devletler'e yaptığı ziyaretten hemen sonra Suudi Arabistan Prensi Suud El-Faysal, üstü kapalı biçimde, Filistinliler için mini-devlet çözümüne karşı çıkarak «özerklik»ten söz etmeye başladı. Bu hareket Filistin'in ulusal haklarını görüşmeye ve bir sözde özerkliğin izin verdiği ölçüde, kendi bölgelerini yönetmeye istekli Filistinli yerel liderleri belirlemek ve ön plana çıkarmak için düşünülmüştü. Faysal'ın «özerklik»i toprağın kontrolünü politik özerkliğe bağlıyor ve bu nedenle anlamsız bir soyutlama oluyordu.

İsrail saldırısı ve Beyrut'un kuşatma altına alınmasıyla birlikte FKÖ liderleri mini-devlet ve özerklik meselelerini tartışmayı durdurdular ve bütün dikkatlerini Beyrut'tan çekilme meselesi üzerinde toplandılar. LUH'nin ılımlı liderleri, açık biçimde, Lübnan'da savaşan çeşitli grupları uzlaştırma yönünde hareket ediyorlardı. Böyle bir gelişmenin önkoşulu, İsrail ve Falanjistlerin LUH ve Filistinlilere saldırısı ihtimalini arttırsa bile, FKÖ'nün Beyrut'tan çekilmesiydi. Bütün bunların yarattığı sonuçlar kanla yazılmış olan kararları zorladı. Beyrut'tan çekilmek ve silahlarını teslim etmek suretiyle FKÖ devrimci mücadelenin başlıca iki kuralını ihlal etti: 1. Silahlarınızı asla bırakmayacaksınız; ve 2. Ulusal burjuvazinin gerici liderliğinin peşine asla takılmayacaksınız —Burjuvazinin bu kesimi için Arafat FKÖ'nün «ılımlı» denilen kesimini temsil ediyor. 1959'da Irak Komünist Partisi de benzer bir hata işledi. Bu sırada IKP Arap Doğu'nun en büyük ve en iyi örgütlenmiş partilerin-

dendi ve silahlarını bırakarak milliyetçilerle ittifaka girdi. Bunun sonucunda yüzlerce Iraklı komünist işkence gördü ve öldürüldü. 50.000 kadro ve taraftar hapse atıldı.(7)

Ağustos 1982'de FKÖ'nün Beyrut'tan sürülüp çıkarılmasıyla sonuçlanan görüşmeler geleneksel Müslüman liderlerin uluslararası alanda önem kazanmalarına yol açtı. Saib Selam (Lübnan eski Başbakan'ı) ve Şerif Wazzan (4 Şubat 1984'te Başbakanlıktan istifa etti) FKÖ ile Birleşik Devletler elçisi Philip Habib arasında arabuluculuk yaptı. Bu taktikler, Lübnan politikasını yeniden biçimlendirme yönündeki emperyalist girişim içinde ikrarcı güçlerin meşrulaştırılmasına yardımcı oldu.

Ağustos 1982'de Beşir Cemayel Lübnan parlamentosu tarafından Devlet Başkanı Sarkis'in yerine «seçildiği» zaman, ilgili bütün taraflar (Suudi Arabistan, geleneksel liderler, Birleşik Devletler ve İsrail) Falanjist Cemayel konusunda anlaşmış durumdaydılar. Emperyalizmin tezgâhladığı bu başkanlık seçimi ve FKÖ'nün sürülmesi, LUH'yi ve Lübnanlıların büyük bir kesimini son derecede eşitsiz bir durumla karşı karşıya bıraktı. Lübnanlı sivilleri ve Filistin halkını savunma görevi çok uluslu güce düşüyordu. Birleşik Devletler, FKÖ'nün Beyrut'tan çekilmesi halinde ne İsrail ne de Falanjist birliklerinin Batı Beyrut'a girmesine izin verileceğini önceden garanti etmişti. Fakat bir dizi olayın zorlamasıyla çok uluslu güç FKÖ'nün çekilişi tamamlandıktan sonra Beyrut'tan ayrıldı. Hemen sonra, 14 Eylül'de, yeni seçilen Beşir Cemayel (Emin'in kardeşi) İsrail'le bir barış anlaşması imzalamayı reddetti ve «zaptedilemez» parti karargâhında katledildi. İsrail derhal FKÖ'yü suçladı. Bu durum, müttefik olarak FKÖ'yü kaybettikten sonra kolay bir av haline gelen LUH'nin işini bitirmek için İsrail'e bir fırsat sağlıyordu. Bir gün sonra İsrail birlikleri Batı Beyrut'a girdiler.

İsrail Batı Beyrut'u işgal etmeme konusunda yaptığı anlaşmayı ihlal etmesini haklı göstermek için, sağ kanadın Batı Beyrut halkına karşı misillemede bulunmasını önlemek biçimin-

---

7. «Irak Komünist Partisi Genel Sekreteri ile röportaj», Aziz Muhammed, **Merip Reports**, s. 97, Haziran 1981.

deki «kaygı»sını öne sürdü. Diğer bir bahane, «solcu milislerin Filistinlilerle birleşmesini ve yeniden kan dökülmesini önlemek» idi. İsrail Batı Beyrut'a girmekle stratejik bir politik hedefe ulaştı: Sağ kanat ve İsrail'in Lübnan'a zorla kabul ettirmeye çalıştıkları çözüme giden yolda son engeli aşmak. İsrail'in Batı Beyrut'u işgali Falanjist birlikleri sahneye çıkardı (İsrail'in önderliğinde). Filistinlilerin yaşadığı Sabra ve Şatilla kamplarına giren Falanjist birlikler yaklaşık 1.000 insanı katlettiler. Birkaç gün sonra çok uluslu güç —yine «barışı korumak» amacıyla— Beyrut'a geldi.

Daha önce de belirtildiği gibi, görüşülmüş koşullardan biri, FKÖ'nün Batı Beyrut'tan çıkarılması karşılığında, Birleşik Devletler hükümeti ve İsrail'in Batı Beyrut'un işgal edilmeyeceğini garanti etmesiydi. Ayrıca, gerek FKÖ'ye gerekse LUH'ye Lübnanlı sivillere ve Filistin halkına karşı misillemede bulunulmayacağı garanti edilmişti. Aslında Birleşik Devletler'in Lübnan ve Filistin halklarının güvenliği için verdiği bu garanti ve İsrail'in ya da sağ kanat güçlerin Batı Beyrut'a girmeyecekleri ve LUH'ye saldırmayacakları vaadi, Birleşik Devletler'in FKÖ'nün güvenli biçimde çekilişine izin vermesindeki kilit faktördü.

Bu garantilerin hiçbiri yerine getirilmedi. İsrail Batı Beyrut'u işgal etti ve hemen ardından, Sabra ve Şatilla kamplarında yüzlerce Filistinli ve Lübnanlı sivil katledildi.

Sabra ve Şatilla kamplarındaki katliam, faşistlerin böyle durumlarda izledikleri yolu ayırtetmemizi sağlar. LKP kasapları 1976 yılının Ocak ayında da, Karantina bölgesinde, Tel Zaatar ve Cizr-El-Basha Filistin kamplarında Hıristiyan olmayan nüfusu azaltma amacıyla 1000'den fazla insanı katletmişlerdi. Daha sonra bu bölgeleri buldozerlerle ezip geçtiler ve 20.000 insanı evsiz bıraktılar. Filistin nüfusunun yoğun olduğu bölgelerde uygulanan bu dağıtma taktiği 6 Haziran işgalinden sonra Güney Lübnan'da İsrail tarafından sürdürüldü. Bu politika İsrail devletinin kuruluşundan beri Filistin halkına karşı izlenen jenosit politikasının bir devamıdır. İsrail Savunma Bakanı Ariel Şaron bir keresinde şöyle demişti: «Mümkün olduğu kadar çok sayıda Filistinliyi öldürecek ve tutuklayacağız; geri kalanını ise

Araplara bırakacağız.» İsrail ve Falanjistler ortak hedeflere sahip oldukları için tarihsel olarak müttefiktirler. «Lübnan Lübnanlılarındır» (LKP sloganı) ve İsrail Yahudilerindir.

İsrail'in Lübnan'ı işgali ve bu hareketin öncesindeki ve sonrasındaki olaylar, politik konumlarını değerlendirmeleri, hayal ile gerçeği ayırmaları ve kuzu postuna bürünmüş kurdu daha iyi tanıyabilmeleri için devrimcilere bir fırsat sağladı. Çıkarılacak dersler emperyalizme karşı verilen mücadelenin sürdürülmesine yardımcı olabilir. Eski bir atasözünün dediği gibi, «Eylem laftan üstündür.» Bu noktada, İsrail'in 6 Haziran'da Lübnan'ı işgal ederken kendini haklı çıkarmak için öne sürdüğü bahaneleri ele almak ve bunları, saldırı eylemiyle İsrail'in ulaşmaya çalıştığı politik hedeflerle karşılaştırmak yararlı olacaktır.

İsrail'in Lübnan'a saldırmasına yol açan ilk provokasyon bu ülkenin İngiltere'deki Büyükelçisi Shlomo Argov'a karşı gerçekleştirilen bir suikast girişiminin yol açtığı öç alma tavrıydı. Oysa Scotland Yard suikastçının üzerinde Argov'un yanı sıra çeşitli FKÖ görevlilerinin de yer aldığı bir isim listesi bulmuştu ve ayrıca, İsrail, bu olaydan aylar önce manevra amacıyla Lübnan sınırına birlikler sevk etmişti. Bu bahane geçerliliğini yitirince, İsrail, bir «FKÖ saldırısı»ndan korunmak için kuzey sınırında 25 millik bir tampon bölge oluşturmak zorunda olduğunu öne sürerek işgali haklı çıkarmaya çalıştı. İşgalden iki hafta sonra Al-Awali ırmağından İsrail'in kuzeyindeki yeni yerleşim bölgelerine su aktarmakla görevli bir ekipman Lübnan'a gönderildi. 25 millik tampon bölge önemini kaybedince, İsrail, bu kez bir «kurtarıcılık misyonu» yüklendi ve amacının Lübnan»ı «yabancı birlikler»den temizlemek olduğunu açıkladı. Lübnan hükümetinin işgal sırasında pek çok kez Birleşmiş Milletler'e başvurarak ülke egemenliğine yöneltilen bu hareketi lanetlemesine ve protesto etmesine rağmen İsrail amacına zor kullanarak ulaştı. Kastdilen «yabancı birlikler» Suriye Ordusu ve Filistinliler idi. Bir önceki bölümde belirtildiği gibi, Lübnan hükümeti 1976 İç Savaşı sırasında Suriye Ordusunu Direniş güçlerini (LUH ve FDH) ezmesi için ülkeye bizzat davet etmişti. Benzeri görülmemiş İsrail devletinin bölgede yaşayan

Filistinlilerer ağmen 1948'de kurulmasından bu yana Filistinliler, Lübnan tarihinin ve ekonomisinin ayrılmaz bir parçası olmuşlardı. İsrail, bir zamanlar Filistin diye anılan bir ülkede yaşayan bir milyondan fazla Filistinliyi dağıtmak gibi doğal olmayan bir harekete, bir çılgınlığa kapılmış olmasaydı, FKÖ ya da Filistinlilerle uğraşmasına gerek kalmayacaktı.

İsaril propagandasının öne sürdüğü bir bahane daha vardı: Dünyayı uluslararası terörizmden ve «terörist FKÖ»den kurtarmak. Bu iki yüzlü retorik, sadece, yakın zamanda gerçekleştirilen ve 17.000'den fazla insanın öldürüldüğü işgal olayı açısından değil, Siyonist devletin kurulmasından bu yana binlerce Filistinlinin öldürülmesi, terörizmin Filistinlilere sürekli ve vahşi biçimde uygulanması gerçeğinin ışığında değerlendirilmelidir. Ayrıca, unutmayalım ki, FKÖ'yü «terörist» olmakla suçlayan Begin'in kendisi, 1940'ların sonunda, göç etmeleri için Filistinliler üzerinde terör uygulayan yeraltı örgütü Irgun Zwai Leumi'nin lideriydi.

«Terörist» FKÖ ile savaşma bahanesi İsrail'in kendi kamuoyunu yönlendirmek ve saldırı eylemlerini gözlerden gizlemek için başvurduğu tipik bir kamuflajdı. Saldırı eylemleri için geliştirilen «savunmacı» retorik, yayılmacı siyonist devletin planlarını maskelemek için kullanılan hesaplanmış bir propagandaydı. Ayrıca, işgalin ilk birkaç haftası içinde Birleşik Devletler'ce yayınlanan raporların aksine İsrail sadece FKÖ ile değil LUH-FKÖ ittifakının oluşturduğu Birleşik Güçler'le de savaşıyordu.

İsrail'in Lübnan'daki hedefleri «misilleme» ya da «tampon bölgeler» gibi kaygıların çok ötesindeydi. Birleşik Devletler ve İsrail arasında bölgesel sorunlardan kaynaklanan ve daha önce belirtilen zıtlaşmaların yanı sıra, İsrail'in Lübnan'ı işgal ederken gözettiği başlıca hedefler şunlardı:

1. LUH-FKÖ ittifakının belkemiğini kırmak.
2. O yılki devlet başkanlığı seçimlerine ağırlık koyabilmek için Lübnan'daki sağ kanadı güçlendirmek.
3. Suriye'yi askerî bakımdan yenilgiye uğratmak.
4. FKÖ ve LUH'yi ezmek.

İsrail bu hedeflere varılması halinde şu sonuçlara ulaşmayı bekliyordu.

1. Bir Lübnan sağ kanat hükümetiyle barış anlaşması imzalamak.
2. İsrail ile, Filistin'in ulusal haklarını İsrail'e devretmeye istekli, seçilmiş Filistinliler arasında düzmece bir özerkliğin görüşülmesi.
3. Batı Yakası ve Gazze Şeridi'nin ilhak edilmesi.
4. Diplomatik açığı kapamak ve Camp David Görüşmeleri sırasında İsrail ile Birleşik Devletler arasında çıkan ikincil önemdeki anlaşmazlıkları gidermek.
5. Fırtına merkezini LUH-FKÖ ittifakının oluşturduğu bölgede devrimci sürecin tamamen sona ermesini sağlamak.

Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC) Genel Sekreteri George Habaş'a göre, ne Lübnanlı ne de Filistinli ileri örgütler bu kapsamda bir İsrail darbesi beklemişlerdi. Yaygın tahmin İsrail'in Al-Alawi ırmağında duracağı yolunda idi. FDH/LUH bunun sonuçlarıyla başetmeye hazırdı. Ek olarak, askerî plan üç ayrı savunma hattının kurulması temelinde hazırlanmıştı. Düşman birliklerinin Al-Awali ırmağına varmadan ağır kayıplara uğrayacakları tahmin ediliyordu.(8)

Ne var ki, İsrail'in yıldırım saldırısı FDH/LUH stratejisini boşa çıkardı. Bu hatalı askerî analiz, hem emperyalizmin İsrail'e ve Lübnanlı faşistlere verdiği görevleri hem de İsrail'in niyetlerini politik bakımdan yanlış hesaplamaktan kaynaklanıyordu. Örneğin FHKC durumu değerlendirirken, emperyalizmin Lübnan'da devrimci harekete karşı kullanacağı başlıca aracın Lübnan devleti, özellikle de ordu kurumu olacağını sanıyordu. FKHC'ye göre bu ordunun kuruluşu yıllar alacaktı. Devrimciler de o zamana kadar ellerindeki kozu oynamaya hazır olacaklardı. Ne var ki, emperyalizmin Lübnan'daki devrimcilere ağır

---

8. George Habaş, **On Lebanon's War and its Results, FHKC** Merkezî Haberalma Bölümü, Mart 1983.

bir darbe indirmek için yıllarca bekleyeceğini düşünmeyi gerektiren pek az sebep vardı. Emperyalizm uluslararası alanda son kırk yıldır görülmemiş bir istikrarsızlığı körükleyen ve gittikçe daralan bir kapitalist pazarla ilgileniyordu. Arap pazarının içinde yer aldığı çok önemli bir bölgeyi bir an önce istikrarlı hale getirmek istiyordu. FHKC yapılan hataları Genel Sekreter'inin ağzından açık biçimde ve cesaretle eleştirdi. Merkez Komitesi'nin Dördüncü Oturumu (18-23 Ocak 1983)'unun raporu Lübnan'ın işgalini ele alıyordu.

FKÖ'nün Beyrut'tan çıkarılmasıyla birlikte örgüt coğrafi olarak tecrit edilmiş ve bölünmüştür; FKÖ savaşçıları ise açık biçimde teşhis edilmiş ve mimlenmişlerdir.

El-Fetih İçinde Ayaklanma: 15 Mayıs 1983

Bu beceriksizlikler Arafat'ı kitle temelinden koparmaya başladı. Daha sonra 1982 Aralık'ında Ürdün Kralı Hüseyin'le yaptığı görüşmeler Filistinli kitleler arasında meşruiyetinin zayıflamasına yol açtı. Görüşmenin amacı, Hüseyin'in Filistinliler adına Birleşik Devletler ve İsrail'le görüşmelerde bulunmasını sağlamaktı. 1970'de «Kara Eylül» sırasında 20.000'den fazla Filistinliyi katlettiği için Hüseyin çoğu Filistinlinin nefretini üzerinde toplamıştır. Arafat, açıkça, «özerklik» ve Reagan inisiyatifi doğrultusunda hareket ediyor ve böylece Filistin Devrimci Hareketi'nin ana hedefini geçersiz sayıyordu. Bu hedef, Filistin'de Yahudilerin, Müslümanların ve Hıristiyanların bütün yurttaşlık haklarına sahip ve yasaların eşit koruması altında bir arada ve barış içinde yaşayacakları demokratik ve lâik bir devletin kurulmasıydı.

Hüseyin-Arafat görüşmeleri bir anlaşmayla sonuçlanmadı, çünkü FKÖ Arafat'ı Hüseyin karşısında aldığı konumdan vazgeçmeye zorladı. Arafat El-Fetih'in ve FKÖ'nün bu görüşmelere muhalefetini değerlendirememişti. Bu durumda mantıksal olarak atması gereken adım, görüşmeleri daha ileri götürmeden «evde temizlik» yapmasıydı. Bu yönde gayret gösteren Arafat, İsrail ve faşist Falanjistlere karşı verilen savaşın kahramanı

Ebu Musa'nın yerine, düşmanın önünden kaçtığı herkesçe bilinen El Hac İsmail'i getirdi. Ayrıca Ebu Musa'yı etkisiz hale getirmeyi amaçlayan bir dizi askerî atama yaptı. Fetih içinde ayaklanmanın başladığı 15 Mayıs 1983 tarihinden beri El-Fetih savaşçıları arasında Ebu Musa'nın eylemine verilen destek arttı. Ayaklanmanın talepleri açık ve basitti:

1. Yeni atamaların geri alınması.
2. 1982 savaşının tam ve kapsamlı biçimde değerlendirilmesi ve savaş sırasında gösterilen beceriksizliklerin sorumlusu olabilecek durumdaki kişilerin yargılanması.
3. Filistin'in tam kurtuluşuna ve bir demokratik laik devletin kurulmasına götürmeyen ve emperyalist planlar temelinde gerçekleştirilen bütün görüşmelerin durdurulması ve bu tür görüşmelerin kabul edilmeyeceğinin bildirilmesi.
4. Fetih liderliğinin ve FKÖ liderliğinin, halen olduğu gibi, kişisel değil kollektif hale getirilmesi.
5. El-Fetih içindeki sorunları demokratik ve yasal olarak çözecek ve karar alacak bir El-Fetih Kongresi'nin toplanması.

FKÖ'nün Lübnan'dan çekilmesi Arap Doğu'daki devrimci hareketin gelişmesinde bir dönemin sonunu belirledi. Küçük burjuva radikal liderlik, bir süre, bir gerilla gücünü yönetebildi ve Arap rejimlerinden bir ölçüde hoşgörü, hatta himaye görebildi. Bu uzlaşmış ve iflas etmiş liderlik «düşmanı»nın çıkarlarına bile hizmet edebildi. (Birleşik Devletler ulusal TV'sinin Haziran 1983'te yayınladığı bir haber bülteni bu durumu ortaya koydu. Lübnan'ın işgali sırasında İsrail Arafat'ı öldürmek için pek çok fırsat bulmuş, fakat bunu yapmayacağı konusunda Birleşik Devletler'e güvence vermişti. Bu bilgi ABD Dışişleri Bakanlığı'nın gizli bir raporundan alınmıştı.) Hem İsrail hem de Birleşik Devletler FKÖ'nün başındakilerin kendi amaçlarının gerçekleştirilmesinde oynayabilecekleri rolü kabul etmişlerdi. FKÖ Beyrut'tan ayrılırken, karargâhındaki dosyaları ve diğer

önemli materyali İsrail istihbarat servisinin ellerine terk etti. Arkalarında tonlarca ekipman, ikmal maddesi ve mühimmat bıraktılar. Bunlar inanılmaz hatalardır. FKÖ savaş kapasitesinin azalmasına ve bu liderlik altında güçlerinin dağılmasına tanık oldu. Bu arada Arap velinimetler bu işten ellerini yıkıyorlardı. Bu liderliğin ve onun, Ürdün Kralı Hüseyin gibi Arap gericileri ya da Ronald Reagan'ın izin verdikleri «ılımlı çözümler» ile sınırlı seçeneklerinin daha ne kadar elde tutulacağını zaman gösterecek.

Bu engellere rağmen Lübnan'daki devrimci hareket, kitle desteğini genişleterek, dünmanla savaşmadaki etkinliğini geliştirerek ilerledi. Lübnan içinde İsrail'e karşı gerçekleştirilen askerî harekâtlar o kadar arttı k, bu ülke kendini, toplumunun sonuçlarına uzun süre katlanamayacağı bir yıpratma savaşı içinde buldu. Askerî harekâtlar sadece Bekaa'daki Filistinli güçler tarafından değil, Lübnan Direniş Cephesi (LDC) tarafından da gerçekleştiriliyordu. Esas olarak, Lübnan Komünist Partisi (LKP), Komünist Eylem Örgütü (KEÖ), Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP) ve FHKC'nin oluşturduğu Lübnan Direniş Cephesi 1982'de kuruldu. Bir Filistin örgütü olmasına rağmen FHKC'nin Direniş Cephesi üyelerinden olması, bu oluşumun Lübnan ve Filistin halklarının ortak hedeflerini gözettiğini ortaya koyar.

Giderek artan direniş karşısında İsrail kendi açısından pek hoş olmayan seçeneklerle yüz yüze geldi: 1) Lübnan'ı işgale devam etmek ve bir yıpratma savaşının sonuçlarını göze almak. 2) Bekaa'da ve Lübnan'ın kuzeyinde Suriye ve Filistin güçlerine karşı savaşa girmek. 3) İşgalin sağladığı kazanımları (İsrail'in Lübnan politikasında etkin bir güç haline gelmesi vb.) kaybetmeden Lübnan içinde güneye doğru daha kolay savunulabilir bir mevziye çekilmek.

İsrail ilk seçeneği «kabul edilemez» buluyordu. Bunun açıklanması Mayıs 1983'te İsrail'in doğrudan bir darbe indireceği söylentilerinin yayılmasına yol açtı. İkinci seçenek İsrail'in Lübnan'daki sorunlarını çözmekten çok, içinden çıkılmaz hale getirecekti. Bu durumda daha fazla birlik ve ekipman sevk etmek zorunlu olacaktı; bu da İsrail'i bir yıpratma savaşına

girmekten kurtarmayacaktı. Üçüncü seçenek ise Lübnan Direniş Cephesi ve diğer LUH örgütlerinin güçlenmesine yol açacaktı. İsrail sağ kanat Lübnan rejimine yardım etmek için Bekaa'daki güçlere bir darbe indirebilirdi. Tüm olasılıklar hesaba katıldığında bile böyle bir darbe Beyrut rejimine karşı gittikçe artan direnişi ne önleyebilir ne de erteleyebilirdi. Bu gerçeğin farkında olan İsrail kendisinin çekildiği bölgelere Çok Uluslu Güç'ün yerleştirilmesini tercih etti. Ne var ki, bunun anlamı, Çok Uluslu Güç'ün Lübnan Direniş Cephesi ile başa çıkabilmek için güçlerini artırmak zorunda bulunmasıydı. Durumun ağırlaşması Çok Uluslu Güç'e katılmayı kabul eden ülkeler için ekonomik ve toplumsal sorunların artması anlamına da geliyordu.

Lübnanlılar İle İsrail Arasında Anlaşma: 17 Mayıs 1983

Üçüncü seçeneği benimseyen İsrail, 17 Mayıs 1983'te Lübnanlılarla anlaşma imzalamasına yol açan görüşmeleri başlattı. Bu anlaşmaya varırken İsrail, Reagan inisiyatifi ve 1982 Eylül'ünde yapılması planlanan Fez II Zirvesi üzerinde yoğunlaşan Arap diplomatik çabalarına direnebildi.

İsrail-Lübnan anlaşması ve 15 Mayıs 1983'te El-Fetih içinde patlak veren ayaklanma FKÖ'nün 1982'de Beyrut'u terk etmesinden bu yana meydana gelen belki de en önemli olaylardı. Bu nedenle, Beyrut'un bölgedeki politik durumunu ortaya koymayı amaçlayan her türlü analizin bu iki olayı merkez alması gerekir.

İsrail-Lübnan anlaşması zorla kabul ettirilmiş bir şeydi. Anlaşmaya katılan tarafların ve Birleşik Devletler'in (görüşmelere sözde aracılık ediyordu) niyetlerine rağmen Lübnan, İsrail, ülkenin yaklaşık yarısını işgal ettiği için anlaşmayı imzalamak zorunda bırakıldı. Bu arada Beyrut'ta İsrail ve Birleşik Devletler'in kontrolünde, Lübnan'ın tamamını değil de sadece Beyrut'un bir kesimini ve nüfusun % 10'dan azını kapsayan bir hükümetin kurulması için anlaşma imzalandı. Kısaca bu Birleşik Devletler emperyalizmine bağlı bir kukla hükümettir.

İsrail-Lübnan anlaşması bu ülkeyi egemenliğinden de yoksun bırakır. İsrail ve Birleşik Devletler Lübnanlıların kendi topraklarında ne yapmaları ve ne yapmamaları gerektiğine karar vermişlerdir. Böyle bir anlaşmayı ancak bir kukla hükümet imzalayabilirdi. Anlaşmanın bazı göze çarpan maddelcri şunlardı: 1. Güney Lübnan'da faaliyet göstermek üzere sayısı belirsiz Lübnan ve İsrail askerinden oluşmuş karakolların kurulması. 2. Lübnanlı dönek binbaşı ve İsrail'in kuklası Said Haddad'a (artık yaşamıyor) Güney Lübnan'da önemli bir rol verilmesi. 3. Lübnan Ordusunun Güney'de teçhiz edileceği silahların sayı ve çeşit bakımından sınırlandırılması. 4. Güney'de Lübnan Ordusunun sadece iki tümene indirilmesi ve bunlardan ancak birinin İsrail sınırında yer alması. 5. İsrail sınırından Sayda'nın kuzeyine kadar bütün Güney Lübnan'ı kaplayacak bir güvenlik bölgesinin oluşturulması. Bu bölge Al-Awali ırmağı boyunca içlere uzanacaktı. 6. Lübnan anlaşmayı İsrail'e karşı düşmanlık biçiminde anlaşılabilecek tarzda yorumlama hakkına sahip olamayacaktı. 7. Lübnan, İsrail'in güvenliğini ya da Lübnan'ın İsrail'le yakınlaşmasını tehlikeye sokabilecek tüm anlaşmaları (Arap ülkeleri ile) geçersiz saymak zorunda olacaktı. 8. Lübnan İsrail'le iyi niyet içinde ticarî görüşmelere girmeliydi.(9).

Bütün bunların karşılığında İsrail Lübnan'dan birliklerini çekecekti. Ne var ki, kuklası Said Haddad ve ortak karakollar aracılığıyla Güney'i kontrol altında tutmaya devam edecekti. Bundan başka, İsrail pek az bir bedel karşılığında bölgedeki rolünü sürdürebilecekti. Özetle anlaşma, uygulanması halinde, Lübnan'ı Arap ülkelerinden koparacak ve İsrail'in kucağına itecekti. Böylece Lübnan İsrail'in uydusu olacaktı.

Anlaşmanın uygulanması için İsrail başka ilginç koşullar da öne sürdü. Lübnan Dışişleri Bakanı Dr. Elie Salem'e göre bunların birincisi şuydu: İsrail, FKÖ'nün hâlâ elinde tuttuğu birkaç İsrail'li tutsağı iade edene kadar birliklerini ülkeden çekmeye başlamayacaktı.(10) (İsrail'in Ansaar'daki toplama kam-

---

9. Anlaşmanın Arapça metni ve İngilizce metin üzerine bir tartışma 18 Mayıs 1983 tarihli Al-Watan'da yayınlandı.
10. Ibid.

pında tuttuğu 7.000 Lübnanlı ve Filistinli tutsaktan söz edilmiyordu.) İkincisi, İsrail birlikleri çekilmeye başlamadan önce FKÖ ve Suriye birlikleri Lübnan'dan çekileceklerdi.

Anlaşmanın imzalanması İsrail ve Birleşik Devletler için bir zaferdi. Bütün bunlar Kissinger'in adım adım izlediği diplomasi ile yakından ilişkiliydi. Bu diplomasi Birleşik Devletler'in çıkarlarına yönelik engellerin teker teker aşılmasını öngörüyordu. Camp David Anlaşması, İsrail'in FKÖ, Suriye ve Lübnan'a karşı sürdürdüğü savaşta Mısır'ın tarafsız kalmasını sağladı. Ardından, Camp David'den daha öldürücü olan İsrail-Lübnan anlaşması geldi. İsrail'in kendi birliklerini çekmek için öne sürdüğü koşullar gerçekçi değildi. İsrail'in de çok iyi bildiği gibi Suriye bu koşullara karşı çıkmak zorundaydı, çünkü Suriye'nin Bekaa'dan çekilmesi başkent Şam'ı saldırı ve işgale açık bırakacaktı. Ayrıca, Suriye'nin sahneden çekilmesiyle birlikte, LUH ve FKÖ, Birleşik Devletler'in kolladığı faşist Lübnan Ordusunun ve muhtemelen takviye edilmiş bir Çok Uluslu Güç'ün karşısında yalnız kalacaklardı.

Bu yeni anlaşma İsrail'in Lübnan'ı işgalini kutsadı ve bu ülkeyi bölgesel bir müdahale gücü olarak vaftiz etti. Bu anlaşma sayesinde İsrail Camp David'le girdiği yolu Lübnan karşısında bir bölgesel müdahale gücü olmaya kadar götürdü. Böyle bir rol, aynı zamanda yayılmacı bir güç olan İsrail için bir ölüm kalım meselesiydi. Bu statüye ulaşmak için otuzbeş yıldan fazla süren başarısız bir uğraş vermişti. Camp David Anlaşması, sadece Mısır'la ilgili olduğu için, tek başına İsrail'e bu statüyü veremezdi. Ayrıca bu anlaşma İsrail'i içinde bulunduğu tecrit durumundan da çıkaramadı, çünkü bizzat Mısır, Sedat'ın 1977'de Kudüs'ü ziyaretiyle birlikte Arap dünyasından tecrit olmuştu.

Önemle belirtmek gerekir ki, İsrail-Lübnan anlaşmasının uygulanmaması halinde bile İsrail, Lübnan ve Arap politikasını kontrol eden bir güç olma yolunda uzun bir mesafe katetti. Aslında, İsrail'in eğilim gösterdiği üçüncü seçenek uluslararası topluluk önünde diplomatik bir örtü gerektiriyordu. Anlaşma İsrail'e işte bu örtüyü sağladı. İsrail tüm «yabancı» güçlerin (Çok Uluslu Güç ve Birleşmiş Milletler dışında) önce çekilmesi

halinde Lübnan'dan «tamamen» çekilmeye istekliydi. İsrail kendini iki açıdan korudu: Eğer bu «yabancı» birlikler (Suriye ve FKÖ çekilirlerse, anlaşma İsrail'in politik hedeflerini garanti altına alacaktı. Öte yandan, eğer, beklendiği gibi, Suriye ve FKÖ çekilmezlerse, bu durumda İsrail, Bekaa'daki «yabancı» birliklere karşı «cerrahî» bir müdahaleyi de içerebilecek üçüncü seçeneği uygulayacaktı.

İronik olan, Birleşik Devletler'e yarar sağlayan İsrail-Lübnan anlaşmasının 1 Eylül 1982 tarihli Reagan inisiyatifi ile çelişiyor olmasıydı. Araplara güvenmek gerektiğini kabul eden Reagan inisiyatifi kapsamlı görüşmeler için bir temel olarak öne sürüldü. Şimdiki durumda bu inisiyatif ölüdür. Görüldüğü gibi Birleşik Devletler çıkarlarının korunması için, tek bir özel plana sonuna kadar bağlı kalmamaktadır. Arap gericileri Reagan inisiyatifinde bazı «olumlu» yanlar görebilmekteydiler. Ayrıca Birleşik Devletler'i kapsamlı bir barış öngören kendi konumlarına biraz daha yaklaştırmak için hızlı bir girişimde bulunmaya çalıştılar. Bu amaçla, Kasım 1981'de Fez I Zirvesi'nde başarısızlığa uğrayan Fahd planının biraz tatlandırılmış bir versionunu kabul etmek için, Eylül 1982'de (FKÖ'nün Beyrut'u terk etmesinden sonra) alelacele Fez'de bir araya geldiler.

Arap Birleşik Barış Planı (Fez II Planı) gericilerin Birleşik Devletler'le ilişkilerini geliştirmelerini sağladı ve Fez II ile Reagan inisiyatifini birleştirme girişimini ortaya koydu. Fez II Planı (Fahd Planı'na —Fez I— karşı öne sürülen) FKÖ'yü Filistin halkının yegâne meşru temsilcisi olarak kabul etti ve özellikle Filistin Devleti'nden (mini-devlet) bölgedeki devletlerden biri olarak söz etti.(11) Bu durumda Arafat Fez II Planı'nı destekledi. Plan Şubat 1983'te Cezayir'de toplanan Filistin Ulusal Kongresi'nde Filistinli sağ kanadın hegemonyasından ötürü kabul edildi.(12)

İsrail, kendi adına, Reagan inisiyatifini bütünüyle reddetmişti. Bunun yerine Lübnan'ı görüşmelere zorladı. İsrail Reagan

---

11. **Al-Watan**, 10 Eylül 1982.
12. Filistin Ulusal Kongresi'nin Onaltmcı Oturumunun metni 25 Şubat 1983'te **Al-Watan**'da yayınlandı.

inisiyatiyifinc olduğu kadar Fez II Planına da başarıyla karşı durmasını sağlayacak bir anlaşma istiyordu.

Birleşik Devletler'i İsrail-Lübnan görüşmelerinde «aracılık» yapmaya iten şeyin ne olduğu sorulabilir. Olaylar bölgedeki bütün meselelerin birbirine bağlı olduğunu gösterdi. Lübnan sorununun bölgesel sorunlardan ayrı olarak ele alınması Birleşik Devletler ile İsrail'in kapsamlı bir barış konusunda istekli olmadıklarını ortaya koydu. Ne var ki Birleşik Devletler, böyle bir anlaşmanın Lübnan'dan bütün «yabancı» güçlerin çekilmesini kolaylaştıracağını böylece Reagan inisiyatifi için daha uygun bir iklimin yaratılacağını söyleyerek kendini haklı çıkarmaya çalıştı. Bu düşünce tarzının meseleyi çarpıttığı açıktır.

Birleşik Devletler'in Reagan inisiyatifinde bazı değişiklikler yapmak istediğini gösteren belirtiler var. Bunun sebebi FKÖ'nün Beyrut'tan ayrılmasından sonra Birleşik Devletler'in Sovyet tutumunu yanlış değerlendirmesi olabilir. Sovyet tutumu Fez II Planı ile uyum içindeydi. Birleşik Devletler, bu durumda, Sovyetler Birliği'nin kapsamlı barış görüşmeleri içinde kendine uygun bir rol bulabileceğini düşündü. Lübnan-İsrail anlaşması Birleşik Devletler'in bölgedeki Sovyet diplomasisine karşı durmak için kullandığı bir engeldi.

Beyrut'ta meydana gelen diğer büyük olay 15 Mayıs 1983'te El-Fetih içinde meydana gelen ayaklanmaydı. Burada önemle belirtmek gerekir ki, İsrail ve faşist Beyrut rejimi anlaşmayı görüşürlerken, Arafat da Ürdün Kralı Hüseyin ile görüşüyordu. Arafat-Hüseyin görüşmelerinin konusu Birleşik Devletler ve İsrail'le yapılacak görüşmelerde Hüseyin'in Filistinlileri temsil etmesiydi. Bu gelişme, FKÖ ve Arap gericilerinin Reagan inisiyatifine biraz daha yaklaşma yönünde hareket ettiklerini gösteren açık bir belirtidir (Bu inisiyatif FKÖ'yü tanımıyor ve bir «Filistin» varlığını Ürdün'le bağıntılı olarak ele alıyordu). Daha önce belirtildiği gibi, Arafat-Hüseyin görüşmeleri, FKÖ ve El-Fetih içinde beliren etkin muhalefetten ötürü bir anlaşmanın imzalanmasıyla sonuçlanmadı. Arafat'ın bu görüşmelere ve diğer bazı hareketlerine karşı çıkan ayaklanmayı bastırma girişimleri geri tepti. Özellikle 24 Haziran 1983'te Suriye'den ko-

vulmasından sonra Arafat, kendini, Filistinli kitlelerden ve askerî birliklerden kopmuş bir durumda buldu.

Arafat'a ve FDH içindeki sağ kanada yönelik muhalefet, gerçekte, FDH'nin özgün stratejik çizgisinin bir kez daha doğrulanmasıydı. Bu çizgi, ifadesini. Filistin'in tamamında lâik ve demokratik bir devlet sloganında bulmaktadır. Son kırk yılın olayları, Filistinlilerin ve devrimcilerinin kaderinin Arap kitlelerinin ve onların devrimci hareketlerinin kaderiyle koparılamaz bir biçimde bağlı olduğunu gösterdi. FDH'nin özgün stratejik çizgisinin bir kez daha doğrulanması emperyaliznin ve Arap gericilerinin planlarının çoğunu boşa çıkardı.

Şimdiki durumda Birleşik Devletler bölgede bir ikilem ile yüz yüze bulunuyor. Birleşik Devletler Araplar ile İsrail'in bir anlaşmaya varmalarını hoş karşılar, ama yine de herhangi bir Arap bakış açısını benimsemesi için İsrail'e baskı yapmak istemez. Bir yandan, Birleşik Devletler, bölgedeki hegemonyasını korumak için, Arap Doğu'da istikrara muhtaçtır. Öte yandan, FDH ve LUH emperyalist tasarılara karşı çıkılması bakımından hâlâ geçerli bir güç durumundadır. Birleşik Devletler, kendi hegemonyasını kurmak için Arap müttefiklerine askerî üsler, malları için pazar ve yardım sağlamanın onların çıkarına uygun olduğunu kabul eder. Ne var ki, bu kapitalist Arap devletler, Birleşik Devletler'in bir Filistin «mini-devlet»ini kabul etmesini isterler; çünkü bunun kapsamlı bir bölgesel barış için maddi temel oluşturacağını düşünmektedirler. Fakat FKÖ içinde gittikçe gelişen «isyancı» kesim her türlü uzlaşmaya, «mini-devlet»e, «özerklik»e ya da buna benzer bir şeye karşı çıkmaktadır. Çünkü bu tür çözümler FDH'ni özgün stratejik hedefinden —tüm Filistin'de, Yahudilerin, Müslümanların ve Hıristiyanların, bütün yurttaşlık haklarına sahip ve yasaların eşit koruması altında, barış içinde bir arada yaşayabilecekleri lâik ve demokratik bir devletin kurulması— saptıracaktır. Birleşik Devletler bir serabın peşinden koşmaktadır. Bölgenin önde gelen bir aktörü ve koşulların belirleyicisi olmasına rağmen, durumu bütünüyle kontrol edememektedir. Bu kontrolü sağlamak için girişimde bulundukça Arap Doğu'nun oynak kumlarına biraz daha gömülmektedir.

NOT

İsrail'in Lübnan'ın güneyindeki dağlık bölgeden çekildiği gün, 4 Eylül 1983, bölgenin politik gelişmesinde bir dönüm noktasıydı. İlk önce, Ulusal Selamet Cephesi'nin savaşçıları (Sosyalist İlerici Parti ve Dürziler) ile Beyrut hükümetinin yedeğindeki Falanjistler arasında üç hafta süren bir savaş meydana geldi. İsrail'in çekilişi, Birleşik Devletler güçlerinin (ve Çok Uluslu Güç'ün) daha doğrudan müdahalesi anlamını da taşıyordu.

Belirtmiş olduğumuz gibi, Lübnan'ın 1982'de işgalinden beri, İsrail'in stratejik bir hedefi, Birleşik Devletler'in Ortadoğu bölgesine askerî bakımdan daha fazla girmesini sağlamaya çalışmaktı. 4 Eylül savaşı sırasında bütün pratik amaçlarıyla birlikte bu hedefe ulaşıldı. Ek olarak, Birleşik Devletler ile İsrail arasında sağlanan 1983 ittifakı Birleşik Devletler'in artan müdahalesini geri çevrilemeyecek şekilde sağladı. Bazılarının hatalı biçimde öne sürdükleri gibi. İsrail'in Birleşik Devletler'i, bu ülkenin uluslararası ve Ortadoğu'daki çıkarlarına ters düşecek şekilde kullanması gibi bir durum sözkonusu değildir. Birleşik Devletler'in dış politikası uluslararası şirketler ve mali kuruluşlarca geleneksel olarak temsil edilen çıkarlara hizmet eden stratejik hedeflere ulaşma yönünde işler. Birleşik Devletler ile İsrail'in «dializ etkisi» —İsrail'in gelencksel desteği— nedeniyle gelişen çıkar birliğine rağmen, bu iki ülke arasında, Birleşik Devletler'in hegemonyası, İsrail'in ise böyle bir anlaşma içindeki rolii ile ilgili taktik (ve bazan stratcjik) ayrılıklar vardır.

4 Eylül 1983'ten beri, Arafat'ın uğradığı ezici yenilgi ve bunun sonucunda Trablus'tan apar topar çekilişi (Kasım 1983) de dahil, neler olup bittiğini yorumlamak için, olayların, çatışan güçlerin yapısının ve ilişkilerinin genel bir görünümünü vermek gerekmektedir.

İsrail işgali Falanjist grubun hükümeti ele geçirmesini mümkün kıldı. Beyrut hükümeti Birleşik Devletler'in (ve Çok Ulus'u Güç'e dahil ülkelerin) ve çoğu Arap ülkesinin (Suudi Arabistan, Kuveyt vb.) desteğine sahipti. Sekter Falanjistler, başın-

dan beri, iktidarı, Ulusal Pakt'ı değiştirmek (Lübnan'ın yeni gerçeklerini yansıtmak için) fakat ikrarcılığın sınırları içinde kalmak isteyen diğer güçlerle bile paylaşmaya yanaşmadılar. Açıktır ki, ikrarcılığa karşı olan güçler (savaş ağalarının Kasım 1983 Cenevre Konferansında temsil edilmediler) dikkate alınmadı. İkrarcılığa karşı olan güçler, 1982 İsrail işgalinden hemen sonra ve çoğunlukla, Lübnan Direniş Cephesi (LDC) içinde örgütlendiler. Başlangıçta LDC, Lübnan Komünist Partisi'ni, Komünist Eylem Örgütü'nü ve Arap Sosyalist Eylem Partisi'ni kapsıyordu. Politik nedenlerle LDC'nin dışında kalan diğer LUH örgütleri Suriye'nin desteklediği Ulusal Selamet Cephesi (Fıranciye, Cumblat ve Kerâmi)'nin çevresinde ya da içinde yer aldılar.

USC (Ulusal Selamet Cephesi), Lübnan'ın politik yapısını ülkede yakın zamanda ortaya çıkan ikrarcılıkla ilgili bazı gerçekleri yansıtacak şekilde reforma tabi tutmak isteyen anti- Falanjist ikrarcı liderlerle birleşti. İsrail ülkeyi işgal etmişken böyle bir reformu gerçekleştirmenin imkânsız olduğunu düşünen bu ikrarcı liderler, 17 Mayıs 1983 İsrail-Lübnan anlaşmasına ve İsrail'in ülke içindeki rolüne karşı çıktılar.

USC'nin çıkarları, Suriye'nin çıkarları ile (17 Mayıs anlaşması, Beyrut hükümetine yardım olarak algılanan Çok Uluslu Güç'e karşı olmak vb.) hemen hemen aynı idi. Ortadoğu'daki çatışmanın bütünlüklü yapısının zorlamasıyla USC Suriye'nin savunduğu tarzda kapsamlı bir bölgesel barış fikrini destekledi. Böyle bir anlaşmanın merkezi Cenevre tipi bir konferansla bir Filistin devletinin kurulmasıydı. Bu anlayış, Reagan inisiyatifi ve sözde Ürdün seçeneği yönünde eğilimler taşıyan Arafat'ın tutumundan farklıdır.

Lübnan'da 17 Mayıs anlaşması çerçevesinde ortaya çıkan esas çelişki bakımından Suriye, Lübnan Direniş Cephesi ve Ulusal Selamet Cephesi arasında işbirliği mümkündü. Suriye'nin Arafat'ı Lübnan'da tecrit etmesi ve El-Fetih içinde ona karşı başlatılan ayaklanmayı desteklemesi de mümkündü. Arafat'ın başvurabileceği tek yer Trablus'tu. Oradaki Müslüman gericilere güveniyordu, çünkü Trablus'taki komünistleri katletmeleri için onları silahlandırmıştı. Şimdi isyancılara ve Filistin hare-

ketinin Suriye ve Libya'dan destek gören unsurlarına karşı onlardan destek bekliyordu.

Trablus Savaşı pek çok sebepten ötürü Lübnan politikası açısından merkezi bir öneme sahipti: 1) Lübnan bölgesinde kendi güçleriyle karşı konulmaz bir kontrol sağlamak için Suriye, Arafat'ı Trablus'tan kovmak zorundaydı. 2) Bu durumda Ulusal Selamet Cephesi'nin önde giden ismi Kerâmi, Beyrut hükümeti karşısında daha iyi pazarlık yapabilecek bir konuma gelecekti. 3) Bölgede kontrolün sağlanması, Suriye'nin kapsamlı bir barışın sağlanması için Birleşik Devletler ve Arap ülkeleriyle ilişkilerde daha güçlü bir konuma gelmesini sağlayacaktı. 4) Arafat'ın Trablus'ta yok olması İsrail'in de işine gelecekti. Böylece düşman güçleri zayıflatmış ve Arafat'ın Reagan inisiyatifi ya da sözde Ürdün seçeneği doğrultusunda gerçekleştirilecek görüşmelerde etkin bir güç olarak ortaya çıkmasını önlemiş olacaktı.

Birleşik Devletler ve Avrupa ülkelerinden gelen baskı İsrail'i Trablus çevresindeki kuşatmayı kaldırmaya zorladı. Böylece Arafat'ın Lübnan'dan güvenlik içinde çıkabilmesi sağlandı (Kasım 1983). Filistinlilerin ayaklanması devam ederken, Lübnan Direniş Cephesi'nin, özellikle güney Lübnan'daki eylemi, İsrail'i Şuf Dağlarından çekilmeye zorlayan başlıca etkendi. Bu geri çekiliş Beyrut Ordusu ve Falanjistlerle Ulusal Selamet Cephesi arasında büyük bir savaşı başlattı. Bu savaş sırasında Birleşik Devletler'in yüzündeki barışçı maske düştü. *New Jersey* savaş gemisi Şuf Dağlarındaki «Dürzi mevzileri»ni dev toplarıyla dövmeye başladı. Bu doğrudan müdahale Birleşik Devletler (ve Çok Uluslu Güç)'in Ortadoğu'daki rolünde niteliksel bir değişmeyi gösteriyordu. Savaş 24 Eylül'e kadar durdurulamadı. Bu tarihten sonra savaş ağalarının Kasım 1983 Konferansı için hazırlıklar başladı. Amaç Beyrut hükümetine zaman kazandırmaya çalışmaktı. Böyle bir konferansın başlıca destekçisi Birleşik Devletler hükümeti idi. Tahmin edildiği gibi, konferans başlıca üç sebepten ötürü sonuç vermedi: 1) Birleşik Devletler hükümeti Beyrut hükümetinin aracılığı olmaksızın hegemonyasını kuramıyordu. Ulusal Selamet Cephesi'nin içinde yer alacağı anlaşmalar SSCB'yi kapsamlı barış isteyen bir aktör

olarak ortaya çıkaracaktı. Bu da Birleşik Devletler hegemonyasına ters düşecekti. 2) Daha önce de belirtildiği gibi bu bir savaş ağaları konferansıydı. Ülkenin Lübnan Direniş Cephesi tarafından temsil edilen bir kesimi bu konferansta söz hakkına sahip değildi.

Savaş ağaları 17 Mayıs anlaşmasını ancak dondurabildiler. Görünüşte anlaşma, çatışmanın merkezini oluşturuyordu. Bu durum İsrail'in işine geliyordu, çünkü Lübnan'daki durumunu sağlama almıştı ve Birleşik Devletler ile Çok Uluslu Güç'e bağlı birliklerin Beyrut hükümetinin yanında yer almalarını istiyordu. Ulusal Selamet Cephesi Beyrut hükümetinin, kendisinin de içinde yer alabileceği şekilde genişletilmesini sağlayacak bir anlaşma yapmaya çalıştı, fakat bu çaba bir işe yaramadı. Ordunun rolü, yapısı, Şuf Dağları ve diğer bölgelerdeki konumu böyle bir anlaşmanın kabulünü imkânsız hale getiriyordu. Bu durum Falanjistlerin ordu üzerindeki kontrolü gevşetmek niyetinde olmadıklarını gösterdi. Bunun bir anlamı da, Beyrut hükümetinin çeşitli kesimlerin baskısı altında olmasına rağmen, Lübnanlı savaş ağalarının, 17 Mayıs anlaşmasında bir değişiklik yapma konusunda bile, İsrail'in karşısında bölünmüş durumda kalacakları idi.

Lübnan Direniş Cephesi'nin Mayıs anlaşmasına başlıca tepkisi, düşman İsrail'e karşı öldürücü bir tavır almaya devam etmekti. LDC'ni Beyrut hükümetinden ayıran bir diğer şey, birincisinin Çok Uluslu Güç ile ilişkilerde düşman statüsünde olmasıydı.

Birleşik Devletler ve Suriye arasında Lübnan'da bir uzlaşma durumu, Ortadoğu'da ise kapsamlı bir barış sağlanması için gizli ilişki ve görüşmeler devam ederken, Birleşik Devletler Suriye ile makul bir anlaşma yolundan ayrılarak ters yönde hareket etmeye başladı. Birleşik Devletler'in İsrail'le yakın zamanda kurduğu resmî ittifak, Ortadoğu'daki Birleşik Devletler güçlerinin artan ve değişim gösteren rolü (Eylül 1983'ten beri) ve yine bu ülkenin, Beyrut'tan kovulmasından sonra Arafat'a doğru bir eğilim göstermesi, Suriye'ye, özellikle «ılımlı» Arap devletlerinden tecrit edildikten sonra ağır bir darbe indirilmesi yönünde hareket edildiğini ortaya koyan belirtilerdi.

23 Ekim 1983'te Beyrut'ta Birleşik Devletler ve Fransız askerlerinin kaldığı binanın bombalanması (ve daha önce, 18 Nisan 1983'te Beyrut'taki BD elçiliğinin bombalanması) Birleşik Devletler'i Lübnan'la ilişkilerini gözden geçirmeye zorladı.

Başbakan Şefik Wazzan ve dokuz üyeli kabinesinin 4 Şubat 1984'te, Başkan Cemayel'in muhalefete karşı askerî eylemlerini protesto için istifa etmesiyle birlikte olaylar tırmandı. 7 Şubat'ta Birleşik Devletler Lübnan'daki güçlerini çekme kararını açıkladı. Bu karar Beyrut hükümeti için ağır bir darbe oldu. Oysa bu kararın Amerikan Deniz Kuvvetlerini tamamen çekmeyi mi, yoksa Beyrut açıklarında 20 gemilik bir filotillayı «yeniden mevzilendirmeyi» mi öngördüğü henüz belli değildi. Beyrut Ordusunun ezici bir yenilgiye uğratılması, Devlet Başkanlığı'nı sürdürme konusunda Emin Cemayel'e pek umut bırakmıyordu. Nebih Berri (Emel milisinin lideri) ve Velid Cumblat (Ulusal Selamet Cephesi'nden)'ın istifa çağrısı üzerine Emin Cemayel hayatını ve makamını korumak için manevra yapmak zorunda kaldı. Bu amaçla 29 Şubat 1984'te Şam'ı ziyaret etti.

Şam'da, Cemayel, 17 Mayıs anlaşmasının ilgasını içeren sekiz maddelik bir Suudi planını kabul etti. Suriye, Suudi planını reddetti; çünkü bu plan, esas olarak, İsrail ve Suriye güçlerinin Lübnan'dan aynı zamanda çekilmeleri için görüşmeler yapılması ve İsrail'in güvenliği için garanti verilmesi çağrısında bulunuyordu.

Nihayet, yapılan baskılar karşısında Cemayel, Suriye'nin ve Ulusal Selamet Cephesi'nin koşullarını kabul etti. Temel olarak, 17 Mayıs 1983 İsrail-Lübnan anlaşmasının ilgası ve yeni bir ikrarcı düzenleme ile politik iktidarın paylaşılması isteniyordu.

Bu koşulları kabul etmesine rağmen Cemayel, savaşan Lübnanlı gruplar arasında Suriye'nin desteklediği bir mütareke (2 Mart 1984) konusunda Suriye Devlet Başkanı Esad'ı ikna edebildi. Ek olarak, savaş ağaları arasında birlik görüşmeleri Mart ayı içinde İsviçre'nin Lozan kentinde başlatıldı. Ne var ki, bu toplantı başladıktan birkaç gün sonra (21 Mart 1984) sonuç alınamadan dağıldı.

Suriye'ye teslim olmak istemeyen Falanjistleri ve Ulusal

Selamet Cephesi'nin Cemayel üzerindeki baskıları arttı. Birleşik Devletler'in 21 Şubat 1984'ten itibaren çekilmesi ve İsrail'in bu aşamada Suriye'yi askerî bakımdan karşılayamaması üzerine Falanjistler, Suriye'nin üstünlük kazanmasını önleyemediler. Emin Cemayel, 25 Nisan 1984'te, bir kabine kurması için Raşid Kerâmi'ye (Ulusal Selamet Cephesi'nden) çağrıda bulunmak zorunda kaldı.

On yıl süren savaştan sonra, bu satırların yazıldığı sırada (Mayıs 1984) Lübnan hâlâ bölünmüş durumda. Politik sistem hâlâ ikrarcı ve ülkenin kaderi bölgenin geri kalan kısmına bağlı. Birleşik Devletler Beyrut'tan çekilmiş olsa da Lübnan'da askerî güç bulundurmaya devam ediyor (Beyrut, Beit Merry, Suk el Garb vb.). Birleşik Devletler Arap dünyasının diğer kesimlerinde de askerî güç bulunduruyor. İsrail hâlâ Lübnan'ın güneyinde ve işgali sona erdirmeye niyetli görünmüyor.

Ayrıca, İran-Irak savaşı ve Birleşik Devletler ile İsrail'in savaş tacirliği, bütün bölgeyi, daha fazla ölüm, daha fazla yıkım yaymakla tehdit ediyor.

1975-76 SAVAŞINDAKİ TARAFLARIN ÇİZELGESİ

1) Lübnan Ulusal Hareketi (LUH), Askeri Kol-Birleşik Güçler (BG) (1975-76)

Örgüt	Kuruluş Tarihi	Liderler	İdeoloji	Politik Etkinlik Alanı	Çatışmalar Sırasında Savaşçı Sayısı	Savaşçı Kaybı	Bulunduğu Cepheler	Sınıfsal Bileşimi
Sosyalist İlerici Parti (SİP)	1949	Kemal Cumblat (Dürzi)	Sosyal Demokrat, Pan-Arap	Bütün Bölgeler	2.500 profesyonel, 15.000 milis	300	Bütün Cepheler: Dağ; Beyrut: BG yönetiminde 250 kişi.	Kır ve kent küçük burjuvazisi. Kısmen işçi
Lübnan Komünist Partisi (LKP)	1925	George Hawi (Hıristiyan)	Marksist	Bütün Bölgeler	1.000 profesyonel, binlerce milis	200	Bütün Cepheler: Dağ, Kuzey Beyrut	Kır ve kent küçük burjuvazisi. İşçiler
Komünist Eylem Örgütü (KEÖ)	1971	Muhsin İbrahim (Şii) Fawaz Tarabulsi (Hıristiyan)	Marksist	Bütün Bölgeler	Çoğunluğu öncü milis (sayı belirsiz)	75	Bütün Cepheler: Güney, Bekaa; Beyrut	Kent ve kır küçük burjuvazisi. Kısmen işçi

Arap Sosyalist Eylem Partisi (ASEP)	1972	George Habaş (FHKC'den) (Hıristiyan)	Marksist	Bütün Bölgeler	Savaşmak için üyelik şarttır (sayı belirsiz)	40	Bütün Cepheler: Beyrut; Bekaa	Kır ve kent küçük burjuvazisi. Kısmen işçi
Bağımsız Nasırcı Hareket (BNH)	1969	İbrahim Qulailat (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut	1.000 binlerce yedek	200	Beyrut; Dağ	Kent küçük burjuvazisi. Kısmen işçi
Arap Baas Sosyalist Partisi (ABSP)	1947	Abd el-Mecid el-Rafil (Sünni) Nicola Firizli (Hıristiyan)	Milliyetçi Arap	Bütün Bölgeler	2.000	100	Başlıca Cepheler: Kuzey; Güney, Bekaa ve Beyrut	Kır ve kent küçük burjuvazisi
Suriye Milliyetçi Partisi (SMP)	1932	Inam Raad (Hıristiyan)	Suriye Milliyetçisi	Bütün Bölgeler	2.000	200	Başlıca Cepheler: Dağ; Kuzey	Kent ve kır küçük burjuvazisi

Arap Sosyalist Birliği (ASB) Yürütme Komitesi	1975	Kemal Younis, Mustafa Türk (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut	(Belirsiz)	50	Başlıca Cepheler: Beyrut, Dağ	Kent küçük burjuvazisi
Arap Sosyalist Birliği (ASB) Genel Sekreterliği	1975	Halid Şihab (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut; Dağ: Kuzey: Güney	(Belirsiz)	40	Başlıca Cepheler: Beyrut; Dağ	Kent küçük burjuvazisi
Çalışan Halkın Güç Birliği (ÇHGB)	1974	Issam Arab Fuad Itani (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut	250 yüzlerce milis	37	Başlıca Cepheler: Beyrut; Dağ; Güney	Kent küçük burjuvazisi. Kısmen işçi

Nasırcı Halk Örgütü. Daha önce, Maaruf Saad'ın Halk Direniş Ör. (1958)	1975	Mustafa Saad (Sünni)	Milliyetçi Arap	Sayda	300 profesyonel, 1.000 milis	50	Başlıca Cepheler: Sayda; Dağ	Kent küçük burjuvazisi. İşçiler
Lübnanlılar Fetih'i Destekleme Hareketi	1968	Dr. Usama Fakhuri (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut, Trablus, Sayda, Tire	Savaşçı örgütü yok	—	—	Kent küçük burjuvazisi
Kürt Demokratik (KDP) Partisi	1960	Cemil Muho (Sünni)	Kürt Milliyetçisi	Beyrut	Savaşçı örgütü yok	—	—	Küçük burjuvazi. İşçiler

1b) Yurtsever ve Ulusal Partiler Cephesi (Suriye yanlısı)

Örgüt	Kuruluş Tarihi	Liderler	İdeoloji	Politik Etkinlik Alanı	Çatışmalar Sırasında Savaşçı S.	Savaşçı Kaybı	Bulunduğu Cepheler	Sınıfsal Bileşimi
Baas Parti Örgütü (BPÖ)	1947	Issam Quansy (Müs.)	Milliyetçi Arap	Bütün Bölgeler	3.000	200	Hepsi	Kent Küçük Burj.
Çalışan Halkın Güç Birliği (ÇHGB) - Nasırcı Örgüt	1970	Kemal Şatilla (Sünni	Milliyetçi Arap	Beyrut	300.	15	Beyrut	Kent Küçük Burj.
Yoksun Hareketi Lübnan Direniş Lejyonları (EMEL)	1975	Imam Musa el-Sadr (Şii dini lideri)	Mezhepçi Şii	Beyrut; Güney; Bekaa	800	(belirsiz)	Beyrut; Güney; Bekaa	Kent ve Kır Küçük Burj. İşçiler

Lübnanlı Ilerici Öncüler	1973	Muhammed Z. Itani (Sünni)	Milliyetçi Arap	Beyrut	200	(belirsiz)	Beyrut	Kent Küçük Burj.
Suriye Milliyetçi Partisi (SMP)	1932	Elias Kunaizeh (Hıristiyan)	Suriye Milliyetçisi	Bütün Bölgeler	(belirsiz)	(belirsiz)	Beyrut; Dağ	Kent ve Kır Küçük Burj.
Kürt 'Rızgarî' Partisi	1975	Faysal Fakhro	Kürt Milliyetçisi	Beyrut	Savaşçı Örgütü yok	—	—	Küçük Burj. İşçiler

LUH'nin Dışında Olan Fakat Onunla Birlikte Savaşan Örgütler (1975-76)

Örgüt	Kuruluş Tarihi	Liderler	İdeoloji	Politik Etkinlik Alanı	Çatışmalar Sırasında Savaşçı S.	Savaşçı Kaybı	Bulunduğu Cepheler	Sınıfsal Bileşimi
24 Ekim Hareketi	1969	Faruk El-Mukaddem (Sünni)	Milliyetçi Arap	Trablus	200	50	Trablus: Kuzey	Küçük köylü; işçiler; öğrenciler
Müslüman Grup	1964	Muhammed Danawi (Sünni)	İslam	Trablus; Beyrut; Sayda	200	(belirsiz)	Kuzey; Beyrut	Kent küçük Burj.
Reform Öncüsü Hareket	1973	Saib Selam (Sünni)	Burjuva	Beyrut	250	(belirsiz)	Askeri rolü yok	Kent küçük Burj. ve lumpen unsurlar
Necât Partisi	1936	Adnan El-Hakim	İslam / Pan-Arap	Beyrut	300	(belirsiz)	Askeri rolü yok	Kent küçük burj. Kısmen işçiler.
Allahın Askerleri	1975	—	İslam	Trablus (yakındaki Ebu Samra dahil)	100	20	Trablus (Ebu Samra)	Kent küçük Burj.

Maruni Sağ Kanat(*) —Askeri Kol— Lübnanlı Güçler (1975-76)

Örgüt	Liderler	İdeoloji	Politik Etkinlik Alanı	Çatışmalar Sırasında Savaşçı S.	Bulunduğu Cepheler	Sınıfsal Bileşimi
Lübnan Ketâlb Partisi (LKP) -Falanjistler	Pierre Cemayel	Faşist - Kapitalist	Bütün Bölgeler	7.000	Hepsi	Kent ve kır küçük burj. Burjuvazi. Kısmen işçiler. Lumpen unsurlar.
Hür Milliyetçiler Partisi (HMP)	Kamil Şemun	Faşist - Kapitalist	Beyrut; Dağ; Güney	2.000	Hepsi	Kent ve kır küçük burj. Burjuvazi. Lumpen unsurlar
Sedir Muhafızları	Said Akl	Faşist - Kapitalist	Beyrut; Dağ	250	Beyrut; Dağ	Kent ve kır küçük burj. Lumpen unsurlar.
Maruni Keşişler Tarikatı	Charbel Kassiss	Faşist - Kapitalist	—	300	Dağ	Kent ve kır küçük burj. Lumpen unsurlar.

(*) Maruni sağ kanat aslında «Özgürlük ve İnsan Cephesi» daha sonra ise «Lübnanlılar Cephesi» adı altında örgütlendi. Faşist Chakar Süleyman'ın önderliğinde «Maruni Birliği» denilen bir oluşum daha vardır. Bu birlik önde giden Marunileri bir araya getirir. Örneğin, Eddé bu Birlik'in içindedir, fakat ona hakim olan faşistlere muhalefet etmektedir.

NOT: Savaş sırasında Lübnan Devlet Başkanı olan Franciye yukardaki listede yer alan örgütlerle uyum içindeydi. Ayrıca kuzeydeki Zagarta kasabasında özel milisi vardı. Lübnan Ordusunun, LUH ile savaş halinde olan «Özgürlük ve İnsan Cephesi»ne yardım eden bir kesimi de kendisine bağlıydı. Savaştan bu yana, Franciye «Lübnanlılar Cephesi»ne karşı Suriyelilerle işbirliği halindedir.

Lübnan'da, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Yönetiminde Filistin (Devrimci) Direniş Hareketi (FDH) (1975-76)

Örgüt	Liderler	İdeoloji	Politik Etkinlik Alanı	Bulunduğu Cepheler	Sınıfsal Bileşimi
Fetih	Yaser Arafat	Milliyetçi	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. işçi.
Filistin Halk Kurtuluş Cephesi (FHKC)	George Habaş	Marksist	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. işçi.
Filistin Demokratik Kurtuluş Cephesi (FDKC)	Nayef Havatme	Marksist	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. İşçi.
Arap Kurtuluş Cephesi	Abd El-Rahim Ahmed	Milliyetçi	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. İşçi
Saika	Zuhair Muhsin	Milliyetçi	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. İşçi.
FHKC - Genel Komutanlığı	Ahmed Cibril	Milliyetçi	Bütün Filistin Kampları	Hepsi	Küçük burjuvazi. İşçi.
Halkın Mücadele Cephesi	Bahjat Abu Garbiych. Samir Ghoshe	—	Filistin Kamplarının Çoğu	Önemli bir askeri rolü yok	Küçük burjuvazi.

Yukardakiler başlıca gerilla örgütleridir. Filistin Kurtuluş Ordusu (FKO) ayrı bir varlık ve FKO'nun askeri koludur. Fetih FKÖ'ye hakimdir ve en geniş gerilla grubudur FDH, Lübnan savaşı sırasında 25.000'e yakın savaşçı ve milisi yönetiyordu

KAYNAKÇA

Agwani, M. S., **The Lebanese Crisis, 1958** (New York, Asia Publishing House) **1965**

Almond, Gabriel ve James Coleman (eds.) **The Politics of the Developing Areas** (Princeton, Princeton University Press) 1960.

— ve Bingham G. Powell Jr., **Comparative Politics: A Developmental Approach** (Boston, Little, Brown and Company) 1966.

— ve Sidney Verba, **The civic Culture** (Boston, Little, Brown and Company) 1965.

Aly, H. ve N. Abdun-nur, «Appraisal of the Six Year Plan of Lebanon (1972-77), **Middle East Journal XXIX** (Bahar 1975)

Apter, David, **The Politics of Modernization** (Chicago, University of Chicago Press) 1965.

Appelbaum, R., «Born-Again Functionalism? A Reconsideration of Althusser's Sturcturalism», **Insurgent Sociologist IX** (Yaz 1979)

Attalah, A. ve S. Khalat, **The Lebanese Industrial Sector: Its Growth and Development**, Ulusal Ekonomi Bakanlığı Araştırması (Beyrut, Endüstriyel Gelişme Bürosu) 1969.

At-Tariq, XXXV (Ocak-Ağustos 1976)

Aziz. A., On the Settlement, Change and the Kata'ebs' War (Bağdat, Aththaer Al-Arabı) 1977.

Baaklini, Abdo, Legislative and Political Development: Lebanon 1842-1972 (Durham, Duke University Press) 1976.

Badre, A. ve A. Altounian, «National Income of Lebanon» Monografi 2, «Income Arising in the Construction Sector» (Beyrut) Kasım 1951.

— ve Esad N. Nasr, «National Income of Lebanon» Monografi 3, «Income Arising in the Industrial Sector» (Beyrut) Mayıs 1953.

Baker, Robert, **Egypt's Uncertain Revolution under Nasser and Sadat** (Cambridge, Harvard University Press) 1978.

Bannerman, M., «Saudi Arabia», P. Haley ve L. Snider (eds.), **Lebanon in Crisis'da** (New York Syracuse University Press) 1979.

Barakat, Halim, «Social and Holitical Integration in Lebanon: A Case of Social Mosaic», **Middle East Journal XXVII** (Yaz 1973).

— **Lebanon in Strife: Students Prelude to the Civil War** (Austin, University of Texas Press) 1997.

Bassat, Hisham, «The Lebanese Economy-Problems and Solutions), **Arab Studies VIII** (Mart 1972).

Best, Michael ve William Connolly, «Politics and Subjects: The Limits of Structural Marxism», **Socialist Revolution IX** (Kasım-Aralık 1979).

Binder, Leonard, **Politics in Lebanon** (New York, John Wiley and Sons) 1966.

Bodenheimer, Susanne. «The Ideology of Developmentalism: American Political Sience's Paradigm - Surrogate for Latin American Studies», **Berkeley Journal of Sociology XV** (1970).

Bridges, Amy, «Nicos Poulantzas an the Marxist Theory of the State», **Politics and Society IV** (Kış 1974).

Cocley, J., «The Palestinians», P. Haley ve L. Snider (eds.) **Lebanon in Crisis'de** (New York, Syracuse University Press) 1979.

Cooper, C. ve Sidney Alexander, **Economic Development and Popular Growth in the Middle East** (New York, American Elsevier Publishing Company) 1971.

Crow, Ralph, «Relligious Sectarianism in the Lebanese Political System», **Journal of Politics XXIV** (Ağustos 1962).

Deeb, Marius, **The Lebanese Civil War** (New York Preager) 1980.

Dekmaijian, Richard H., «Consociational Democracy in Crisis», **Comparative Politics**, (Ocak 1978).

Dib, George, «Selections fram Riad Solh's Speech in the Lebanese Assembly, Ekim, 1943.» **Middle East Forum XXXIV** (Ocak 1959).

Dos, Santos, T., «The Structure of Dependence», **American Economic Review II** (Mayıs 1970).

Easton, David, «Introduction: The Current Meaning of Behavioralism in Political Science», **The Limits of Behavioralism in Political Science**. American Academy of Political and Social Science. Ekim 1962.

Emerit, M., «The Syrian Crisis and French Economic Expansion of 1860», **Arab Studies VII** (Mart 1972).

Enloe, Cyntia, **Ethnic Conflict and Political Development** (Boston. Little, Brown and Company) 1973.

Entelis, John P., «Structural Change and Organizational Development in the Lebanese Kata'ib Party», **Middle East Journal XXVII** (Kış 1973).

— **Pluralism and Party Transformation in Lebanon: Al-Kata' ib, 1936-70** (Leiden, Netherlands, E. J. Brill) 1974.

— «Reformist Ideology in the Arab Worl: The Case of Tunusia and Lebanon». **Review of Politics XXXVII** (Ekim 1975).

Farah, Tawfic, **Aspects of Consociationalism and Modernization: Lebanon as an Eploratory Test Case** (Lincoln, Middle East Research Group Inc.) 1975.

Faris, Fuad, «The Civil War in Lebanon», **Race and Class XVIII** (Güz 1976)

Farsoun Samih ve Walter Caroll, «The Civil War in Lebanon: Sect, Class and Imperialism» **Monthly Review XXVIII** (Hazıran 1976).

Fei, Edward ve Paul Klat, **The Balance of Payments in Lebanon: 1951 and 1952** (Beyrut) 1954.

Fisher, Sydney, **The Middle East** (New York, Alfred A. Knopf) 1960.

Frank, Andre, G., **Capitalism and Underdevelopment in Latin America** (New York, Monthly Review Press) 1967).

Gold, David A., Clarence Lo ve Erik Olin Wright, «Recent Developments in Marxist Theories of the Capitalist State», **Monthly Review XXVIII** (Kasım 1975).

Gramsci, Antonio, **Prison Notebooks** (New York, International Publishers) 1971.

Hall, S. ve A. Hunt, «Toward Further Modernization of the Study of the New Nation», **World Politics XVII** (Ekim 1964)

— «Political Parties and the Crisis of Marxism», Nicos Poulantzas ile röportaj, **Socialist Review'de, IX** (Kasım-Aralık 1979).

Harfouche, Jamal, **Social Structureo f Low-Income Families in Lebanon,** (Beyrut, Khayat's) 1965.

Harik, Iliya, «The Iqta System in Lebanon: A Comperative View», **Middle East Journal XIX** (Güz 1965).

— **Politics and Change in Traditional Society: Lebanon, 1711-1945** (Princeton, Princeton University Press) 1968.
— «The Ethnic Revolution and Political Integration in the Middle East», **International Journal of Middle East Studies** III (Temmuz 1972).

Hassan, H., **Lebanon from Ayn-El-Rummaneh till Readh** (Bağdat, Thawra Publications) 1977.

Hess, Clyde J. G. ve Herbert L. Bodman, Jr., «Confessionalism an Feudallty in Lebanese Politics», **Middle East Journal VIII** (Kış 1954).

Hitti, Philip, **Lebanon in History** (New York, MacMillan) 1957.

Hourani, Albert, **Syria and Lebanon: A. Political Assay** (London, Oxford University Press) 1946.
— **Minorities in the Arab World** (London, Oxford University Press) 1947.
— **A. Vision of History: Near Eastern and Other Essays** (Beyrut, Khayat's) 1961.
— «Lebanon from Feudalism to Modern State», **Middle East Studies** II (Nisan 1966).

Hudson, Michael, C., **The Precarious Republic: Political Modernization in Lebanon** (New York, Random House) 1968.
— «Democracy and Social Mobilization in Lebanese Politics» **Comparative Politics I** (Ocak 1969).
— «The Lebanese Crisis: The Limits of Consociational Democracy», **Journal of Palestine Studies V** (Bahar/Yaz 1976).
— «The Precarious Republic Revisited: Reflections on the Collapse of Pluralist Politics in Lebanon». Arap-Amerikan Üniversiteler Birliği Yıllık Toplantısı'na sunuldu. New York, 2 Ekim 1976.
— **Arab Politics** (New Haven, Yale University Press) 1977).

International Monetary Fund, **Lebanon-Recent Economic Development SM/75/18.** 21 Ocak 1975.

Institut International de Recherche et de Formation en vue du Developpement Integral et Harmonise. **Bessoin et Possibilite de Development, C. I** (Beyrut, Ministere de Plan) 1961.

Johnson, Dale, «Strategic Implications of Recent Social Class Theory», **Insurgent Sociologist VIII** (Kış 1978).

Cumblat, K., **This is My Will** (Al-Watan Al-Arabi) 1978.

Kazziha, Walid, **Revolutionary Transformation in the Arab World** (London, Charles Knight and Company Ltd.) 1975.

Khalaf, Samir, «Primordial Tics and Politics in Lebanon», **Middle East Studies IV** (Nisan 1968).

Khalil, K., «South Lebanon Between the State and Revolution» **Arab Studies XI** (Şubat 1975).

Khuri, Fuad, «Changing Class Structures in Lebanon», **Middle East Journal XXIII** (Kış 1969).

Koury, Enver, **The Crisis in Lebanese System: Confessionalism and Chaos.** American Enterprice Institute. **Foreign Affairs Study 38**, Temmuz 1976.

Kuwait Fund for Arab Economic Development, **Report on the Lebanese Economy and its Developmental Projects, 1976.**

Lebanon's War (Beyrut, Dar-Al-Masserah) 1977.

Lenin, V. I., **Selected Works** (New York, International Publishers) 1971.

— **On Organization** (San Francisco, Proletarian Publishers) 1971.

— **What is to be Done?** (Peking, Foreign Language Press) 1973.

Lerner, Daniel, **The Passing of Traditional Society: Modernizing the Middle East,** (New York, The Free Press) 1958.

Lijphard, Arend, «Typologies of Democratic Systems», **Comperative Political Studies I** (Nisan 1968).

— «Consociational Democracy», **World Politics XXI** (Ocak 1969).

Longrigg, Stephen H., **Syria and Lebanon under French Mandate** (London, Oxford, University Press) 1958.

Mahmoud, Hussein, «Reflections on the Lebanese Impasse», **Monthly Review XXVIII** (Kasım 1976).

Marx, Karl ve Frederick Engels, **Selected Works** (New York, International Publishers) 1970.

Marx, Karl, «The German Ideology». Lloyd Easton ve Kurt Guddat (eds.), **Writings of the Young Marx on Philosophy and Society** (New York, Doubleday) 1967.

Meo, Leila, **Lebanon, Improbable Nation: A. Study in Political Development** (Bloomington, Indiana University Press) 1965.

Message from Fateh to the Lebanese People (Beyrut, Fateh) 1969.

Middle East Research and Information Project, **Lebanon Explodes XLIV** (Şubat 1976).

Miliband, Ralph, **The State in Capitalist Society** (New York, Basic Books) 1969.

Nordlinger, Eric, **Conflict Regulation in Divided Societies.** Harvard Center for International Affairs. Occasional Papers, No. 29, (Ocak 1972),

O'Brien, Donald, «Modernization, Order and the Erosion of a Democratic Ideal: American Political Science 1960-1970», **journal of Developmental Studies** VIII (Temmuz 1972).

Polk, William, **The Opening of South Lebanon, 1788-1840** (Cambridge, Harvard University Press) 1963.

— **The United States and The Arab World** (Cambridge, Harvard University Press) 1975.

Packenham, Robert, **The New Utopianism: Political Development Ideas in the Dependency Literature** (Stanford University Press) 1978.

Poulantzas, Nicos, «On Social Classes», **New Left Review** LXXVIII (Mart-Nisan 1973).

— **Political Power and Social Classes** (Thetford, Norfolk, Lowe and Brydone) 1975.

— **Classes in Contemporary Capitalism** (London, NLB) 1975.

— **The Crisis of the Dictatorship** (London, LNB) 1976.

— «The New Petty Bourgeoisie», **Insurgent Sociologist** IX (Yaz 1979).

Qubain, Fahim I., **Crisis in Lebanon** (Washington DC, Middle East Institute) 1961.

Salem, Elie A., **Modernization Without Revolution: Lebanon's Experience.** Indiana University International development Research Center; Studies in Development, No. 6. Indiana University Press, Şubat 1973.

Salibi, Kamal S., **The Modern History of Lebanon** (London, Weldenfeld and Nicolson) 1965.

— **Cross Roads to Civil War: Lebanon 1958-1976** (New York, Caravan Books) 1976.

Sayight, Yusif A., **Entrepreneurs of Lebanon** (Cambridge, Mass., Harvard University Press) 1967.

— **The Economics of the Arab World: Development Since 1945** (New York, St. Martin's Press) 1978.

Sharebi, Hisham, **Nationalism and Revolution in the Arab World** (Princeton, New Jersey) 1966.

Shukri, G., **Urs Ed-Dam Fl Lubnan** (Beyrut, Dar-Et-Taliya) 1976.

Smock, David ve Audry Smock, **The Politics of Pluralism: A. Comparative Study of Lebanon and Ghana** (New York, Elsevier) 1975.

Stauffer, Robert, **Western Values and the Case for Third World Cultural Disengagement**. East-West Cultural Learning Institute, «Intercultural Transactions for the Future» konulu konferansa sunulan metin. Honolulu, Hawaii, 22-26 Haziran 1975.

Stoakes, Frank, «The Supervigilantes: The Lebanese Kate'eb Party as a Builder, Surrogate and Defender of the State» **Middle Eastern Studies XI** (Ekim 1975).

— «The Civil War in Lebanon», **World Today XXXII** (Ocak 1976).

Suleiman, Michael, **Political Parties in Lebanon: The Challenge of a Fragmented Political Culture** (Ithaca, New York, Cornell University Press) 1967.

Sweet, Louise (ed.), Peoples and Cultures of the Middle East II (New York, The Natural History Press) 1970.

The Two Year War (Beyrut, Dar-Al-Nahar) 1976.

Wallerstein, Immanuel, **The Capitalist World Economy** (Cambridge, Cambridge University Press) 1979.

Zartman, William, **Political Modernization in the Middle East and North Africa** (Princeton, New Jersey, Princeton University Press) 1966.

Zubian, Sami, **The Lebanese National Movement** (Beyrut, Dar-Al-Masseerah) 1977.

Zuwiyya, Jalal, **The Parliamentary Elections of Lebanon, 1968** (Leiden, E. J. Brill) 1972.

İÇİNDEKİLER

Haritalar 6-7
Teşekkür 9
Kronoloji 10
Kısaltmalar 19
Önsöz 21

1. **LÜBNAN VE ONUN ARAP ORTAMI** 23
Filistin'de Siyonist Bir Varlığın Yaratılması 24
Birleşik Arap Cumhuriyeti'nin Oluşturulması 26
Arabizm Ve Bazı İç Sorunları 28
«Şahabizm», 1958-1970 30
Filistin Hareketi nin Yükselişi 31
«Kara Eylül» 1970 34
Fıranciye'nin Seçilmesi 35
Mısır'ın «Ne Savaş - Ne Barış» Durumu 36

2. **MÜSLÜMAN VE HIRİSTİYAN MİTLERİ KARŞI KARŞIYA** 39
Göreneksel Lübnan Literatürü 39

3. **POLİTİK TARİH: OSMANLI DÖNEMİNDEN BAĞIMSIZLIĞA** 61
Maruni Kilisesinin Sosyo-Ekonomik Bir Kurum Olarak Yükselişi 64
Avâm Ayaklanması 67
Mısır'ın Suriye'yi İşgali, 1831 70
Mısırlılara Karşı 1840 Mayıs Ayaklanması 71
Mısır Yönetimi Altında Sosyo-Ekonomik Gelişme 74
Mezhep Çatışmasının Gelişmesi 77
Mutasarrıflık: Mezhep Kisvesi Altında Sınıf Hâkimiyeti 79

Sömürgecillk Karşısında Pan-Arabizm 81
«Daha Büyük Bir Lübnan»ın Kurulması 83
Modern Sınıfların Oluşması 87
Sonuç 95
4. **LÜBNAN'IN POLİTİK EKONOMİSİ: 1943-1974** 95
Sonuç 149
5. **İKRARCI DEVLETTE POLİTİKA: 1943-1974** 153
Lübnan Komünist Partisi 158
Bölgede Nasırizm'in Yükselişi 165
1958 Çatışmasının Sınıf Yapısı 170
Birleşik Devletler'in Müdahalesi 175
Şahab'ın Reformları Ve Tırmanan Muhalefet 177
Hulû Dönemi: Ekonomik Kriz 181
1967 Yenilgisi Ve Etkileri 184
Ordu Ve FKÖ Arasında Çıkan Anlaşmazlıklar 192
Fıranciye Direniş'e Tavır Alıyor 196
Yeni Bir Şii Hareketi 199
Ekim Savaşı Ve Lübnan'da Toplanan Fırtına Bulutları 203
Sonuç 209
6. **SAĞ KANAT SALDIRISI: 1975** 216
Falanjistlere Yapılan Baskı 221
Temmuz 1975: Kerâmi Kabinesi 225
Suriye'nin Özel İlişkisi 228
Falanjistler Zemin Değiştiriyorlar 230
Ağustos 1975: İsrail Baskı Yapmaya Devam Ediyor ... 232
Lübnan Ulusal Hareketi İçindeki Üç Eğilim 235
Eylül 1975: Beyrut'ın Yıkılması 238
Ekim 1975: Ulusal Diyalog 239
Kasım 1975: Ulusal Diyalog Komitesi'nin Dağılması 243
Aralık 1975: LUH İçinde Ayrılıklar 246
Ocak 1976: Bölme Tehditi 249
Sonuç 254
7. **SOL KANAT SALDIRISI: 1976** 256
Anayasal Doküman 258
«Televizyon Darbesi» 261
Yeni Bir Ateşkes Ve Dean Brown Misyonu 265
Fransa Birleşik Devletler'e Karşı Çıkıyor 268
Suriye Kendi Başkanlık Adayını Seçtiriyor 273
Sonuç 276

8. SURİYE İŞGALİ: HAZİRAN 1976 278
Arap Birliği İnisiyatifi 280
Bir Suriye-Filistin Anlaşması 285
Tel Zaatar'ın Düşüşü 287
Bir Arap Zirvesi Yönünde Hareketler 288
Bir Suriye Oldu Bittisi 292
Sonuç 296
9. İSRAİL'İN LÜBNAN'I İŞGALİ: 6 HAZİRAN 1982 301
AWACS Pazarlığı - Birleşik Devletler - İsrail Çelişmesi 310
Fez I Başarısızlığa Uğruyor 311
Pax-Americana: Ortadoğu'da 'Taraf'sız' Bir Birleşik Devletler Politikası 312
İsrail'in Lübnan'ı İşgali (6 Haziran 1982) 313
El-Fetih İçinde Ayaklanma: 15 Mayıs 1983 321
Lübnanlılar İle İsrail Arasında Anlaşma: 17 Mayıs 1983 324
NOT 330
1975-76 SAVAŞINDAKİ TARAFLARIN ÇİZELGESİ ... 336
1a Lübnan Ulusal Harcketi 335
1b Yurtsever ve Ulusal Partiler Cephesi (Suriye yanlısı) 340
1c LUH'nin Dışında Olan Fakat Onunla Birlikte Savaşan Örgütler (1975-76) 342
2 Maruni Sağ Kanat -Askeri Kol-, Lübnanlı Güçler (1975-76) 343
3 Lübnan'da, Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) Yönetiminde Filistin (Devrimci) Direniş Hareketi (FDH) (1975-76) 344
KAYNAKÇA 345

B.J.Odeh

LÜBNAN'DA İÇ SAVAŞ

Lübnan'daki gelişmeler dünya basınının manşetlerinden inmiyor. Halen Amerika'da ders vermekte olan Filistin kökenli B.J.Odeh tarafından kaleme alınan elinizdeki çalışma, bu karmaşık çatışmayı yaratan çok boyutlu etmenleri irdeliyor. Lübnan'ın toplumsal ve ekonomik yapısının ayrıntılı biçimde incelenmesinden sonra, 1975-76 iç savaşı, İsrail ışgali, Reagan'ın girişimleri, İsrail-Lübnan Antlaşması, El-Fetih içindeki bölünme, çok uluslu güçlerin çekilişi, yeniden kurulan Suriye hegamonyası gibı dönüm noktaları ele alınıyor. Lübnan'da çatışan siyasal gurupların ve bunların zaman içinde değişen bloklaşma ve tavırları sergileniyor. B.J.Odeh, Lübnan bilmecesine ışık tutarak, son zamanların en karmaşık ve yoğun çatışmasının dinamiklerinin kavranmasını sağlıyor.

belge
yayınları